

VSEBINA

Kalendarij in imenik svetnikov	3	Pomladni čas (Leopold Stanek)	111
Pripombe h koledarju	33	Pirhi (Leopold Stanek)	111
Josip Broz Tito, maršal Jugoslavije (slika)	36	Pas okrog sveta	112
Miha Marinko, predsednik vlade Ljudske republike Slovenije	37	Majska (Leopold Stanek)	112
Kako se je ustvarjala nova Jugoslavija (Tone Fajfar)	38	Daljine molčijo . . . (Gema Hafner)	112
O ljudski oblasti (Brecelj Marijan)	44	O slepcu, ki vidi (Franc Frece)	113
Ob 70 letnici škofa dr. Ivana Tomažiča	48	Boj za zemljo (F. S. Finžgar)	114
Križev pot (Ksaver Meško)	49	Nerazpolovljivo	121
Duhovo (Leopold Stanek)	56	Gozd in les (ing. Lojze Žumer)	122
Kačja dolina (F. S. Finžgar)	57	Žareči grob (Gema Hafner)	124
Rožni venec (Emilijan Ceve)	60	Razvoj kmetijstva po osvoboditvi (ing. Sadar)	125
Otročkova balada (Anton Mejač)	61	Mgr. Ivanu Trinku Zamejskemu ob njegovi biserni maši (Jože Nadižar)	130
Pesem o Soči (Žeha Danijelič)	61	Pozdrav v domovino (Janko Glazer)	130
Burja (Hinko Vilfan)	62	Mgr. Ivan Trinko — biseromašnik (I. K. Rejec)	131
Ob jaslicah (Anton Vodnik)	68	O potrebi obnove čebelarstva (Henrik Pe- ternel)	132
Povest o jabolku (Anton Mejač)	69	Dete in mati (Janko Obločnik)	135
Materi (Gema Hafner)	78	Koliko je na svetu srebra, zlata, platine	136
»Pismo z ogrske dežele« (Matija Balazič)	79	O vojaški obveznosti	137
Žabica (Leopold Stanek)	80	† Anton Kosí (A. F.)	138
Kaj nam povedo grobišča, zgodovina in na- rodopisje o življenju starih Slovencev (Anton Smodič)	81	† Dr. Josip Komljanec (F. K.)	140
Pisma s fronte in na fronto (Alojzij Remec)	89	† Josip Rozman (F. K.)	141
Otroci in živali (G. Kifeljc)	91	Nekaj prekmurskih pregovorov in rekov	142
Naši rojaki v Westfaliji (dr. Peter Pavlič)	94	Nekaj narodnih iveri iz Slovenske krajine	142
Danes in nekoč (Leopold Stanek)	96	Poldružo leto poslovanja DOZ-a	143
Dobra mera in vaga v nebesa pomaga	97	Brejost domačih živali	144
Kruh ljubezni (Žeha Danijelič)	98	Hvalnica kruhu (Anton Vodnik)	145
Samostan v Kostanjevici (France Stelè)	99	Česa ne smemo pozabiti (dr. Stanko Cajnkar)	146
Pesem (Ksaver Meško)	101	Prešeren (dr. France Koblar)	148
Uh, te številke!	102	»Plevna je padla!«	152
Atomi in njihova teža	103	Ali ste dober računar?	156
Sužnji in stroji	105	In po svetu — ali je kaj novega? (Mirko Košir)	158
Minoritska cerkev v Ptuj (France Stelè)	106	Koroški ljudski pesniki	165
Trideseti februar	109		

NAZNANILO

Vsak družbenik dobi letos za redno članarino (50 dinarjev) štiri knjige:

1. Koledar za leto 1947.
2. Večernice 98. zvezek: Remec Lojze, Opustošena brajda in Prežihov Voranc, Stari grad.
3. F. S. Finžgar, Pod svobodnim soncem II. del.
4. Ing. arh. Marijan Mušič, Obnova slovenske vasi.

Prve tri so dotiskane, četrto pa bomo dostavili pozneje, ker je iz tehničnih vzrokov ni bilo mogoče spraviti že sedaj na svetlo. Letnina za leto 1947 znaša 50 din. Rok za nabiranje udov in naročnikov je do 15. aprila 1947. Vsak član prejme knjige tam, kjer se je vpisal. Stroške (za poštnino, omot itd.) naj povrnejo člani poverjenikom. Odbor si bo prizadeval, da bodo knjige za prihodnje leto izšle pravočasno.

O d b o r

voj. 22. v. 59
B

KOLEDAR

DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA NAVADNO LETO

1947

CELJE 1947

REDNA KNJIGA ZA UDE DRUŽBE SV. MOHORJA
ZAGLAVJA ZA MESECE JE NARISAL STANE KREGAR
SONČNA ZNAMENJA IN OVITEK PA INŽ. ARH. PENGOV

II 1825/84

24.221 D
19.5.1959

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU
NATISNILA TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA
TISKOVNA IN PRODUKTIVNA ZADRUGA Z O. J. V CELJU

NAVADNO LETO 1947

ima 365 dni ter se začne in neha s sredo

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 2. febr.	Srce Jezusovo 13. jun.
Pepelnica 19. febr.	Angelska ned. 17. sept.
Velika noč 6. aprila	Žegnanska ned. 12. okt.
Križev t. 12., 13., 14. maja	Misijonska ned. 19. okt.
Vnebohod 15. maja	Kristus Kralj 26. okt.
Binkošti 25. maja	Zahvalna ned. 9. nov.
Sv. Trojica 1. junija	1. adv. nedelja 30. nov.
Sv. Rešnje Telo 5. junija	

Nedelj v predpustu je 6, po binkoštih 26.

Zvezdico (*) zaznamovani prazniki: svečnica, oznanjenje, velikonočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, rojstvo Device Marije in sveti Štefan niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

Ker si verniki mnogokje ne morejo priskrbeti hrane po svojih željah in potrebah, imamo pri nas postno postavo tako olajšano, da je strogi post (zdržek od mesnih jedi in mesne juhe ter pritriganje v jedi, znamenje ††) samo na pepelnico in na veliki petek. Vse druge postne dneve je dovoljeno večkrat na dan jesti ter uživati mesne jedi. Vsak naj se drži še navodil svoje škofije.

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število 10	Rimsko število 15
Sončni krog 24	Nedeljska črka e
Epakta VIII	

ZNAKI ZA LUNINE SPREMENBE

Mlaj ☉	Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec ☾	Zadnji krajec ☾

MRKI SONCA IN LUNE

V letu 1947 bo sonce mrknilo dvakrat, luna pa enkrat. Pri nas bo viden le lunin mrk.

Delni lunin mrk bo 3. junija; začne se ob 19,56 uri in konča ob 20,34 uri. Viden bo v Evropi (razen v severno-zahodnih predelih), Afriki, Aziji, Tihem oceanu in Avstraliji.

Popolni sončni mrk bo 20. maja; začne se ob 12,11 uri in konča ob 17,24 uri. Viden bo v Južni Ameriki in srednji Afriki. — Drugi, obročasti sončni mrk bo 12. novembra; začne se ob 18,14 uri in konča ob 23,57 uri. Viden bo v Južni Ameriki in v Tihem oceanu.

HERSCHLOV KLJUČ

Učeni možje danes še ne morejo dokazati, da luna res vpliva na vreme — podobno kakor vpliva na morsko dno. Vendar ponovna opazovanja le dokazujejo, da je tako in da je torej Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski

prerok, posebno če ga uporabljamo obenem z drugimi vremeniki.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (15.4. - 15.10.)	bo pozimi (15.10. - 15.4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
o 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si zapomnimo lahko ta ključ takole:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bližje polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bližje poldneva se luna spremeni.

Lepo bo torej, če se spremeni luna od 22. zvečer do 2. zjutraj; grdo pa, če se spremeni luna od 10. dopoldne do 14. popoldne. Vmesne ure (med 2. in 10. ter med 14. in 22.) malo pomenijo; takrat vplivajo na vreme drugi vzroki bolj kakor luna.

Ako Herschlov ključ napoveduje, recimo, lepo vreme za določen dan, moramo to razumeti tako, da bo okrog tega dneva, približno v teh dneh lepo.

V NAŠEM KOLEDARJU

se oziramo na svetnike vseh slovenskih škofij. Vsak dan smo navedli najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih ljudstvo časti in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najrajši ime svetnika, ki je blizu njegovega rojstva. Kadar ne najdete primerne, pojdite k dušnemu pastirju in vam bo lahko svetoval še druge, ki jih Cerkev praznuje drugod. Povedal vam bo marsikdaj tudi, kako bi bilo ime tistega svetnika po slovensko.

Sonce stopi v znamenje vodnarja dne 20. januarja ob 22,32 uri

PROSINEC JANUAR

1 Sreda
2 Četrtek
3 Petek
4 Sobota

NOVO LETO. OBREZOVANJE GOSPODOVO. E.
Osmina sv. Štefana; Makarij, opat
Osmina sv. Janeza; Genovefa, devica; Antér, papež
Osmina nedolžnih otročičev; Angela Folinjska, vd.

Detetu dajo
ime Jezus.
(Lk 2, 21.)

5 Nedelja
6 Ponedeljek
7 Torek
8 Sreda
9 Četrtek
10 Petek
11 Sobota

PRESVETO IME JEZUSOVO. Telesfor, pap., muč.
RAZGLAŠENJE GOSP., SV. TRIJE KRALJI
Luciján, mučenec; Julijan, mučenec; Teodor
Severin, opat; Teofil, mučenec
Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof
Viljem, škof; Agaton, papež
Higin, papež; Pavlin II., oglejski škof

12 Nedelja
13 Ponedeljek
14 Torek
15 Sreda
16 Četrtek
17 Petek
18 Sobota

1. PO RAZGLAŠENJU. SVETA DRUZINA
Veronika Milanska, devica; Juta, vdova
Hilárij, cerkveni učenik; Feliks (Srečko) Nolanski
Pavel, puščavnik; Maver, opat
Marcél, papež; Berárd in tovariši, mučenci
Anton, puščavnik; Marijan, mučenec
Petra stol v Rimu; Priska, devica

Dvanajstletni
Jezus v templju.
(Lk 2, 42—52.)

19 Nedelja
20 Ponedeljek
21 Torek
22 Sreda
23 Četrtek
24 Petek
25 Sobota

2. PO RAZGLAŠENJU. Marij in tov., muč.; Pavlin
Fabijan in Sebastijan, mučenca; Neofit, mučenec
Neža, devica, mučenica; Fruktuóz, mučenec
Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor
Rajmund, spozn.; Zaroka Dev. Mar.; Emerencijana
Timotej, škof; Evgenij, mučenec
Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, mučenec

O ženitnini
v Kani
Galilejski.
(Jan 2, 1—11.)

26 Nedelja
27 Ponedeljek
28 Torek
29 Sreda
30 Četrtek
31 Petek

3. PO RAZGLAŠENJU. Pólikarp, šk.; Pavla, vd.
Janez Zlatousti, škof in cerkv. uč.; Julijan, škof
Peter Nolasko, spoznavalec; prikazen Neže
Francišek Saleški, cerkveni učenik; Valerij, škof
Martina, devica, mučenica; Hiacinta, devica
Janez Bosko, spoznavalec; Marcela, vdova

Jezus ozdravi
stotnikovega
hlapca.
(Mt 8, 1—13.)

ZAPISKI

Januar		
1		6
2	luna	5
3		4
4		3
5		2
6		1
7	☽	5,47
8		6
9	luna	5
10		4
11		3
12		2
13		1
14	☾	3,56
15		7
16	luna	6
17		5
18		4
19		3
20		2
21		1
		dni pred ☽
22	☽	9,34
23		7
24	luna	6
25		5
26		4
27		3
28		2
29		1
		dni pred ☽
30	☽	1,07
31	luna	5
		dni pred ☽

Dan je dolg od 8 ur 41 minut do 9 ur 40 minut. Dan zraste za 59 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

Sonce	
vzhaja	zahaja
7,43	16,24
7,43	16,25
7,43	16,26
7,43	16,27
7,42	16,28
7,42	16,29
7,42	16,31
7,42	16,32
7,41	16,33
7,41	16,34
7,40	16,36
7,40	16,36
7,40	16,37
7,39	16,39
7,39	16,40
7,38	16,42
7,37	16,43
7,37	16,45
7,36	16,46
7,35	16,48
7,34	16,49
7,34	16,49
7,34	16,50
7,33	16,52
7,31	16,54
7,30	16,55
7,29	16,57
7,28	16,59
7,26	17,0
7,25	17,2
7,24	17,4

VREMENSKI PREGOVORI

Če v prosincu ni snega,
ga mali traven dá.

V prosincu toplota,
v svečanu mrzlota.

Sv. Makarij jasen ali meglen
naznanja enako jesen.

Če Vinka (22.) sonce peče,
v sode vino teče.

Na spreobrnitev Pavla jasno vreme
obeta sadov lepo breme.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Ne govori: Kaj, meniš, je vzrok, da
so bili poprejšnji časi boljši kakor
sedanji? Ker tako vprašanje je neumno.

Sv. pismo. Prid 7, 11.

Kdor nazai gleda, naprej pade.
Časa moč vse premore,
čas vse podorje.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje rib
dne 19. februarja ob 12,53 uri

SVEČAN FEBRUAR

1 Sobota

Ignacij (Ognjeslav), škof, mučenec; Pavel, škof

2 Nedelja

1. PREDPOSTNA. Svečnica, Darov. Gospodovo.*

3 Ponedeljek

Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof

4 Torek

Andrej Korsíni, škof; Janez de Brito, mučenec

5 Sreda

Agata, devica, mučenica; Albuin, škof

6 Četrtek

Tit, škof; Doroteja, devica, mučenica

7 Petek

Romuald, opät; Julijana, vdova

8 Sobota

Janez iz Mate, spoznavalec; Juvencij, škof

9 Nedelja

2. PREDPOSTNA. Ciríl Aleks., c. uč.; Apolonija

10 Ponedeljek

Sholastika, devica; Sotéra, devica, mučenica

11 Torek

Lurška Matí božja; Adolf, škof

12 Sreda

Sedem ustanoviteljev; Melécij, škof

13 Četrtek

Albuin, šk.; Katarina Riči, dev.; Gregorij II., papež

14 Petek

Valentin (Zdravko), mučenec; Vital

15 Sobota

Favstin in Jovita, mučenca; Jordan, spoznavalec

16 Nedelja

3. PREDPOSTNA. Julijana, muč.; Onezim, šk., m.

17 Ponedeljek

Krizancijan in tov., muč.; Frančišek Kle, muč.

18 Torek

Pust; Simeon, škof, mučenec; Flavijan, škof

19 Sreda

Pepelnica; Julijan, mučenec; Konrad

20 Četrtek

Sádot, škof, in tovariši, mučenci; Elevtérij, škof

21 Petek

Feliks (Srečko), škof; Severijan

22 Sobota

Petra stol v Antiohiji; Marjeta Kortonska

23 Nedelja

1. POSTNA. Peter Damijan, c. uč.; Romana, dev.

24 Ponedeljek

Matíja (Bogdan), ap.; Sergij, muč.; Modest, šk.

25 Torek

Valburga, devica; Viktorin in tov., mučenci

26 Sreda

Kvatrna sreda; Andrej, škof; Viktor, spoznavalec

27 Četrtek

Gabrijel Žalostne Matere božje, sp.; Leander, šk.

28 Petek

Kvatrni petek; Roman, opät; Antonija Flor., vd.

O delavcih
v vinogradu.
(Mt 20, 1—16.)
Marija daruje
Jezusa
v templju.
(Lk 2, 22—32.)

Prilika o sejalcu
in semenu.
(Lk 8, 4—15.)

Jezus ozdravi
slepca.
(Lk 18, 31—43.)

Jezus trikrat
skušan.
(Mt 4, 1—11.)

Februar		
1	luna	4
2		3
3		2
4		1
5	☉	16,50
6	luna	6
7		5
8		4
9		3
10		2
11		1
12	☾	22,58
13	luna	8
14		7
15		6
16		5
17		4
18		3
19		2
20		1
21	☀	3,00
22	luna	6
23		5
24		4
25		3
26		2
27		1
28	☾	10,12

Sonce	
vzhaja	zahaja
7,24	17,4
7,23	17,5
7,21	17,7
7,20	17,8
7,18	17,10
7,17	17,12
7,15	17,14
7,14	17,15
7,12	17,17
7,10	17,19
7,10	17,19
7,9	17,20
7,7	17,22
7,6	17,24
7,4	17,26
7,2	17,27
7,0	17,29
6,58	17,31
6,57	17,32
6,55	17,34
6,55	17,34
6,54	17,35
6,52	17,36
6,50	17,38
6,48	17,40
6,46	17,41
6,44	17,43
6,42	17,45

Dan je dolg od 9 ur 40 minut do 11 ur 3 minute. Dan zraste za 1 uro 23 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Svečnica zelena,
velika noč snežena.

Svečnice dan, zima van.
»To je laž,« reče Blaž.

Če se svečnica jasno zdani,
zima še dolgo trpi.

Sv. Valentin (14.) prinese ključe do korenin.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Nikar ne bodi modrejši, kakor je treba,
da ne obnoriš.

Sv. pismo. Prid 7, 17.

Ni bolj praznega človeka mimo tistega,
ki je sam sebe poln.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje ovna
dne 21. marca ob 12,13 uri

SUŠEC MAREC

1 Sobota

Kvaterna sobota; Albin, škof; Feliks, papež

2 Nedelja

2. POSTNA. Pavel, muč.; Neža Praška, devica

3 Ponedeljek

Agapa in tov., muč.; Kunigunda, ces.; Marin, m.

4 Torek

Kazimir, spoznavalec; Lucij, papež, mučenec

5 Sreda

Janez Jožef od Križa, spoznavalec; Bogoljub

6 Četrtek

Perpetua in Felicita, muč.; Koleta

7 Petek

Tomaž Akvinski, cerkv. uč.; Teófil (Bogoljub), šk.

8 Sobota

Janez od Boga, spoznavalec; Julijan, škof

9 Nedelja

3. POSTNA. Franciška Rim., vd.; Gregorij, škof

10 Ponedeljek

40 mučencev; Makarij, škof

11 Torek

Sofronij, škof; Kándid in tovariši, mučenci

12 Sreda

Gregorij Veliki, papež, cerkv. uč.; Bernard, škof

13 Četrtek

Teodora, mučenica; Kristina, devica, mučenica

14 Petek

Matilda, kraljica; Matilda, devica

15 Sobota

Klemen Marija Hofbauer, spozn.; Ludovika M.

16 Nedelja

4. POSTNA. Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, šk.

17 Ponedeljek

Patricij, škof; Jedert, devica; Jožef iz Arimateje

18 Torek

Ciril Jeruzalemski, cerkv. uč.; Salvátor, spozn.

19 Sreda

JOŽEF, ŽENIN DEVICE MARIJE

20 Četrtek

Feliks, Larg in Dionizij, muč.; Aleksandra, muč.

21 Petek

Benedikt, opat; Serápion, škof

22 Sobota

Lea, vdova; Zaharija, papež; Vasilij, mučenec

23 Nedelja

5. POSTNA, TIHA. Jožef Oriol, mašnik

24 Ponedeljek

Gabrijel, nadangel; Simon, deček, mučenec

25 Torek

Oznanjenje Marije Device*

26 Sreda

Emánuel, mučenec; Máksima, mučenica

27 Četrtek

Janez Damaščan, cerkveni učenik; Rupert, škof

28 Petek

Marija 7 žalosti; Janez Kapistran; Sikst III., p.

29 Sobota

Ciril, diakon, mučenec; Bertold, spoznavalec

30 Nedelja

6. POSTNA, CVETNA. Janez Klimak, opat

31 Ponedeljek

Benjamin, mučenec; Modest Krški, škof

Jezus se na
gori spremeni.
(Mt 17, 1—9.)

Jezus izžene
hudiča.
(Lk 11, 14—28.)

Jezus nasiti
pet tisoč mož.
(Jan 6, 1—15.)

Judje hočejo
Jezusa
kamenjati.
(Jan 8, 46—59.)

Jezus jezdi
v Jeruzalem.
(Mt 21, 1—9.)

ZAPISKI

Marec			Sonce		
			vzhaja	zahaja	
1		6	6,40	17,46	
2		5	6,38	17,48	
3	luna	4	6,36	17,49	
4		3	6,34	17,51	
5		2	6,32	17,53	
6		1	6,30	17,54	
7		☉	4,15	6,27	17,56
8			6	6,25	17,58
9		5	6,23	17,59	
10	luna	4	6,21	18,1	
11		3	6,19	18,2	
12		2	6,19	18,2	
13		1	6,17	18,4	
14		☾	19,28	6,14	18,5
15			7	6,12	18,7
16		6	6,10	18,8	
17	luna	5	6,8	18,10	
18		4	6,6	18,12	
19		3	6,4	18,13	
20		2	6,1	18,15	
21		1	5,59	18,16	
22		☉	17,34	5,59	18,16
23		6	5,58	18,16	
24		5	5,56	18,18	
25	luna	4	5,54	18,20	
26		3	5,51	18,21	
27		2	5,49	18,23	
28		1	5,47	18,24	
29		☾	17,15	5,45	18,26
30			6	5,43	18,27
31	luna	5	5,41	18,29	
		dni pred ☉			

Dan je dolg od 11 ur 6 minut do 12 ur 48 minut. Dan zraste za 1 uro 42 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Igrajo v sušcu se mušice,
v aprilu vzemi rokavice.

Sv. Jožef lep in jasen,
dobre letine prerok prijazen.

Če o sv. Rupertu (27.) lepi dni,
se seno lepo suši.

Kar se sušca zeleni,
se rado posuši.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Iz ječe in železja pride včasih kdo h kraljestvu, rojen v kraljestvu pa v pomanjkanju omagaže.

Sv. pismo. Príd 4, 14.

Komur Bog ni dal razuma, temu ga tudi kovač ne skuje.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje bika
dne 20. aprila ob 23,41 uri

MALI TRAVEN APRIL

- 1 Torek
- 2 Sreda
- 3 Četrtek
- 4 Petek
- 5 Sobota

Hugo, škof; Venancij, škof, mučenec
Francišek Pavelski; Leopold G., spoznavalec
Veliki četrtek; Rihard, škof; Sikst, papež, muč.
†† **Veliki petek**; Izidor Seviljski, cerkv. učenik
Velika sobota; Vincencij Feréri, spozn.; Irena, d.

- 6 **Nedelja**
- 7 **Ponedeljek**

VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSPODOVO
Velikonočni ponedeljek*; Herman Jožef, spozn.

Jezus vstane
od mrtvih.
(Mt 16, 1—7.)

- 8 Torek
- 9 Sreda
- 10 Četrtek
- 11 Petek
- 12 Sobota

Dionizij, škof; Julija Biliart, devica; Edezij
Marija Kleofova; Tomaž Tolent., mučenec
Apolonij in tovariši, mučenci; Ezekijel, prerok
Leon Veliki, papež, cerkv. učenik; Domnion, šk.
Lazar, tržaški mučenec; Julij I., papež

- 13 **Nedelja**
- 14 **Ponedeljek**
- 15 Torek
- 16 Sreda
- 17 Četrtek
- 18 Petek
- 19 Sobota

1. POVELIKONOČNA, BELA. Hermenegild; Ida
Justin, mučenec; Valerijan, muč.; Lambert, škof
Anastázija, mučenica; Teodor, mučenec
Benedikt Jožef Laber, sp.; Bernarda (Lurška), d.
Anicet, papež; Štefan, opat; Robert, sp.; Rudolf
Antija, mučenica; Apolonij, mučenec
Leon IX., papež; Konrad Askulski

Jezus se prikaže
ob zaprtih durih.
(Jan 20, 19—31.)

- 20 **Nedelja**
- 21 **Ponedeljek**
- 22 Torek
- 23 Sreda
- 24 Četrtek
- 25 Petek
- 26 Sobota

2. POVELIKONOČNA. Neža Montepulčanska, d.
Anzelm, cerkveni učenik; Simeon, škof
Soter in Gaj, papeža, mučenca; Leonida, muč.
Varstvo sv. Jožefa; Vojteh (Adalbert), šk.
Jurij, mučenec; Fidelis Sigm., mučenec
Marko, evangelist; Ermin, mučenec
Klet in Marcelin, papeža

Jezus dobri
pastir.
(Jan 10, 11—16.)

- 27 **Nedelja**
- 28 **Ponedeljek**
- 29 Torek
- 30 Sreda

3. POVELIKONOČNA. Hosana Kot.; Peter Kan.
Pavel od Križa, spoznavalec; Vital, mučenec
Peter, mučenec; Robert, opat; Hugo, opat
Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotolengo, spozn.

Jezus napove-
duje svoj odhod.
(Jan 16, 16—22.)

April		
1	luna	4
2		3
3		2
4		1
5	☉	16,28
6	luna	7
7		6
8		5
9		4
10		3
11		2
12		1
13	☾	15,23
14	luna	7
15		6
16		5
17		4
18		3
19		2
20		1
21	☉	5,19
22	luna	5
23		4
24		3
25		2
26		1
27	☾	23,18
28	luna	7
29		6
30		5

Sonce	
vzhaja	zahaja
5,40	18,29
5,38	18,30
5,36	18,32
5,34	18,33
5,32	18,35
5,30	18,36
5,27	18,38
5,25	18,40
5,23	18,41
5,22	18,43
5,22	18,43
5,20	18,43
5,18	18,44
5,16	18,46
5,14	18,48
5,12	18,49
5,10	18,51
5,8	18,52
5,6	18,54
5,4	18,55
5,4	18,55
5,2	18,56
5,0	18,58
4,58	19,0
4,56	19,1
4,54	19,3
4,52	19,4
4,50	19,6
4,48	19,7
4,47	19,9

Dan je dolg od 12 ur 49 minut do 14 ur 22 minut. Dan zraste za 1 uro 33 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Moča v tihi nedelji,
se žetve nikar ne veseli.
O sv. Juriju naj se vrana v setvi skrije,
O sv. Juriju še slepe mlade vrane,
kmetje bodo volje razigrane.
Dež v aprilu je res
božji dar iz nebes.
Če v dežju drevo cvete,
nikdar sadja ne daje.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Ne odrekaj prošnje stiskanemu in ne
obračaj svojega obraza od reveža.

Sv. pimo. Sirah 4, 4.

Kdor rad kruh deli, se mu v roki množi.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje dvojčkov
dne 21. maja ob 23,9 uri

VELIKI TRAVEN MAJ

1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

Filip (Zdenko) in Jakob, apostola; Jeremija
Atanzij, cerkv. uč.; Saturnin, muč.; Longin, m.
Najdenje sv. križa; Aleksander, pap., m.

4 Nedelja
5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

4. **POVELIKONOČNA. Monika; Florijan (Cvetko)**
Pij V., papež; Irena, mučenica; Angel, mučenec
Janez Ev. pred lat. vrati; Benedikta, devica
Stanislav, škof, mučenec; Dujam, škof
Prikazanje Mihaela, nadangela
Gregorij Nacianski, cerkveni učenik; Herma, sp.
Antonin, škof; Izidor, kmet; Janez Avilski

Jezus obeta
učencem
Sv. Duha.
(Jan 16, 5—14.)

11 Nedelja
12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

5. **POVELIKONOČNA. Sigismund, kralj, mučenec**
Križev teden Pankracij in tov., muč.; German, šk.
Servacij, šk.; Robert Belarmin, cerkv. uč.
Bonifacij, mučenec; Justa in tov., muč.
VNEBOHOD GOSPODOV. Zofija, muč.
Janez Nepomuk, mučenec; Ubald, škof
Pashal Bajlonski, spoznavalec; Bruno, škof

Jezus uči o
moči molitve.
(Jan 16, 23—30.)

18 Nedelja
19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

6. **POVELIKONOČNA. Venancij, šk.; Erik, kr.;**
Peter Celestin, papež; Ivon, spoznavalec
Bernardin Sienski, spoznavalec; Plavtila
Feliks Kantališki, spozn.; Andrej Bobóla, muč.
Emil (Milan); mučenec; Marjeta Kasijska
Janez Krstnik Rossi, spoznavalec
Marija Pomočnica kristjanov; Servul, muč.

O pričevanju
Svetega Duha.
(Jan 15, 26;
16, 1—4.)

25 Nedelja
26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek
31 Sobota

BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA
Binkoštni ponedeljek; Filip Neri, spoznavalec
Beda Častitljivi, cerkveni učenik; Janez, papež
Kvatrna sreda; Avguštin, škof; Viljem, opat
Marija Magdalena Paciška, devica; Maksim
Kvatrni petek; Feliks I., papež, m.; Ivana Orł., d.,
Kvatrna sobota; Marija srednica; Kancij s tov.

Jezus govori
o svetem Duhu
in o ljubezni.
(Jan 14, 23—31.)

Maj		
1	luna	4
2		3
3		2
4		1
5	☾	5,53
6	luna	7
7		6
8		5
9		4
10		3
11		2
12		1
13	☾	9,8
14	luna	6
15		5
16		4
17		3
18		2
19		1
20	☉	14,44
21	luna	6
22		5
23		4
24		3
25		2
26		1
27	☾	5,35
28	luna	6
29		5
30		4
31		3

Dan je dolg od 14 ur 22 minut do 15 ur 30 minut. Dan zraste za 1 uro 8 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

Sonce	
vzhaja	zahaja
4,47	19,9
4,46	19,9
4,44	19,11
4,42	19,12
4,41	19,14
4,39	19,15
4,37	19,16
4,36	19,18
4,34	19,19
4,33	19,21
4,33	19,21
4,32	19,22
4,30	19,23
4,29	19,25
4,27	19,26
4,26	19,27
4,25	19,29
4,23	19,30
4,22	19,32
4,21	19,33
4,21	19,33
4,20	19,34
4,19	19,35
4,18	19,36
4,17	19,37
4,16	19,39
4,15	19,40
4,14	19,41
4,13	19,42
4,13	19,43
4,13	19,43

VREMENSKI PREGOVORI

Pred Pankracijem naj poletnih ne bo dni, da za Ksaverijem slana polj več ne mori.

Slana v začetku maja zoritvi sadja nagaja.

Brez dežja Pankrac in Urban, dobre trgatve up je dan.

Če je ta mesec dosti dežja, v jeseni bo dosti vsega blaga.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Sin z mladega uk sprejemaj in našel boš modrost do sivih las.

Sv. pismo. Sirah 6, 18.

Mlad berač (postopač), star brez hlač.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje raka
dne 22. junija ob 7,19 uri

ROŽNIK JUNIJ

1 Nedelja
2 Ponedeljek
3 Torek
4 Sreda
5 Četrtek
6 Petek
7 Sobota

1. POBINKOŠTNA, PRESVETA TROJICA
Marcelin, mučenec; Evžen I., papež; Peter, muč.
Klotilda, kraljica; Pavla, devica, mučenica
Francišek Karačólo, spoznavalec; Kvirin, škof
PRESVETO REŠNJE TELO. Bonifacij, škof
Norbert, škof; Bertrand, škof
Robert, opat; Baptista Varani, dev.; Ana

Jezusu je dana
vsa oblast.
(Mt 28, 18—20.)

8 Nedelja
9 Ponedeljek
10 Torek
11 Sreda
12 Četrtek
13 Petek
14 Sobota

2. POBINKOŠTNA. Medard, škof; Viktorin, škof
Primož in Felicijan, m.; Ana Marija; Mati mil. b.
Marjeta, kraljica; Jošt; Bogumil, škof
Barnaba, apostol; Rembert, škof; Feliks
Janez Fakundski, spoznavalec; Leon III., papež
Srce Jezusovo; Anton Padovanski, c. uč.
Bazilij, cerkveni učenik; Elizej, prerok

Prilika o veliki
večerji.
(Lk 14, 16—24.)

15 Nedelja
16 Ponedeljek
17 Torek
18 Sreda
19 Četrtek
20 Petek
21 Sobota

3. POBINKOŠTNA. Vid in tovariši, mučenci
Francišek Reg., sp.; Gvidon Kort., sp.; Beno, šk.
Cirijaka in Muska, mučenici; Adolf, škof
Efrem Sirski, cerkv. uč.; Marko in Marcelin, m.
Julijana Falkoneri, dev.; Gervazij in Protazij, m.
Silverij, papež; Prakseda, devica
Alojzij (Vekoslav), spozn.; Demetrija, devica

Prilika o iz-
gubljeni ovci
in denarju.
(Lk 15, 1—10.)

22 Nedelja
23 Ponedeljek
24 Torek
25 Sreda
26 Četrtek
27 Petek
28 Sobota

4. POBINKOŠTNA. Ahacij, muč.; Pavlin Nol., šk.
Agripina, devica, mučenica; Eberhard, škof
Kres; rojstvo Janeza Krstnika
Viljem, opat; Henrik Zdik, škof; Prosper
Janez in Pavel, mučenca; Vigilij, mučenec
Hema (Ema), vdova; Ladislav, kralj
Irenej, škof; Potamijena, devica

Čudežni
ribji lov.
(Lk 5, 1—11.)

29 Nedelja
30 Ponedeljek

5. POBINKOŠTNA. PETER IN PAVEL, APOST.
Spomin Pavla, apostola; Lucina, devica

O grehu
v mislih in
besedi.
(Mt 5, 20—24.)

ZAPISKI

Junij	
1	luna
2	1 dni pred ☾
3	☾ 20,27
4	7
5	6 ☾
6	5
7	4 dni pred ☾
8	3
9	2
10	1
11	☾ 23,58
12	6
13	5
14	4 dni pred ☾
15	3
16	2
17	1
18	☉ 22,26
19	6
20	5
21	4 dni pred ☉
22	3
23	2
24	1
25	☾ 13,25
26	7 ☾
27	6
28	5
29	4 dni pred ☾
30	3

Sonce	
vzhaja	zahaja
4,13	19,43
4,12	19,44
4,12	19,45
4,11	19,46
4,10	19,47
4,10	19,48
4,9	19,49
4,9	19,49
4,9	19,50
4,9	19,50
4,9	19,51
4,9	19,51
4,8	19,52
4,8	19,52
4,8	19,53
4,8	19,53
4,8	19,54
4,8	19,54
4,8	19,54
4,9	19,54
4,9	19,54
4,10	19,54
4,10	19,54
4,10	19,54
4,11	19,54
4,11	19,54
4,12	19,54
4,12	19,54
4,13	19,54
4,13	19,55

Dan je dolg od 15 ur 30 minut ter zraste do 22. za 14 minut. Dne 30. je dan dolg 15 ur 42 minut, tedaj je v vsem mesecu narastel za 12 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

Mesec stopi v polsenco 3. junija ob 17,48 uri, v senco stopi ob 19,56 uri, sredina mrka ob 20,15 uri, mesec zapusti senco ob 20,34 uri, polsenco zapusti ob 22,41 uri. Velikost mrka 0.024. Pozicijski kot začetka mrka 22°.

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor vreme na Medarda kane,
tako ves mesec ostane.

O svetem Vidi
se skoz noč vidi.

Kakor se Medard zdani,
vreme 40 dni trpi.

Sv. Vid dežja ne daj,
da bo lepe žetve kaj.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Rahel odgovor tolazi jezo, trda beseda
vnema srd.

Sv. pismo. Preg 15, 1.

Lepa beseda nikomur ne preseda.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje leva
dne 23. julija ob 18,15 uri

MALI SRPAN JULIJ

- 1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota
- 6 Nedelja**
7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota
- 13 Nedelja**
14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota
- 20 Nedelja**
21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota
- 27 Nedelja**
28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda
31 Četrtek

Presveta Rešnja Kri; Teobald, puščavnik
Obiskovanje Marije Device
Leon II., papež; Bernardin Realino; Trifon
Urh, škof; Berta, vdova; Lavrijan, škof
Ciril in Metod, slovanska apostola; Anton

6. POBINKOSTNA. Izaija, prerok; Bogomila

Vilibald, škof; Benedikt, papež
Elizabeta, kraljica; Evgenij III., papež
Nikolaj in tov., gorkumski mučenci; Tomaž Mor
7 bratov mučencev; Amalija, dev.; Rufina in Sek.
Pij I., papež, muč.; Olga, kneginja; Savin, muč.
Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert

7. POBINKOSTNA. Anaklet, p., muč.; Evgenij, šk.

Bonaventura, škof, cerkveni učenik
Henrik I., kralj; Vladimir, knez
Karmelska Mati Božja; Marija Postel
Aleš, spozn.; Marcelina, devica; Božidar
Kamil Lelis, spozn.; Friderik (Miroslav), muč.
Vincencij Pavelski, spozn.; Avrea (Zlata), devica

8. POBINKOSTNA. Marjeta, dev.; Hijeronim Em.

Prakseda, devica; Angelina; Danijel, prerok
Marija Magdalena; Lavrencij Brindiški, spozn.
Apolinarij, škof, muč.; Liborij, škof
Kunigunda, devica; Kristina, dev., muč.; Elij, sp.
Jakob (Rado), apostol; Krištof, mučenec
Ana, mati Device Marije; Valent, škof

9. POBINKOSTNA. Pantelئون; Rudolf in tov., m.

Nazarij in tov., muč.; Viktor (Zmagoslav), papež
Marta, dev.; Feliks in tov., muč.; Simplicij in tov.
Abdon in Senen, mučenca; Julita, mučenica
Ignacij (Ognjeslav) Lojolski, spozn.; Fabij, muč.

Jezus nasiti
štiri tisoč mož.
(Mk 8, 1—9.)

O lažnivih
prerokih.
(Mt 7, 15—21.)

O krivičnem
hišniku.
(Lk 16, 1—9.)

Jezus joka nad
Jeruzalemom.
(Lk 19, 41—47.)

ZAPISKI

Julij		
1	luna	2 dni pred ☾
2		
3	☽	11,38
4	luna	7 dni pred ☾
5		
6	luna	5 dni pred ☾
7		
8	luna	3 dni pred ☾
9		
10	☾	11,54
11		
12	luna	6 dni pred ☾
13		
14	luna	4 dni pred ☾
15		
16	luna	2 dni pred ☾
17		
18	☉	5,15
19	luna	5 dni pred ☾
20		
21	luna	3 dni pred ☾
22		
23	☽	23,54
24		
25	luna	8 dni pred ☾
26		
27	luna	6 dni pred ☾
28		
29	luna	4 dni pred ☾
30		
31	luna	2 dni pred ☾

Sonce	
vzhaja	zahaja
4,13	19,54
4,13	19,54
4,14	19,54
4,15	19,53
4,16	19,53
4,16	19,52
4,17	19,52
4,18	19,51
4,19	19,51
4,19	19,51
4,20	19,50
4,21	19,49
4,22	19,49
4,23	19,48
4,24	19,47
4,25	19,46
4,26	19,45
4,27	19,44
4,29	19,43
4,29	19,43
4,29	19,43
4,30	19,42
4,32	19,40
4,33	19,39
4,34	19,38
4,36	19,36
4,37	19,35
4,38	19,34
4,40	19,32
4,40	19,32
4,40	19,31

Dan je dolg od 15 ur 41 minut do 14 ur 51 minut. Dan se skrči za 50 minut. — Začetek pasjih dni. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Je tega meseca presuho,
ostane grozdje prav drobno.

Če Marijinega dne ne bo lepo,
se dež ves mesec ustavil ne bo.

Jakobova ajda in Ožbaltova repa
je malokdaj lepa.

Če na dan sv. Marjete deži,
orehov pričakovati ni.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Človekovo srce si izmisli svojo pot, Go-
spod pa njegove stopinje vodi.

Sv. pismo. Preg 16, 9.

Bog je dober oče, a deca so mu poredna.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje device
dne 24. avgusta ob 1,9 uri

VELIKI SRPAN AVGUST

1 Petek
2 Sobota

Vezi sv. Petra; makabejski bratje
Porciunkula; Alfonz Liguori, cerkv. uč.; Štefan I.

3 Nedelja

4 Ponedeljek

5 Torek

6 Sreda

7 Četrtek

8 Petek

9 Sobota

10. POBINKOSTNA. Najdenje Štefana; Lidija, vd.
Dominik (Vladimil), spoznavalec; Perpetua
Marija Snežna; Ožbalt, kralj; Kasijan, škof
Gospodovo spremenjenje; Sikst II., p.
Kajetan, spoznavalec; Donat, muč.; Favst, muč.
Ciriak, Larg, Smaragd, mučenci
Janez Vianej, spozn.; Roman, muč.; Peter Faber

O farizeju in
cestninarju.
(Lk 18, 9—14.)

10 Nedelja

11 Ponedeljek

12 Torek

13 Sreda

14 Četrtek

15 Petek

16 Sobota

11. POBINKOSTNA. Lavrencij, mučenec
Tiburcij, mučenec; Suzana, devica, mučenica
Klara, devica; Hilarija, muč.; Herkulan, škof
Janez Berhmans, spozn.; Hipolit in Kasijan, muč.
Evzebij, spoznavalec; Atanazija, vdova
VNEBOVZETJE MARIJE DEVICE
Joahim, oče Dev. M.; Rok, spoznavalec

Jezus ozdravi
gluhonemega.
(Mk 7, 31—37.)

17 Nedelja

18 Ponedeljek

19 Torek

20 Sreda

21 Četrtek

22 Petek

23 Sobota

12. POBINKOSTNA. Hijacint, sp.; Julijana, d., m.
Helena (Jelena), cesarica; Klara, devica
Janez Ed, spozn.; Ludovik, škof; Marijan
Bernard, opat; Samuel, prerok; Lucij
Ivana Frančiška šantalska, vdova; Donat in tov.
Timotej, mučenec; Hipolit, škof, mučenec
Filip Benicij, spoznavalec; Flavijan, škof

Prilika
o usmiljenem
Samaritanu.
(Lk 10, 23—37.)

24 Nedelja

25 Ponedeljek

26 Torek

27 Sreda

28 Četrtek

29 Petek

30 Sobota

13. POBINKOSTNA. Jernej, apostol; Zlata, m.
Ludovik, kralj; Patricija, devica
Ceferin, papeš, muč.; Rufin, škof, spozn.
Jožef Kalasancij, spozn.; Antuza, muč.
Avguštin, cerkv. uč.; Hermes, muč.; Pelagij, muč.
Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina, mučenica
Roza (Roža) iz Lime, dev.; Feliks in Adavkt, m.

Jezus ozdravi
deset gobavih.
(Lk 17, 11—19.)

31 Nedelja

14. POBINKOSTNA. Rajmund (Rajko), sp.

Jezus razlaga
božjo pre-
vidnost.
(Mt 6, 24—33.)

ZAPISKI

Avgust		
1	luna	1 dan pred ☽
2	☽	2,50
3		6 ☽
4		5 ☽
5	luna	4 dni pred ☾
6		3 dni pred ☾
7		2 dni pred ☾
8		1 dan pred ☾
9	☾	21,22
10		6 ☽
11		5 ☽
12	luna	4 dni pred ☽
13		3 dni pred ☽
14		2 dni pred ☽
15		1 dan pred ☽
16	☽	12,12
17		6 ☽
18		5 ☽
19	luna	4 dni pred ☽
20		3 dni pred ☽
21		2 dni pred ☽
22		1 dan pred ☽
23	☽	13,40
24		7 ☽
25		6 ☽
26	luna	5 dni pred ☽
27		4 dni pred ☽
28		3 dni pred ☽
29		2 dni pred ☽
30		1 dan pred ☽
31	☽	17,34

Sonce	
vzhaja	zahaja
4,42	19,30
4,43	19,28
4,45	19,27
4,46	19,25
4,48	19,23
4,49	19,22
4,50	19,20
4,52	19,19
4,52	19,19
4,53	19,17
4,54	19,15
4,56	19,13
4,57	19,11
4,59	19,10
5,0	19,8
5,2	19,6
5,3	19,4
5,5	19,2
5,5	19,2
5,6	19,0
5,7	18,58
5,9	18,56
5,10	18,54
5,12	18,52
5,13	18,50
5,15	18,48
5,16	18,46
5,18	18,44
5,18	18,44
5,18	18,43
5,19	18,41

Dan je dolg od 14 ur 48 minut do 13 ur 22 minut. Dan se skrči za 1 uro 26 minut. — Konec pasjih dni. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Srpana če veter zvedri,
vreme dolgo še trpi.

O Lovrencu in Jerneju lepi dni,
se vsakdo jeseni lahko veseli.

Če Lovrenc je jasen,
bo grozdec strden
in vincar bo glasen,
prijetna jesen.

Kakršno vreme dá Kasijan,
bo ostalo še marsikateri dan.

Po vremenu sv. Jerneja
rada vsa jesen se nareja.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Več izda svarjenje pri modrem kakor sto
palic pri bedaku.

Sv. pismo. Preg 17, 10.

Bog daje pametnim srečo, otrokom pa
boben (bedak spravi gospodarstvo v po-
gubo).

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje tehtnice
dne 23. septembra ob 22,29 uri

KIMAVEC SEPTEMBER

- 1 Ponedeljek
- 2 Torek
- 3 Sreda
- 4 Četrtek
- 5 Petek
- 6 Sobota

Egidij (Tilen), opat; Verena, devica
Štefan, kralj; Maksima, mučenica
Evfemija, Doroteja in tov., muč.
Rozalija, devica; Ida, grofinja; Kandida
Lavrencij Justiniani, škof; Viktorin, škof, muč.
Zaharija, prerok; Petronij, škof; Onesifor

- 7 Nedelja
- 8 Ponedeljek
- 9 Torek
- 10 Sreda
- 11 Četrtek
- 12 Petek
- 13 Sobota

15. POBINKOŠTNA. ANGELSKA NEDELJA
Rojstvo Device Marije*; Hadrijan, muč.
Peter Klaver, spozn.; Gorgonij; Serafina
Nikolaž Tolentinski, spozn.; Pulherija
Prot in Hiacint, muč.; Teodora, spokornica
Presv. ime Marijino; Macedonij, škof
Filip, mučenec; Notburga, devica, dekla

Jesus obudi
mladeniča.
(Lk 7, 11—16.)

- 14 Nedelja
- 15 Ponedeljek
- 16 Torek
- 17 Sreda
- 18 Četrtek
- 19 Petek
- 20 Sobota

16. POBINKOŠTNA. Povišanje sv. križa
M a r i j a 7 ž a l o s t i ; Nikodem, mučenec
Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila, vdova
Kvatrna sreda; Franciškovne rane; Lambert, škof
Jožef Kupertinski, spoznavalec; Zofija
Kvatrni petek; Januarj in tov., m.; Konstancija
Kvatrna sobota; Evstahij in tov., m.; Janez Kor.

Jesus govori
o pohujšanju
otrok.
(Mt 18, 1—10.)
Jesus napove
svojo smrt.
(Mt 12, 31—36.)

- 21 Nedelja
- 22 Ponedeljek
- 23 Torek
- 24 Sreda
- 25 Četrtek
- 26 Petek
- 27 Sobota

17. POBINKOŠTNA. M a t e j , apost. in evangelist
Tomaž Vilanovski, škof; Mavricij in tov., muč.
Lin, papež, muč.; Tekla, dev., muč.
Marija Devica rešiteljica ujetnikov; Rupert, škof
Pacifik, spozn.; Kleofa, uč. Gospodov
Ciprijan in Justina, muč.; Vigilij, škof; Evzebij
Kozma in Damijan, mučenca; Adulf, muč.

O največji
zapovedi.
(Mt 22, 35—46.)

- 28 Nedelja
- 29 Ponedeljek
- 30 Torek

18. POBINKOŠTNA. Venceslav; Lioba (Ljuba)
M i h a e l , nadangel; Evtihij, m.
Hijeronim (Jerko), cerkveni učenik; Zofija

Jesus ozdravi
mrtvoudnega.
(Mt 9, 1—8.)

ZAPISKI

September			
1		7	
2		6	
3	luna	5	
4		4	
5		3	
6		2	
7		1	
8		☾	4,57
9			5
10	luna	4	
11		3	
12		2	
13		1	
14		☉	20,28
15		7	
16		6	
17	luna	5	
18		4	
19		3	
20		2	
21		1	
22		☾	6,42
23		7	
24		6	
25	luna	5	
26		4	
27		3	
28		2	
29		1	
30	☉	7,41	

Sonce	
vzhaja	zahaja
5,21	18,38
5,22	18,36
5,24	18,34
5,25	18,32
5,26	18,30
5,28	18,28
5,29	18,26
5,29	18,25
5,31	18,23
5,32	18,21
5,33	18,19
5,35	18,17
5,36	18,14
5,38	18,12
5,39	18,10
5,41	18,8
5,42	18,6
5,42	18,5
5,43	18,3
5,45	18,1
5,46	17,59
5,48	17,57
5,49	17,54
5,51	17,52
5,53	17,50
5,54	17,48
5,54	17,46
5,54	17,46
5,56	17,44
5,57	17,42

Dan je dolg od 13 ur 17 minut do 11 ur 45 minut. Dan se skrči za 1 uro 32 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Tilen meglen,
grda jesen.

Na Malo mašo lepo,
dva meseca suho.

Če zgodaj se selijo ptiči,
bo huda zima o božiči.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Če brat bratu pomaga, sta kakor trdno mesto.

Sv. pismo. Preg 18, 19.

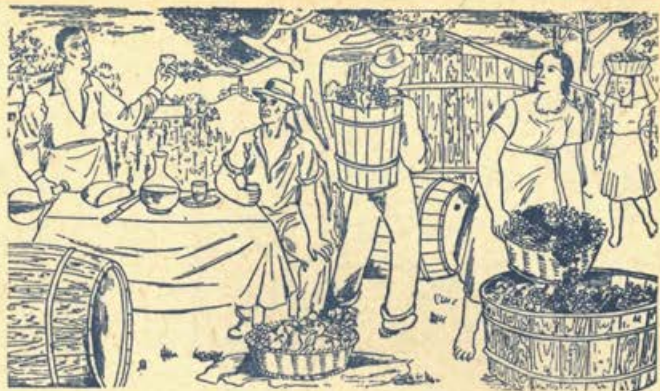
Brat bratu najgloblje izkoplje oči.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje škorpiona dne 24. oktobra ob 7,27 uri

VINOTOK OKTOBER

- 1 Sreda
- 2 Četrtek
- 3 Petek
- 4 Sobota

Remigij, škof; Janez Duklanski, spozn. Angeli varuhi; Leodegarij, škof; Teofil Terezija Deteta Jezusa, devica; Kandid, muč. Francišek Asiški, spozn.; Edvin, kralj

- 5 Nedelja**
- 6 Ponedeljek
- 7 Torek
- 8 Sreda
- 9 Četrtek
- 10 Petek
- 11 Sobota

19. POBINKOSTNA. ROŽNOVENSKA NEDELJA
Brunon, spozn.; M. Frančiška, dev.; Fides, d., m. Marija, kraljica presv. rož. venca Brigita, vdova; starček Simeon; Pelagija Posvečenje cerkva (v ljublj. škofiji); Janez Leon Francišek Borgia, spozn.; Danijel in tov., muč. Materinstvo Device Marije; Nikazij in tov., muč.

Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1—14.)

- 12 Nedelja**
- 13 Ponedeljek
- 14 Torek
- 15 Sreda
- 16 Četrtek
- 17 Petek
- 18 Sobota

20. POBINKOSTNA. ZEGNANSKA NEDELJA
Edvard, kralj; Koloman, muč. Kalist, papež, mučenec; Just, škof; Nedeljko Terezija, devica; Avrelija, devica; Tekla Jadviga, vojvodinja; Gal; Gerard Majela, sp. Marjeta Alakok, devica; Florentij, škof L u k a, evangelist; Izak Jog in Janez La Land

Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika. (Jan 4, 46—53.)

- 19 Nedelja**
- 20 Ponedeljek
- 21 Torek
- 22 Sreda
- 23 Četrtek
- 24 Petek
- 25 Sobota

21. POBINKOSTNA. MISIJONSKA NEDELJA
Janez Kan., sp.; Felicijan, muč.; Irena, dev., muč. Uršula in tov., muč.; Hilarijon, opat Kordula, muč.; Marija Salome; Filip, škof Teodor, muč.; Roman, škof; Severin, škof Rafael, nadangel; Feliks (Srečko), muč. Krizant in Darija, muč.; Krispin in Krispinijan, m.

O trdosrčnem hlapcu. (Mt 18, 23—35.)

- 26 Nedelja**
- 27 Ponedeljek
- 28 Torek
- 29 Sreda
- 30 Četrtek
- 31 Petek

22. POBINKOSTNA. KRISTUS KRALJ
Frumencij, škof; Sabina, muč. Simon in Juda, apostola; Cirila, devica Posvečenje cerkva (v lavantinski škofiji); Narcis Alfonz Rodriguez, spozn.; Teonest, škof Volbenk, škof; Antonin, škof

O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33—37.)

Oktober		
1		6 ☾
2		5
3	luna	4
4		3 dni pred
5		2
6		1
7	☾	11,29
8		6 ☽
9		5
10	luna	4
11		3 dni pred
12		2
13		1
14	☽	7,10
15		7
16		6 ☽
17		5
18	luna	4
19		3 dni pred
20		2
21		1
22	☾	2,11
23		6 ☽
24		5
25	luna	4
26		3 dni pred
27		2
28		1
29	☽	21,7
30		6 ☾
31	luna	5 dni pred

Sonce	
vzhaja	zahaja
5,59	17,40
6,0	17,38
6,2	17,36
6,3	17,33
6,5	17,31
6,6	17,29
6,8	17,27
6,8	17,27
6,9	17,25
6,11	17,23
6,12	17,21
6,14	17,18
6,15	17,16
6,17	17,14
6,19	17,12
6,20	17,10
6,22	17,8
6,22	17,8
6,22	17,7
6,24	17,5
6,25	17,3
6,27	17,1
6,27	17,0
6,30	16,58
6,32	16,56
6,34	16,54
6,35	16,52
6,35	16,52
6,36	16,50
6,38	16,49
6,40	16,47

Dan je dolg od 11 ur 41 minut do 10 ur 7 minut. Dan se skrči za 1 uro 34 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor je sv. Uršula pričela,
bo zima vsa izpela.

Sveti Luka —
sneg prikuka.

Sveti Gal (16.) deževen ali suh,
prihodnjega poletja ovaduh.

Se nerado listje obleti,
vsak se zime naj boji.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Kdor govori laži, se pogubi in kriva priča
ne bo brez kazni.

Sv. pismo. Preg 18, 19.

Laži je plitko dno.

Laž je ključ h koncu.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje strelca
dne 23. novembra ob 4,38 uri

LISTOPAD NOVEMBER

1 Sobota

VSI SVETI

2 Nedelja

23. POBINKOSTNA. Just, mučenec

3 Ponedeljek

Spomin vernih duš; Viktorin, škof

4 Torek

Karel Boromejski, škof; Vital; Modesta

5 Sreda

Zaharija in Elizabeta; sv. ostanki (relikvijs)

6 Četrtek

Lenart (Lenko), opat; Sever, škof; Atik, muč.

7 Petek

Janez Gabrijel, muč.; Engelbert, škof; Vilibrord

8 Sobota

Osmina vseh svetih; 4 kronani, muč.

9 Nedelja

24. POBINKOSTNA. ZAHVALNA NEDELJA

10 Ponedeljek

Andrej Avelinski, sp.; Trifon, muč.

11 Torek

Martin (Davorin), škof; Menas, muč.

12 Sreda

Martin, papež, muč.; Avrelij, škof

13 Četrtek

Stanislav Kostka, sp.; Didak, sp.

14 Petek

Nikolaj Tavelić, muč.; Jozafat Kunčević, škof, m.

15 Sobota

Leopold, sp.; Albert Veliki, cerkv. uč.

16 Nedelja

25. POBINKOSTNA. Jedert, devica; Otmar, opat

17 Ponedeljek

Gregorij Čudodelni, škof; Saloma, d.

18 Torek

Odon, opat; Roman, muč.; Barula, deček, muč.

19 Sreda

Elizabeta, kraljica; Poncijan, papež, muč.

20 Četrtek

Feliks Valoaški, spozn.; Edmund, kralj

21 Petek

Darovanje Device Marije; Kolumban, opat

22 Sobota

Cecilija, devica, muč.; Filemon, muč.

23 Nedelja

26. POBINKOSTNA. Klemen (Milivoj), p., muč.

24 Ponedeljek

Janez od Križa; Hrizogon, muč.

25 Torek

Katarina, devica, muč.; Mojzes, muč.

26 Sreda

Silvester, opat; Peter Aleks., škof, muč.

27 Četrtek

Virgilij, škof; Valerijan, oglejski škof

28 Petek

Gregor III., papež; Jakob, sp.

29 Sobota

Saturnin, škof, muč.; Filemon, muč.

30 Nedelja

1. ADVENTNA. Andrej (Hrabroslav), apostol

Osem blagrov.
(Mt 5, 1—12.)

Jezus obudi
Jajrovo hčer.
(Mt 9, 18—26.)

Prilika o pšeni-
ci in ljuljki.
(Mt 13, 24—30.)

Prilika o gor-
čičnem zrnu
in kvasu.
(Mt 13, 31—35.)

O razdejanju
Jeruzalema.
(Mt 24, 15—35.)

O poslednji
sodbi.
(Lk 21, 25—33.)

November		
1		4
2	luna	3
3		2
4		1
		dni pred ☾
5	☾	18,3
6		6
7	luna	5
8		4
9		3
10		2
11		1
	dni pred ☉	
12	☉	21,1
13		7
14	luna	6
15		5
16		4
17		3
18		2
19		1
	dni pred ☾	
20	☾	22,44
21		7
22	luna	6
23		5
24		4
25		3
26		2
27		1
		dni pred ☉
28	☉	9,45
29	luna	6
30		5
	dni pred ☾	

Sonce	
vzhaja	zahaja
6,41	16,45
6,43	16,43
6,45	16,42
6,46	16,40
6,48	16,39
6,50	16,38
6,50	16,38
6,51	16,36
6,53	16,35
6,54	16,33
6,56	16,32
6,58	16,30
6,59	16,29
7,1	16,27
7,3	16,26
7,4	16,25
7,4	16,25
7,4	16,25
7,6	16,24
7,8	16,23
7,9	16,22
7,11	16,21
7,12	16,20
7,14	16,19
7,15	16,19
7,17	16,18
7,17	16,18
7,18	16,18
7,19	16,18
7,20	16,17

Dan je dolg od 10 ur 4 minute do 8 ur 57 minut. Dan se skrči za 1 uro 7 minut. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

VREMENSKI PREGOVORI

Deževni Vsi sveti,
pozimi tudi zameti.

Sv. Martin naj bo suh,
da pozimi raste kruh.

Če mokro zemljo sneg pokrije,
bo malo prida za kmetije.

Sneg sv. Andreja
polju ni kaj prida odeja.

Sneg sv. Andreja
sto dni leži in žito mori.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Bolje je malo po pravici kakor obilo po
krivici.

Sv. pismo. Preg 16, 8.

Krivično blago pod streho, pa molji v
zrnju.

Ljudski pregovor.

Sonce stopi v znamenje kozla
dne 22. decembra ob 17,43 uri

GRUDEN DECEMBER

- 1 Ponedeljek
- 2 Torek
- 3 Sreda
- 4 Četrtek
- 5 Petek
- 6 Sobota

Kromacij, škof; Marijan, muč.; Nahum, prerok
Bibijana, devica, muč.; Pavlina, muč.
Frančišek Ksaverij, spozn.; Sofonija, prerok
Barbara, devica, muč.; Peter Krizolog, cerkv. uč.
Saba, opat; Krispin, mučenec
Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinar, tržaški muč.

- 7 Nedelja
- 8 Ponedeljek

2. ADVENTNA. Ambrozij, škof, cerkv. uč.
BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE
Peter Furjé, spoznavalec; Valerija, mučenica
Melkiad, papež, muč.; loretska Mati božja
Damaz, papež; Danijel, stolpnik; Sabin, škof
Aleksander, muč.; Dionizija, muč.; Maksencij, m.
Lucija, devica, muč.; Otilija, devica

Janez Krstnik
pošlje svoja
učenca do
Jezusa.
(Mt 11, 2—10.)

- 14 Nedelja
- 15 Ponedeljek
- 16 Torek
- 17 Sreda
- 18 Četrtek
- 19 Petek
- 20 Sobota

3. ADVENTNA. Spiridion, škof
Konrad Of., sp.; Valerijan, škof; Kristina, dev.
Evzebij, škof, muč.; Albina, devica; Adon, škof
Kvaterna sreda; Lazar, škof; Vivina, devica; Bega
Gracijan, škof; Teotim, muč.
Kvaterni petek; Urban V., papež; Favsta
Kvaterna sobota; Evgenij in Makarij, m.; Julij, m.

Janez Krstnik
pričuje
o Kristusu.
(Jan 1, 19—28.)

- 21 Nedelja
- 22 Ponedeljek
- 23 Torek
- 24 Sreda
- 25 Četrtek
- 26 Petek
- 27 Sobota

4. ADVENTNA. Tomaž (Tomislav), apostol
Demetrij in tov., muč.; Flor, muč.
Viktorija (Zmagoslava), devica, muč.; Serval, sp.
Adam in Eva; Hermina, devica
BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO. Anastazija, m.
Štefan*, prvi mučenec; Marin, mučenec
Janez Evangelist; Zoila

Janez Krstnik
poklican
v službo
predhodnika.
(Lk 3, 1—6.)

- 28 Nedelja
- 29 Ponedeljek
- 30 Torek
- 31 Sreda

NEDELJA PO BOŽIČU. Nedolžni otročiči
Tomaž, škof, muč.; David, kralj
Evgenij, škof; Liberij, škof; Anizija, muč.
Silvester, papež; Melanija

Herod pomori
betlehemske
dečke.
(Mt 2, 13—18.)

ZAPISKI

December		
1	luna	4
2		3
3		2
4		1
5	☾	1,55
6	luna	6
7		5
8		4
9		3
10		2
11		1
12	☉	13,53
13	luna	7
14		6
15		5
16		4
17		3
18		2
19		1
20	☾	18,43
21	luna	6
22		5
23		4
24		3
25		2
26		1
27	☉	21,27
28	luna	6
29		5
30		4
31		3

Dan je dolg od 8 ur 54 minut do 8 ur 41 minut. Dan se skrči do 22. za 16 minut in zopet zraste do 31. za 3 minute. — Daniti se prične 30 minut pred sončnim vzhodom, mrak se jenja 30 minut po sončnem zahodu.

Sonce	
vzhaja	zahaja
7,22	16,16
7,23	16,16
7,24	16,15
7,26	16,15
7,27	16,14
7,28	16,14
7,28	16,14
7,29	16,14
7,30	16,14
7,31	16,14
7,32	16,14
7,33	16,14
7,34	16,14
7,35	16,14
7,36	16,14
7,37	16,15
7,38	16,16
7,38	16,16
7,38	16,16
7,39	16,17
7,39	16,17
7,40	16,18
7,40	16,18
7,40	16,19
7,41	16,20
7,41	16,20
7,42	16,20
7,43	16,21
7,43	16,21
7,43	16,23
7,43	16,24

VREMENSKI PREGOVORI

Prvega tedna v adventu mraz, trajal bo ves zimski čas.

Dež in veter pred božičem koplje jamo rad mrličem.

Božični dež — vzame rž.

Zelen božič — bela velika noč.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Kjer vidiš, da je mnogo rok, zaklepaj. Vse, kar izdaš, preštej in pretehtaj, prejemke in izdatke vse zapiši.

Sv. pismo. Sirah 42, 7

Gospodarjevo in gospodinjino oko pita živino.

Ljudski pregovor.

ABECEDNI IMENIK SVETNIKOV IN GODOV

Tu so našteti tisti godovi in tista imena svetnikov, ki so pri nas najbolj v navadi. Vseh ni, zlasti ni marsikaterega imena, ki ga ljudje po svoje krajšajo in oblikujejo. Če kak član naše Družbe želi pojasnila, naj se oglasi; radi mu bomo ustregli.

Večkrat pa želijo starši dati otroku ime, ki ga med svetniki ne najdemo. Ali imajo pravico? Opozarjamo najprej: Naša, skozi desetletja v Slovincih udomačena imena so za nas najlepša in zaeno tudi značilna. Do tega spoznanja so

prišli zlasti slovenski izobraženci, ki dajejo svojim otrokom zopet krepka, stara imena: Peter, Miklavž, Majda, Meta, Špela, Janez, Marko, Vid itd. Če bi pa le kdo želel dati posebno ime, velja za katoličane tale zapoved: »Želja svete Cerkve je, ne stroga zapoved, da starši dajejo otrokom imena svetnikov. Če pa starši izrečno žele dati drugo ime, naj se dodá krščencu še ime kakega svetnika in se obe imeni zapišeta v krstno knjigo.« Dolžnost katoličanov je, da se ravnajo po tej odredbi.

A

Abdon (in Senen), muč., 30. jul.
Abraham, očak, 9. okt.
Ada glej Adelhajda.
Adalbert (Vojteh), škof, 23. apr.
Adam (in Eva), prvi st., 24. dec.
Adelhajda, vdova, 16. dec.
Adolf, škof, 11. febr.
Adolf, spozn., 12. jun.
Adolf, škof, 17. jun.
Adrijan, muč., 8. sept.
Afra, muč., 24. maja.
Afra, muč., 9. avg.
Agapa, dev., muč., 5. marca.
Agapit (Ljubo), muč., 19. avg.
Agapit, papež, 20. sept.
Agata (Doroslava), d., m., 5. febr.
Agaton, papež, 16. febr.
Agaton, muč., 7. dec.
Agripina, dev., muč., 23. jan.
Ahacij (in tov.), muč., 22. jun.
Ahilej (in Nerij), muč., 12. maja.
Akvilina, dev., 13. jun.
Alban (Belo), muč., 21. jun.
Albert, škof, muč., 8. apr.
Albert Vel., spozn., 15. nov.
Albin (Belko), škof, 1. marca.
Albina, dev., muč., 16. dec.
Albuin (in Ingenuin), šk., 5. febr.
Aleksander (Saša), škof, 23. apr.
Aleksander, pap., muč., 3. maja.
Aleksander Savli, 11. okt.
Aleksander, muč., 12. dec.
Aleksandra, muč., 20. marca.
Aleksandra, dev., muč., 18. maja.
Aleš, spozn., 17. julija.
Alferij, opat, 12. aprila.
Alfonz, škof, 23. jan.
Alfonz Lig., škof, 2. avg.
Alfonz Rogr., spozn., 30. okt.
Alfred, opat, 12. jan.
Alojzij Gonzaga, spozn., 21. jun.
Amadej, spozn., 30. marca.
Amalija (Ljubica), 10. jul.
Amand, škof, 6. febr.
Ambrož, škof, c. u.č., 7. dec.
Ambrózij Sien., bl., 20. marca.
Ana, mati Marije Device, 26. jul.
Ana, prerokinja, 1. sept.
Anaklet, papež, 13. jul.
Ananija, muč., 25. jan.
Ananija, muč., 1. dec.

Anastazij, muč., 22. jan.
Anastazij, papež, 27. apr.
Anastazij, muč., 7. sept.
Anastazija, muč., 6. febr.
Anastazija, muč., 15. febr.
Anastazija, dev., 14. avg.
Anastazija, muč., 25. dec.
Andrej (Hrabros.) K., šk., 4. febr.
Andrej Bobóla, 21. maja.
Andrej Avelin, spozn., 10. nov.
Andrej, apostol, 30. nov.
Angela Folinjska, vdova, 4. jan.
Angela, dev., 10. maja.
Angela Merici, dev., 31. maja.
Angelina, 21. jul.
Angelus, spozn., 12. apr.
Angelus, 30. okt.
Anicet, papež, 17. apr.
Antia, muč., 18. apr.
Anton, pušč., 17. jan.
Anton Padovanski, 13. jun.
Anton M. Caharija, spozn., 5. jul.
Antonija, dev., muč., 29. apr.
Antonija, muč., 4. maja.
Antonija, dev., 27. okt.
Antonin, škof, 10. maja.
Antonin, muč., 22. avg.
Antonin, muč., 2. sept.
Antonina, muč., 1. marca.
Antuza, muč., 27. avg.
Anzelm, škof, c. u.č., 21. apr.
Apolinarij, škof, 23. jul.
Apolonij, muč., 18. apr.
Apolonija, dev., muč., 9. febr.
Arkadij, muč., 12. jan.
Atanazij, škof, c. u.č., 2. maja.
Atanazija, vdova, 14. avg.
Avguštin, šk., ap. angl., 28. maja.
Avguštin, škof, c. u.č., 28. avg.
Avrea (Zlata), dev., muč., 19. jul.
Avrelij, škof, 12. nov.
Avrelija, dev., muč., 15. okt.

B

Baldomir, spozn., 27. febr.
Baltazar (Boltežar), kralj, 6. jan.
Barbara, dev., muč., 4. dec.
Barbea, muč., 29. jan.
Barnaba, apostol, 11. jun.
Bazilij, škof, c. u.č., 14. jun.
Bazilisa (in Julijan), m., 9. jan.
Beatrika, muč., 29. jul.

Beda (Veda) Č., c. u.č., 27. maja.
Benedikt, opat, 21. marca.
Benedikt Níger, spozn., 4. apr.
Benedikt Jožef, spozn., 16. apr.
Benedikta, muč., 4. jan.
Benedikta, dev., 6. maja.
Benedikta, dev., muč., 8. okt.
Benigen, muč., 13. febr.
Benigen, muč., 1. nov.
Benjamin, muč., 31. marca.
Benon, škof, 26. jun.
Benvard (s tov.), škof, 25. okt.
Benvenut, škof, 22. marca.
Berard, muč., 16. jan.
Bernard, škof, 12. marca.
Bernard, opat, 20. avg.
Bernard Ofiški, spozn., 26. avg.
Bernardin Foški, 27. nov.
Bernardin Sienski, sp., 20. maja.
Berta, dev., 4. jul.
Bertold, spozn., 29. marca.
Bertram, škof, 3. jul.
Bertrand, patr. oglejski, 6. jun.
Bibijana, dev., muč., 2. dec.
Birgita, vdova, 8. okt.
Blaž, škof, muč., 3. febr.
Blaženko glej Makarij.
Bogdan glej Deodat.
Bogdan glej Matija.
Bogo glej Bogomir.
Bogoljub glej Teofil.
Bogomil, škof, 10. jun.
Bogomila, 6. jul.
Bogomir (Bogo, Božo), šk., 8. nov.
Bojan glej Mohor.
Bonaventura, šk., c. u.č., 14. jul.
Bonifacij, muč., 14. maja.
Bonifacij, papež, 25. maja.
Bonifacij, škof, muč., 5. jun.
Bonifacij, papež, 25. okt.
Boris, kralj, 2. maja.
Boštjan glej Sebastijan.
Božena glej Natalija.
Božidar glej Teodor.
Branimir glej Frančišek.
Branko glej Frančišek.
Breda glej Friderika.
Brezm. spočetje M. D., 8. dec.
Brigita, dev., 1. febr.
Bronislava, nuna, 7. sept.
Brunon, škof, 17. maja.
Brunon, spozn., 6. okt.

C

Caharija, papež, 15. marca.
 Caharija, prerok, 6. sept.
 Caharija (in Elizabeta), 5. nov.
 Cecilija, dev., muč., 22. nov.
 Ceferin, papež, 26. avg.
 Celestin, papež, 6. marca.
 Celestin, papež, 19. maja.
 Cenon, muč., 5. apr.
 Ciprijan, škof, muč., 14. sept.
 Ciprijan (in Justina), m., 25. sept.
 Ciriak (Larg in Smaragd), muč., 8. avg.
 Ciril Aleksandrijski, šk., 9. febr.
 Ciril Jeruzalemski, šk., cerkveni uč., 18. marca.
 Ciril, škof, 29. marca.
 Ciril (in Metod), slovanska ap., 5. julija.
 Cirila, muč., 5. julija.
 Cirila, dev., muč., 28. okt.
 Cita, dev., 27. apr.
 Cvetka glej Terezija D. Jezusa.

D

Damaz, papež, 11. dec.
 Danijel (Dana, Danica, Danilo), prerok, 21. jul.
 Danijel (in tov.), muč., 10. okt.
 Darij, muč., 19. dec.
 Darinka glej Darija ali Martina.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Demeter, muč., 9. apr.
 Deodat (Bogdan), muč., 8. nov.
 Deziderij (Željko), šk., 23. maja.
 Didak Jožef, bl., 21. marca.
 Dinko glej Dominik.
 Dionizij, škof, muč., 9. okt.
 Dizma, desni razbojnik, 25. marca.
 Dobrega sveta D. Marija, 26. apr.
 Dominik (Vladimil), sp., 4. avg.
 Dominika, muč., 6. jul.
 Donat, škof, muč., 7. avg.
 Donat, spozn., 29. okt.
 Doroslava glej Agata.
 Doroteja (Dora), d., m., 6. febr.
 Doroteja (in tov.), d., m., 3. sept.
 Dragica glej Karel.
 Drago, spozn., 16. apr.
 Dragotin glej Karel Bor.
 Dula, muč., 25. marca.
 Dušan glej Spiridion.

E

Eberhard, škof, 8. jan.
 Eberhard, škof, 23. jun.
 Eberhard, škof, 28. nov.
 Edita, dev., 16. sept.
 Edmund, škof, 16. nov.
 Edmund (in tov.), muč., 1. dec.
 Edvard, kralj, muč., 18. marca.
 Edvard, kralj angl., 13. okt.
 Efrem, cerkv. uč., 18. jun.
 Egidij, (Roger in Odorik), 28. ian.
 Egidij od sv. Jožefa, 7. febr.
 Egidij (Ilij, Tilen), opat, 1. sept.

Eleonora, dev., 21. febr.
 Elevterij, škof, muč., 20. febr.
 Elevterij, papež, muč., 26. maja.
 Elija, prerok, 20. jul.
 Elizabeta (Špela), kraljica, 8. jul.
 Elizabeta, kraljica, 19. nov.
 Elizej, prerok, 14. jun.
 Ema, vdova, 19. apr.
 Emanuel, muč., 26. marca.
 Emeram, škof, muč., 22. sept.
 Emerencijana, dev., m., 23. jan.
 Emerik, vojvoda, spozn., 5. nov.
 Emigdij, škof, muč., 9. avg.
 Emil (Milan), muč., 22. maja.
 Emilija (Milica), dev., 17. avg.
 Emilijan (Milan), škof, 11. sept.
 Emilijana (Milena), dev., 5. jan.
 Engelbert, škof, 7. nov.
 Epigmeni, muč., 24. marca.
 Erazem, škof, muč., 2. jun.
 Erazma (s tov.), muč., 3. sept.
 Erik, kralj, 18. maja.
 Ernest, škof, 12. jan.
 Erntruda (Erna), dev., 11. sept.
 Etbin, opat, 19. okt.
 Etelbert, kralj, 25. febr.
 Evald, muč., 3. okt.
 Evarist I., papež, muč., 26. okt.
 Evfemija (in tov.), d., m., 3. sept.
 Evfrazija, dev., 13. marca.
 Evgenij, muč., 24. jan.
 Evgenij, papež, 8. jul.
 Evgenij (in Makarij), m., 20. dec.
 Evgenij, škof, 30. dec.
 Evgenija, dev., 25. dec.
 Evlalija, dev., muč., 12. febr.
 Evstahij (in tov.), muč., 20. sept.
 Evstohija, dev., 13. febr.
 Evstohija, dev., muč., 2. nov.
 Evtihij, m. iz Mezop., 14. marca.
 Evtihij, muč. iz Tracije, 29. sept.
 Evtihijan, papež, muč., 8. dec.
 Evzebij, muč., 6. marca.
 Evzebij, duh. spozn., 14. avg.
 Evzebij, škof, muč., 16. dec.
 Ezekijel, prerok, 10. apr.

F

Fabij, muč., 31. jul.
 Fabijan (in Sebastijan), muč., 20. jan.
 Fabiola, vdova, 27. dec.
 Favsta, vdova, 19. dec.
 Favstin (in Jovita), m., 15. febr.
 Felicijan (in Primož), m., 9. jun.
 Felicijan, škof, muč., 20. okt.
 Felicita, muč., 7. marca.
 Felicita s 7 sinovi, muč., 10. jul.
 Felicita, muč., 23. nov.
 Feliks (Srečko), duh., m., 14. jan.
 Feliks, škof, 21. febr.
 Feliks Kantal., spozn., 21. maja.
 Feliks (in Fortunat), 18. jun.
 Feliks (in Nabor), muč., 12. jul.
 Feliks Val., spozn., 30. nov.
 Ferdinand, kralj, 30. maja.
 Fides (Vera), dev., muč., 1. avg.

Filemon (in Apolonij), muč., 8. marca.
 Filip (in Jakob), apost., 1. maja.
 Filip Nerij, spozn., 26. maja.
 Filip (Zdenko) Benicij, spozn., 23. avgusta.
 Filemona, dev., 11. avg.
 Firmin, škof, muč., 25. sept.
 Firmin, škof, 11. okt.
 Flavijan, muč. (v Rimu), 28. jan.
 Flora (Cvetka, Cvetana), dev., 12. junija.
 Flora, dev., muč., 24. okt.
 Florentin, škof, 16. okt.
 Florentina, dev., 20. jun.
 Florijan (Cvetko), muč., 4. maja.
 Fortunat, spozn., 1. jun.
 Frančišek (Branimir, Branko) Saleški, šk., cerkv. uč., 29. jan.
 Frančišek Kle, muč., 17. febr.
 Frančišek Pavl., spozn., 2. apr.
 Frančišek Hier., 17. maja.
 Frančišek Kar., spozn., 4. jun.
 Frančišek Regis, spozn., 16. jun.
 Frančišek Solan., spozn., 24. jul.
 Frančišek Kald., spozn., 13. sept.
 Frančišek Seraf., spozn., 4. okt.
 Frančišek Borgia, sp., 10. okt.
 Frančišek Ksaverij, sp., 3. dec.
 Frančiška Rimška, vd., 9. marca.
 Frančiška Šantalska, vd., 21. avg.
 Friderik, (Mirko, Miroslav), škof, muč., 18. jul.
 Fridolin, opat, 6. marca.
 Frumencij, škof, 27. okt.

G

Gabrijel Žal. M. B., 27. febr.
 Gabrijel, nadangel, 24. marca.
 Gal, opat, 16. okt.
 Gala, vdova, 5. okt.
 Gaspar (Gašpar), kralj, 6. jan.
 Gaudencij (Veselko), šk., 25. okt.
 Genovefa, dev., 3. jan.
 Gentilij, muč., 5. sept.
 Gerard, muč., 8. marca.
 Gerard, škof, muč., 24. sept.
 Gerard Majela, 16. okt.
 Germana, dev., 15. jun.
 Gervazij (in Protazij), muč., 19. jun.
 Gizela, kraljica, opatinja, 7. maja.
 Godfrid (Bogomir), škof, 8. nov.
 Godhard, škof, 5. maja.
 Gorgonij, muč., 9. sept.
 Gracijan, škof, 18. dec.
 Gregorij, papež, 13. febr.
 Gregorij, papež, 17. febr.
 Gregorij N. (Budisl.), škof, 9. marca.
 Gregorij Vel., papež, 12. marca.
 Gregorij Nacijan, škof, 9. maja.
 Gregorij, papež, 25. maja.
 Gregorij Čudodel., šk., 17. nov.
 Gregorij, papež, 28. nov.
 Gvido, spozn., 12. sept.
 Gvidon, opat, 31. marca.

H

Habakuk, prerok, 15. jun.
 Hadrijan, muč., 8. sept.
 Hedviga (Vika), 17. okt.
 Helena (Jelena, Jelka), kr.,
 15. aprila.
 Helena, dev., 22. maja.
 Helena, mati Konst. Vel., 1. avg.
 Hema, vdova, 27. jun.
 Henrik Suzo, spozn., 2. marca.
 Henrik; cesar, spozn., 15. jul.
 Herman Jožef, spozn., 7. apr.
 Hermenegild, muč., 13. apr.
 Heribert, škof, 16. marca.
 Hiacint, spozn., 17. avg.
 Hiacint (in Prot), muč., 11. sept.
 Hiacinta, dev., 30. jan.
 Hiacinta, dev., 6. febr.
 Hijeronim Emil, spozn., 20. jul.
 Hijeronim, cerkv. uč., 30. sept.
 Higin, papež, muč., 11. jan.
 Hilarij (Radovan), c. uč., 14. jan.
 Hilarij (in Tacijan), muč.,
 16. marca.
 Hifarija, muč., 12. avg.
 Hilda, 18. novembra.
 Hildegarda, opatinja, 17. sept.
 Hipolit (in Kasijan), m., 13. avg.
 Hipolit, škof, muč., 22. avg.
 Honorij, škof, 30. sept.
 Hozana, bl., 27. aprila.
 Hrizogon, muč., 24. nov.
 Hugolin (in tov.), muč., 13. okt.
 Hugon, škof, 1. apr.
 Hugon, škof, 10. avg.

I

Ida, dev., 13. apr.
 Ida, grofinja, 4. sept.
 Ida, devica, 29. okt.
 Ignacij (Igo, Ognjeslav), škof,
 mučenec, 1. februarja.
 Ignacij Lojola, spozn., 31. jul.
 Ime Marijino, 12. sept.
 Inocencij, papež, 22. jun.
 Inocencij, papež, 28. jul.
 Irena (Miroslava), dev., 21. febr.
 Irena, dev., muč., 5. apr.
 Irena (s tov.), muč., 18. sept.
 Irenej, škof, 5. maja.
 Irenej, spozn., 28. jun.
 Irenej, škof, muč., 4. jul.
 Irenej, škof, muč., 15. dec.
 Irmina, dev., 24. dec.
 Ivana (Jana, Joana) Val., vdova,
 4. februarja.
 Ivana (Orleanska), dev., 30. maja.
 Ivana Franciška Šantalska,
 21. avgusta.
 Ivo, spozn., 19. maja.
 Izabela, kraljica, 4. jan.
 Izabela, devica, 31. avg.
 Izaija, prerok, 6. jul.
 Izak, menih, 11. apr.
 Izidor, škof, muč., 2. jan.
 Izidor, škof, cerkv. uč., 4. apr.
 Izidor, kmet, spozn., 15. maja.

J

Jakob (Radoslav) ml., ap.,
 1. maja.
 Jakob st., apostol, 25. jul.
 Jakob pušč., 6. avg.
 Jakob iz Marke, spozn., 28. nov.
 Janez Zlatousti, škof, c. uč.,
 27. januarja.
 Janez Miloščinar, škof, 30. jan.
 Janez Bosko, spozn., 31. jan.
 Janez Matajski, spozn., 8. febr.
 Janez Jožef od Kr., opat,
 5. marca.
 Janez od Boğa, sp., 8. marca.
 Janez Sarkander, bl., 17. marca.
 Janez Damaščan, cerkv. uč.,
 27. marca.
 Janez Kapistran, sp., 28. marca.
 Janez Klimak, opat, 30. marca.
 Janez Ev. pred Lat. vrati,
 6. maja.
 Janez Krstn. de la Salle,
 15. maja.
 Janez Nepomučan, sp., 16. maja.
 Janez de Rosi, spozn., 23. maja.
 Janez, papež, muč. 27. maja.
 Janez Fakund, spozn., 12. jun.
 Janez Franc, spozn., 16. jun.
 Janez Krstnik, rojstvo, 24. jun.;
 obglavljenje, 29. avg.
 Janez (in Pavel), muč., 26. jun.
 Janez Gvalbert, opat, 12. jul.
 Janez Kolumbin, bl., 31. jul.
 Janez Viannej, 9. avg.
 Janez Berhmans, spozn., 13. avg.
 Janez Eudes (Ed), sp., 19. avg.
 Janez Kancijan, spozn., 20. okt.
 Janez Gabrijel Perb., m., 7. nov.
 Janez od Križa, spozn., 24. nov.
 Janez Evangelist, 27. dec.
 Januarij, škof, muč., 19. sept.
 Jedert Brab., dev., 17. marca.
 Jedert, dev., 15. nov.
 Jelislava glej Elizabeta.
 Jernej, apostol, 24. avg.
 Jernej, škof, bl., 19. okt.
 Joahim, oče Marije, 16. avg.
 Jolanda, bl., 16. junija.
 Jona, prerok, 21. sept.
 Jordan, spozn., 15. febr.
 Jošt, opat, 16. junija.
 Jozafat Kunčević, škof, muč.,
 14. novembra.
 Jožef, ženin M. D., 19. marca.
 Jožef Oriol, 23. marca.
 Jožef Kal., spozn., 27. avg.
 Jožef Kupertin, spozn., 18. sept.
 Judita, muč., 6. maja.
 Jukund, škof, 14. nov.
 Jukunda, dev., muč., 27. jul.
 Julij, spozn., 31. jan.
 Julij, papež, 12. apr.
 Julij, muč., 1. jul.
 Julij, senator, muč., 19. avg.
 Julij, muč., 20. dec.
 Julija, dev., 22. maja.
 Julija, dev., muč., 10. dec.

Julijan (in Basilisa), muč., 9. jan.
 Julijan, škof, 28. jan. (in 8. febr.)
 Julijan, muč., 19. febr.
 Julijana, vdova, 7. febr.
 Julijana, dev., muč., 16. febr.
 Julijana Falk., dev., 19. jun.
 Julijana, dev., muč., 17. avg.
 Jurij, muč., 24. apr.
 Just, škof, 28. maja.
 Just, muč., 14. julija.
 Just, muč., 18. okt.
 Just, muč., 2. novembra.
 Justin, muč., 14. aprila.
 Justina, dev., muč., 26. sept.

K

Kajetan, spozn., 7. avg.
 Kalist, papež, muč., 14. okt.
 Kamil Lelijski, spozn., 18. jul.
 Kamil (in tov.), muč., 25. sept.
 Kandid, muč., 3. okt.
 Kanut, kralj, muč., 19. jan.
 Karel (Dragotin) Bor., šk., 4. nov.
 Karmelska Mati božja, 16. jul.
 Kastor, muč., 28. marca.
 Katarina Ricci, muč., 13. febr.
 Katarina Gen., 22. marca.
 Katarina Švedska, 22. marca.
 Katarina Sienska, dev., 30. apr.
 Katarina, dev., muč., 25. nov.
 Kazimir, spozn., 4. marca.
 Kilijan, škof, 8. jul.
 Klara, dev., 12. avg.
 Klavdij, muč., 30. okt.
 Klavdij (in Simforijan), muč.,
 8. nov.
 Klemen M. Dvořak, spozn.,
 15. marca.
 Klemen, papež, muč., 23. nov.
 Klet (in Marcelin), škof, muč.,
 26. aprila.
 Klotilda, kraljica, 3. jun.
 Klotilda, dev., muč., 23. okt.
 Kocijan (in tov.), muč., 31. maja.
 Koloman, muč., 13. okt.
 Konrad Plac., pušč., 19. febr.
 Konrad, škof, 26. nov.
 Konstancija, dev., m., 19. sept.
 Konstantin, muč., 29. jan.
 Kordula, dev., muč., 22. okt.
 Kornelij (in Ciprijan), muč.,
 16. septembra.
 Korona, muč., 14. maja.
 Kozma (in Damijan), m., 27. sept.
 Krispin, škof, 19. nov.
 Krispin, muč., 5. dec.
 Kristijan, muč., 17. febr.
 Kristina, dev., muč., 24. jul.
 Kristina, dekla, 15. dec.
 Kristof Milanski, 11. marca.
 Kristof, muč., 25. jul.
 Kristof, 31. okt.
 Krizant (in Darija), m., 25. okt.
 Ksikst glej Sikst.
 Kungunda, cesarica, 3. marca.
 Kutbert, škof, 20. marca.
 Kvirin, muč., 30. marca.

L

Ladislav, kralj, 27. jun.
 Lambert, škof, muč., 17. sept.
 Larg, (Ciriak in Sm.), m., 8. avg.
 Lavra, nuna, 17. jun.
 Lavrencij (Lovro), m., 10. avg.
 Lavrencij Just., škof, 5. sept.
 Lavretanska Mati božja, 10. dec.
 Lazar, škof, 17. dec.
 Lea, 22. marca.
 Leon I., papež, cerkv. uč.
 11. aprila.
 Leon IX., papež, 19. apr.
 Leon, škof, 22. apr.
 Leon II., papež, 28. jun.
 Leon, papež, 3. julija.
 Leonard (Lenart), opat, 6. nov.
 Leonard Portom., sp., 17. nov.
 Leopold Gaj., 2. apr.
 Leopold, vojvoda, sp., 15. nov.
 Lidija, vdova, 3. avg.
 Lin, papež, muč., 23. avg.
 Ljudmila, vdova, 16. sept.
 Lucij, papež, muč., 4. marca.
 Lucija, dev., muč., 13. dec.
 Lucijan, muč., 7. jan.
 Ludger, 26. marca.
 Ludovik Tol., škof, 19. avg.
 Ludovik, kralj, 25. avg.
 Ludovik Bert., spozn., 10. okt.
 Luka, evangelist, 18. okt.

M

Magdalena (Majda), P., d.,
 29. maja.
 Magdalena, spokornica, 22. jul.
 Makarij (Blaženko) A., op.,
 2. januarja.
 Makarij, škof, 10. marca.
 Makarij (in Evgenij), m., 20. dec.
 Maksencij, muč., 12. dec.
 Maksim, škof, muč., 29. maja.
 Maksima, muč., 26. marca.
 Maksimijan, škof, 21. febr.
 Maksimijan, škof, muč., 3. okt.
 Maksimilijan, škof, muč., 12. okt.
 Mamert, škof, 11. maja.
 Marcel, papež, muč., 16. jan.
 Marcela, vdova, 31. jan.
 Marcelijan (in Marko), muč.,
 18. junija.
 Marij (in tov.), muč., 19. jan.
 Marije bl. Device godovi:
 Zaroka z Jožefom, 23. jan.
 Očiščenje (svečnica),
 2. februarja.
 Lurška M. B., 11. febr.
 Oznanjenje M. D., 25. marca.
 M. D. dobrega sveta, 26. apr.
 Pomočnica kristj., 24. maja.
 Srednica vseh milosti,
 31. maja.
 Obiskanje Marijino, 2. jul.
 Karmelska M. B., 16. jul.
 Marija Snežnica, 5. avg.
 Vnebovzetje M. D., 15. avg.
 Srce Marijino, 23. avg.

Rojstvo Marije Dev., 8. sept.
 Ime Marija, 12. sept.
 Marija 7 žalosti, petek po
 tihi nedelji in 15. sept.
 Rešiteljica ujetnikov, 24. sept.
 Rožnovenska Kraljica, prvo
 ned. v oktobru in 7. nov.
 Materinstvo, 11. oktobra.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Brezmadežno spočetje, 8. dec.
 Lavretanska M. B., 10. dec.

Marija Kleofova, 9. apr.
 Marija Magd. (Majda), 22. jul.
 Marija Magd. Pazzi, d., 29. maja.
 Marijan, muč., 17. jan.
 Marijan, spozn., 19. avg.
 Marin, muč., 26. dec.
 Marjeta (Marg., Meta), dev.,
 28. januarja.
 Marjeta Kort., spok., 22. febr.
 Marjeta, kraljica, 10. jun.
 Marjeta, dev., muč., 20. jul.
 Marjeta Alakok, dev., 17. okt.
 Marko, evangelist, 25. apr.
 Marko (in Marcelijan), muč.,
 18. junija.
 Marko (in tov.), muč., 7. sept.
 Marta (in tov.), muč., 19. jan.
 Marta, dev., 29. julija.
 Martin (Davorin), škof, 11. nov.
 Martin, papež, muč., 12. nov.
 Martina, dev., muč., 30. jan.
 Matej, apostol, 21. sept.
 Matija (Bogdan), ap., 24. febr.
 Matilda, dev., 26. febr.
 Matilda, kraljica, 14. marca.
 Maver, opat, 15. jan.
 Mavricij (in tov.), muč., 22. sept.
 Medard, škof, 8. jun.
 Mehtilda, dev., 10. apr.
 Melanij, škof, 6. jan.
 Melhijad, papež, muč., 10. dec.
 Melhior, kralj, 6. jan.
 Mihael, nadangel, 29. sept.;
 njegova prikazen, 8. maja.
 Miro, škof, 8. avg.
 Modest, škof krški, 31. marca.
 Mohor (in Fortunat), m., 12. jul.
 Monika, vdova, 4. maja.

N

Nada, 24. sept.
 Narcis, škof, 29. okt.
 Natalija (Božena), muč., 27. jul.
 Natalija, spozn., 1. dec.
 Nazarij, muč., 12. jun.
 Neža (Janja), dev., muč., 21. jan.
 Neža Praška, 2. marca.
 Neža (Montep.), dev., 20. apr.
 Nicefor, patriarh, 13. marca.
 Nikolaj (in tov.), muč., 9. jul.
 Nikolaj Tol., spozn., 10. sept.
 Nikolaj (Miklavž), škof, 6. dec.
 Nikomed, muč., 15. sept.
 Norbert, škof, 6. jun.
 Notburga, dev., 13. sept.

O

Obligavljenje Jan. Krst., 29. avg.
 Obiskanje Marijino, 2. jul.
 Očiščenje Marijino, 2. febr.
 Odono, opat, 1. jan.
 Odon, opat, 18. nov.
 Odorik, (Roger in Egidij), 28. jan.
 Ognjeslav glej Ignacij.
 Olga, 11. julija.
 Onezim, muč., 16. febr.
 Orest, muč., 9. nov.
 Oskar, škof, 3. febr.
 Otilija, dev., 13. dec.
 Otmar, opat, 16. nov.
 Oznanjenje Marijino, 25. marca.
 Ožbolt, kralj, muč., 5. avg.

P

Pankracij, muč., 12. maja.
 Panteleon, muč., 27. jul.
 Pashal, spozn., 17. maja.
 Pastor, spozn., 26. jul.
 Patricij (Patrik), šk., 17. marca.
 Pavel, prvi puščavnik, 10. jan.
 Pavel od Križa, spozn., 28. apr.
 Pavel, škof, 7. jun.
 Pavla, vdova, 26. jan.
 Pavla, dev., muč., 3. jun.
 Pavlin, oglejski škof, 11. jan.
 Pavlin Nol., škof, 22. jun.
 Pavlina, 14. marca.
 Pavlina, muč., 6. jun.
 Pavlina, dev., 2. dec.
 Pavlina, muč., 31. dec.
 Pelagija, muč., 23. marca.
 Pelagija, spozn., 17. dec.
 Peregrin, spozn., 27. apr.
 Peregrin, spozn., 28. jul.
 Perpetua (in Felicita), muč.,
 6. marca.
 Peter, škof, 9. jan.
 Peter Nol., spozn., 31. jan.
 Peter Dam., šk., c. uč., 23. febr.
 Peter Kanizij, 27. apr.
 Peter, muč., 29. apr.
 Peter Regalat, spozn., 13. maja.
 Peter Celestin, papež, 19. maja.
 Peter (in tov.), muč., 2. jun.
 Peter (in Pavel), apost., 29. jun.;
 njegovo spreobrnjenje, 25. jan.
 Peter Klaver, spozn., 9. sept.
 Peter Alkantara, sp., 19. okt.
 Peter Zlatoslov, c. uč., 4. dec.
 Peter Fourier, škof, 9. dec.
 Petra stol (v Rimu), 18. jan.
 Petra stol (v Antioh.), 22. febr.
 Petra vezi, 1. avg.
 Petronij, škof, 6. sept.
 Petronila, dev., 31. maja.
 Pij V., papež, 5. maja.
 Pij I., papež, 11. jul.
 Placid (in tov.), muč., 5. okt.
 Placida, dev., 11. okt.
 Platon, menih, 4. apr.
 Polikarp, škof, muč., 26. jan.
 Pomočnica kristjanov, 24. maja.
 Poncijan, papež, muč., 19. nov.

Prakseda, dev., 21. jul.
Priska, dev., muč., 18. jan.
Prokopij, spozn., 27. febr.
Prot (in Hiacint), muč., 11. sept.
Protazij (in Gervazij), m., 19. jun.
Pudencijana, dev., 19. maja.
Pulherija, kraljica, 7. julija.

R

Radegunda, kraljica, 13. avg.
Rafael, nadangel, 24. okt.
Rajmund Penjaforški, 23. jan.
Rajmund, spozn., 31. avg.
Rane sv. Frančiška, 17. sept.
Regina, dev., muč., 7. sept.
Remigij, škof, 1. okt.
Rihard, kralj, 7. febr.
Rihard, škof, 3. apr.
Robert, opat, 29. apr.
Robert Bel., c. uč., 13. maja.
Robert, opat, 7. jun.
Roderik, muč., 13. marca.
Rojstvo Marijino, 8. sept.
Rok, spozn., 16. avg.
Roman, opat, 28. febr.
Roman, muč., 9. avg.
Romana, dev., 23. febr.
Romuald, opat, 7. febr.
Roza Limanska, dev., 30. avg.
Rozalija, dev., 4. sept.
Rozina, vdova, 13. marca.
Rožnov. Kr., 1. ned. v oktobru
in 7. okt.
Rudolf, škof, 26. jan.
Rudolf, muč., 17. apr.
Rudolf (in tov.), muč., 27. jul.
Rupert, škof, 27. marca.

S

Saba (Sava), muč., 12. apr.
Saba, opat, 5. dec.
Sabina, muč., 29. avg.
Sadot, šk. (in tov.), m., 20. febr.
Saloma Mar., 22. okt.
Salvator, spozn., 18. marca.
Saturnin, muč., 29. nov.
Savin, muč., 11. jul.
Sekunda, dev., muč., 10. jul.
Senen (in Abdon), muč., 30. jul.
Serafin, spozn., 12. okt.
Serápion, škof, 21. marca.
Sergij, muč., 7. okt.
Servacij, škof, 13. maja.
Severin, opat, 8. jan.
Severin, škof, 23. okt.
Severin, škof, 21. dec.
Sholastika, dev., 10. febr.
Sibila, dev., 17. avg.
Sidonij (Zdenko), škof, 23. avg.
Sigmund (Žiga), 11. maja.
Sikst, papež, 28. marca.
Sikst I., papež, 6. apr.
Sikst II., papež, 6. avg.
Silverij, papež, 20. jun.
Silvester, opat, 26. nov.
Silvester, papež, 31. dec.
Simeon, škof, muč., 18. febr.
Simeon, muč., 24. marca.

Simeon, škof, 21. apr.
Simeon, starček, 8. okt.
Simforijan (in Klavdij), muč.,
8. nov.
Simforoza, muč., 18. jul.
Simon (in Juda), apost., 28. okt.
Simon-otrok, muč., 24. marca.
Simplicij, papež, 2. marca.
Slavka (Slavko) glej Alojzij.
Smaragd, (Cir. in Larg.), muč.,
8. avg.
Snežnica Marija, 5. avg.
Sofronij, škof, 11. marca.
Sonja glej Zofija.
Soter (in Gaj), pap., m., 22. apr.
Sotéra, dev., muč., 10. febr.
Spiridion (Dušan), opat, 14. dec.
Spočetje brezmadežno, 8. dec.
Spomin sv. Pavla, 30. jun.
Stanislav (Stanko, Stana), šk.,
7. maja.
Stanislav Kostka, sp., 13. nov.
Suzana, dev., (in Tiburcij), m.,
11. avg.

Š

Štefan, opat, 17. apr.
Štefan, papež, muč., 2. avg.
Štefan, kralj ogrski, 2. sept.
Štefan, prvi mučenec, 26. dec.;
najdenje njegovo, 3. avg.

T

Tarbula, dev., muč., 22. apr.
Tarcizij, muč., 15. avg.
Tarzila, dev., 24. dec.
Tekla, dev., muč., 23. sept.
Telesfor, papež, muč., 5. jan.
Teobald, pušč., 1. jul.
Teodor (Božidar), spozn., 7. jan.
Teodor, muč., 15. aprila.
Teodor, muč., 9. nov.
Teodora, muč., 13. marca.
Teodozija, dev., 2. apr.
Teofil (Bogoljub), muč., 8. jan.
Teotim (in tov.), muč., 18. dec.
Terezija Deteta Jez., 3. okt.
Terezija, dev., 15. okt.
Tiburcij (in tov.), muč., 14. apr.
Tiburcij (in Suzana), m., 11. avg.
Ticijan, škof, 3. marca.
Tilen glej Egidij.
Timotej, škof, 24. jan.
Timotej, muč., 22. avg.
Tit, škof, 4. jan.
Tomaž Akv., spozn., c. uč.,
7. marca.

Tomaž Tol., muč., 9. apr.
Tomaž Vilan., škof, 22. sept.
Tomaž, škof, 3. okt.
Tomaž (Tomislav), ap., 21. dec.
Tomaž, škof, muč., 29. dec.
Trifon, muč., 10. nov.
Turibij, škof, 24. marca.

U

Ubald, škof, 16. maja.
Udalrik glej Urh.

Urban I., papež, 25. maja.
Urban, škof, 7. dec.
Urban, papež, 19. dec.
Urh, škof, 4. julija.
Uršula (in tov.), d., m., 21. okt.

V

Valburga, dev., 25. febr.
Valentin (Zdravko), škof, 7. jan.
Valentin, muč., 14. febr.
Valentina, dev., 25. jul.
Valerija, muč., 5. jun.
Valerijan (in tov.), m., 14. apr.
Vekoslav glej Alojzij.
Venancij, škof, muč., 1. apr.
Venancij, muč., 18. maja.
Venčeslav, kralj, 28. sept.
Vendelin, spozn., 20. okt.
Venefrida, dev., muč., 3. nov.
Vera glej Fides.
Veronika, dev., 13. jan.
Veronika Jul., dev., 9. jul.
Veselko glej Gaudencij.
Vid, muč., 15. jun.
Vigilij, škof, muč., 26. jan.
Vika glej Hedvika.
Viktor (Zmagoslav), sp., 26. febr.
Viktor, muč., 10. marca.
Viktor, muč., 20. apr.
Viktor, papež, muč., 28. jul.
Viktor, škof, 23. avg.
Viktorija, dev., muč., 11. febr.
Viktorija, muč., 17. nov.
Viktorija, dev., 23. dec.
Viktorin, muč., 25. febr.
Viktorin, škof, muč., 3. nov.
Vilibald, škof, 7. jul.
Vilibrord, škof, 7. nov.
Viljem, pušč., 10. febr.
Viljem, opat, 6. apr.
Viljem, škof, 8. jun.
Viljem, opat, 25. jun.
Vincencij (Vinko), muč., 22. jan.
Vincencij Fer., spozn., 5. apr.
Vincencij Pavl., spozn., 19. jul.
Virgilij, muč., 13. sept.
Virgilij, škof, 27. nov.
Vital, muč., 28. apr.
Vital, muč., 4. nov.
Vivina, dev., 17. dec.
Vladimir, kralj, 15. jul.
Vnebovzetje Marijino, 15. avg.
Vojslava, dev., 27. maja.
Vojteh (Adalbert), škof, 23. apr.
Volbenk (Volfgang), šk., 31. okt.

Z

Zaroka Marijina, 23. jan.
Zdenko glej Sidonij, Filip.
Zofija, 15. maja.
Zofija (in tov.), muč., 18. sept.
Zofija, vdova, 30. sept.
Zofronij glej Sofronij.

Ž

Žalostna Mati božja, petek po
tihi nedelji in 15. sept.

Pripombe h koledarju 1947

Letošnji koledar ima marsikatero novost. Tako je za vsak dan izračunano, ob kateri uri sonce vzide in zaide. Tudi je navedeno, kdaj se začne daniti in kdaj se jenja mrak. V naših krajih je vse leto mračenje dolgo 30 minut. N. pr.: 1. januarja vzide sonce ob 7. uri 43 minut, daniti se pa prične že 30 minut prej, t. j. ob 7. uri 13 minut. Istega dne zaide sonce ob 16. uri 24 minut; ker pa mračenje traja 30 minut, se jenja mrak ob 16. uri 54 minut in ob istem času se prične temniti.

Točen čas vzhoda in zahoda sonca je izračunan za vzporednik 46° severne širine. Ta vzporednik gre skozi Ljubljano. Od Ljubljane gre ta vzporednik proti vzhodu skozi Laze, Litijo, Šmartno, Radeče, Sevnico, Rajhenburg, Podsredo; proti zahodu pa skozi Dobrovo, Horjul, Ziri, Idrijo, Vojsko. Pripomnimo, da za severnejše ali južnejše kraje od Ljubljane ni velike razlike, komaj kako minuto, in se praktično niti ne opazi. Če bi hoteli za vse kraje v Sloveniji računati posamično, bi računi nanесли na debelo knjigo.

Podatki o vzhodu in zahodu sonca so matematično točni za vse kraje, ki so na istem vzporedniku kakor Ljubljana.

Ko sonce vzide iznad obzorja, tedaj ga večkrat zakrivajo še gore, in šele ko sonce prileze izza gora, ga opazimo. Isti pojav je tudi pri zahodu sonca. Sonce se najprej skriva za gore, potem šele čez nekaj minut zatone pod obzorjem in to je pravi zahod sonca. Naš kmetovalec bo pri svojem delu na polju, ko sonce vzhaja ali zahaja, takoj vedel, koliko je pravi čas, seveda ako bo prej pogledal v koledar.

Za izračunavanje koledarja ali dolžine leta, ali kdaj so kateri prazniki, so v prejšnjih stoletjih rabili pripomočke, ki so še sedaj v naših koledarjih pa so samo še zgodovinskega pomena. Takih pripomočkov danes astronomi ne potrebujejo več, ker sedaj lahko izračunajo koledar veliko hitreje kakor kdaj prej.

Nedeljsko črko so nekoč rabili, da so izračunali, kateri dan je prva nedelja v januarju. N. pr. za leto 1947 je to črka E, ker pade prva nedelja na 5. dan januarja in je E peta črka v latinski abecedi: a, b, c, d, e. Prihodnje leto (1948) se prične s četrtnikom in prva nedelja v novem letu 1948 bo četrti dan v januarju, t. j. nedeljska črka D.

Zlato število. Pred 2379 leti je grški učenjak Meton izračunal, da je 6940 dni točno 235 mesecev ali 19 let. To je rabil, da je lahko izračunal dolžost luninega leta (lunisolar), ker takrat so ra-

Januar:

4. Zemlja v perihelu (prisončju).
6. Mars v konjunkciji s soncem.
8. Saturn v konjunkciji ob 13 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
13. Neptun stacionaren.
16. Jupiter v konjunkciji ob 14 z luno, Jupiter 0.6° južno pod luno.
18. Venera v konjunkciji ob 4 z luno, Venera 4° severno nad luno.
23. Merkur v zg. konjunkciji s soncem.
26. Saturn v opoziciji s soncem. Saturn je opolnoči na jugu v meridianu ter je vso noč viden.
28. Venera v zapadni elongaciji 47° W. Danica.

Februar:

4. Saturn v konjunkciji z luno ob 21, Saturn 4° južno pod luno.
13. Jupiter v konjunkciji ob 5 z luno, Jupiter 0.02° pod luno.
16. Venera v konjunkciji ob 24 z luno, Venera 5° severno nad luno.
20. Mars v konjunkciji ob 3 z luno, Mars 4° severno nad luno.
21. Merkur v vzhodni elongaciji 18° vzhodno od sonca.
22. Merkur v konjunkciji ob 10 z luno, Merkur 7° severno nad luno.
25. Uran stacionaren.
27. Merkur stacionaren.

Marec:

4. Saturn v konjunkciji ob 3 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
8. Merkur v spodnji konj. s soncem.
12. Jupiter v konjunkciji ob 16 z luno, Jupiter 0.5° severno nad luno.
14. Jupiter stacionaren.
16. Merkur v konj. ob 18 z Marsom, Merkur 3.7° severno nad Marsom.
19. Venera v konjunkciji ob 2 z luno, Venera 5° severno nad luno.
20. Merkur v konjunkciji ob 21 z luno, Merkur 7° severno nad luno.
21. Merkur stacionaren. Mars v konj. ob 5 z luno, Mars 4° severno nad luno. Ekvinokcij ob 12. Pričetek pomladi ob 12.
31. Neptun v opoziciji s soncem. Neptun je opolnoči v meridianu, viden vso noč. Saturn v konjunkciji ob 8 z luno, Saturn 4° južno pod luno.

April:

3. Saturn stacionaren.
5. Merkur v največji zapadni elongaciji 28° W.
8. Jupiter v konjunkciji ob 23 z luno, Jupiter 0.6° severno nad luno.
18. Venera v konjunkciji ob 7 z luno, Venera 4° severno nad luno.
19. Merkur v konjunkciji ob 7 z luno, Merkur 2° severno nad luno. Mars v konjunkciji ob 8 z luno, Mars 4° nad luno. Merkur v konj. ob 24 z Marsom, Merkur 1.8° juž. od Marsa.
27. Saturn v konjunkciji ob 14 z luno, Saturn 4° južno pod luno.

Maj:

6. Jupiter v konjunkciji ob 1 z luno, Jupiter 0.4° severno nad luno.
14. Jupiter v opoziciji s soncem. — Jupiter je opolnoči na jugu v meridijanu ter je viden vso noč.
15. Merkur v zgornji konj. s soncem.
17. Venera v konjunk. ob 13 z Marsom, Venera 1° južno od Marsa.
18. Mars v konjunk. ob 10 z luno. — Mars 2° severno nad luno. Venera v konjunkciji ob 11 z luno, Venera 1° severno nad luno.
20. Popolni sončni mrk, pri nas neviden.
24. Saturn v konjunkciji ob 24 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
28. Merkur v konjunk. ob 17 z Uranom, Merkur 1.8° severno nad Uranom.

Junij:

2. Jupiter v konjunkciji ob 1 z luno, Jupiter 0.02° severno nad luno.
3. Delni lunin mrk, pri nas samo 0.02° zasenčenega.
13. Uran v konjunkciji s soncem.
16. Mars v konjunkciji ob 9 z luno, Mars 0.7° severno nad luno.
17. Merkur v največji vzhodni elongaciji 25° E, Venera v konj. ob 11 z luno, Venera 1° južno pod luno.
20. Neptun stacionaren. Merkur v konjunkciji ob 15 z luno, Merkur 4° južno pod luno.
21. Saturn v konjunkciji ob 12 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
22. Solsticij ob 7. Pričetek poletja ob 7.
29. Jupiter v konjunkciji ob 2 z luno, Jupiter 0.3° južno pod luno.
30. Merkur stacionaren.

Julij:

2. Venera v konjunk. ob 21 z Uranom, Venera 0.6° južno od Urana.
5. Zemlja v odsončju.
14. Merkur v spodnji konj. s soncem.
15. Mars v konjunkciji ob 6 z luno, Mars 0.9° južno pod luno.
16. Jupiter stacionaren.
22. Merkur v konjunk. ob 10 z Venero, Merkur 4.9° južno od Venere.
26. Merkur stacionaren.
26. Jupiter v konjunkciji ob 8 z luno, Jupiter 0.2° južno pod luno.

Avgust:

3. Merkur v največji zapadni elongaciji 19° W.
5. Saturn v konjunkciji s soncem.
6. Mars v konjunkciji ob 3 z Uranom, Mars 0.01° severno od Urana.
12. Mars v konjunkciji ob 23 z luno, Mars 2° južno pod luno.
15. Merkur v konjunkciji ob 11 z luno, Merkur 4° južno pod luno.
18. Merkur v konj. ob 14 s Saturnom, Merkur 0.6° severno od Saturna.
22. Jupiter v konjunkciji ob 19 z luno, Jupiter 0.1° severno od lune.
29. Merkur v zgornji konj. s soncem.

čunali dolgost leta po luni. To dobo so imenovali Metonov cikel, ki traja 19 let, in to se šteje kot zlato število I—XIX. N. pr. leto 1947 je X. leto v Metonovi dobi. Prihodnje leto 1948 bo zlato število XI.

Epakta je čas od zadnjega mlaja v letu do 1. januarja prihodnjega leta. N. pr. v letu 1947 je epakta 8, ker je bil zadnji mlaj 8 dni pred 1. januarjem. V letu 1948 bo pa epakta 19, ker bo zadnji mlaj v letu 1947 že 12. decembra.

Sončni krog. Rimljani so hoteli urediti koledar in so gledali, kdaj in v katerih letih se ujemajo datumi s tedenskimi dnevi. N. pr. 6. januar 1947 je ponedeljek: v katerem prihodnjem letu bo 6. januar zopet ponedeljek? To dobo so izračunali na 28 let ter so jo imenovali »Sončni krog«. Leto 1947 je 24. leto v tej dobi, prihodnje leto pa bo 25. leto v Sončnem krogu.

Rimsko število. Rimljani so imeli 15 letno dobo za plačevanje obresti in drugih dajatev. Leto 1947 je pa 15. leto v tej dobi. Zato bo prihodnje leto »Rimsko število« 1.

Kakor smo že omenili, imajo te navedbe sedaj samo še zgodovinski pomen.

Znamenja so: Oven, Bik, Dvojčki, Rak, Lev, Devica, Tehtnica, Škorpion, Strelec, Kozorog, Vodnar in Ribe. Ta znamenja so se pred 2300 leti točno ujemala z istoimenskimi ozvezdji. Takrat je bilo sonce na dan 21. marca ob ekvinokcijo (enakonočju) v znamenju »Ovna« in se je popolnoma ujemalo to znamenje z ozvezdjem »Ovna«. Zaradi premaknilo, da je sedaj v ozvezdju »Rib«. Kajti zaradi kroženja zemeljske osi se premika točka ekvinokcija v dobi 26.000 let (Plutonovo leto) in to premikanje se imenuje **precesija**. Čez 2.000 let pa bo znamenje »Ovna« v ozvezdju »Vodnarja«. Vendar so znamenja tudi sedanji astronomi ohranili zlasti pri določevanju štirih letnih časov.

S pomočjo letošnjega koledarja bomo lahko ugotovili, kje je na nebu kateri izmed planetov. Luna hitro kroži okrog zemlje in se večkrat sreča na nebu s kakim planetom ter gre včasih mimo planeta bliže, včasih bolj oddaljeno. Ako vemo, kateri dan in katero uro se sreča luna s kakim planetom, bomo z lahkoto našli planet. Sreča se pa tudi planet s planetom in to je tudi navedeno v koledarju. V koledarju je tudi navedeno, koliko ločnih stopinj je planet navidezno oddaljen od lune ali pa od drugega planeta. Vedeti je le, da je premer lune 30 ločnih minut in da bi zato dve luni, mišljeni druga poleg druge, merili eno ločno stopinjo: gledali bi jo v kotu 1° .

Konjunkcija je srečanje lune s kakim planetom ali planeta s planetom na isti dolžini, v smeri sever—jug.

Primer: 8. januarja ob 13. uri je Saturn v konjunkciji z luno. Saturn je tedaj 4 stopinje južno pod luno. Luna pa je isti dan 6 dni pred zadnjim krajcem. V konjunkcijo lahko pridejo vsi planeti: Merkur, Venera, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun in Pluton. Ko ima kateri izmed teh planetov tako lego, da je sonce med zemljo in tem planetom, je to zgornja konjunkcija. Le planeta Merkur in Venera prideta lahko v položaj, da sta med soncem in zemljo. To je spodnja konjunkcija.

Opozicija. Kadar pride kateri izmed gornjih planetov: Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun in Pluton v tako lego, da je zemlja med soncem in enim izmed teh planetov, pravimo, da je planet v opoziciji s soncem. Kadar je planet v opoziciji s soncem, je opolnoči vedno v meridijanu na (južnem) nebu ter je vso noč viden.

Elongacija. Oba planeta, Merkur in Venera, sta najbolj svetla in vidna, kadar sta od sonca najbolj oddaljena, to je, kadar sta v »elongaciji«. V koledarju je navedeno, koliko ločnih stopinj sta ta dan oddaljena od sonca. Ko sta vzhodno od sonca, imenujemo to vzhodno elongacijo: tedaj vidimo planeta samo zvečer. Ko sta planeta v zapadni elongaciji, to je, ko sta oddaljena od sonca v zapadni smeri, tedaj ju vidimo samo jutraj.

Stacionaren je planet tedaj, ako navidezno miruje na nebu in se začasno ne premika, to pa zaradi kroženja zemlje okrog sonca, ko zemlja svojo smer spreminja.

Ekvinokcij ali enakonočje. Sonce je dvakrat v letu na ekvatorju, t. j. 21. marca na spomladanski točki (znamenje ovna) in 23. septembra (znamenje tehtnice) na jesenski točki. Prvo je spomladanski ekvinokcij, drugo pa jesenski.

Solsticij. Sonce stoji najvišje na nebu 21. junija, to se imenuje poletni povratnik. Dne 22. decembra pa stoji najnižje na nebu, kar se imenuje zimski povratnik, tedaj se prične tudi dan daljšati. Ko je sonce na poletnem povratniku 21. junija, se prične dan krajšati.

Perihel ali prisočje pomeni, da je zemlja tedaj najbližje soncu.

Afel ali odsončje se imenuje položaj, kadar je zemlja najbolj oddaljena od sonca.

S tem so pojasnjeni vsi posebni astronomski izrazi, ki so navedeni v koledarju. Morda bo našemu kmetovalcu dobrodošla tudi ta novost v koledarju, da lahko vsak dan ve za čas do prihodnje lunine spremembe. I. T.

September:

3. Venera v zgornji konj. s soncem.
10. Mars v konjunkciji ob 12 z luno, Mars 3° južno pod luno.
12. Saturn v konjunkciji ob 11 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
18. Merkur v konj. ob 10 z Neptunom, Merkur 1.6° južno od Neptuna.
19. Jupiter v konjunkciji ob 11 z luno, Jupiter 0.6° severno nad luno.
23. Ekvinokcij ob 22. Prič. jes. ob 22.

Oktober:

2. Uran stacionaren.
4. Neptun v konjunkciji s soncem.
8. Mars v konjunkciji ob 22 z luno, Mars 4° južno pod luno.
9. Saturn v konjunkciji ob 23 z luno, Saturn 5° južno pod luno.
13. Merkur v največji vzhodni elongaciji 25° E.
16. Merkur v konjunkciji ob 5 z luno, Merkur 4° južno pod luno.
17. Jupiter v konjunkciji ob 6 z luno, Jupiter 1° severno nad luno.
25. Merkur stacionaren.
29. Merkur v konj. ob 10 z Venero, Merkur 2.7° južno od Venere.

November:

5. Merkur v sp. konjunkciji s soncem.
6. Mars v konj. ob 4 z luno, Mars 4° južno pod luno, Saturn v konj. ob 8 z luno, Saturn 5° južno pod luno.
9. Venera v konj. ob 15 z Jupitrom, Venera 0.9° južno od Jupitra.
11. Mars v konj. ob 19 s Saturnom, Mars 0.9° severno nad Saturnom, Merkur v konjunkciji ob 21 z luno, Merkur 0.03° južno pod luno.
12. Sončni mrk ob 21; pri nas neviden.
14. Merkur stacionaren. Jupiter v konj. ob 2 z luno, Jupiter 2° severno nad luno, Venera 1° sev. nad luno. Večernica.
22. Merkur v največji zapadni elongaciji 20° W.

December:

1. Jupiter v konjunkciji s soncem.
3. Saturn v konjunkciji ob 15 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
4. Mars v konjunkciji ob 5 z luno, Mars 3° južno pod luno.
5. Saturn stacionaren.
11. Merkur v konjunkciji ob 12 z luno, Merkur 2° severno nad luno.
14. Venera v konjunkciji ob 21 z luno, Venera 3° severno nad luno.
15. Merkur v konj. ob 3 z Jupitrom, Merkur 0.6° pod Jupitrom.
16. Uran v opoziciji s soncem. Uran se nahaja opolnoči na jugu v meridijanu ter je viden vso noč.
22. Solsticij ob 18. Pričetek zime ob 18.
30. Saturn v konjunkciji ob 22 z luno, Saturn 4° južno pod luno.
31. Mars v konjunkciji ob 24 z luno, Mars 2° južno pod luno.

Josip Broz Tito - maršal Jugoslavije

Miha Marinko

predsednik vlade Ljudske republike Slovenije

Ko je predsednik prve vlade Ljudske republike Slovenije, Boris Kidrič, 14. junija 1946 postal minister Zvezne vlade Federativne ljudske republike Jugoslavije, je po sklepu Predsedstva Slovenskega narodno osvobodilnega sveta sestavil novo

vlado Ljudske republike Slovenije Miha Marinko. Pod vodstvom njegove vlade je doseglo slovensko ljudstvo v drugem letu svobode velikanske uspehe pri obnovi in izgradnji svoje ožje domovine. Zato je Ustavodajna skupščina Ljudske republike Slovenije poverila Mihi Marinku tudi predsedstvo tretje vlade, ki jo je sestavil 20. novembra 1946.

Predsednik vlade Ljudske republike Slovenije Miha Marinko se je rodil dne 8. septembra l. 1900 v Trbovljah kot sin revnih staršev. S trinajstim letom si je že služil kruh v steklarni v Zagorju. S petnajstim letom je že delal v zagorskem rudniku. Starši so mu zgodaj umrli in tako je bil že od svojih otroških let navezan sam nase. Že kot otrok je spoznal težo, obenem pa tudi veličino dela, in tudi razmere, v katerih je moral živeti delavec v kapitalističnem redu.

Kot zaveden sin našega črnege revirja, kot delavec, ki išče pot, da bi priboril svojim tovarišem in vsemu delovnemu ljudstvu dostojno življenje in tisto vlogo, ki mu po delu in zaslugah gre, stoji Miha Marinko že v prvem letu nekdanje Jugoslavije v ospredju delavskega gibanja v rudarskem revirju. Že od leta 1920 deluje med organizatorji delavskih, kulturnih in političnih društev in mezdnih gibanj. Posebno odločen je pri organiziranju delavskega odpora zoper Orjuno, ki je kot nasilna organizacija protiljudskega režima terorizirala delavstvo.

Kot viden borec za pravice delavskega razreda mora kmalu na pot, ki je bila v stari Jugoslaviji namenjena ljudem kova in volje, kot je bil Miha Marinko, ljudem, ki so že vedeli za pot zmage delovnega človeka. Miha Marinko je med tistimi rudarji,

ki se morajo zaradi načrtnega preganjanja borcev in voditeljev delovnega ljudstva umakniti iz svoje domovine v Francijo. V Franciji dela naš sedanji predsednik v raznih rudnikih, obenem pa ves čas vneto sodeluje pri vseh delavskih organizacijah kot član Komunistične partije Francije. Posebno delaven je pri delavskem tisku. Iz Francije potuje leta 1931 v Sovjetsko zvezo, od koder pa se že po nekaj letih vrne v Jugoslavijo. Potrebe delavskega razreda v Jugoslaviji so zahtevale njegovo vrnitev. Tu je med najožjimi sodelavci

tovarišev Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča. Skoraj ni kraja v Sloveniji, kjer bi v naslednjih letih ne deloval Miha Marinko kot ilegalcec. Leta 1934 je bil izvoljen za člana Centralnega komiteta Komunistične partije Jugoslavije. Leta 1937 je sodeloval na ustanovnem kongresu KP Slovenije in postal član njenega Centralnega komiteta. Vsa ta leta so ga protiljudski režimi preganjali, večkrat je bil pred sodiščem za zaščito države, trikrat je bil konfiniran. Vse to je le krepilo njegovo voljo in njegovo prepričanje.

Po zlomu stare Jugoslavije je Miha Marinko med prvimi organizatorji Osvobodilne fronte Slovenije, član njenega Izvršnega odbora, član Glavnega štaba partizanskih odredov Slovenije in delegat na I. konferenci Vrhovnega štaba v Stolicah pri Krupnju. Važno je njegovo sodelovanje pri organizi-

ranju prvih partizanskih odredov in pri prvih akcijah oborožene borbe.

V začetku decembra 1941 so ga okupatorji v Ljubljani zajeli. Tedaj je nastopila za Miho Marinka najbolj težka doba, polna trpljenja v nacističnih in fašističnih ječah. Tudi to dobo je častno preživel. Končno je bil pred italijanskim vojnim sodiščem obsojen na trideset let ječe. Ječe ga je rešila kapitulacija Italije.

Takoj se je spet pridružil političnemu in organizacijskemu delu v Narodno osvo-

bodilni vojski in v zaledju. Proti koncu leta 1944 pa je bil poklican na politično organizacijsko delo v Beograd, kjer je postal član začasne Ljudske skupščine. Pri volitvah v Ustavodajno skupščino je bil izvoljen v okraju Trbovlje za ljudskega poslanca.

Tovariš Miha Marinko je zrasel iz delovnega ljudstva v odločilnem razdobju naše zgodovine, ki je prinesla boljše življenje delovnemu ljudstvu Slovenije. Za to življenje je bila potrebna težka borba. Tej borbi je posvetil tovariš Miha Marinko vse svoje sile.

TONE FAJFAR **Kako se je ustvarjala nova Jugoslavija**

(Izpiski iz dnevnika)

Jesen 1943. Pravkar je minila velika nemška ofenziva, ki nam je skušala odvzeti osvobojeno ozemlje, ki smo si ga pridobili po kapitulaciji Italije, zlasti pa uničiti številne brigade in divizije Narodno-osvobodilne vojske, ki so stale na vseh mejah osvobojenega ozemlja. Ne prva ne druga namera se Nemcem in domobrancem ni posrečila.

Poplava nemških, ustaških, kozaških in domobranskih oddelkov je pravkar odtekla. Takrat je izvršni odbor OF dobil povabilo predsedstva AVNOJa, da pošlje slovenske zastopnike na drugo zasedanje Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije, ki bo nekje na jugu. Kje, ni nihče vedel.

Odpravili smo se na pot. Pobrli smo celotno slovensko zastopstvo, ki je bilo izvoljeno na kočevskem zboru odposlancev slovenskega naroda.

Odšli smo 10. novembra s sedeža Glavnega štaba, ki je bil nad požgano kočevsko vasico Rampoho ob robu kočevskega Roga.

Perjasica v Kordunu. — 10. novembra smo odpotovali skozi Belo Krajino, ki je spet svobodna. Naša družba je precej številna, skoraj vsi člani Izvršnega odbora in plenuma so z nami. Pot je bila precej naporna. Pod Sinjim vrhom smo se prepeljevali preko Kolpe. Vodili so nas v smeri proti Ogulinu. V dolinah je bilo še kopno, hribi pa so bili že pod prvim snegom. V samotnih hribih med Trošmarijo in Ogulinom smo našli bataljon karlovškega odreda. Tu smo dobili poleg našega spremstva, ki ga je vodil tov. Albin, še njihovo četico, s katero smo snoči prepotovali dolgo pot do Korduna. To je bila naporna pot prav posebno še za naše starejše tovariše. Izogibati smo se mo-

rali ustaških postojank, tako da smo danes zjutraj na pol mrtvi prilezli preko potuhnjene reke Mrežnice na kordunsko stran. Tu smo počivali in zdaj proti večeru se odpravljamo dalje proti Perjasici, kjer bomo dobili vozila za nadaljnjo pot.

Otočac, 16. novembra. — Prenočili smo v Perjasici nekje na slami, zgodaj zjutraj 14. novembra pa je prišel po nas kamion, ki nas je odpeljal skozi Plaški in čez Malo Kapelo v Otočac, glavno mesto hrvatskega osvobojenega ozemlja. Spotoma smo imeli hude opravke, preden smo spravili avto preko Kapele, ker so bile ceste pokrite z zaledenim snegom. Po trinajsturni vožnji smo v največjem deževju privozili v Otočac. Tu so bili presenečeni nad številnostjo naše delegacije. Nastanili smo se po raznih hišah, večina v gimnazijo na slamo.

V Otočcu in že na poti semkaj sem našel mnogo znancev iz svojega poletnega bivanja v Liki. Včerajšnji in današnji dan smo čakali Petra (Kidriča), Jako (gen. Avšiča) in Mikuža, ki smo jih izgubili na Kordunu. Snoči so prišli srečno za nami z vsem vojaškim spremstvom. Zjutraj bomo najbrž nadaljevali pot, čeprav nas še vse bolijo noge. Prišel bo čas, ko bo tudi takih napornih potovanj za nas konec.

V Otočcu sem se seznanil še z nekaterimi ljudmi iz hrvatskega osvobodilnega gibanja, ki jih doslej še nisem poznal. Predvsem me je zanimalo srečanje s predsednikom ZAVNOHa, pesnikom Vladimirjem Nazorjem, ki je prijazen star gospod. Razen njega je tu zdaj še nekaj takih starih korenin: monsijor Ritig, dr. Mandić, dr. Jambrišak. Tudi dr. Ivan Ribar biva v Otočcu.

Maršal Tito ob času zasedanja AVNOJ-a v Jajcu
(Božidar Jakac)

Doljani, 19. novembra. — Dne 17. novembra opoldne smo se Slovenci in Hrvatje s kamioni odpeljali iz Otočca na daljnje potovanje. Vozili smo se skozi Korenico in Krbavsko polje na Udbino. Pokrajina — posebno na Krbavskem polju — je krasna. Nekakšna divja puščoba, ravno polje, deloma poplavljen z vodo, ob robu skalni grebeni, na zapadu dolgi hrbet Velebita, vse to pa obsijano z večernim soncem. Ob cesti smo srečavali domačine, največ otrok, ki so nas veselo pozdravljali. Vasi vse požgane, prav tako mesta, ki so jih Italijani na umiku požgali do zadnje deske.

Kamioni so nas odpeljali še nekaj kilometrov vzhodno od Udbine, od koder smo se napotili peš preko hribov proti vzhodu. Po strmi blatni poti smo se proti jutru spustili v dolino pri Dolnjem Lapcu, ki leži ob cesti Bihač—Split in katera predstavlja danes edino uporabno prometno zvezo za

Nemce. Tudi to jutro so začeli Nemci navsezgodaj s prevažanjem, ki se je nadaljevalo ves dan in še pozno v večer. Nekaj sto avtomobilov se je vračalo iz Dalmacije proti Bihaću. Zaradi tega smo prebili dan v hribu, zvečer v mraku pa smo s potovanjem nadaljevali. V hudi temi smo končno pretavali preko ceste. Takoj na oni strani se začne polpartizansko ozemlje. Proti polnoči smo se že pomikali po cesti proti Doljanom, od koder pa so nas pozdravili z mitraljezi. Tamošnja partizanska straža je streljala, misleč, da se bliža sovražnik. Ker nismo vedeli, za kaj gre, smo prespali v bližnji vasi, zjutraj pa odšli v Doljane, kjer so nas ljudje prijazno sprejeli in nahranili. Danes zjutraj so se šele vrnili s hribov, kamor so snoči zbežali pred nami.

Zdaj se pretegujemo na tukajšnji komandi mesta in čakamo, da odidemo dalje proti Srbu, ki leži že na meji Bosne. Tam doli nekje nas že čakajo kamioni, s katerimi bomo potovali dalje v notranjost Bosne.

Lepa družba nas je. Najprej Slovenci: Vidmar, Kidrič, Rus, Brecelj, Lubej, Polič, general Avšič, Jeras, Božidar Jakac, Mikuž, Mica Šlandrova, Novak, dr. Lunaček in drugi poleg četice partizanov. Potem Hrvat: dr. Ribar, dr. Pajo Gregorič, Mandić, Jambrišek, Vicko Krstulović, Stane Čanica, Opačić ter nekaj vodilnih ljudi iz HSS, razen tega tudi Mitra Mitrovič-Djilas in Čana Babović, ki sta se mudila na Hrvaškem.

Livno, 21. novembra. — Nedelja je danes. Nahajamo se v Livnu, kamor smo prišli snoči v največjem deževju, ki nas je pralo po vsej poti od Srba do Trubara, kjer smo se z malih bosanskih vozičkov presedli na kamione, pa prav do semkaj. Od vse te dolge poti, nad 130 km, nisem imel ničesar. Na vozu sem tičal pod ponjavo. Toda ko je bila pot opravljena in najhujše končano, smo vsi hitro pozabili na minule težave.

Zvedeli smo, da smo včeraj ravno pravi čas odpetali iz Srba, kamor so dve uri po našem odhodu vdrli Nemci s tanki. Očitno so nas sledili od Dolnjega Lapca.

Zdaj smo torej v Bosni. Prvi vtis, ki sem ga tu dobil, je prekrasen. Snoči nismo vi-

deli ničesar, bilo je oblačno in deževno. Danes zjutraj, ko smo se prebudili v stari muslimanski hiši, je sijalo sonce in odgrnil se je prekrasen pogled na mesto, ki je položeno na pobočju skalnatega gričevja, na vrhu zavarovanega s starimi turškimi trdnjavami. Mesto je nad vse pričakovanje čisto in lepo.

Snoči smo imeli veliko posla s sušenjem svojih popolnoma premočenih cunj. Danes smo si šele nekoliko opomogli. Sicer pa nas bo docela presušilo sonce, ki sije z vsem vzhodnjaškim čarom.

Livno, 23. novembra. — Še vedno čakamo v Livnu, da nas pokličejo na določeno mesto. Začeli smo slutiti, kam gremo. Jajce je določeno za zasedanje. Danes popoldne je odšel tja Vidmar. Čas preganjamo s pohajanjem po mestu in posedanjem po 'kafanah'. Skoraj vsak dan imamo dež, zato bivanje ni posebno kratkočasno.

21. novembra zvečer smo bili povabljeni na prireditev neke kulturne skupine. Program sam je bil dolgočasen, zanimiva pa je bila »igranka«, ki se je začela za oficijelnim programom. Tu je bilo vse pomešano. Muslimanke z zakrivali so se prav tako živahno udeleževale zabave kakor partizanke in ostala mladina. Mladina tukaj je najživahnejša, kar sem je kjer koli videl. V dvorani so žvrgoleli in prepevali kakor vrabci v prosu.

Včeraj popoldne sem spremljal tov. Božidarja Jakca po mestu. Slikal je in bil ves navdušen nad slikovitostjo, ki jo nudi vsak košček tega lepega mesteca. — Danes dopoldne sem s hrvatskimi tovariši obiskal letališče ob mestu, kjer stojita dve naši letali, izvidnik in dvomotorni bombnik. Letala so pripeljali hrvatski piloti iz Mostarja.

Livno, 24. novembra. — Danes je v Livnu tržni dan, toda mnogo manj živahen kakor v Otočcu. — Izgleda, da bomo morali ostati še nekaj dni tu, kakor nam je včeraj po telefonu

sporočil Peter (Kidrič) iz Jajca. Zdaj se že resnično dolgočasimo, zlasti ker deževje nikakor noče ponehati. Na Dinarskih planinah pa zapada sneg. Videti je, da nas bo tu v Bosni sploh zasnežilo in potem bo vrag, preden se bomo mogli prebiti domov v Slovenijo.

Livno, 27. novembra. — Obiskal nas je poznanec z Roga tov. Sliko. Potuje v Kairo skupno z mladim Ribarjem. Dedijer je odšel že pred njimi. — Snoči smo se udeležili predavanja, ki ga je imel Šime Balen. Govoril je o razvoju narodne vstaje na Hrvaškem. Predavanje je bilo zlasti za nas Slovence poučno, ker smo razmere na Hrvaškem bolj malo poznali.

Jakac je bil poklican pred nami v Jajce, da bo slikal tov. Tita. Danes dopoldne se odpelje. Zadela nas je velika nesreča: Tik pred odhodom naše vojaške delegacije v Kairo so padli pri nemškem letalskem napadu tov. Lola Ribar in še šest tovarišev, med njimi dva Angleža. To je bilo v Glamocu, 37 km od Livna, ko so se vkrcavali na naše letalo.

Jajce, 29. novembra. — Včeraj proti večeru smo s kamioni odpotovali proti Jajcu. Pot je bila mučna. Vozili smo se preko zasneženega višavja, od koder smo prešli proti vzhodu v gozdnate doline reke Pive. Pozno ponoči smo prišli peš na namenjeno mesto,

Počitek v Perjasici v Kordunu, tik po prehodu čez reko Mrežnico (Božidar Jakac)

kamione smo zaradi podrtega mostu popustili za seboj. — Danes zjutraj sta nas obiskala Kardelj in Kidrič, s katerima smo odšli v zaklonišče v tovarni, kjer bomo prebili ves dan; zakaj že tri dni so na mesto letalski napadi. Ukvarjamo se s pripravami za zasedanje in pregledujemo načrte sklepov, ki bodo objavljeni.

Danes zjutraj smo bili predstavljeni tovarišu Titu. Med nas je stopil mož, ki vodi usodo naših narodov, mož, čigar ime izgovarjajo ljudstva z ljubeznijo in zanosom, človek, pred katerim trepečejo krivičniki in nasilniki. Pozna se mu težko breme, ki ga nosi. V obraz mu je začrtana ostra skrb, ki se prepleta z dostojanstvenim mirom. Njegov pojav vliva vsej okolici trdno zupanje in vero v uspeh naše velike borbe.

Jajce, 30. novembra. Danes zjutraj se je končalo drugo zasedanje AVNOJa. Zvečer se je napolnila dvorana sokolskega doma. Zastopniki vseh narodov Jugoslavije so bili zbrani.

Tito je imel zgodovinski govor, namenjen našim narodom in širnemu svetu. Za njim so govorili nešteti zastopniki, od Slovencev Kidrič, Rus, Kocbek, Lubej in Avšič.

Nato so bili sprejeti nad vse važni sklepi, ki pomenijo ustanovitev nove Jugoslavije:

AVNOJ se preosnuje v vrhovni zakonodajni in izvršni predstavniški organ Jugoslavije kot celote; postavlja se na Nacionalni komitet osvoboditve Jugoslavije kot organ z vsemi lastnostmi vlade, preko katerega bo AVNOJ izvrševal svojo izvršno funkcijo.

Izdajalski jugoslovanski ubežni vladi se odvzamejo vse pravice zakonite vlade Jugoslavije, da bi še dalje predstavljala narode Jugoslavije kjer koli in pred komer koli.

V Srbu v južni Liki (Božidar Jakac)

Pregledajo se vse mednarodne pogodbe in obveznosti, ki so jih sklenile v imenu Jugoslavije ubežne vlade v inozemstvu, prekličejo se ali ponovno sklenejo oziroma odobrijo, medtem ko se mednarodne pogodbe in obveznosti, ki bi jih v bodoče še sklenila tzv. ubežna vlada, ne priznajo.

Jugoslavija se zgradi na demokratičnem federativnem načelu kot državna skupnost enakopravnih narodov.

AVNOJ je tudi prepovedal vrnitev v domovino ubežnemu kralju Petru Karadjordjeviću.

Na predlog slovenske delegacije je bil podeljen tovarišu Titu naslov maršala Jugoslavije.

Izbrano je bilo predsedstvo AVNOJa iz 40 članov, med katerimi so Slovenci: Avšič, Bevk, Fajfar, Jeras, Kardelj, Kidrič, Leskošek, Mikuž in Vidmar.

Predsedstvo je imenovalo prvo našo vlado z maršalom Titom na čelu.

Osvobodilno gibanje jugoslovanskih narodov je na ta način dobilo državne oblike in lastnosti. Staro se nikdar več ne sme povrniti.

Sanica v Bosanski krajini, 4. decembra. Dne 30. novembra zvečer smo v Jajcu gledali predstavo Nušičevega »Narodnega poslanca«, ki ga je odigrala igralska skupina pri Vrhovnem štabu.

1. decembra smo se Slovenci vnovič sešli s tov. Titom ter se razgovarjali o našem političnem položaju in nalogah. Zvečer je bil pogreb Lole Ribarja, ki so ga iz Glamoča prepeljali v Livno. Doživeli smo enega najbolj pretresljivih prizorov: nad krsto svojega sina je spregovoril stari Ribar. Z Lolom je izgubil zadnjega sina. Ostal je sam. Obljubil je nadaljevati delo svojih sinov, katerima, kakor je dejal, se mora zahvaliti, da sta ga pripeljala v borbo ter ga vodila po napredni borbeni poti. — Za pogrebom je šel Tito in vsi odposlanci AVNOJa.

2. decembra zjutraj smo odšli s kamioni nazaj po stari poti proti domovini. Toda že v Bugojnu so nas zaustavili: začejala se je ofenziva proti Glamoču. Tod nam je bila pot zaprta. Premišljevali smo, če bi ne kazalo oditi do morja ter se od tam s kako ladjo prepeljati do Senja, ki je bil takrat še v naših rokah; vendar se nam je taka možnost zdela malo verjetna. Treba bo ubrati drugo pot. Tako ni kazalo drugega, kakor vrniti se nazaj proti Jajcu. Kamione

smo naložili na vlak ozkotirne železnice, ki nas je prepeljal v Jajce. Tam smo kamione izkrcali ter odrinili proti severu, v Bosansko krajino. Mimo Mrkonjićgrada smo dopotovali s kamioni do Ključa, popolnoma porušenega zgodovinskega mesta ob reki Sani. Prepeljali smo se s čolni. Ljudje so nas lepo in prijazno sprejeli, naložili na vozove in odpeljali do Sanice, velike muslimanske vasi, kakih 15 km od Ključa. Prenočeval sem v srbski hiši, polni otrok.

Livno (Božidar Jakac)

Človek se kar čudi, kako da otrok kar mrgoli, ko pa odraslih moških ni nikogar, dokler ne zveš, da so v tej vasi že pred dvema letoma ustaši pobili vse moške.

Danes bomo s potjo nadaljevali. Vse je lepo vnaprej organizirano in tako upamo, da bo šla pot iz Bosne preko Une na Banijo srečno in gladko.

Hašani v Bosanski krajini, 6. decembra. — Iz Sanice smo potovali peš preko hribov in dolin do Bosanske Palanke, kjer smo prenočili, od tu pa do Hašanov, kjer smo spet prenočevali. Od tu do Une imamo še okoli 20 km. To pot bomo napravili danes.

Ljudstvo v teh krajih je večinoma srbsko. Sprejemajo nas silno prijazno in postrežljivo. Kraji, po katerih potujemo, so silno trpeli od ustašev. V Krupi (20 km od tu) je bilo pobitih nad 10.000 Srbov. Skoraj ni družine, v kateri bi ne bilo padlo po nekaj članov. Zato je razumljivo, da so ljudje na življenje in smrt navezani na partizane in podpirajo osvobodilno borbo. Ljudstvo bi bilo uničeno, ko bi ne nastopilo partizanstvo. Nič se torej ne čudimo, ko slišimo tu že novo narodno pesem, ki jo prepevajo pri igranju kola, pesem, ki je nastala zadnji dve leti. To je nova partizanska narodna pesem, ki slavi borbo, poveljuje Tita in partizane. Ta nova pesem bo ostala poznim rodovom za spomin na naše čase.

7. decembra. — Iz Bosne ni lahko priti. Včeraj smo se napotili proti Uni z name-

nom, da pridemo do neke vasi, kjer nas je čakala večerja. Malo pred ciljem pa smo se morali obrniti: v naš kraj, v kraj naše večerje je namreč popoldne vdrl sovražnik. Prišlo je do manjšega streljanja, v katerem so naši imeli enega mrtvega in enega ranjenega. Vrnili smo se torej nazaj do komande mesta Bosanska Krupa v vasi Dubovik. Tu smo prenočili, dobro so nam postregli, zdaj pa se pripravljamo, da spet uberemo pot proti Uni z upanjem, da nam bo danes sreča bolj naklonjena kakor včeraj. Mimogrede si obiramo uši, ki smo se jih obilo nalezli. Strah pred tifusom, ki je nekatere naše preganjal vso pot po Bosni, počasi mineva. Tako že dr. Igor mirno pije bosansko vodo, kjer koli pridemo do nje...

Opoldne: Dobili smo poročilo od tovariša, ki je odšel naprej, da nam organizira pot, naj še počakamo. Položaj na Uni še ni razčiščen. Ker nas pa hočejo varno prepeljati, moramo potrpežljivo čakati...

Na pokrajino se je ulegla gosta megla. Potovanje po megli je nekaj posebnega, posebno ponoči. Kolona izginja v globini meglenega morja, potuješ in potuješ, ne da bi videl obzorje, počasi se iz megle dvigajo drevesa in obronki gričev. Iz megle prihajajo oddaljeni glasovi, odmevi regljajočih mitraljezov in kričanje otrok. Tako potujemo po neznani pokrajini, ki ji ne moremo slutiti ne konca ne kraja. Obdaja nas občutje neskončnosti in puščobe. In vrhu vsega je domovina še silno daleč...

8. decembra. — Kmalu popoldne so nam sporočili, da je potovanje organizirano ter da naj takoj krenemo na pot. Naložili smo se spet na vozove in odšli iz Dubovika proti Uni. Pot je šla izredno gladko. Nekako v sredi med Krupo in Bosanskim Novim smo prešli železnico in cesto ter se prepeljali s čolnom preko Une na Banijo. Prespali smo dobro uro od Une v vasi Trebanoviči. Tako smo zdaj srečno prišli iz Bosne, potem ko smo dvakrat zastoj poskušali prehod. — Četa, ki nam je varovala prehod preko Une, je takoj za tem napadla nemške in ustaške bunkerje blizu našega prehoda. Nekaj časa je silovito ropotalo, nato pa se je vse počasi umirilo. Le posamezne mine so še sem pa tja udarjale od železnice nekam v zaledje.

Zdaj bomo potovali zmerneje in najbrž tudi hitreje, ker nas kake tri ure od tod že menda pričakujejo kamioni...

Popoldne: Rujiška. Sprejeli so nas imenitno, nam pripravili cel banket in deklamacije. Tu smo zvedeli, da so Nemci pričeli z ofenzivnimi operacijami na Banijo iz raznih smeri. Treba bo torej pohiteti.

9. decembra. — Z vozmi smo potovali vso noč po strahovito blatnih poteh proti zahodu. Toda kljub trudu in naporom nismo daleč prišli. Zdaj, komaj po sončnem vzhodu, sedimo na nekem hribčku, čakajoč na vesti in nadaljnjo pot. Eno ali tri ure daleč (to dvoje se tu dosti ne loči) nas čaka že menda avto, da nas potegne proti Liki. Voznike smo poslali nazaj.

10. decembra. — Pokuplje. Včeraj proti večeru smo prišli do štaba divizije v Perni. Nadaljnja pot nam ni obetala nič prida, ker so Nemci začeli prodirati z vseh strani. Zvečer se je položaj vendarle nekoliko razbistril, da smo se poslovlili od hrvatskih tovarišev in krenili z vozmi na pot proti Kolpi, ki smo jo zjutraj srečno prevozili in prišli v hrvatsko vas Avguštinovac. Tu smo se nekoliko osušili — dež nas je namreč pošteno napral — in obilno okrepčali pri prijaznih ljudeh. Od tu se zdaj spet odpravljamo z vozmi na nadaljnjo pot proti Pesarovini in nadalje proti železnici. Ta del poti, ki je bil najnevarnejši, je torej srečno potekel. Danes morda ne bi več mogli po njem. Ves dan smo slišali močno topovsko in strojnično streljanje iz smeri, od koder smo prišli, proti Petrovi gori in Virginmostu.

Jajce (Božidar Jakac)

Vprašanje je, kako bo prišla za nami četa, ki nas je spremljala. Zaostala je daleč za nami na oni strani Gline. (Op.: Došla nas je šele v Beli Krajini, potem ko je skozi Banijo za las odnašala pete prodirajočim Nemcem. Vodil jo je tov. Albin, eden najhrabrejših partizanov, kar sem jih poznal. Naslednje leto je padel blizu Stične.)

11. decembra, Pesarovina. — Snočji smo pozno ponoči pripotovali do Pesarovine, malega trga v Pokuplju, kjer je bila svoj čas močna ustaška postojanka. Po dolgem prizadevanju smo končno dobili prenočišče, naslednji dan pa poiskali zvezo za nadaljnje potovanje. Današnji marš bo še edina nevarna pot, potem imamo do Bele Krajine vse prosto.

12. decembra, Okič. — Prestali smo tako imenovani »najnevarnejši« del poti, ki pa je potekel brez vseh neprijetnosti po sovražniku. Pot je bila dolga in silno utrudljiva. Blato nam je prizadevalo silovite muke. Na oni strani železnice smo dobili zvezo s tamošnjim bataljonom, ki nam je dal spremstvo za na pot. Zagreb je bil že blizu, komaj 14 km. Zjutraj smo pripotovali po mnogih sitnostih na Okič, kjer smo današnje dopoldne prespali, popoldne pa gremo počasi naprej. Še vedno po malem dežuje, vmes pa

naletava sneg. Na srečo nam je sneg doslej prizanašal. Zdaj nam je že tako vseeno, ker je Bela Krajina že blizu. Do tja bomo morali napraviti še dva dobra pohoda.

13. decembra, Sv. Jana. — Kljub temu, da smo se upirali, nas je Jaka (gen. Avšič) snoči spravil na pot proti Sveti Jani, kjer je zdaj štab žužemberškega odreda. Spotoma je naletaval dež in sneg. Po dveurni hoji nas je sprejel štab, nas dobro pogostil in spravil na prenočišča. Danes dopoldne odpotujemo dalje proti Sošicam. Oskrbeli nam bodo vozove, tako da nam bo potovanje nekoliko olajšano.

Sveta Jana je krasen kraj na obronkih visokega gričevja, obdan z vinogradi. Pozna se mu nekdanje blagostanje, hiše so velike in okusno zidane. Ljudje so gostoljubni. Tu nekje se začenja pravi Žumberak.

Pokrajina, skozi katero potujemo, je čudovito slikovita. Na svoji poti sem enako videl kvečjemu v Livnu. Gosto posejane vasi so položene po gričih, polnih vino-

gradov. Posebno lepa vas je Slavetič, razvrščena na treh pobočjih, z zanimivo cerkvijo in slikovitim starim gradom.

Zdaj smo se ustavili v Čukovi Dragi, kjer čakamo vozila za nadaljnjo pot do Sošic, 15 km od tu. Komanda v Pribiču nam namreč ni poslala nikakega voza, zato se bomo nekoliko skromneje vozili.

14. decembra. — Na žalost smo morali svojo pot do Sošic nadaljevati ponoči, tako da nismo mogli videti teh lepih krajev. Na Sošicah nas je sprejel štab sektorja. Sprejem je bil čisto uraden in slovesen.

Danes popoldne potujemo naprej do Suhorja in tako bomo po 35 dneh potovanja, potem ko smo peš, na vozovih, kamionih in celo nekaj po železnici prepotovali blizu tisoč kilometrov, spet doma v Sloveniji.

Tako smo sodelovali Slovenci pri ustanavljanju naše nove Jugoslavije, kateri so bili položeni državni temelji na zgodovinskem zasedanju AVNOJa v Jajcu dne 29. novembra 1943.

BRECELJ MARIJAN **O ljudski oblasti**

Če bi imela naša osvobodilna vojna za smoter le poraz okupatorja in če bi bil uspeh naše domovinske vojne le v tem, da smo pregnali z naše zemlje tujerodne fašiste, ne bi mogli govoriti o pravi osvoboditvi. Borba proti okupatorju in domačim izdajalcem je bila nujno zvezana z borbo za oblast ljudstva. Ne bi si mogli zamisliti prave osvobodilne vojne in ne bi mogla ta vojna roditi takih uspehov, kakor jih je, če je ne bi vodile osnovne ljudske množice, če ne bi bila oblast, ki se je gradila v borbi sami, res ljudska oblast. Ni slučaj, da so prevzele delovne množice vodstvo naše narodno-osvobodilne borbe, kakor ni slučaj, da so se vodstva vseh bivših političnih strank zvezala z okupatorjem proti Osvobodilni fronti oziroma v bolj ali manj prikriti obliki delovala proti njej. To je bila naravna in nujna pot njihove že od vsega začetka protiljudske politike. Nazadnjakom in izkoriščevalcem ni šlo nikdar in nikjer za zaščito resničnih narodnih, še manj pa socialnih koristi ljudstva, ampak vedno in izključno le za pridobitev lastnih koristi v škodo ljudstva. Zato so se v toku osvobodilne borbe morali razkrinkati in iti na stran okupatorja. Vedeli so, da z zmažo

Osvobodilne fronte, ki je imela izrazit ljudsko-demokratski značaj, ne morejo več obdržati svojih položajev, ki bi jim omogočali neomejeno oblast in izkoriščanje ljudstva. Danes popolnoma jasno vemo, da ni mogel nihče drug pokreniti osvobodilne borbe kakor delovno ljudstvo s svojim najnaprednejšim delavskim razredom na čelu, ker bi se sicer vsak drug nosilec osvobodilne borbe prej ali slej moral razgaliti in borbo samo izrabiti v škodo ljudstva prav zato, ker bi hotel zaščititi svoje koristi proti njemu. Nujno je tedaj bilo, da je ljudstvo, ki je šlo v narodno-osvobodilno borbo, podrlo staro oblast, da je prav v bistvenih stvareh prekinilo s preteklostjo in pričelo graditi iz sebe novo oblast, ki je dala po vsebini in organizaciji državi in družbenemu redu v njej povsem novo obliko.

Graditev naše ljudske oblasti je tekla vzporedno z našo vojaško borbo proti okupatorju in domačim izdajalcem. Od začetnih oblik, ko je bila nosilec naše ljudske oblasti Osvobodilna fronta po svojem vodstvu in po vseh svojih terenskih organizacijah, preko ljudskih odborov na osvobojenih partizanskih ozemljih v letu 1942, preko Kočevskega zbora jeseni leta 1943, preko

zgodovinskega II. zasedanja v Jajcu, preko prvega zasedanja Narodno-osvobodilnega sveta spomladi 1944 v Črnomlju, preko volitev okrožnih, okrajnih in krajevnih ljudskih odborov na osvobojenih ozemljih v letih 1944 in 1945, je po osvoboditvi, prav na osnovi vseh teh pridobitev in izkušenj, pristopila nova Jugoslavija in vse njene federalne republike k sistematični in podrobni organizaciji naše ljudske oblasti.

Vse prizadevanje naših vsedravnih in republiških organov oblasti je šlo v dobi po osvoboditvi za tem, da se v celoti ta ljudska oblast uresniči s tem, da jo delovne množice kot dejanski nosilec te oblasti, začno tudi v vsem izvajati. Dobili smo ustavo demokratične federativne republike Jugoslavije, dobili smo splošni zakon o ljudskih odborih, v vseh federalnih republikah so izvršene volitve v ustavodajno skupščino in vsi jugoslovanski narodi so pred tem, da poleg skupne zvezne ustave izdelajo in postavijo v življenje tudi svojo ustavo in svoje osnovne zakone. Naša država je v prijateljskih in iskrenih zavezniških odnošajih z vsemi našimi demokratičnimi sosedami, predvsem s slovanskimi državami s Sovjetsko zvezo na čelu. Izbojevani so temelji resnične ljudske oblasti, ustvarjeni so pogoji za občo in gospodarsko rast naše države in nobene bojzani ni več, da bi moglo naše bodoče življenje kakor koli zaokreniti na napačno pot.

Pri takem položaju, ko so izbojevane trdne osnove našemu državnemu in družbenemu življenju, se postavljajo pred nas naloge, usposobiti in razviti našo ljudsko oblast z edinim smotrom, da v celoti zjamči koristi delovnega ljudstva in da se vse pridobitve skupnih naporov kažejo v izboljšanju materialnih in obče življenjskih prilik delovnega ljudstva samega. Ko govorimo o ljudski državi, o demokraciji, se moramo tedaj zavedati, da gre za aktivizacijo osnovnih ljudskih množic v pogledu konkretnega in neposrednega izvajanja oblasti. To oblast izvaja ljudstvo po svojih krajevnih, okrajnih in okrožnih odborih, po svojih republikanskih in po zvezni skupščini. Te odbore oziroma skupščine voli neposredno, to se pravi, da vsi volivci kakega kraja, okraja, okrožja ali republike naravnost volijo svoje predstavnike in da ne prepuščajo te pravice svojim pooblaščenecem. Najnižja enota, v kateri se

odraža taka neposredna oblast, so krajevni odbori. Krajevni odbor volijo vsi, ki imajo volivno pravico na področju te krajevne edinice. Njihova pravica ne ugasne za čas, za katerega so izvolili ta odbor, ampak imajo vselej pravico odbornika, ki ne bi prav izvrševal svojih nalog, odpoklicati. Na zborih volivcev imajo pravico razpravljati o vseh stvareh, ki zadevajo poslovanje odbora v gospodarstvu, prosveti, zdravstvu in v splošni upravi svojega kraja ter odločati s tem, da nalože svojemu odboru naloge, da spreminjajo njihove odločitve itd. Naša dosedanja zakonodaja in vsa dosedanja praksa kaže, da niso postavljene nobene ovire, da ne bi moglo ljudstvo samo v krajevni edinici urejati svojih stvari, ampak nasprotno, vse prizadevanje gre za tem, da se čimprej in povsod uresniči tako neposredno sodelovanje ljudstva pri oblasti.

Prva doba po osvoboditvi je zahtevala, da se izvrše velike naloge, ki so bile potrebne, da se je država kot celota na znotraj in na zunaj okrepila, da so se uredili mednarodni odnosi, da so se odpravile neposredne vojne posledice predvsem v gospodarstvu, da se je zagotovila naši državi redna preskrba, skratka, da so se zagotovile vse tiste osnovne stvari, ki so bile potrebne za naš nadaljnji razvoj na osnovi pridobitev narodno-osvobodilne vojne. Pri takem položaju bi bilo mogoče osrednjim organom naše oblasti in naših političnih organizacij takoj poseči v podrobno organizacijo nižjih odborov. Naše delovno ljudstvo, ki je v celoti in z velikim razumevanjem ter požrtvovalnostjo zgrabilo za našo obnovo v industriji, v gradnjah in v celotnem našem gospodarstvu ter doseglo bistvene uspehe, se ni moglo takoj od začetka v celoti priključiti delu svojih krajevnih enot. Toda prav s tem delom pri obnovi naše domovine, pri dvigju našega gospodarstva, so se istočasno krepili naši ljudski odbori, dvigala se je zavest ljudstva prav v pogledu njegovih splošnih nalog, ki mu pritičejo kot nosilcu oblasti. Brez dvoma pa je, da smo sedaj v času, ko se mora povečati tako skrb višjih organov naše oblasti, kakor aktivnost našega ljudstva prav v pogledu organizacije krajevnih ljudskih odborov in njihovega poslovanja. Razumljivo je in izkušnja potrjuje, da pomeni vključitev prebivalstva v ljudsko oblast odpravo napak v poslovanju, odpravo zlorab, pomeni dvig go-

spodarstva v kraju, skratka, pomeni polno in uspešno delovanje krajevne ljudske oblasti.

V prejšnjih časih ni bilo mogoče govoriti o tem, da bi prišla v občinah ljudska volja do veljave, da bi mogli ljudje sami odločati o svojih stvareh. Oblast kratko malo ni bila ljudska, ampak je bila oblast vladajoče klike, ki je po svojih pomočnikih gospodarila tudi na vasi. Župan v občini ni bil nič drugega kakor orodje okrajnega načelnika, čeprav so ga vaščani neposredno volili. Danes, ko so te stvari bistveno spremenjene, je seveda potrebno, da tudi ljudje nanje drugače gledajo, da ne iščejo primere s prejšnjim časom, ker je taka primera nemogoča. Sami si morajo uresničiti pravo vsebino ljudske oblasti kot njeni nosilci, kar so in kar morajo biti. Da bi mogli ljudje čim bolj upravljati svojo krajevno enoto in da bi prišla pri vodstvu uprave same čim bolj do izraza prava ljudska volja, zato so naši sedanjí krajevni ljudski odbori po svojem obsegu manjši, kot so bile prejšnje občine. Danes imamo na Slovenskem preko 1100 krajevnih ljudskih odborov kot popolnoma zaključenih in samostojnih upravnih edinic, ki v pogledu svojih stvari odločajo sami. Manjši so tudi zato, da se omogoči vsem prebivalcem te enote, da na pogostih zborih volivcev neposredno sodelujejo pri vodstvu oblasti svoje edince.

Danes, ko pristopamo k podrobnejši organizaciji naše ljudske oblasti predvsem v krajevnih odborih, opažajo tako naši višji organi kakor ljudstvo samo nedostatke in marsikdaj tudi nepravilnosti tako o sestavi naših ljudskih odborov kakor tudi o njihovi organizaciji in poslovanju. Omenili smo že, zakaj je razumljivo, da ni mogla biti v prvi dobi po osvoboditvi vsa skrb posvečena podrobni organizaciji krajevnih odborov. Toda, ko sedaj višji organi izvršujejo z vso odgovornostjo to delo, se moramo zavedati, da je vendarle glavno to, da ljudje sami sebi pomagajo postaviti v krajevnih enotah take predstavnike in izvrševalce oblasti, ki jo bodo znali prav in pošteno voditi, da bodo ljudje sami neposredno nadzorovali poslovanje svojih odborov in jim tudi neposredno pomagali. V prejšnjih časih bi bila borba našega ljudstva v vaseh in mestih za splošno in gospodarsko ljudsko politiko nemogoča, ker se je oblast izvrševala na podlagi ustave in zakonov, ki so bili namenoma in preračunano proti

ljudskim koristim. Danes je položaj v celoti drugačen. Vsa načela in vse osnove resnične ljudske politike, resničnega ljudskega gospodarstva so vsebovane v ustavi in v vseh naših zakonih. Njihovo pravilno izvajanje je zajamčeno s sestavom naših vrhovnih izvršnih organov, ki so porok za dosledno izvajanje prave ljudske politike. Potrebno je tedaj prenesti v celoti vse te principe in izkušnje v naše krajevne odbore in jih uveljaviti s pomočjo in z nadzorstvom naših preizkušenih in izbranih vodstvenih organov državne oblasti in političnih organizacij.

Zato se postavlja v prvi vrsti pred naše delovne množice vasi in mest naloga, da si na svojem področju zagotove res pravo ljudsko oblast. Zagotoviti si pravo ljudsko oblast se pravi, neprestano stremeti za tem, da bodo v naših ljudskih odborih, v krajevnih edinicah, v naših trgih in mestih najboljši in najpoštenejši ljudje, ljudje iz vrst našega delovnega ljudstva, ki bodo v vsakem pogledu resnični čuvarji vseh pridobitev, ki so dosežene v korist delovnega ljudstva in ki bodo znali na svojem področju te pridobitve razvijati. V ljudskih odborih morajo biti taki ljudje, ki se bodo neprestano borili proti vsem izkoriščevalcem, tudi proti tistim najdrobnejše vrste, in proti vsem takim posameznikom, ki skušajo ali bodo skušali na kakršen koli način ovirati delo naših ljudskih oblasti, vrivati vanje svoje hlapce in s tem kvariti pravi značaj naših ljudskih organov. Samo resnično ljudski sestav naših krajevnih odborov bo garancija za splošni razvoj vasi, trga in mesta v korist splošnosti, samo pravi predstavniki delovnih ljudi bodo sposobni pravilno razdeljevati koristi in bremena. Vsak, ki bi sedel v ljudskem odboru z namenom, zaščititi interese svoje klike, svojega stanu ali svoje osebne koristi, ne more in ne bo nikdar vodil politike v prosep skupnosti in zato na tako mesto ne spada. Treba je, da se sleherni delovni človek, ki živi v svoji upravni edinici, zaveda, da je prav od njega samega, od njegove splošne aktivnosti, odvisno poslovanje tega odbora, so odvisni gospodarski uspehi njegove vasi, trga ali mesta, je odvisna splošna okrepitev ljudske oblasti. Ne s tarnanjem, ne z zabavljanjem, ne z brezplodnim kritiziranjem, ampak z neposredno udeležbo, s konstruktivno kritiko in z nesebično delavnostjo, je pot k utrditvi naše ljudske oblasti na terenu in

k njenemu uspešnemu poslovanju. Borba za dosego prave ljudske oblasti v naših najnižjih enotah je torej odvisna od naših delovnih ljudi, od njihovega spoznanja, da je neposredna udeležba vseh skupaj in vsakega poedinca posebej neobhodno potrebna.

Istočasno s prizadevanjem za pravo ljudsko oblast mora biti združena v naših krajevnih enotah tudi skrb za resnično demokracijo te oblasti. Ni vseeno in ne more biti prav, če le eden, dva ali trije odborniki kratko malo prevzamejo vse posle in vse vodstvo uprave krajevne enote v svoje roke, drugi pa stojijo ob strani. Nimamo samo takih primerov, da si nekateri oblastizeljni poedinca tak položaj nepravilno pribore, ampak večkrat tudi primere, da ljudje na vasi z večino odbornikov vred stojijo pasivno ob strani in se ne udeležujejo vodstva uprave in dela v krajevnem odboru. Demokratičnost naše oblasti, ki se mora prav tako kazati pri najnižjih, kakor pri najvišjih organih naše oblasti, je prav v tem skupnem delu in v skupnem odločanju. Zato se morajo naši ljudje iz vasi, mest in trgov boriti za tako demokratizacijo naše oblasti, kjer koli bi kazalo, da hočejo posamezniki, ki so postavljeni na odgovorna mesta, na druga pota. Tako od naših višjih oblastnih organov, kakor od naših političnih organizacij so in bodo dobili ljudje, ki se na svojem terenu nesebično bore za demokratizacijo naše ljudske oblasti, vso podporo in pomoč. Izgovori, da se ponekod naši poštene ljudje ne upajo voditi take borbe, ne drži in ne more držati. Večkrat se za takim izgovorom skriva dejanska brezbriznost ljudi za poslovanje organov ljudske oblasti, večkrat pa celo naši oblasti sovražne tendence.

Vsa naša dosedanja graditev ljudske oblasti gre za tem, da se prav naši krajevni ljudski odbori kot najnižje edinice naše ljudske oblasti v vsakem pogledu osamosvoje in da dejansko prevzamejo vodstvo svoje upravne enote. Splošni zakon o ljudskih odborih je uzakonil načela prave ljudske oblasti in na podlagi pridobitev narodnoosvobodilne borbe dal okvir, v katerem je možen njen popoln razvoj. Najvažnejše pri tem je to, da si more danes vsak naš krajevni odbor ustvariti svojo trdno gospodarsko podlago in da se more usposobiti z neposrednim gospodarjenjem z ljudsko imovino na svojem območju, s pravilnim sode-

lovanjem in s podporo združništvu ter z urejenim odnosom do privatnega gospodarkega področja, voditi v resnici občestno splošno in še posebej gospodarsko politiko. Zaradi današnjega samostojnega značaja krajevnih ljudskih odborov se jim nalaga seveda veliko obširnejše in važnejše naloge. In tudi v tem primeru ne more biti primere s preteklostjo. Naš splošni zakon o ljudskih odborih pove, da je krajevni ljudski odbor pristojen, da uredniči kmetijski načrt na svojem področju, da je dolžan skrbeti za splošen gnotni in kulturni dvig kraja, da vodi vse administrativne naloge svojega kraja, da skrbi za napredek obrti in krajevne industrije in da posreduje za pravilno izmenjavo dobrin med mestom in deželo. Iz teh splošnih nalog izvira za izvedbo vsake posebej cela vrsta podrobnejših, konkretnih nalog. Te naloge dajejo odboru značaj samostojnih upravnih področij, njihovo izvrševanje pa, ki mora iti v izključno korist prebivalcev te enote, pa kaže resnični ljudski značaj naše oblasti.

Naša velika in zmagovita narodnoosvobodilna vojna nam je tedaj prinesla z dosego ljudske oblasti eno največjih pridobitev. Doba po osvoboditvi nam je z dokončno organizacijo naše demokratične federativne republike Jugoslavije, z njeno ustavo, z njenimi osrednjimi zakoni na eni strani, na drugi stran z našo republikansko ustavo in z vso našo zakonodajo zajamčila utrditev in razvoj te ljudske oblasti. Vsi predstavniški organi, zvezni in republikanski, zrasli iz delovnih množic ter preizkušeni v borbi, stojijo danes kot porok teh pridobitev in kot pomočnik njihovem nadaljnjemu razvoju. Naš kmet, delavec in delovni inteligent in vse delovno ljudstvo, ki je sodelovalo v narodnoosvobodilni borbi in ki se je priključilo naši izgradnji in obnovi domovine, gleda v čistem ljudskem značaju naše oblasti svojo pravo domovino. Ko so tedaj ustvarjeni vsi potrebni pogoji in ko gre naše življenje po dosledni poti napredka na vseh področjih javnega udejstvovanja, se v današnjem času postavlja kot najosnovnejša naloga pred nas vse skupaj in pred vsakega poedinca posebej, da se bori za pravi značaj ljudske oblasti. Z neposrednim in z nesebičnim delom bomo to našo oblast ohranili res ljudsko, jo bomo sproti čistili in razvijali za boljšo bodočnost našega in bodočih pokolenj.

Ob 70 letnici škofa dr. Ivana Jožefa Tomažiča

V čudoviti svežosti in čilosti duha je dopolnil škof dr. Ivan Jožef Tomažič 1. avgusta 1946 70 leto svojega življenja ter obhajal istega dne 18 obletnico škofovskega posvečenja in 13. leto vladanja lavantinske škofije.

Rodil se je dne 1. avgusta 1876 v župniji Sv. Miklavža pri Ormožu v preprosti kmečki hiši posestniku Antonu in njegovi ženi Mariji

Knezoškof dr. Ivan Jožef Tomažič deli zakrament sv. birme v Vojniku dne 14. julija 1946

roj. Ozmec. Njegova življenjska pot je znana. Dvaindvajsetleten je bil dne 5. decembra 1898 v Mariboru posvečen v mašnika, bil nato kaplan pri Sv. Juriju ob ščavnici in Celju. Od tod je šel na teološko fakulteto v Innsbruck, kjer je dosegel čast doktorja bogoslovja. Še preden je dovršil bogoslovne nauke v Innsbrucku, ga je škof dr. Napotnik poklical leta 1905 v Maribor za škofijskega tajnika in svojega dvornega kaplana. V tej službi je vztrajal 18 let, dasi je bil že 1915 imenovan za stolnega kanonika in 6 let navrh za stolnega dekana lavantinskega kapitlja. Dvema škofoma, dr. Napotniku in dr. Karlinu, je bil odlični pomočnik in svetovalec.

Ni iskal odličnih mest, a božja Previdnost, v katero živo zaupa, ga je poiskala in dvignila od stolnega dekana do naslovnega škofa bargalskega in pomožnega škofa lavantinskemu nadpastirju dr. Karlinu, ki si je prav stolnega dekana, dr. Tomažiča, v Rimu izprosil za svojega pomožnega škofa: »Ali tega, ali pa nobenega«,

se je glasila izjava škofa dr. Karlina. Po njegovi smrti je bil pomožni škof dr. Ivan Jožef Tomažič imenovan za lavantinskega škofa. Na svoj rojstni dan je dne 1. avgusta 1933 prevzel vodstvo Lavantinske škofije, ki šteje nad 600 000 vernikov in je po svojem obsegu in številu vernikov na drugem mestu v FLRJ.

Na praznik Velike Gospojnice 1933 je ob svojem ustoličenju za lavantinskega škofa pred številno zbranim občinstvom v programatičnem govoru izjavil z besedo, ki se je od ganjenja rahlo tresla: »V dneh življenja, ki mi jih je Bog še odločil na zemlji, naj bodo kratki ali dolgi, bi rad vse svoje duševne in telesne sile zastavil in se vsega žrtvoval za Cerkev in za verno ljudstvo, da bi mu tako mogel posredovati zveličanje in milost v najobilnejši meri.«

Zvest dani besedi služi do danes v ljubezni Cerkvi in dragemu slovenskemu ljudstvu in ga vodi z jasnim pogledom po poti slovanskih apostolov svetega Cirila in Metoda. A Bog, ki ga je izbral za škofa na Slomškovem prestolu, mu tudi ni prihranil preizkušenj, zaradi katerih je škof Slomšek na smrtni postelji čustvoval: »Škof nima nič dobrega na svetu.« Vladal je Lavantinsko škofijo v usodnih letih totalne svetovne vojne 1941—1945; gledal z bolestjo v duši gnusobo razdejanja cerkva in župnij, propadanje verskega življenja v škofiji, ko je tuje nasilje pozaprlo duhovnike in jih izgnalo iz domovine, ko je morala v cerkvah utihniti slovenska beseda in slovenska cerkvena pesem, ko so vrgli iz šol slovenski jezik in veronauk; gledal vso Kalvarijo slovenskega ljudstva, ki so ga brez usmiljenja pretrepali, zapirali, ubijali, preseljevali in še poprej do zadnjega izropali. Njegova odločna posredovanja na vodilnih mestih uprave policije so se z žaljivo posmehljivostjo odklanjala... Toda sinil je dan, za katerega je tako dolgo po služabniku božjem Antonu Martinu prosil Boga: doživel je osvoboditev slovenske domovine izpod tujega nasilja. V postnem pastirskem listu 1946 se spominja teh usodnih let, ko izpodbuja vernike: »Ne izgubite, preljudi, zaupanja na Boga! Smo toliko molili in prosili, naj Bog skrajša dneve vojskine preizkušnje, pa se je zdelo, da so naše mojitve zastoj! Niso bile zastoj! Po zmagovitih bojih naših čet smemo zopet v domačem materinem jeziku med seboj govoriti in moliti Boga. Z božjo pomočjo in po ukrepah poklicanih oblasti bomo tudi gospodarske, prehranjevalne in podobne, po dolgotrajni vojni neizogibne, težkoče premagali.«

Sedaj je ves na delu za duhovno obnovo svojih vernikov ter za obnovo porušenih cerkva in župnijskih domov v škofiji. In če je po dnevih napa dovršeno katero izmed tekočih del, ponavlja z iskrecim se očesom in s hvaležnim srcem svoje geslo: »Ne jaz, ampak Bog!«

Družba sv. Mohorja se ob sedemdesetletnici škofa dr. Ivana Jožefa Tomažiča pridružuje premožnim njegovim častilcem z željo, naj nebesa ohranijo slavljenca še vrsto let na Slomškovem škofijskem prestolu.

Nekaj odlomkov iz pisateljevega obširnega popisa križevega pota, ki ga je prehodil ob razpadu bivše Jugoslavije, ko so ga Nemci z drugimi Slovenci izgnali iz domovine.

Tako sem čakal...

Čuden je človek. Ves čas sem si že govoril: »Prišli bodo tudi po mene. Bilo bi čudno, tudi pravično ne, če bi trpeli sosedi, jaz pa ne.« Pa mi je vendar prihajala spet skušnjava: »Pa me morda le ne bodo.«

Da bi nekoliko pozabil, napeljal misli v drugo strugo, sem delal, pisal tiste dni črtico »Slovo«. Ko so me odvedli, sem jo pustil na pisalni mizi — v otroški preprostosti sem domneval, da se vrnem že čez nekaj dni — in so jo gotovo z drugimi spisi in knjigami sežgali. V Póžegi sem jo pozneje na novo napisal, bolj s težavo, nerad.

Med delom sem se ozrl vsaj vsako drugo minuto skozi okno, po cesti navzdol proti cerkvi: »Ali že gredo?« Pa jih še ni bilo! Večer za večerom sem legal z misljo: »Bog ve, ali bom še jutri zjutraj doma?«

V četrtek, petek in soboto je hudo dežilo in snežilo.

V soboto proti enajstim sem pisal pridigo za nedeljo. Ves teden se nekako nisem mogel dvigniti do tega, kakor bi bil slutil, da ne bom pridigal. Tako sem bil zamišljen vanjo, da še skozi okno nisem nič pogledal. Kar zaslišim v veži težke korake. »Zdaj so tu!« si pravim, čisto mirno; skoraj rešitev, vsaj sproščanje večdnevne hude duševne napetosti sem začutil. Že je močno potrkalo — župnišče je preprosta, pritlična hišica.

Vstopita dva mlada, visokorasla vojaka v črni obleki. — »Ali ste vi župnik Meško?« vpraša sprednji. — »Sem.« — »Naročeno nama je, naj vas vzameva s seboj. Pripravite se. Eno odejo si vzemite s seboj.« — »Dobro. Ali smem medtem s čim postreči? Morda kozarec vina?« — »Hvala. Mudi se nama.«

Potem se je zgodilo nekaj, čemur sem se silno začudil. Ne da bi bil kaj vprašal ali rekel črno ali belo, je stopil eden k pisalni mizi in odprl prav tisti predalček, kjer je bilo spravljениh nekaj hranilnih knjižic — menda tri moje z bolj majhnimi vlogami, ena last kuharice, njeni težko prisluženi prihranki, ena nekega dekleta, ki ji je

bila kuharica birmska botra in je služila tedaj v Št. Janžu, ni pa imela več staršev in je izročila, bivša moja učenka, knjižico s svojim neznatnim premoženjem meni, naj jo hranim. Vzel jih je, položil na mizo ter jih zavil v tam ležeči časnik. — »Pa jih je videl skozi les ali jih je zaduhal?« sem se zavzet vprašal.

V kuhinji so ta čas jokali kuharica in mežnarjevi otroci. Toda to ni pomagalo, napravili smo se na pot. Do tedaj sem bil do vsega precej ravnodušen, a ko smo šli mimo cerkve — ravno tedaj je zazvonilo pol dne — mi je vendar stisnilo srce: »Kdaj jo bom spet videl?«

Po poti sta se gestapovca silno jezila na naše blatne in gorjanske poti. »A jaz hodim tod, in dostikrat še ob slabšem vremenu, po štirikrat na teden, dva dni v šolo, štiri kilometre, dvakrat v mesto po pošto, osem kilometrov, in še po drugih uradnih potih.« — »Tedaj pa nimate nič dobrega tukaj,« je zamišljeno pripomnil poveljujoči.

Hiše ob poti — saj so redke — so bile kakor izumrle. Gotovo so videli vojaka iti gor in so slutili, po koga gresta. Pa so se rajši vsi umaknili v hiše, kakor bi od blizu gledali ne preveseli sprevid. Bil sem hvaležen, da so tako molče in z dostojnostjo obsojali to krivico. Imel sem občutek, da nas opazujejo pri vseh oknih.

Bila je sobota pred drugo nedeljo po veliki noči, 26. aprila. Srečen sem bil, da sem mogel prejšnji dan še opraviti procesijo sv. Marka. Na dan sv. Jurija, 24. aprila, ko je prišla prejšnja leta vedno lepa procesija iz Mežiške doline, je bilo to leto samo pet romarjev. Nihče pač ni vedel, sem li še doma ali ne več. Sreča, da vsaj ti niso prišli zaman. Tudi med svetovno vojno so me z Zilje odpeljali v soboto, menda pač z namenom, da bi prišli ljudje drugi dan zastoj v cerkev in bi se tem bolj razvedelo: »Župnika so zaprli!«

V soboto, precej pozneje sicer, binkoštno soboto, so odgnali tudi soseda župnika Ivana Serajnika v Kotljah, ki sem upal o njem: »Zdaj bo pač ta oskrboval mojo faro.« Dokler je mogel, je rad.

Naj kar tukaj zapišem žaloigro — eno izmed neštetihih — njegovega soseda, gostilničarja in poštarja Petriča, po domače Tonija. Bil je zaveden, izobražen mož, mor-

da petdesetletnik. Rad sem šel na pošto, kadar sem prišel v Kotlje, pet četrti ure od Sel, da sem kaj oddal ali vsaj znamke kupil in se s poštarjem porazgovoril, prijetno je bilo z njim kramljati. So ga tudi zaprli, v Prevaljah, v Celovcu, v Št. Vidu nad Ljubljano so ga imeli. Pa so ga začasno z drugimi posestniki izpustili, da bi opravil doma najsilnejša dela na polju.

Čez nekaj tednov pridejo gestapovci spet ponj ter pravijo mladi ženi, naj se tudi ona z otroki, šest majhnih imata, pripravi, ker morajo vsi z očetom. In kje je mož? — »Ga ni doma.« — Naj ga pokliče. — »Pojdite kar z menoj ponj.« — Gredo — pošta stoji malo izven vasi, v vas držita dve poti, cesta ob pokopališču in steza čez pokopališče. Gre z vojaki po ti stezi. Na pokopališču pa postoji in pokaže nov grob: »Tu notri je, vzemite ga!« — Petrič je medtem umrl — ena mnogih žrtev »novega reda«, najstrašnejšega nereda v vsi zgodovini.

V šmartinskem župnišču

Stopil sem v šmartinsko župnišče, ki so ga bili zasegli Nemci, izpremenili ga v taborišče, v jetnišnico, stražnik je za menoj vrata takoj zaklenil — zaklenjeni smo bili noč in dan, huje kot ruski obsojenci v sibirskih katorgah, kakor nam opisuje Dostojevski v svojih »Zapiskih iz mrtvega doma«. Sprejeli so me z glasnimi vzkliki. Saj so mi zrlj naproti skoraj sami znani obrazi.

Ko smo se pozdravili in sem jim na kratko opisal današnje dogodke, me je Šimen Kotnik iz Podgorja poučeval: »Kadar vstopi straža, moraš vstati in stati v pozoru, čisto nepremično kakor pri vojakih.« Koristen in potreben nauk, sicer bi lahko imel takoj sitnosti. Nekaj dni pozneje sem se, ko smo stali pred takim visokim obiskom — mož je bil poprej hlapec ali morda še ne — malo nagnil iz vrste, da bi iz ozadja bolje videl mogočnika tam spredaj, pa se je »žutica«, najhudobnejši med hudobniki, divje zadril name: »Hudič, ali ne boš stal v pozoru!« Takih ljubeznivosti je bil človek kaj hitro deležen, od »žutice« še posebno.

Zelo me je tolažilo, da so bili vsi jetniki z menoj res silno obzirni in dobri. Kaplan Rojht, z njegovim očetom sva pri Sv. Tomažu hodila skupaj v ljudsko šolo, mi je takoj pripravil ležišče zraven svojega. Posteljnega prta nisem imel, gestapovec mi ni

rekel, naj ga vzamem, sam tudi nisem mislil nanj, ker nisem vedel, kam in v kak salon grem. Pa je Rojht skrbno pogrnil svojega tako čez slamo, da sem še jaz lepo ležal na njem. Za menoj je imel svoj prostor učitelj Plaš iz Šoštanja. Pa me je vsak večer od zadaj tako lepo zavijal v odejo kakor kaka mati otroka. Če je kje dobil kak priboljšek, žemljico ali kaj, sem bil te dobrote vedno deležen. Posebno skrbeč in požrtvovalen je bil Miroslav Ferber, lesni trgovec iz Slovenj Gradca.

Drugi dan, v nedeljo, je bilo lepše vreme. Ni pa nič zvonilo k mašam, ko se je pa sicer tako lepo slišalo šmartinsko zvonjenje celo gor na Sele. Bili smo le nekaj korakov od cerkve skoraj vsi duhovniki dveh dekanij, a brez maše mi, brez maše menda verniki. Pač smo videli, da so ljudje šli v cerkev, nismo pa mogli izvedeti, je li prišel maševat novomašnik Areh iz Starega trga ali ne. Zvonilo vsaj nič ni.

Popoldne, ko bi naj bile večernice, je prišel v sobo stražnik in nas pozval: »Šest duhovnikov naj nastopi!«. Nameraval sem tudi izstopiti, pa so mi Plaš in drugi pošepetavali: »Vi nikar! Naj gredo mlajši!« — Gnal jih je na dvorišče, kjer so morali strgati in pospravljati blato, prejšnje dni je dežilo in snežilo, vsi neprostovoljni stanovalci in stanovalke župnišča so se vsako jutro na dvorišču umivali, blata torej dovolj.

Na drugi strani ceste, na župnijskem travniku, je stala gruča žensk in otrok, nekatere so prišle iz radovednosti, večina pa, da bi videle svojce, govoriti tako ni bilo dovoljeno in ne mogoče. Ko so ženske videle, kako duhovniki na Gospodov dan čistijo dvorišče, so nekatere zajokale, druge nejevoljno mrmrale in obsojale, češ kaj delajo šele z drugimi jetniki. Kar plane stražnik kriče in preklinjaje čez cesto ter se jih loti s puškinim kopitom. Seveda se je vse razletelo kakor jata vrabcev pred kraguljem.

Vsako jutro, ko smo se umili, smo morali na župnijski travnik telovaditi: nemška jutranja molitev. Telovadim tudi doma in nisem proti pametnemu športu, Bog ne daj! Ali ta telovadba se mi je zdela smešna in skrajno poniževalna. Počepali smo in skakali kakor žabe, legali v rosno travo na trebuh, brcali z rokami in nogami, da »bi iztresli zaspanost«, kakor se je glasil uradni izraz. Po polju naokrog so pa kmetje že

pridno delali, delavci šli na delo na železnični tir ali v mesto, dela bi imeli tudi vsi mi doma dovolj, pa smo uganjali tukaj take otročarije, res — »novi red«.

Po zajtrku na delo, katere je zadelo, navadno v Slovenj Gradec. Zbrali so jih iz vseh sob, doktorje, trgovce in druge. Spremljali so jih orožniki, na vsaki strani po dva, če ne več, spredaj dva, zadaj dva, spočetka kar z napétimi revolverji, pozneje, ko so vendar spoznali, da so to zelo mirni in kar nič nevarni možje, so pustili revolverje vendar ob pasu.

Vsak dan sta bila redno klicana na delo Ferber in kaplan Petančič. Ferber je stal v trenutku pred stražnikom, pač bivši podčastnik. Marsikaj je skušal in doživel v teh dneh. Ko je nekega dne delal v meščanski šoli, ga je gestapovec gnal v klet, kjer so bila spravljena drva in so jih žagali. Prideta dol, pa vzame gestapovec tam ležečo sekiro in pravi: »Pokleknite! Položiti glavo na tnalol!« Ferber se je sicer spomnil, kako so delali na Poljskem, vendar je, mož močne volje, storil po povelju, ne da bi besedico črnil. Pa se stražnik nasmeje in pravi: »Saj nisem mislil zares. Samo ostrašiti sem vas hotel.« Bog pa ve, kako bi se bila stvar zaobrnila, če bi se bil Ferber kaj ustavljal. Vsekakor precej čudna šala. Vendar nam je zvečer mirno pripovedoval ves dogodek in končal: »Starega vojaka tudi ti ne bodo kar tako ugnali!«

Petančiča so menda imeli na muhi, ker je bil civilno oblečen in se je zdel ob svoji mladosti res nekako otročji. Tudi se jim ni posebno klanjal. Najhuje ga je peklo, da je moral hoditi zjutraj pospravljat gestapovcem in jim kurit v lastnem stanovanju ter je moral gledati, kako so brez pomisleka in usmiljenja metali v ogenj njegova pisma in rokopise. Kak dan se je vrnil k nam ves razburjen. Najhuje je bilo in se nam je res vsem zasmilil neko jutro. Snažil je dvorišče pred župniščem. Kar zaslišimo silno kričanje stražnikovo. K oknu nismo smeli, tako nismo mogli videti, kaj se zunaj godi. Čez nekaj časa odklene stražnik z glasnim ropotom in v sobo skoraj pade Petančič ves zaripel in razmršen, s solznimi očmi. Le počasi smo izvlekli iz njega, kaj se je zgodilo. Dvorišče pred vežo je bilo precej opljuvano, bilo je pač mnogo kadilcev. Ko je pometal, je izpljunil tudi Petančič. Pa ga stražnik hoče prisiliti, naj

poklekne in pljunek poliže. — Kakor môra nam je leglo vsem na srce.

Hudi so bili vedno pregledi. Vsak trenutek je zaškripal v ključavnici ključ, vsi, ki so morda po kosilu malo legli, so plašni planili pokonci, ker se pač nihče ne da rad zmerjati ali še kako kaznovati. Postavili smo se v pozor, res z večjo vnemo in pozornostjo, ko če bi pričakovali kakega vladarja. Najstrupenejši je bil pri teh obiskih »žutica«, čisto rdeče lase je imel, imena mu nihče ni poznal, pa se ga je prijel ta lepi priimek. Nekega dne je spet razsajal po hodnikih, ko smo dobivali kosilo, pa sem slišal, kako je gospa Senica, ki nam je kosilo delila, vsa ogorčena in obupana polglasno vzdihnila: »Ali je to zverino rodila mati?«

Posebno pa so hudo trpeli živci, kadar so prišli s stražniki še orožniki, kakih šest ali osem skupaj in vedno pozno zvečer. Posebno prvi obisk sem si kaj dobro zapomnil. Ležali smo že, ko so vstopili. Stali so sredi sobe — slamo za ležišče smo imeli ob stehnah — mračno nas ogledovali, vsi molčali. Tiho je bilo v sobi kakor v mrtvašnici. Imel sem občutek, drugi prav tako, kakor so pozneje priznali: »Zdaj in zdaj bodo potegnili revolverje in nas postrelili!« A so čez nekaj časa molče zapustili sobo.

Med drugimi nas je počastil nekaj krat tudi neki major, Krasnik se je menda pisal, bolj majhen mož.

Nekega dne pride v spremstvu velikega, črnikavega, grdo zročega poročnika. Nemirno je pomahoval z nekim papirjem, ko je vstopil. In je poklical Weisa, župnika iz Škal pri Velenju. Če pozna to karto, ki so jo našli pri njem? — Pozna. — Od kod jo ima? — Priloga mesečnika »Mrtva straža« da je bila. — »Kako se imenuje list?« je vprašal major, ki se je bolj in bolj razburjal. — »Mrtva straža.« — Takoj si je zapisal. — Kaj je delal s to karto? — Kaj? Nič. Na stojalu za knjige jo je imel obešeno. — »Pa se ne zavedate, kako izdajstvo ste s to karto zagrešili?« — »Izdajstvo?« sem se na tihem čudil. »Zoper koga pa? Bili smo vendar v Jugoslaviji, ne v rajhu! Kako izdajstvo naše države, ki smo ji bili dolžni mi pokorščino in zvestobo, ni bila ne »Mrtva straža« ne ta priloga.« — »Saj je to le zgodovinska karta, meje nekdanje Samove države kaže.« — »Zastonj govoriš o Samovi državi,« sem si spet mi-

slil, a zelo tiho, »saj Nemeč o Samu najbrž nič ne ve.« — Res se je srdil dalje: »Nič se ne izvijajte! Zdaj vemo, kake načrte ste imeli, čez Semering ste namerali potisniti meje Jugoslavije.« — Kar lomil se mu je glas od jeze, vihtel je kartico, kakor da bo zdaj in zdaj udaril z njo ubogega grešnika. — »Saj je bila karta zame brez pomena. Dobil sem jo pač z listom in jo obdržal.« — »In ljudem ste jo kazali, hujskali ljudi z njo. Saj se ji pozna na robovih, da ste jo pogostoma imeli v rokah. — Kdo navzočih je še dobival ta list?« je vprašal in se grozeče oziral po nas. Molč v vsi sobi. — »Tako omejen pa vendar nisem,« sem si mislil, prav na tihem in skrivnem, vendar pa nekoliko škodoželjno, »da bi se ti sam ovajal. Če ga kdaj najdete tudi pri meni, se bomo že potem pomenili. Bo še vedno čas za to.«

Skrajno mučen vtis je naredilo majorjevo zasliševanje na nas vse. Najneprijetnejši pa je bil konec. Majorjev spremljevalec poročnik je stopil tesno k Weisu, mu po gestapovsko zapičil nos čisto v obraz — morda hočejo s tem vplivati na živce, človeka zbegati in prestrašiti — in je besno zasikal: »Dovolj priložnosti vam bomo dali, da boste mogli o tem razmišljati!« Zelo grd se mi je mož zdel v ti divji jezi. —

Če berem Dostojevskega »Zapiske iz mrtvega doma« in primerjam življenje v sibirskih katorgah, kjer so se pokorili ne samo politični obsojenci, ampak tudi morilci in drugi nevarni hudodelniki, z življenjem v takem nemškem zaporu ali kakem taborišču, vidim, da so imeli tam — pri tako imenovanih ruskih barbarih — večkratni morilci več prostosti kakor mi, ki nismo nič zakrivali, razen da smo bili Slovenci! Eden najtrših in najgrših ukrepov je bil, da smo bili noč in dan zaklenjeni. Tako nismo mogli niti k najpreprostejši človeški potrebi. Ponoči niti misliti ni bilo na to! A še jutraj nas kdaj kak mlad gestapovec, ki je pač užival v svoji moči in ob našem trpljenju, ni pustil. — Govorili so po smrti mojega rojaka in prijatelja, voditelja koroških Slovencev, župnika Vinka Poljanca — Poljančevega Cencka — da so ga v ječi v Celovcu zastrupili. Mogoče. A če bi mu tudi ne bili dali strupa, zastrupijo lahko tudi s takim ravnanjem, zlasti še starejše, manj odporne.

Povsod in v vsem strogost kakor proti najhujšim hudodelnikom. K oknu ni smel nihče, kar je bilo hudo posebno v nadstropju, kjer sta bili sobi še bolj natlačeni. Nekega večera je stražnik opazil nekoga pri oknu, čeprav so bile naoknice zaprte. Takoj je ustrelil. Krogla je šla v strop, omet se je razpršil po vsi sobi. Ali je nameraval samo ostrašiti ali res koga zadeti, Bog ve. Vso noč niso nekateri zaspali, tako je deloval strel nanje.

Marsikaj smo morali prenesti v ječi, najhujše pa je trpel upokojeni orožniški narednik Žlebnik iz Slovenj Gradca. Prišel je namreč nekega popoldne mlad mož, doma tam v Šmartnem, je pa pred nekaj časom zbežal v Avstrijo, menda ne brez vzroka. Pravili so o njem, jaz ga nisem poznal, nič ne vem o njem, da je bil zelo nasilen človek. Žlebnik ga je moral zaradi nekega pretepa prijeti in pripeljati v zapor. Morda res ni bil preveč ljubezniv z njim, ker se mu je mogoče kaj ustavljal, če je bil tako nasilne narave. Pa je mož od tedaj kahal sovraštvo in mislil na maščevanje. In se je zdaj vrnil nalašč zato, da bi si jezo ohladil. Gestapovci so mu rade volje in krepko pomagali: spravili so Žlebnika v klet in ga pretepli, da je bil po licu ves ranjen. Takega, ranjenega, so zaprli za dve noči in en dan v krušno peč. »Kako bo ta mož, odločen in še krepak, to vračal, če se usoda kdaj zasuče?« sem se vpraševal. Da bi te krivice kar gladko pozabil in odpustil, skoraj dvomim.

Spominjal sem se ob teh divjaštvihih nemških pesti na Koroškem v času plebiscita, prijetni spomini seveda niso bili, sladki še manj.

Šla sva z bogoslovcem Lenartom Trebesingerjem iz Tinj v Celovec — priden fant je bil, več je preklečal, bogoslovec, v cerkvi kakor jaz, tedaj tam namestnik prošta Gregorja Einspielerja. Prejšnjo nedeljo so imeli Slovenci tabor v Velikovcu. In kakor je rado v takih časih, ko je ozračje prenapolnjeno z elektriko, vsa srca nemirna in razburjena, naši so pretepli nekaj nemških fantov — morda so res izzivali, ne vem, nisem bil zraven.

Kakor marsikdaj pred kako nesrečo, sem imel tudi tedaj nekako temne in neprijetne slutnje, vedno me je nekaj svarilo, naj ne hodim v Celovec. A kupil bi si bil rad nekaj knjig, navrh sem se tolažil z lepo mi-

slijo, ki pa tolikokrat človeka vara in spelje, da nisem storil nikomur nič žalega, torej se mi ni treba nikogar bati, Celovec pa da imajo vendar naši zasedenega.

Tako sva šla. Med potjo nič posebnega. A že v predmestju sem opazil, kako so naju nekatere ženske mračno gledale, seveda sva bila v duhovniški obleki. Pri cerkvi sv. Lovrenca sem se od Trebesingerja poslovil, šel ob robu mesta proti Jessernikovi ulici, nekaj orehov sem nesel gospe Ske-tovi, vdovi pisatelja »Miklove Zale«. In sem spet opazil, kako me je, ko sem šel mimo nje, sovražno pogledal mlajši železniški uradnik, v uniformi je bil. Poln začudenja sem se vprašal: »Kaj sem vendar storil možu, da me meri tako strašno strupeno, ko ga ne poznam, on menda mene tudi ne?«

Ko sva se popoldne vračala, sva prišla do večje gostilne spodaj proti Pokrčam, nekoliko stran od ceste stoji hiša. Na cesti so si odpočivali konji z dvema vozovoma, pred gostilno je sedelo kakih šest na pol gosposkih mož, zelo glasnih, znamenje, da je že delovala pijača. Ko so zagledali naju, so postali še hrupnejši. Kaj so govorili in kričali, nisva poslušala, naglo sva šla mimo. Ugajalo mi pa vse skupaj prav nič ni.

Malo pred gostilno lep smrekov gozd. Komaj sva stopila vanj, sem že zaslišal na cesti za nama kričanje, takoj nato drdranje voza. Hotel sem že reči Trebesingerju: »Ogniva se jim, stopiva v gozd!« Pa me je bilo sram pred mladim gospodom, da bi se pokazal tako boječega, dasi bi bila bolj modra previdnost kakor nelepa boječnost. Dolgo premišljevali pa tako nisem utegnili, bili so že ob nama, vsi poskakali z voz, kričali v naju, seveda po nemško: »Sta bila v nedeljo v Velikovcu?« — »Ne. Jaz sem moral vendar maševati, saj sem sam v Tinjah, ta gospod je bil pri sv. maši.« — »Ah, kaj! Še lažetel Gotovo sta bila tam. To imata za Velikovec, slovenska psal!« Vsi so dvignili pesti, mlatili po nama in resnično ne preveč obzirno in prizanesljivo, da nisva vedela, kdaj in kako sva ležala v cestnem prahu, jaz že ves okrvavljen, velik, rdeč debeluh, najbrž kak mesar, me je kakor besen obdeloval, imel pa je na obeh rokah debele prstane z velikimi kamni, ki so mi obraz ves razpraskali. Mož bi me v svoji pijanosti morda še ubil, pa ga je vendar eden od spremljevalcev prijel za roko, češ: »Pusti ga, zdaj ima že dovolj.«

Če bi bilo naše zastopstvo v Celovcu, kakršno bi naj bilo, pa ni bilo, bi lahko ta napad izrabilo v našo korist. Pa se nihče ni zmenil.

Tega sem se spominjal, ko sem videl Žlebnika vsega opraskanega, po obrazu z velikimi modrimi lisami, kakšen je bil spodaj po telesu, nisem videl, lepši gotovo ne!

Dobro je bilo za nas, da je imel nadžupnik v pisarni mnogo knjig. Tako smo lahko brali, nekateri se tudi učili. Davorin Petančič se je pridno učil nemščine. Vsak trenutek je vprašal Plaša ali mene, kako bi to ali ono prevedli v slovenščino — predelaval je neko knjigo o vrtnarstvu in so bili nekateri izrazi res precej nenavadni. Ko je nekega dne pismeno prevajal, ga stražnik, čisto mlad gestapovec, opazi skozi okno. Takoj je zasumil, da piše morda zasebno pismo, kar je bilo strogo prepovedano — kakor najhujšim hudodelnikom. Zahteval je, naj pokaže. Res vzame Plaš listič in ga ponese k oknu. Fantiček nekaj časa ogleduje drobno pisavo, latinice najbrž tako niti brati ni znal, pa vpraša: »To je stenografija, ne?« — »Ne, slovenščina. Gospod prevaja iz nemščine,« mu potrpežljivo pojasnjuje Plaš. — »Dobro. Nemščine se naj le uči, slovenščino pa pusti, s to je za vselej konec!« Izdal je v otroški preprostosti resnico, ki so jo drugi še nekoliko prikrivali: Slovence in naš jezik so nameravali povsem iztrebiti!

Ne samo mi duhovniki, tudi laiki so brali župnikove leposlovne knjige, dal Bog, da so se, zlasti mladina, kaj naučili iz njih. Bolelo me je pa eno: kako malo spoštovanja imajo nekateri do knjig. Vzel je ta ali oni kako veliko in dragoceno knjigo, na primer Čadežovo »Življenje govori«, legel z njo na slamo in jo — sicer res nevezano — brez usmiljenja zapognil, da jo je laže držal v roki. Mogoče sodim prestrogo, a meni se zdi to barbarizem, posebno s tujo knjigo. Tak bralec ali ne ve, koliko denarja je v knjigah, morebiti sam nikoli nobene knjige ne kupi, ali ne sluti, da je knjiga usedlina dolgega in težkega duševnega dela, žrtev pisateljevih moči, kos človeškega življenja, in da jo je treba imeti v čast!

Hrepenenje po prostosti in domu je bilo brž z vsakim dnem silnejše in bolestnejše. Videl sem, kako je stal zdaj ta, zdaj oni

ves zamišljen v bližini okna, kakor blizu si je pač upal, strmel ven, proti mestu, Starem trgu, gor na gore: o domu je sanjari, po zlati prostosti v tem lepem planinskem svetu je hrepenel. Najsilneje menda Tone Oblak, župnik na najvišji, zato najsvobodnejši župniji, v Razboru. Pluli so tudi moji pogledi z otožnostjo z njegovimi tja gor v sinje višave. Razmišljal sem: »Je res lepo gori na Razboru, a priti gor, tudi ni šala, zlasti pozimi.« Spominjal sem se raznih uradnih poti tja gor, zlasti ene. Prav v noči pred dnevom, ko je bilo treba iti tja, je zapal sneg. A pomoči ni bilo, napovedan sem bil in sem se napotil čez gore, ali boljše okrog Plešivca ali Uršlje gore. Gazil sem po celem, po tistih samotnih gozdovih. V gozdovih pod goro mirno, skoraj strašeče pokojno in mrtvo, a na gori je strahotno šumelo in vršalo. Videl sem, kako vihar maje in vije drevesa, kakor bi jih hotel vsa izrvati, treščiti jih sem v globočino in name. »Da bi le iz teh lesov prišel in da bi nikogar ne srečal v tej samoti!« A glej, malo prej, preden sem prišel na odprt svet, mi pribrede naproti mlad, povsem neznan človek. »Da le ni kak vagabund, nevaren! Čisto sama sva v ti samoti!« Pa ni bilo hudega, samo prijazno sva se pogovorila, kam gre in da bo laže hodil, ko sem mu že jaz naredil gaz. Ko sem stopil iz gozda proti prvi kmetiji, lastnini grofa Thurna, nova težava: vihar bi me bil skoraj podrl in sapo mi je kar zaprl, s tako silo se je zagnal vame, obrniti sem se moral, da sem zadihal. — Bila je romantična pot, prijetna in lahka ne. Nazaj si nisem upal tod, rajši okoli na Slovenj Gradec, kakih šest ur pri takem vremenu.

Ker smo si bili nekateri s slovenjgraškimi Nemci zelo dobri, smo nekaj časa pričakovali, da se bodo ti za nas kaj zavzeli. Pa ni nič bilo. Nekega dne me je zaslíševal — spet in spet so vrtali za denarjem — Lobe, eden nemških voditeljev v Slovenj Gradcu, če je imelo naše bralno društvo vendar kaj premoženja, dasi sem že poprej dal po pravici in resnici na zapisnik, da nič. Župnik Kotnik je moral delati tiste dni račune za slovenjgraško »Kmetško posojilnico«, katere prvi odbornik je bil. Prenočeval je pri Lobejevih in mu je Lobe zvečer rekel: »Meško se mi je danes tako zasmilil.« — Videl je pač, kako zoprno mi je že bilo to vedno nadlegovanje za de-

narjem. Smilil sem se mu, a storil ni nič, dosegel vsaj nič. Sicer je pa dobro, da smo šli to pot preizkušeni in trpljenja. Morda smo šibkejši na telesu, saj tudi za nekaj let starejši, bogatejši in močnejši pa na duhu izšli iz vseh teh težav.

Ko smo toliko ugibali in pričakovali, kdaj bomo šli, smo naposled res šli. Toda ne domov, ampak do druge postaje — v Maribor.

V Mariboru

»Ako človek izgubi krmilo vere ali vsaj neke srčne plemenitosti, postane žival ali hujši od živali,« sem si mislil ob nekaterih dogodkih, zlasti v prvih dneh jetništva v Mariboru.

Tako, ko je stražnik določil same duhovnike, naj izpraznijo greznico pod stranišči. Vzel je tudi kanonike, ki so jih že poprej poniževali s tem, da so morali skozi mesto voziti voz vojaške kuhinje, v katerem so prevažali jetnikom v vojašnico hrano. Pri snaženju greznice je pa zmanjkalo vedric, motik in lopat — stražnik je gotovo vedel, da jih bo premalo. Pa je duhovnike prisilil, da so morali grabiti človeško blato kar z rokami. Dan navrh smo morali drugi greznico spet urediti. Spet ni bilo dovolj orodja. Dobil sem sicer nekaj, kar je bilo lopati z zlomljenim ročajem nekoliko podobno, pa sem dal mlajšemu duhovniku, ker sem upal, da najdem kje kaj primernejšega. Pa sem se ukanil. Tako sem moral grabiti tisto črno, res ne po vijolicah dišečo prst z rokami. Tik mene je na eni strani o. prior z nekim klinčkom dregal v tiste kupe, na drugi strani zajemal župnik Adamič z golimi rokami kakor jaz. Bili smo tesno pri zidu, precej skriti. Glavno je bilo, da smo bili sklonjeni in smo se vsaj gibali, kakor bi z vno mo delali. Kar se Adamič vzravna, se nekoliko ozre po tovariših in se menda malo nasmehne temu našemu bolj čudnemu početju. Na nesrečo! Stražnik divje zakriči: »Ti, pridi sem!« Gnal ga je v kot ob straniščih, tam je moral poklekniti in klečati, da smo mi dodelali, kako uro.

Dostikrat sem v teh časih mislil na Silvija Pellica in druge italijanske karbonarje za časa avstrijske oblasti v Italiji. Bili so zarotniki in izraziti uporniki in prekucuhi, pa se jim je v ječah v Italiji in na moravskem Spielbergu godilo neprimerno bolje

ko nam. Tedaj pač ni bilo nacističnega — novega reda!

In mi smo bili — duhovniki, priljubljena tarča za sovraštvo in mučenje.

V Rajhenburgu

Človek, nemiren romar in popotnik, kako bi se ne čutil kdaj utrujenega in si ne zaželel tihega in pokojnega kotička, kjer bi si odpočil, se pogovoril kdaj v miru sam s seboj in s svojo dušo? In si misli: najtišji prostor bi našel v kakem skritem, samotnem samostanu — saj bi samostani naj bili vsi v samotni, ne v šumnih mestih! Dasi je tudi resnica, kar mi je pisal nekdanji prijatelj iz samostana, da kdor ne prinese srčnega miru v samostan, ga tudi tam dostikrat ne najde.

Tako blagoslovljeno svetišče miru se mi je dozdeval, odkar sem ga prvič videl, rajhenburški samostan po svoji legi, posebno pa, ker je v njem res strogo, prav redovniško življenje.

Če sem se vozil kdaj ondi mimo, mi je bilo vedno toplo pri srcu, ko sem ga gledal na tisti lepi višini nad Savo in sem se spominjal molčečih redovnikov in njih občudovanja vrednega življenja. In ne samo, ko sem se vozil mimo, dosti in dostikrat sem se spominjal, kar mi je rekel nekdanji prijatelj o Herman Vodenik, priden prevajatelj raznih nabožnih knjig v slovenščino, ko mi je razkazoval njih skupno spalnico, dolgo in še poleti precej hladno: »Potegnem si pozimi kapuco čez glavo in ležem, ko se pa zbudim, ker bo treba v kor, imam brado trdo od sreža (ledu).« Nosil je tedaj še častitljivo kostanjevo brado, pozneje se je bril, da ga kar poznal nisem, ko sva se spet videla.

Vedno mi je bilo toplo pri srcu, toda ko sem tisto popoldne 11. junija 1941 zagledal samostan, nisem resnično začutil nikake toplote, nikakega veselja. Enako je bilo menda pri srcu vsem drugim v avtu, ker so vsi umolkni. Najhuje je pa moralo biti p. priorju. Solze so mu zaigrale v očeh, ko je zagledal na samostanskem stolpiču namesto prejšnjega križa dolgo rdečo zastavo s kljukastim križem.

»Lep grad je spodaj v Rajhenburgu,« se je izrazil nekoč major v meljski vojašnici. Že, že, lep grad, toda mi smo se peljali mimo njega in gor na pristavo. Tam so nam nakazali bivališče — nad konjskimi hlevi,

prav spodaj pod nami je pa bilo gnojišče; nad kravjimi hlevi, precej daljšimi, so imeli svoj salon laiki. Našli smo jih že lepo število tam. Ki so bili z nami zaprti v Šmartnem, so bili skoraj vsi tukaj, že pred štirinajstimi dnevi so jih bili pripeljali sem.

Čudili so se, ko so me zagledali. »Ali res še živite?« me je vprašala naša šolska upraviteljica. »V naši sobi v Šmartnem smo vse jokale, ko smo slišale, da ste že mrtvi.« — »Saj še nisem, hvala Bogu!« — Z začudenjem sem izvedel, kako se je širila govorica, da so me gestapovci ubili, pa se me nobeden ni dotaknil, resnico moram govoriti, ker je hčerka božja. Celo da sem se obesil, so nekateri že vedeli. Vse je mogoče na svetu, mogoče bi bilo tudi to, če bi se mi bilo zmešalo, kar bi tudi v teh razmerah ne bilo nemogoče, a dokler bom imel še malo jasne pameti, upam, da kaj takega ne bom naredil, Nemcem na ljubo še najmanj! Ne vem, če te govorice niso vrgli v svet gestapovci sami. Sicer mi ni čisto umljivo, od kod bi se naj bila vzela. Kdor je od kod prišel ali me je pozneje srečal, je vedel to povedati. In so se nekateri opravičevali, naj nikar ne zamerim. Kaj bi zameril? Prav nič neprijetno mi ni bilo, zdelo se mi je le dobro, da ni res!

Dan pred praznikom sv. Petra in Pavla so pripeljali iz Celja do tedaj v zaporih celjskega sodišča in pri oo. kapucinih zaprte duhovnike.

Ob ti priložnosti bi jo bil tudi jaz skoraj skupil. Šel sem mimo barake, kjer so na novo došli čakali nadaljnjih ukrepov vodstva. Pa je stala ob oknu mlajša ženska. Kar mimogrede sem vprašal, od kod so. V tistem trenutku zavije okrog ogla debelušast stražnik, ki se je pripeljal z njimi, in se zadere: »Prekleti pes,« — na psa sem pri tem že prišel! — »ali nisi slišal, da z jetniki ni dovoljeno govoriti?« — Res tega nisem slišal. In je zavihtel puškino kopito proti meni. Toliko, da sem se še mogel umakniti. »Nič bi ti ne pomagal, da si monsignore, in nihče bi ti ne odvezel, če bi te bil oplazil,« mi je pozneje rekel profesor dr. Močnik. Vem, da ne!

Ko so naši novi tovariši šli mimo nas, ki smo stali ob poti, mi poda kapucinski gvardijan o. Joahim Ferk — že iz Celovca sva si bila prijatelja — v naglici svojo aktovko in pošepeta: »Monsignore, varno jo spravi, hostije so v nji.« Pozneje mi je po-

jasnil, da so jim naznanili sredi dopoldneva, naj se hitro pripravijo, da bo takoj treba odpotovati — to so Nemci vedno imeli: vse nepričakovano in z največjo naglico, odlo-mek iz živčne vojske. Ni pa bil noben duhovnik več tešč, da bi sv. hostije iz ciborija použil. Tako jih je o. gvardijan lepo stresel v korporale in jih vzela s seboj, drugače ni mogel v naglici urediti.

Spoštljivo sem vzel aktovko ter jo obesil v kot takoj pri vhodu v našo spalnico. In sem sobratom, ki smo imeli tam svoj prostor, bogoslovni profesor dr. Jeraj, profesor Živortnik in dekan Ozimič, povedal, kako visokega gosta imamo. Dom je imel res boren, da v betlehemske hlevčke ne ubožnejšega: naokrog preležana slama, prav spodaj pod nami gnojišče.

Po večerni molitvi je najvišji med nami, prelat in stolni dekan mariborski dr. Cukala, naznanil, da nam je za veliki praznik prvakov apostolov in stebrov sv. Cerkve naklonil posebno iznenadenje in veliko milost: drugo jutro ob pol petih — pol štirih po božjem času — bomo mogli prejeti sv. obhajilo, ko že od velike noči nismo maševali in niso bili v kaki cerkvi — še zvoniti nismo nikdar slišali gor iz Rajhenburga.

Po vsem prostoru je zavladal molk, vse je naznanilo globoko ganilo. Takoj smo videli v tem in onem kotu stati po dva in dva: spovedovali so se in se tako pripravljali na drugo jutro.

Ob štirih zjutraj se je začelo v spalnici skrivnostno življenje — mislil sem ob tem na prve kristjane v Rimu, kako so pred mnogimi stoletji v nočni temi, tiho in previdno stopali ven v Kampanjo in v skrivnosti tamošnjih podzemskih katakomb, v nevarnosti in preganjanju in vendar srečni v svoji veri.

Jezuitski pater Laura je medtem v temi prišel v naš kot, tiho vzel aktovko in jo nesel na spodnjo stran spalnice. Tam so bili pripravili precej visok zaboj, pogrnili ga z belim prtjem, ob vsaki strani je klečal mlad duhovnik z nočno svetilko, kake sveče seveda imeli nismo. Tiho in previdno so prihajali drug za drugim, pater je delil kruh življenja in tolažbe. Tiho so odstopali, poklekali kam v stran, se tiho, hvaležno zahvaljevali Bogu...

Ko je prišel stražnik buditi, je bilo vse končano, kakor bi nič ne bilo.

Res, kakor v katakombah v prvih časih krščanstva!

Leopold Stanek

DUHOVO

Pada, lije z borovja
živo seme,
ko da dežuje.
Ves les šumi.
Pada, sije luč svetovja
na moje teme
in snuje, večno snuje.

Ko pa grem mimo trav,
polnih vonjav,
utrgam si bil
in mleko kot kri
zemlji sesam iz žil.

Ob dotiku bosih nog,
v objemu rosin rok
vztrepeta dražljivo latjè:
»Ne dotikaj se me!

Nisem še zrelo
za tvoje dlani,

ni še pregrelo
mi sonce krvi!

Vetrc gorak
potresa prek njiv
moj pelod vonjiv,
oj vetrc mehak!«

Lije, lije s trav in borovja
živo seme,
ko da dežuje,
vsegà me pokriva.
Lije, lije ognjena svetloba name,
sije luč svetovja
na moje sivo teme,
vsegà me obliva —
v lice me bije mladica živa,
iz večnosti roka mi lega na rame
in jezik jeclja: Je Duh, je Duh, ki snuje!

Na rodovitni ravnini pod gorami je stala vas. V tej vasi je najtrdnější gospodar imel tri sinove. Ker mu jih je žena povila tri leta zapored in vsakega o Trjaci, so jih krstili: prvega za Pankrác, drugega za Servác, tretjega za Bonifác.

Dečki so rastle kakor konoplje in kar naglo so bili pod vrhom. Pankrac je bil ves mrtev na polje in konje. Bonifac je vrdeval ovce in streigel kravam. Srednji, Servac, je pa tiščal od doma v svet. Ker le ni odlegel, mu je oče odštel pošteno doto. Servac si je navezal culo in se poslovil. Od nikoder ga ni bilo več na spregled.

Ko je gospodarju potrkala smrt na vrata, je izročil Pankracu hišo in zemljo, Bonifacu pa je velel zapisati kot, živež, obleko in vsako prvo nedeljo v mesecu tolar priboljška. Prepričan je bil, da Bonifac ne bo nikoli silil od hiše. Ko je oče vse lepo uredil, je umrl in zagospodaril je Pankrac.

Kar prepriden gospodar je bil. Prvi je vstajal, zadnji legal. Sosedje so ga pregovarjali, naj si najame hlapca, češ da se bo pretegnil z delom. Ni hotel. Poprijela se ga je ob bogatem posestvu silna skopost. Ljudje so ga obsojali: Tak skoporitnež! Samemu Bogu bi ne privoščil palice, da bi hudiča z njo udaril.

Bonifac je bil pa sama dobrotá. Ko je dobil málico kruha, je ni nikoli sam pojedel. Prav gotovo je odkrhnil pol kosa in ga stisnil v roko lačnemu bajtarskemu dečku. In še od svoje polovice je lomil drobljance in jih dajal teletkom in jagnjičkom. Zgodilo se je celó, da je nove hlače podaril na pol golemu revežu, svoje si pa zakrpal z zaplatami in nič ga ni bilo sram. Brat ga je grdo gledal in ošteval. Kajkrat mu je prvo nedeljo pozabil odriniti izgovorjeni tolar. Bonifac je vse mirno potrpel. Zato je skopi Pankrac tem večkrat pozabil, kaj in kako je oče zapisal Bonifacu.

Ljudje so vse to videli in vedeli pa so govorili: »Na duši mu bodo gorele te krivice, skopuhu grdemu.«

V gorah nad tisto vasjo je bila prečudno lepa dolina. Vanjo se je prišlo skozi ozko sotesko. Na vsaki strani je štrlela kvišku visoka pečina kakor za vrata v Kačjo dolino. Tako se je reklo tej dolini. Ne krava ne ovca, niti srna si ni upala vanjo, kaj šele človek. V tej dolini je bilo toliko

strupenih kač, da jim nobena živa stvar ni ušla. Kdor koli se je prikazal, so ga napadle in po njem je bilo.

Samogoltnemu Pankracu, ki ni dal plesnive skorje ubožcu, se je zdelo čedalje bolj škoda kota, kruha in tolarja za brata. Zato je pletel hudobne misli, kako bi se ga kar na lepem iznebil.

Pa mu reče nekega dne: »Bonifac, stelja poteka. Stopi, stopi v Kačjo dolino in nagrabi nekaj košev listja!«

Bonifac, ki je kakor ura ubogal brata gospodarja, je oprtal listnati koš in šel.

Pred skalami ob vhodu v Kačjo dolino zagleda staro ženico, ki je sedela na parobku.

»Kam, Bonifaček moj?«

Bonifac obstane in se čudom čudi. Nihče drug ni bila ta ženica kakor njegova rajna babica, ki ga je pestovala, mu pela pesmi in ga učila ljubiti Boga in ljudi.

»Oj, moja babica!« veselo vzklikne Bonifac in stopi prednjo. Nič se je ni bal.

»Kam greš, Bonifaček?«

»V Kačjo dolino po listje. Pankrac mi je ukazal.«

»Postavi koš na tla in naglo skoči domov. Vzemi si iz cvetnonedeljske begánice blagoslovljeno šibo in se vrni. S šibo mahaj pred sabo: ššš — ššš — in vse kače bodo bežale. To je skrivnost. Nikomur je ne razodeni!«

Babica izgovori in pri priči izgine.

Bonifac stori, kakor mu je velela. Urno steče domov in prinese blagoslovljeno šibo. Kače beže pred njim, on pa nagrabi listja zvrhano in potlačeno mero. Ko je oprtal koš in se vračal, je bilo listje tako težko, da se je kar krivil pod bremenom.

Doma je iztresel listje v hlev in vsem kravam nastlal.

Brat Pankrac je stopil na hlevni prag in se zavzel, ker se je brat vrnil živ. Jezno ga je vprašal: »Kje si nagrabil listje?«

»Kjer si ukazal.«

»Ne verjamem.«

»Ne morem ti pomagati.«

Pankrac gospodarsko zakorači v hlev. Ko hodi med kravami — bil je v coklah, z nasékanci nakovanih — zasliši, kako ob vsakem koraku nekaj zacinglja. Pripogne se in pobska po listju. Med listjem je bilo vse polno cekinov. Po gospodarju je kar zavrelo

od veselja. Na srečo je Bonifac šel na korito po vode. Ko se je vrnil, ga je Pankrac še enkrat vprašal: »Povej po pravici, kje si nagrabil to listje.«

»Kamor si me poslal. Kar na prvi lepi planji v Kačji dolini.«

»Prav. Sedaj iztveziva krave in jih ženi past. Pred nočjo ne hodi domov!«

Ko je Bonifac odgnal, je Pankrac iskal in brskal. Vsak listič je obrnil, celó po kravjakih je drezal in res nabral cekinov pol golide. Nato je vzel rovnico, šel za hišo na vrt in cekine zakopal.

Preteklo je nekaj dni. Pankrac je hodil gledat zaklad. Čim bolj ga je gledal, tem bolj ga je grizla lakomnost. Še ponoči je včasih vstal in šel bos na vrt. Nazadnje ga je zmoglo. Oprtal je listnati koš in odšel, da nihče ni vedel ne kdaj ne kam. Tudi žena ne.

Ko ga ni bilo ne zvečer ne drugi dan od nikoder, je župan dvignil vso vas in ga velel iskati.

Nekateri so prišli tudi do skal pred Kačjo dolino. Kar blizu vhoda so zagledali koš. Ob njem je ležal Pankrac, napihnjem in otekel kakor sod. Nad njim se je vozil v zraku jastreb plešec in se spuščal vedno niže, dokler ni planil nanj in zasadil kljun v truplo.

»Kače so ga!« so kriknili ljudje in zbežali.

Ker si nihče ni upal po truplo, je brat Bonifac odšel skrivaj ponj. Mahljal je s šibico. Nobena kača mu ni storila nič žalega. Ko se je pa približal truplu, mu niso dale do nje.

II.

Preteklo je teden po tej žalosti. Vsa vas je govorila samó o nesrečnem Pankracu in Kačji dolini.

Nekega dne, ko so sedeli vaščani pod lipo, pride v vas mednje tuj človek, popotni romar.

»Ljudje božji, zakaj ste žalostni?«

Povedo mu vse natančno. Romar posluša in nato se jim razodene:

»Romar sem, ki prihajam iz devete dežele, od devetih božjih poti, kjer hranijo svete moči. Naučili so me svetí starčki, da zagovorim vsak prisad in pik, da vse kače preženem.«

Vaščani so ga z odprtimi usti poslušali.

»Če ni v Kačji dolini ta bele kače, ki ima demantno krono na glavi, vam vse kače požgem.«

Možje so hvaležno z glavami pritrjevali, ženske so sklepale roke in prosile.

»Torej, za belo kačo gre. Ali ste jo kdaj videli?« je vprašal romar.

»Nikoli!« so odgovorili kakor iz enega grla.

»Ni mi dovolj vaš odgovor. Tri dni ostanim pri vas. Vsi pozvedujte, vsi izprašujte stare ljudi, pastirje in drvarje: Kdo je videl belo kačo z demantno krono na glavi?«

Tri dni so romarju stregli, tri dni so poizvedovali in izpraševali.

Tretji dan so povedali romarju: »Kakor daleč najstarejši pomnijo, nikoli nihče ni videl in ne slišal o beli kači.«

Romar je zaukazal:

»Pripravimo se! Nanosite pred Kačjo dolino tri velikanske grmade. Drugo za drugo. Jaz splezam na hrast, ki stoji za tretjo grmado. Ko dam znamenje, zažgite vse tri grmade hkrati, vsako na vseh štirih voglih obenem.«

Vsa vas je drla s sekirami proti Kačji dolini. Naklestili so vej in dračja, nacepili polen in nasekali trsak ter vse zložili v tri grmade, kakor hiša visoke.

Prišel je romar in pohvalil:

»Dobro ste naredili. Zažgite grmade in se umaknite na levo in desno.«

Ljudje so zažgali in se razpostavili po bregovih, romar je splezal na hrast.

Romar na hrastu je zabrlizgal na čarovno piščalko. Tako je zažvižgalo, da so si ljudje ušesa mašili. Zabrlizgal je drugič in še tretjič.

Tedaj se pocedi skozi sotesko dveh skal curek besnih kač. Kar prst je letela kvišku. Ljudje so bledeli od groze. Kače pa naravnost v ogenj prve grmade. Vse so ostale v njej.

Romar zabrlizga vnovič, še vse huje kakor prvič.

Nov curek besnih kač se privali. Planejo v prvo grmado. Ogenj se jih ne prime. Divje drvé v drugo grmado. V tej se začno zvijati in kmalu onemorejo.

Romar zabrlizga tretjič.

Tretji val večjih, pisanih kač prihrumi. Prvo grmado kar preplanejo, v drugi se komaj za hip pomude, v tretji pa se začno krotovičiti, da iskre lete na vse plati. Pa kmalu omagajo in utonejo v plamenih.

Ljudje se oddahnejo: Rešeni smo!

Takrat zabrlizga — pa ne romar — in strašno, da ljudje v grozi popadajo po tleh.

Med pečinama, ki stražita Kačjo dolino, se prikaže — bela kača! Debela in dolga je ko žrd. Na glavi se ji bliska demantna krona. Ozre se po grmadah, ozre se na hrast. Tedaj plane v prvo grmado, jo z repom razmeče in puhne v drugo.

S hrasta pa obupno zavpije romar:

»Ta bela!! — Molite zame!«

Ljudje so popadali na kolena, jokali, molili in klicali vse svetnike na pomoč.

Bela kača se v drugi grmadi niti trenutek ne ustavi. Z repom zamahne sem, zamahne tja, goreča polena lete ko pleve v vetru. In že je naskočila tretjo grmado. Zapraši se naravnost v sredo in si prebije široko pot skozi ogenj.

Romar na hrastu še enkrat obupno zakriči: »Konec!« Nato milo zaječi in prosi: »Molite zame! Molite!«

Bela kača se ovije krog hrasta in se dviga od veje do veje. Že je pri romarju. Megla strupene sape zaprši vanj. Revez omahne, kača ga trešči v sredo tretje grmade.

Bonifac, ki ga ni bilo med ljudmi, je stal prav blizu hrasta. V roki je držal cvetno-nedeljsko šibico in kar nič ga ni bilo groza. Trdno je veroval, kar mu je naročila blaga babica.

Ko se bela kača počasi odmota s hrasta, obstoji in gleda Bonifaca. Mirno in kar prijazno se mu približa in — čudo — izpregovori kakor človek.

»Jutri pridi v Kačjo dolino. S seboj vzemi tri šibe. Ko me zagledaš, me začni pretepati s prvo šibo, dokler je ne razbiješ in ne zlomiš na meni. Nato vzemi drugo in še tretjo ter udrihaj, da bodo vse tri na kosce. Pridi in nič se ne boj. Dobro delo boš storil meni in sebi in vsej vasi. Pridi!«

Bela kača je odvršala z velikim hrupom nazaj v Kačjo dolino.

III.

Drugo jutro je Bonifac navsezgodaj vstal, si izbral iz cvetnonedeljske butare tri krepke šibe in jih skrčil za skednjem. Nato je opravil živino, jo lepo napojil, potem pa tiho izginil, vzel šibe in šel.

Blizu pečin ga je čakala bela kača. Ležala je zvita na travi, iz srede svitka je gledala ponosna glava. V jutranjem soncu se je bleščala demantna krona. Bonifac stopi pogumno do kače in zamahne s šibo. Kača se odvijje, visoko dvigne glavo in divje

sika proti Bonifacu. Ta pa bije in udriha na vso moč, dokler mu ne ostane le košček prve šibe v roki. Tedaj poprime drugo šibo in bije, bije, da se mu je pot pocedil izpod klobuka. Takrat se pa pokažejo krog kače divji psi in volkovi. Z odprtimi žreli lajajo vanj, ženejo strašno tulbo in zavijajo, da jim krvavordeči jeziki mahajo iz gobcev. Bonifac bije in bije, dokler mu ne ostane le še konček druge šibe v roki. Hitro poprime tretjo šibo. Volkovi in psi utihnejo in izginejo. Bonifac se oddahne. Šiba v roki se mu povesi. Od tepeža in groze je bil kar trd. Tedaj ga bela kača tako milo in proseče pogleda, da pozabi trud in strah. Tretja šiba zašvigne po kači. Koj po prvem udarcu prilete po zraku strahotne pošasti kakor zmaji. Po tri in še po več glav ima vsak. Iz odprtih žrel jim srši ogenj, vsi hkrati rjovejo, da se zemlja stresa. Bonifac se stežka obdrži na nogah. Vendarle bije in bije v neznanski grozi, dokler se tretja šiba ne razleti na kosce. V tistem trenutku ga objame črna tema. Bonifac je mogel pomisliti le toliko, da umira. Omahnil je na zemljo, kakor bi ga posekal.

Ko čez čas odpre oči, je nad Kačjo dolino sijalo visoko sonce. Predrami se in se zave, da ni umrl. Počasi vstaja in se ozira naokrog. Ne more še prav dognati, ali je bila resnica, ali so bile sanje.

Takrat stopi predenj neskončno lepa deklica in se mu smehlja.

»Zahvaljen, Bonifac, rešil si me! Bila sem ukleta v kraljico kač. Kačja dolina je tvoja. Ná, demantno krono in okronaj z njo Marijo v cerkvi. Jaz pa grem v večnost k staršem, bratom in sestram. Zahvaljen še enkrat in bodi srečen!«

Zginila je kakor bela meglica. Bonifac je pa držal v roki demantno krono.

...

Doma se je Bonifac poprijel vsega gospodarstva in oženil z bratovo vdovo. Vaščani so ga tako spoštovali, da so si ga izvolili za župana. Kačje doline pa zase ni maral. Razdelil jo je med bajtarje in kočarje, da je imel vsak svoj lep kos gozda in pašnika.

O njem še danes ve hvalo pesem in pravljica, čeprav njega davno, davno ni več. Le Mariji, ki sedi na zlatem prestolu, se še vedno sveti na glavi demantna krona.

Iz zbirke pravljic: **Makalonca**. — Založnica Nova založba.

O prelepa preprostost vere, kakšne velike darove nam podarjaš s svojimi beraškimi rokami in koliko zahtevaš od našega visokega razuma v zameno zanj! Ti bi menda hotela, da bi vse zaželeno zaklade sveta prodali za posvaljkano vrvco, ki so na njej nanizane lesene jagode in ki ni vredna prgišča orehov...

Da, vse to zahtevaš! Vsem zakladom sveta se moramo odreči, bleščeči razum moramo zapreti v železne skrinje ter ga z deveterimi ključi zakleniti — in tedaj nam bo podeljeno vse bogastvo siromaščine. Nenehno nam morajo biti roke združene v školjko prosečnega prgišča, do poslednje poti jih mora vezati vrvca, ki so na njej nanizane jagode... Zakaj vsaka izmed teh jagod kipi v soku milosti. Ta sok je opojen kakor staro vino in sam Bog hoče, da utonemo v njem...

O, prelepa preprostost vere, veliko si nam podelila s tem starim družinskim molkom, ki visi na porjavelem žeblju na steni omare. Nanj so navezani najlepši spomini mojega življenja.

Črne kroglice so nanizane na močni pleteni vrvci. Tudi križ na vozlišču je lesen, le obroček, ki je nanj pritrjen, je iz kosti. O, ta križ! Ves je že obrabljen od prijemov in poljubov; komaj še razločim Kristusovo telo na njem. Pri križu se začena in konča naša molitev. To je svetinja brez zlate skrinjice, skrita le v zlahtno pátino stoletnih molitev. Mož ali žena, ki ga je prvi posvetil s svojo molitvijo, že zdavnaj počiva v Bogu, toda rožni venec nas še družijo z njim. Kakor plezalcji smo, ki so v gorski steni navezani na rešilno vrv in to vrv drži sama Mati božja v rokah. Vemo, da ne bomo padli, dokler se je bomo oklepali. Dragocenejša je od materinega poročnega prstana in uhanov, dragocenejša od sladkodišečega rdečega albuma v omari...

Ne, brez molka bi ne bilo našega doma, kakor bi ne bilo družine brez očeta in matere.

To je prav tisti rožni venec, ki si ga otroci iz roda v rod obešajo okoli vratu in poljublajo križec. Ko sem bil še tako majhen, da sem komaj segel na mizo, sem se z njim igral. Prerezal sem vrvco, raztresel kroglice po tleh ter jih kotalil po izbi.

Potem sva jih s staro teto iskala pod mizo, pod omaro, pod posteljo, vsepovsod — in vsako sem moral poljubiti... To je tisti rožni venec, ki nam je polzel med prsti ob umirajočih ter spremljal njih duše v večnost.

O, ve, lepe, obrabljene jagode! Očenaševje so velike kakor orehi, zdravamarije kakor češnje. Kadar zdrkne druga za drugo, je slišati kot bi z velike višine kanila kapljica vode na skalo. Tako okorno so izrezljane iz lesa, niti povsem okrogle niso; podobne so molitvam izmučenih ljudi. Nihče razen Boga ne ve, koliko zdravamarij je že zdrselo po teh jagodah v nebeški ribnik. Čez sto let so že stare, dve sto let morda, in vsakokrat, ko udari pri molitvi druga ob drugo, potrka na rajске duri: »Tik — poslušaj, dobri Bog, usmili se nas... Saj si se za nas učlovečil, za nas trpel, nam v pričevanje od mrtvih vstal...«

Vsaka jagoda je zaznamenovana v nebeških urbarjih kot zrno, vrženo v zorano njivo, ki obrodi stoteren sad.

Spomin božičnih večerov:

Duh kadila in kaplje blagoslovljene vode, svetloba svečk pred jaslicami in napev božične pesmi. Tako lepo je moliti: »ki si Ga Devica rodila!« Med vsemi rožnovenski skrivnostmi mi je ta najljubša! Ob njej vedno zagledam Devico Marijo, ki kleči ob jaslih, kjer leži sveto Dete, in angele, ki pojo glorio nad pastirskimi poljanami. Vselej mi je žal, kadar je konec. — Sveti večer je nekaj tako lepšega — in brez rožnega venca ni svetega večera! Očetov glas je tedaj pritajen, lahko se tresoč, in vsak sveti večer ima oče solze v očeh, da se lesketajo lučke v njih. Morda bom jaz nekoč prav tako jokal, če mi bo Bog podaril to milost! Kadar si hočem zamisliti očeta najlepšega, ga vidim, kako kleče in s solzami v očeh moli rožni venec pred jaslicami.

In večeri v postu:

Sonce zaide že navsezgodaj. Med dež se še meša sneg, kajti pomlad prihaja počasi. Čas Kristusovega trpljenja! Tedaj se blešči na sleherni jagodi rožnega venca kapljica Gospodove krvi, ki jo je na Oljski gori potil, ki jo je pod udarci bičev prelil, ki mu jo je trnova krona iztisnila, ki mu je na bridki križevi poti tekla iz ranjenih nog in ki se mu je iz rane v ljubečem srcu ulila po poslednjem kriku...

Bog je za nas umrl!

Toda takoj nato:

Glas velikonočnih zvonov; vesela procesija skozi prvo pomlad — in preden sedemo k žegnju, zazveni iz očetovih ust kakor zmagoslavna hvalnica: »Ki je od mrtvih vstal...«

Vsi smo združeni na kolenih pred Bogom: oče in mati in bratje in Bog je sredi med nami — v zaupanju govorim, ne v predrznosti! — Včasih najmanjši zajoče in mati ga vzame v naročje ter ga na lahno zaziblje.

Vem, če bomo s to ogrlico milosti okrašeni stopili na dan plačila pred groznega Boga — nam bo sodba lahka in radostna kakor velikonočna hvalnica.

Postelja je pregrnjena z rožnatim pregrinjalom. Zavesa ob oknu se napihuje v vetru. Večer prihaja.

Anton Mejač

OTROČKOVA BALADA

Ko sem leto dopolnila,
se je čudna reč zgodila:

Naredili so nam racijo,
vzeli očka v internacijo.

Z mamu sami sva ostali,
žalovali in jokali.

Plače nisva nič dobili,
da bi kruha si kupili.

»Moglo to bi pomagati,
sobo skusiva oddati.«

Črn mož vzal je stanovanje,
rekel je, da Italijan je.

»Kaj, ko njega bi prosili,
morda očka se usmili?«

Res poslal je nekam pismo,
a uspeli vendar nismo.

Me tolažil na vso moč je
častnik in jemal v naročje.

Tudi mamico je tešil,
pravil, da bo očka rešil.

Vse storiti je obljubil,
naju na oči poljubil.

Mama res ni več jokala,
mirno očka je čakala.

»Očka pride,« častnik pravi,
»brž počisti vse, pospravi!«

Res sem prala, pomivala,
dokler nisem v vodo pala.

Častnik hotel je planiti
in iz vode me rešiti.

A ko mama me je uzrla,
sta jo strah in groza strla.

Krog vratu je njemu pala,
se obupno zajokala.

Jaz ta čas sem utonila,
od sveta se poslovila.

V grobek tihi so me djali,
za pogrebom pojokali.

Potlej ni več prišla mama,
dolgo sem bila kar sama.

A prišel nekoč je očka,
klical, vabil me otročka.

O, ko bi iz groba smela,
to bi poljubila ga, objela!

Tiho solzo bi mu otrla,
potlej pa bi skup umrla.

Žeha Danijelič

PESEM O SOČI

Teče Soča reka, teče
od Trigláva do morjá,
priča davne naše sreče,
priča našega gorjá.

Bovec, Kobaríd, Gorica,
sončna Brda, kršni Kras,
Trst in sleherna vasica
kličejo v ta čas na glas:

Bratje, bratje, doklej Soča
sužnja sužnjem naj šumi?
Čujte jo, kaj vsem naroča:
Kdor me ljubi, zame kri!

Kri za Sočo in otmímo
sveto našo z njo zemljó
in na veke jo združímo
z materjo Slovenijo!

Ta črtica je iz zbirke črtic z naslovom: **V pomanjkanju**. Pisatelj Vilfan Hinko je dovolil, da »Burjo« natisnemo v Koledarju, preden ize idejo v tisku še druge. Za pojasnilo: Dejanje se godi v vasiči na otoku Pagu, ki je sosed otokov Raba in Krka. Prebivalci so »koloni«, najemniki brez lastnih zemljišč, revni kmetiči in pastirji. Najemnino plačujejo s pridelki. Te ocenijo »periti« in »štimadarji« — sodni cenilci in določijo, koliko bodo koloni dali: od četrtnine do polovice pridelka gospodu lastniku v mestu Pagu. Zato tako hrepenenje po agaru — agrarni reformi. — Burja, ki privrši čez goro Velebit, plane na morje, ga zvrtniči, pene in vodni hlapi se dvigajo, voda izhlapi, sol v morski vodi pa zapade polje kakor sneg in večkrat vse uniči. Sejejo vnovič, če imajo še seme. Tako nesrečo presteljivo opisuje ta črtica in razodeva vso revščino in trpljenje tega tlačanskega ljudstva.

Niso mačje solze, kadar se burja zbudi. Toda ljudje ugamejo, kdaj se bo zbudila. Vsaj dva dni prej. Jasna sta noč in dan, pa rahle meglice se začno zbirati nad Velebitom. Nič več jih ni kot dima iz cigarete. A se skrivaj zbirajo, rastejo in se kopičijo. Trava se sumljivo pozibava, neenakomerno kima ko zaspanega deteta glavica, prah se vrtinči na potu, senene bilke se dvigajo, kakor bi se opilkom z magnetom približeval. Še en vrtinec ali dva, pa je burja v vasi.

Ženske hite znašati perilo z dračja in nizkih streh, zapirajo okna in zunanje preproste ocnice, seganjajo kure in zapirajo piščance.

Burja že razgraja. Kot pustna šema kolovrati. Izziva na korajžo. Pa se je kdo loti? E, Bog pomagaj, s čim neki? Z boso nogo? Ali morda s samo obleko? Dete tako nič drugega nima na sebi. Perilo? Ne, perila ni. Nogavice? Da, nogavice so. Materine, bratove, sestrine. Srajce ni, rokavic ni. Le še naglavni robec je. Redko, da ima dete opanke. Če kdaj pobijejo goved, je koža za opanke. Ali moj Bog! Ni cela koža samo za par nog. Pri hiši je do dvajset ust, do štirideset nog. Ne izideš in ne izideš, pa najsi je zadruga še tako skromna. In še: ali se naj kar iz presne kože urežejo? Ne, bratec, ne iz presne kože! Šele ko se na vetru in soncu osuši, da je kruta kot pločevina, jo režejo po nogi. Ženske režejo ovčjo kožo za vezalke, jih osučejo in vlečejo opanek skupaj. Nič kopita. Kar na pamet. Ženske so izurjene. Takih pa le ne napravijo kot Ličani. Zato po opankih ločiš Podgorca od Bodula.

Včasih se dlaka niti pošteno ne zmezi. Tedaj štrli od opankov. Takim se še otroci smejejo. Kaj bi se nel O dežju se drže dlak ocvirki blata. Človek je tak pod noge kakor najbolj zanemarjen vol.

Z dvorišč in iz podstenj se umaknejo otroci. Nič drugam ne kakor v nizke kuhinje, koder meče dim nazaj. Burja sili noter. Zato dim ne more ven. Sili v oči, peče v nosu, ščegeta v grlu. V dimu si utegneš za večno pokvariti oči. Tako imaš izjokane kot stavec, ki se mu od starosti vnamejo.

Vse se gnete okoli ognja. Pes leže v pepel, mačka še bliže k plamenu; otroci počepajo, smrkajo, vlečejo pod streho in požirajo. Žene kuhajo, predejo, moški obračajo dlani k ognju, nazdravljajo in pretegujejo ude.

Svetka je lačna. Hoče polente. Mare jo teši, Marija se jezi, mati komaj kroti drobiž in jo skrbi, kod je Ive. Ovce čuva. In je križ. Sprašuje boječča, če bo kos nevremenu. Ali bo signal drobnico v laz? Stari se tu pa tam umakne. Hodi na balkon. Od tam se vidi v brdo.

»Jadre*, pojdival«

Jadre ne vprašuje. Ženin naglavni robec si zaveže čez kapo, ovratnik zaviha, roke zabode do komolcev v žepe. Oče hodj bolj korenjaško. Na križiščih uličic ju spodnaša. Burja je že srdita. V presledkih se zaganja. Ozke hlačnice se na eno plat tesno prilegajo nogam, na drugo pa vihrajo. Ne hodita pokončno, ampak nagnjena proti burji. O lepem vremenu se ne da tako hoditi. Pijanci sicer poskušajo. Uspejo ne.

Slamo nosi. Papirčke tišči v zatišja, pesek dviga. Nosi ga, meče vate, da si ga poln. Kakor premakneš čeljust, zaškriplje pod zobmi. Saj vendar nisi ajdovih žgancev jedel! Ali ne, kaj? V nosu se nabere, v očeh reže. Pa po životu si ga poln. Misliš, da te stenice grizejo. Ne, to je burja, ki razkazuje moč. Razkorači se in rokave zaviha. Njen smeh je škodoželjen. Ne le, da škodo privoščji, želi, ampak jo povzroči, kjer le utegne. Z nizkih kuhinj puli rogoz, piplje strešnike iz strehe, buta z vrvmi od zvonov, soli travo in posevek.

Uboge ovce, ubogi ljudje!

Z Velebita pada burja pijana v Kanal, se razbistri, se dvigne in odnaša v megli

* Andrej.

morja s seboj sol. Morje izhlapeva, sol pa troši po skalah, koder ne naredi nobene škode, in po travi in posevku, koder jo naredi. Da bi je ne! Če bi ne bilo burje, bi bil v Dalmaciji raj na zemlji.

Če je danes burja, nimajo ovce jutri kaj uživati. Ali naj poparjeno slano travo, da jih bo konec od žeje? Sena pa tudi ni toliko. Če ni v kratkem dežja, ki spere sol in požene novo travo na dan, živali bole-hajo, hirajo in poginjajo.

A človek? Jadre ve, da bo treba ozi-mino preorati. Ne reče nič. Saj oče tudi ve. Oče ne reče drugega kot: Hvala Bogu! Razlika je v tem, da bo moral pšenico še enkrat sejati. Mislil je drugače. V mlin je nameraval z njo. Velika noč bo kmalu. Dobro! Posejal bo. Hvala Bogu! Pa jedli zato ne bodo. Polenta, polenta!...

Velebita ni videti. Zavil se je v burjo. Pogled sili proti zalivu. Ljubča ne vidiš. Dimi kot sto vragov. Morja ni. Le bel dim se vali v skale. Le bel dim se odbija. Znova naskakuje. In bučanje kot o potresu. Saj ni nobenega slapa, da bi voda čezenj šumela in bučala.

Lezeta z burjo v hrbet. Le navkreber, le! Burja jima pomaga pri hoji. Če bi pihala enakomerno, bi ji bila hvaležna. Tako pa ne, kajti zdaj ju potisne naprej, zdaj odjenja.

V vseh ogradah zganjajo drobnico v laze.

Luka se je trudil, da bi segnal svojo živino v zavetje. Sam se muči, skače in krili, toda ne posreči se mu. Ovce pa — kot da bi nalašč ne hotele slušati in ne marale pod streho. Kaj, za vraga, da so kot zmešane? Pa se domisli: morda se česa boje? Da se ni kdo zatekel v laz in ga drobnica voha! Medtem ko zastonj pretika sleherni vogal, se ovce razdrobe v gruče po troje — četvero živali in tišče glave skupaj. Burja se poigrava z repi. Jagenjčki se stiskajo k materam. Tresejo se od mraza in nečesa nenavadnega, novega v njihovem šele kratkem življenju. Jasno se odraža njih svedrasto runo, ki se ali beli ali črni tako čisto, tako nedolžno, tako deviško. Trupelca drgetajo na visokih, še ne oblikovanih in razkoračenih nogah. Ni jim mar za sesanje. Drobiz povoha vime, oblizne, a seska ne obdrži, dasi matere ne branijo.

Mimo ograde napredujeja Jadre in oče.

»Mu bova pomogla?« iz vsega grla za-piije sin. Oče bolj ugame kot razume.

Prekobalita ogrado in pomoreta Luki, ki

tudi nekaj vpije, a razumejo se ne. Pa kdo bo na besede vlekel, ko oči vse povedo.

Dobro pregledajo laz, da nima kake hibe, ki bi povzročila zlo. Mrtvo zidan zd kaže, da bo vzdržal. Saj je tudi že preneka-tero burjo. Vogali res niso lični, ker niso zloženi v pravi kót kakor pri zidani hiši, ampak sloko, shrebano kot stare kočure. Oba stožerja stojita in v njunih rogovilah počiva revno sleme. Tramovja prav za prav nobenega ni. Tramovje je v Liki, koder je gozd doma. Tam je. Tu ga ni. Kajti ni denarja. Pa jim mora služiti zveržena smok-vina. Z obeh meter visokih zidov se na-slanjajo na sleme tamariskove veje, po-prečno na njih pa trstika, nazadnje pa je nametan šaš z Blata. To je streha. Da pa jo burja ne odnese, je Luka spletel iz rezja in glogovine ter panog robidovja nerodne vrvi, vrgel en konec preko slemena, oba pa ob-težil s kamni. Oken ni. Vrata so. Toda kakšna! Okoli laza se širi prva vegasta ograda s tesnim izhodom in kamnitim se-dežem.

Tu molzejo. Jutri bo že Bog dal, da ne bo preveč škode.

»Da vama pomorem?« vpraša Luka. Ne, saj je Ive tam, ga odvrčata od namere.

»E, hvala Bogu!«

Oh, kje le je Ive? Vse klícanje je zama-n. Burja odnaša glasove. Z najvišje točke ga zapazita, kako zganja čredo. Pomagal mu je Manje*. Zdaj se je Manje vrnil v domačo ogrado. Pogledati mora zaradi varnosti. Pa po osla mora.

Oni trije sežejejo ovce.

»E, hvala Bogu!« vdano vzdihne stari.

Nazaj gre teže. Proti burji je nerodno hoditi. Dvigneš nogo, da bi stopil naprej, pa te zmagaja burja. Zgubiš ravnotežje in stopiš nazaj namesto naprej. Zdaj se nagneš docela naprej. Čutiš mrzav v kosteh. Kakor bi rezalo z nožem in zbadalo z iglami, se ti zdi. Ne dá ti dihati. Za polna pljuča je sape. Če nisi vaje, se moraš obrniti od burje, da si oddahneš in spraviš pljuča v red. Smeti te bijejo v lice in oči. Klobuk bo burja od-nesla. Dasi se ne boš poslovil od njega, ga ne boš več videl. Kako smešno poskakuje! Po krajcih se kotali, če ni skal. Konča pa se njegova pot v morju.

»Va, va!... Za jarca, uh!« priganja Ja-dre osla, ki oprezno kopitlja. Premišljeno previdno stopa, da bi se ne zadeval ob ka-

* Manje — Marijan.

menje. Burja se poigrava s čopastim repom in štrlečo dlako, ki valovi kot žito v rahlem vetrcu. Z uhlji ne miruje. Striže z njimi. Malo pa mu le pomaga burja. Nosi vrečo gnoja. Ne stopa oprezno zaradi tovara. O, tisto ne, ampak zaradi svoje varnosti. Nihče ne nosi zavestno kože naprodaj. Niti osel ne. Saj pravijo, da gre človek dvakrat na led, osel pa ne.

V smeri proti vasi se zgrinjajo od povsod pastirji v raztrgano procesijo. Osli nikoli sredi poti ali koder bi človek hotel, nego prav vselej tik ob jarku.

Noč lega na slano zemljo. Po hišah in stanovanjskih pod šašem* se prižigajo brlečke: steklenica za zdravila, pločevinski čep, petrolej in vrvc. Ob tej kadeči se svetlobi ženske še predejo, drugi se spravljajo spat. Od zunaj ni videti razsvetljenih oken. Bivališča pod šašem so na las podobna lazom za ovce. Oken nimajo. V hišah so okna enojna, zunanje oknice pa so iz desk. Ko jih zapro, ne prodre noben žarek ven. Da še čujejo, se ve le po govorjenju, ki razločno silijo na skalnate ulice.

Na zaprtih dvoriščih ostanejo osli, v kinkinah se grejejo združeni: moški čim bližje ognju, ženske že v stran, otroci ob njih. Starešina vodi pogovor, ženske govore tiho, se pogovora ne udeležujejo, če niso prašane.

Grejejo se, na mrežici pečejo polento, jo režejo z držaji vilic, grejejo majolike, ker se boje, da bi si prehladili grlo, in ugibljejo, kdaj bo burja ponehala, bo li jutri kdo krenil v Pag.

»Kdo pojde?« vpraša stari. »A tako! Alaburička pojde? Smrdljivca ni. Naj bi ga ona prinesla.«

Snaha boječje meni, da jo je že prašala, da pa ne bo petroleja nosila, ker bi ji potem testenine smrdele. Lahko se steklenica odčepi, če že ne ubije. Potlej pa imaš iz groša drobiž.

»Torej k vragu!«

»E, tako je rekla.«

»Hvala Bogu! Pa svetili ne bomo.«

»Lahko za to,« pravi mati.

Še naroči, da pojde zjutraj sam k ovcam in Jadre. Ive naj si odpočije. Pogreje naj se.

»Sena morava nesti,« pravi. »Če bo še kaj potrajala, bomo za silo jagnjetino jedli.«

* Streha iz šaša (trstja) na revni hišici, ki ima stene zložene iz kamnov brez ometa, špranje zamašene s prstjo. V tem prostoru prebivajo ljudje in živali

Burja pa se ni utrudila. Razkačeno je trgala seno iz stogov, ruvala s cerkve opeko, šibila smokve in tamarisk, lomila agave in juke. S podstrešij je stresala smeti spečim na postelje, da so jih zjutraj nejevoljni kopalji iz oči, v šoli s stropa krušila omet in zasolila obe okni, da so bili kar v temi. Prezebali so z učiteljem vred, dokler jih ni pred časom spustil domov.

Nič se niso pred šolo zbirali ljudje, da bi pomodrovali in poklepotali. Kdo bi postajal na burji, čeprav za zidom. Kamnite klopi so mrzle in zasute s smetmi. Kar nič niso privlačni ti prisojni zidovi. Bolj so se tiščali ognjišč. Na nizko spuščeni verigah so viseli obaltni lonci, para se je vrtinčila in privzdigovala pokrovko. Starešina je nalagal skopo rezje in trte, ki so se bile že izrodile, na ogenj pod lonec, ajsal in oblizoval prste, če se je neroden opekel, nalival in nazdravljaval sosedu, ki je bil od dolgočasia prišel na pogovor. Povedal je, da so kapitanovega žrebca davi iztaknili med dvema skalama, kamor je bil pred dnevi padel. Obvisel je. Zastonj je otepal z nogami. Da ima vse po bite, je dejal, in oči izključvane in vamp odprti.

»E, to so ga vrani najprej oslepili, da se ni videl braniti,« je važno povedal sosed.

»E, e! Šele potlej so se lotili drobovine,« je dejal starešina. Pljunil je v pepel. »Mate še kože ne bo rešil.«

»Hvala Bogu, kje neki! Še za ene same opanke je ne bo. Vsa je sključvana.«

»Laže ga bo on prebolel kot kdo izmed nas eno samo jagnje,« je rekel sosed.

»Dabome! Davi sem nesel seno sam, pa mi je bilo kar žal. Tako so ovce upadle. Samo seno jih ne bo okrepilo. Zmanjkalo jim bo mleka, jagenjčki pa se še ne znajo pasti. Od slane hrane bo tudi mleko slano, in — viš!« udaril je z dlanjo ob dlan, dvignil ramena, »poginjali bodo.«

»RÉS, poginjali bodo.«

»Čez sedemdeset zim pomnim in nobene brez burje in škode.«

Stari je od venca krvavic odlomil dobršen kos, narezal na koleščke in popekel na mrežici. Duh po klobasi se je raznesel. Privabil je mačko, ki je pretrgano mijavkala, in psa, da je sedel in vsak grizljaj spremljal prav od rok do zob. Od nestrpnosti je prekladal prednji taci.

»Dobro si jih napravil,« je hvalil sosed.

»E, dobro ali ne dobro. Nekaj suhega grozdja sem podelal noter in kupovne koruzne moke.«

»Zadnjič je bil učitelj pri nas, pa sem mu postregel s prav takimi. Jedel je, dejal pa tudi, da pri njih ne devljejo v krvavice koruzne moke, nego riž ali pa ječmen.«

»Moj Bog, česa vsega si na svetu ne zmislijo!« je vzkliknila ona. »Njega je nagovarjal, naj naredi klobase tudi iz tankih črev. Kako že, ti, stari?«

»Brez krvi.«

»Hvala Bogu, brez krvi!« je ponovil sosed.

»Pa brez moke.«

»Hvala Bogu!«

»E, poslušaj sosed! Roku jih je sam napravil: mesa je nasekljal, pa česna, popra in ščepec soli. Dobre so bile. Pa majhne so bile: komaj za dlan. Z žveplenko je vsako zvezal.«

»Moj Bog!«

»Ej, čudno delo! Gledali smo, poskušali smo, a taka mesena klobasa nima para, naj bo kar taka ali pa povojena.« Udaril se je po kolenih in se nenadoma zasmejal. »Poslušaj! Tudi pri Oliču jih je naredil, šel domov, čez čas pa se čudil, ko stari nobenega odgovora ni dal na njegov pozdrav. Še tu je učitelj spraševal, kaj bi neki bilo vzrok Oličevemu srdcu. Pa je pravil, da je stopil k njemu na dom prašat, kako in kaj... In pri tisti priči mu je stari zmetal v naročaj čudnih klobas... Vse črvice!... Da je spraševal, kaj so vendar z njimi počeli. I kaj! je dejal Olič. Skuhal sem jih, pa v dim!...«

»He-he! Torej kuhane mesene klobase je sušil,« se je, čudeč se, hahljal sosed. »Ko bom spet svinji kri spustil, jih bom še jaz poskusil napraviti. Ampak — surovih naj ne kuham, praviš?«

»Povojene pa,« je privolil gospodar.

Pri odhodu je dejal sosed:

»Za nož te bom takrat prosil.«

...

»Reci, Perka: Hvala Bogu! Tudi mi tako pravimo. Kaj si češ?« je tolažil Martin siromašno Perko, Jerkovo ženo, suho, sestradano, skuštrano in slabo napravljeno žensko.

»Nikomur ni prizanesla,« je trpko dejal Komadina. »Mi že na silo jemo vsak dan ves dan pečenko.«

»Pri nas so je že otroci siti,« je pristavil Bare.

»Meni je poginilo šestero repov.«

»Meni enajstero,« je vdano dejal Lovro in žalostno zrl v brdo. »E, hvala Bogu!«

»E, hvala Bogu!« je dejal skrušeno Martin. »Če imaš žito, ga drugič poseješ, a ovce se ti ne bodo drugič ojašnjile. Tebi nalašč,« je še pristavil.

Za vsako zadrugo so vedeli povedati, koliko je izgubila. Približno sto glav je poginilo v vasi. Nekaj jih še bo.

»Pa grižavi smo vsi. E, kaj češ: jagnje mlado in od soli grižavo, pa še tisti grižavi, ki grižavega snedo,« je tožil Komadina.

Na prizidani klopi so se tiščali zidu in se sončili. Burja se je naveličala divjega plesa. Morje se še ni uleglo.

Še buta, še se peni, še se sliši oddaljeno bobnenje. Nebo je jasno. Vidi se v Ljubač, od Komadine pa Vrhovi kot o najlepšem vremenu. Kamor nese pogled, se blešči sol. Severna stran debela je bela, severna stran strehe, severna stran kamna, severni zid in severna stran brda bolj kot južna. Prav za prav se vidi, kakor bi pravkar padla huda slana. Zbogom, trava! Ni več paše. Zbogom, ozimina! Tako lepo je kazala. Zbogom pa tudi kunci.

»E, e! Ne bomo jim letos nastavljali zank.«

»Če ne bo v dveh, treh dneh dežja, bodo ovce preč in preč,« je obupano dejal Bare.

»E, e! Potem pa dajaj gospodi v Pagu in Bagu del. Zdaj naj bi prišli periti in ocenili pridelek. Zdaj, ko ga ni več. A štimadurji bodo zahtevali delež, če ti ga je makar izza nohtov izsesati.«

»Kako drugače bi bilo, če bi bila zemlja naša!« je vzkliknil Komadina, a Bare:

»Nikogar bi ne dolžil in nikogar bi se ne bal: zdaj zdaj ti bo gospod odvezl zemljo.«

»E, e!«

»He, ljudje, poslušajte!« je hotel Komadina nekaj povedati. »Stvar je drugačna. Poslušajte, ljudje!«

»Čuj, Bare! Komadina bo nekaj povedal. Pa poslušajmo! Pa ti tudi,« ga je nekdo miril.

Bare je obmolknil. Komadina je starejši, je starešina zadruga. Še nekaj v rodu so si.

»Kmalu bo ta zemlja naša,« je važno povedal Komadina.

»E, da bi bila!« je vzdihnil Niko.

»Pa bo! Jaz vam to pravim,« je skrivnostno velel Komadina. »V Pagu sem bil,

pa sem čul Kolance o tem govoriti. Ljudje moji, oni pravijo, da bo agar vso zemljo odvzel gospodi in jo razdelil med nas.« Važno se je vedel in kazal, da ve več, kot je povedal.

Silili so tako in drugače, da bi kaj več zaznali, toda kot nalašč! Nič ni povedal.

»Jaz vam to pravim.«

»Hvala Bogu, da bi le bilo!« je trpko zinil Bare.

»Hvala Bogu!«

Može je neverjetna novica presenetila. Niso bili pričakovali. Niso bili nanjo pripravljani. S podobnimi mislimi so se ukvarjali, ko niso mogli zaspati o vročih nočeh, kadar je bilo govora o lastnikih teh zemlja. Recimo, kadar so prihajali po svoj del.

Na, pa se utegnejo želje in sanje spremeniti v resnico. O, kaj vse so si obetali od lastništva! Lastna polja, lastna senožet, lastno brdo, lastni vinograd! Kaj hočeš še več?

Skrivaj so jim silili pogledi izpod potlačenih pokrival v livade, proti Magazinom, proti brdu in dalje v Mrt pa v Goste Dražice in Laze ter Divjo Kobilu.

Da, da, le domov! Doma te bodo za tako novico sprejeli kot še nikoli. In zvečer se bosta z ženo še dolgo pogovarjala o lastni zemlji, ko bodo drugi že zdavnaj spali.

Prišel je Martin z bisago preko pleč. Tudi njega je vzradostila taka novica.

»Če pojde po božji volji, utegnemo postati posestniki,« je rekel. »Posestniki, Bare, posestniki!«

Hoteli so vedeti kod in kam.

»Cerkev popravljat. Burja je razmigala stebre. Zvonovom grozi, da se poveznejo na koga.«

»Pa vrvi so že trošne,« je opomnil Niko.

»Da, da! Zato pa nekaj žice nosim. Povil jih bom. Povezal. Da bodo močnejše,« je hitel govoriti.

Preprosil je Komadino, da se je odločil in šel z njim pomagat. To pa je dalo povod, da so se vsi razkapali, kamor jih je srce vleklo. Narejeno počasi so se obotavljali. Za vogali so posepešili korake.

Martin je s pomagačem splezal na streho. Bahaško sta se razkošatila in glasno govoreč opozarjala nase ženske, ki so hodile po vodo. Skozi okno ju je opazoval don Mirko.

Ni mu dalo miru. Moral se je priti pokazat in smukat okoli orodja. No, in pomagal jima je. Spustila sta vrv, on je privezal

zdaj to orodje, zdaj drugo in dvigala sta ga k sebi, da je Martin imel s čim popravljati tri kamnite stebre, da se niso majali, kadar so zvonili.

»Don Mirko, ne delajte, lepo vas prosim. Posvečene roke imate,« je počaščen govoril Martin.

»Delo ni sramota,« ga je don Mirko zavračal.

»Hvaljen Jezus! Tole sem ujel za vas,« je dejal Manje, ki se je znašel pred vrati.

Skoro se ga je don Mirko ustrašil. »Tako iznenada si spregovoril,« je dejal. »Sipe! Pa meni si jih prinesel!«

»E!«

Komadina je pomežiknil Martinu. »Pojdeva?« je vprašal.

»Se razume. Pa tiho bodi.«

Zmotila sta se Martin in Komadina. Mislila sta, da bosta sama na sipini. Zopet je Manje oprezal. Čudila sta se, kdaj neki se je fant vrnil in kje; saj ga nista videla. Zavidala sta mu še zlasti, ko je že zopet držal sluzavo sipo za lovke, da je mehurjast život bingljaj in se nekatere lovke vleklo po tleh.

»Da bi za njim hodila, ne kaže.« Martin se je ustavil, se počehal za uhlji in se nakremžil. »Saj nisva psa,« je dejal.

Ubrala sta nasprotno smer.

»Na pol?« je vprašal Komadina.

»C!« je Martin cmoknil. »Tako bo najbolje: kar dobiš ti, bo tvoje, kar jaz, pa moje. Mislim, da bo najbolj prav. Kaj?«

»E, hvala Bogu!«

Vzporedno sta hodila. Tako se spodobi. Ne drug za drugim. Tedaj bo prvi ugledal, prvi pobral, drugi bi se pod nosom obrisal. Tako pa — kakor bo sreča! Skrivaj sta oba prežala, ni li tamkaj sipa ali olignja, a krevsala sta malomarno, češ: saj ti privoščim, če jo prvi ugledaš.

Morje je močno valovilo, poganjalo val za valom, da so se razbijali ob štrlečih skalah, ter jih metalo na plitvino, koder so usihali.

Nič! Torej v nasprotno smer. Aha, Manje se z nečim ukvarja. Nista mu privoščila plena. Podvizala sta se. Če jo dotolčeta, bo njuna. Se reče: moja! je vsakdo mislil.

A Manje, kot nalašč! Ko sta bila blizu, se je dvignil. V vsaki roki po eno sipo. Ni utegnil druge še splakniti v morju. Vsa je bila črna. Pomazal se je tudi on, da je bil marogast kot dimnikar.

»Srečo mu!...« je želel Martin.

Fant se je pel po strmini nad zaliv, ona pa sta z narejenim zanimanjem ogledovala nastalo škodo.

»E, mnogo je zopet izkopal«, je določil Martin.

»E, el Najmanj za eno brazdo.«

Morje je pljusvalo ob skalo in izpodjedalo vinograd, da se je vrhnja zemlja prevrnila. Izkoreninjeno trsje se je verižilo in molelo korenine vsaksebi.

Suvala sta z rilci opankov v rjavo, lahko zemljo in cenila, koliko litrov bo zaradi tega manj vina.

»Tako nam utegne morje izpodjesti zemljo vse do vasi«, je menil Komadina.

»E, el« je pritrdil Martin. »Glej, glej, kako lep pesek je spodaj!«

»Kaj si češ, ko ga bodo pa Podgorci o prvi priliki krcali in prodali v Zader.«

»E, el Nam izpred nosa«, je vedečno pripomnil Martin.

»El« je začel Komadina. »Dej, Martin, povej, ali ga smejo tebi nič meni nič krcati pa odvažati?«

»Poslušaj, Komadina! Kaj bi zopet in zopet prazno slamo mlatil! Saj veš, da je srenja dejala: Ne!«

»Res! E, el Hvala Bogu! Res, rekla je. Toda lahko mi na zboru odločimo tako ali tako, ko nihče naših ne krade izpred lastnega praža...«

»E, treba Podgorcem na prste stopiti.«

»Vsaj jaz tako pravim.«

»Pa naj orožniki dan za dnem, teden za tednom čepijo tu nekje skriti in oprezujejo. Potem pa; Stoj! Kaj?«

»Nerodno, res, ker bi skoro oči pustili v takem napenjanju. In — saj bi morali streho nadnje postaviti. Kaj naj bi bili kar na dežju in soncu in vetru?«

»Kakor vinograd in skale«, se je zasmel Martin.

Med kamenjem se je zastoj mučila napolavljena sipa in bruhala iz sebe poslednje srače črne barve. Nikamor se ni mogla ganiti. Z vsemi lovkami je tipala naokrog.

»Nič ti ne pomaga«, je zlogoval Komadina, medtem ko je s peto bil po njej. Kot predrt meh se je sesula sama vase, ko ji je zmečkal krhko ladjico. Trdoživa, kot je bila, je še venomer vihtela lovke. Ko je ujela roko, se je prisejala. Obvisela je. Še z drugimi lovkami se je nameravala oprijeti roke. Komadini ni to prav nič delo. Rešiti se je ni mogel drugače, kot da je s prosto

roko segel po nož in tikoma ob koži praskal, kot bi bril roko. Tako se je je rešil.

»Prenerodno je, če bi mi do doma visela na zapestju«, je dejal v opravičilo.

Srepa je zrla sipa. Ko jo je razparal, opral in očistil zdrobljene ladjice, se je belo meso izpreminjalo v vseh mogočih barvah. Mrtvo so visele lovke. On pa je zavozlal dve lovki, da je mogel držati, sicer bi sluzovo meso ušlo iz še tako trdega prijema.

Vračajoč se v vas, sta imela pred seboj brdo. Nehote sta se spomnila nesrečne burje, ki je sprožila toliko žalosti in tanguovanja. Ovce si ne bodo kmalu opomogle, mladiči poginjajo. Res, nikdar si nisi v svesti: skrbi ni, bojazni ni, vsega dovolj imam...

»Pa naj bo za nas, ki še nekaj imamo! V božjem imenu! Ali Perka, pa Lovro in taki, ki komaj toliko repov rede, kot imajo prstov na rokah. Ti, ti!«

»Hvala Bogu! Po vsaki burji si na slabšem.«

»Je rekel Mate, da je bral v stoletnem koledarju, da nas vse hudo še čaka.«

»Potem pa hvala Bogu!« je dejal Martin in se prekrizal.

»Ne mine jesen, da bi divje gosi in race ne popasle ozimine. Ne, ni dovolj! Še burjal Ugonobilo nas bo, ti rečem.«

»Dal E, el Res, še tistih gosi in rac se nam trebal! Ko bi vsaj kaj prida bile! Tako pa žvečiš in žvečiš, trdo je in trdo, črno in črno... No, kot gumi, ti pravim!«

Ko le ni spregovoril Komadina, je Martin nadaljeval: »Le kod imajo na Hrvatskem in še više gori toliko gosi! Ali tudi tam toliko škode napravijo, ali kaj? Ko jim je le premrzlo, se pomaknejo k nam.«

»Kaj se hoče! So pač letoviščarke. Ko v domovini zamrznejo reke, da ne morejo do rib, in ko se žabe skrijejo, morajo k nam.«

»Da bi jih kuga!«

Roka Komadina sta srečala. Vračal se je s paše. Jagenjčka je nosil. Glava mu je mrtvo opletala in repek se je nehal za vselej stresati.

Rok je jokajoče povedal: »Enajsti.«

»Hvala Bogu! Ne crkavajo samo tebi, Rok!«

»Vem. Ovce lahko na prste seštejem, a enajst mladičev poginel!« Vzdihnil je. Nadaljeval je pot brez slovesa. Še pogledal ni možakarjev. Prenerodno, to!

OB JASLICAH

Materi

Pred nami, vso družino,
obhajano s snežno tišino,
je zvezda zablestela,
obsijala krdela
pastirjev, ovac
na planini iz mahu
v našem ljubem
toplem kotu.

Postojte, romarji,
na daljnem potu,
prisluhnite, gredoč
iz dneva v noč!

Svet se zóžil je,
postal je vas, vasica,
postal je hlev v votlini
pod bregom v planini,
krog njeга razgrnila
od potoka do potoka
se trata je in loka,
na njej — v tem mrazu —
kakor po božjem ukazu
je vzknila
cvetlica ob cvetlici...

V hlevu
klečita Jožef in Marija,
ki njene so roké presvete
v jasli položile Dete.
Nocoj še šakal
več v noč ne zavija.
Vsak grm je ogenj,
vsak kamen kristal.

Zvezda repatica
nad njim je obstala,
da tri sto in še več noči
nam milo bo sijala
nad hišami in hlevi,
da nas v stiski, revi
dramili bodo spevi
angelov-vetròv.

Vse tišji
pastirskih rogov
so daljni odmevi —

Kmalu
bodo ti stari možjé
z gorá prihiteli,
v culicah in na ramenih
noseč svoj bornj dar,
vsak s palico krivo,
z lasmi kakor z grivo,
ki jo jim mrši vihar —
v naš tihi Betlehem.

Nebo žari v plamenih,
da angeli in srne na kolenih
strmijo v zlati vrt svetá.

Kaj blesti se v dalji?
Od tamkaj
sveti Trije kralji
jezdijo velbloda,
boječ se Heroda
hité za repatico,
da počastijo Gospoda.
Svet se je zanje
spremenil v sanje,
smrt jim kot mati
ljubó odgovarja,
smrt jim sedaj
večerna je zarja,
jim plamen je zlati.

Tedaj pokadimo
in poštropimo
z blagoslovljeno vodó
od strehe do kleti
vso našo hišo,
žito in strd,
še polje in vrt
in vse stvari.

Kako srebrno
voda cingljá v koritu
sredi samotne vasi —
Kako mehko
nam angeli pojó,
ko sneg naletava
in v luninem svitu
blešči se dobrava...

Taborišče se je oživljalo. Oživljalo z mrličii. Vračali smo se z dela. Trudni, zbiti, naveličani življenja. Na zahodu je gorela krvava zarja. Odsevala je v naših očeh. Skelele so nas, žgale nas, da smo se solzili. Gledali smo krvavo kakor bolni psi. A bili smo slabši od psov, manjvrednejši. Tujec je samo čakal, da bi poginili.

— A dokler ne poginejo, naj delajo zame! Jaz sem prvi, jaz sem vse, oni nič! Ljuljka, ki jo je treba iztrebiti, da ne pokvari plemenite pšenice!

A tudi bolan pes, tudi nadležen plevel hoče živeti. Vztrajnejši, odpornejši je plevel od pšenice, bolj žilav je človek od mrčesa.

Jaz sem profesor. Iz premožne rodovine. Navajen sem bil vsakršnega udobja. Zlepa nisem bil zdrav. Zmeraj mi je kaj manjkalo. Kakor plemenita južna rastlina v hladnih krajih. Prišel sem v internacijo. Občutil vso grozotnost tujega sovraštva. Zvedel, da sem plevel in mrčes. Stisnil sem zobe, stisnil tudi pesti. In je šlo. Bolehnost in razvajenost sta prešli. Zmagoval sem. Zmagoval vse peklenske napore, ki si jih je izmislil tujec. Nalašč! Potrdilo se mi je iz lastne izkušnje, kar so mi pravili in sembral: človek je odpornejši od mrčesa, vzdržljivejši od vsake živali.

Ne bodo nas, smo si ponavljali vsak dan, ves dan od bridkega jutra preko neznosnega poldneva do strtega večera, ponavljali vsako noč, vso noč od prvega nezavestnega spanca preko polnočnega hrepenenja po domu in človeškem življenju do medlega, trudnega svitanja. Ne bodo nas! Če so oni kakor en mož, kakor prsti ene roke, če pozabljajo na svoje razlike in nasprotja, kadar je treba udariti po nas, bodimo tudi mi kakor en mož, mi v vseh neštetih taboriščih po Italiji, Nemčiji, Poljski, Češki in drugih deželah, mi po slovenskih domovih v večnem trepetu za svoje življenje in za življenje svojih dragih po bojiščih in taboriščih, mi po svobodnih gozdovih in svobodnih deželah izven slovenskih mej, bodimo kakor tisočglavi mož! S tisoč hrbti nosimo svoja bremena, a prišel bo čas, ko bomo zmagovito dvignili tisoč in tisoč pesti zoper tujca, krvoseca, pijavko, kajti zdaj in poslej nas vodi ena sama glava, ena

sama misel: složno, edino zoper složnega, edinega sovražnika!

Ne bodo nas!

In nas niso! Niso nas in nas nikoli ne bodo!

Tisti večer je sonce dalje umiralo kakor druge večere. Bila je pomlad in ves svet v cvetju. V takem je težko umirati, hudo umreti. Po sebi smo to čutili. Rajši smo delali kakor polegali in hirali, čakali na žalostni konec v krematoriju. Zagledal sem se v tisto daljno zarjo nad gorami. Tam je dom, tam je žena z otroki. Če je še? Mora biti, mora. Če ne, ne bom mogel več nositi peklenskih bremen!

Tovariši so se umivali. Strti so omahovali na trda ležišča. Nekateri so brez besede pospali. Še preden so legli, jih je že zajela utrujenost. Obležali so kakor mrličii na bojišču. Zverženi, stegnjeni, zviti v klobčič, naslonjeni drug na drugega. Slabotno so sopli. Bog ve, koliko dni še?

V spodnjem kotu sta se po stari navadi prerekala Čebokli in Majar. Vsak večer sta se. In vsako jutro. Vsak večer sta znova merila svojega ležišča. S čevlji in s slamo. Z nohti sta risala po tleh. Do sem je moj! A nič ni pomagalo. Zjutraj sta se spet pričkala. Čebokli je bil mlad fant in je imel nemirno spanje. Redko je ležal na svojem »ozemlju«, prevalil se je in »okupiral« tujo lastnino. Zato bo treba zvečer spet postaviti mejnike...

Midva z Žerjavom nimava takih težav. Žerjav ima druge. Kadil bi rad, pa nima nič. Naskrivaj je sušil jelševo listje in sploh vsakršno listje, ki ga je nasmukal čez dan. Danes mu ga je veter razpihal ali kaj. Godrnja. Zdaj ne bo mogel zaspati. Navadil se je svojega opija. Precej je živčen, a ga imam rad. Tržacan je in dober sosed.

Vsi so že polegali. Tudi sam pohitim. Vsak čas bo ugasnila zarja nad gorami, tudi petsvečna žarnica nekje pod stropom bo mrknila. Do takrat mora vse ležati. Mora, če ne, sledi kazen. Kdor ne more zaspati, naj buden strmi v temo in šteje do tisoč. Ali pa pripoveduje svoje zgodbe.

Saj res, kdo bo nocoj pripovedoval? Ali ne Majar?

— Majar!

— Kaj?

— Si pripravljen?

— Jaz sem zmeraj pripravljen na vse.

Majar se zasmeje. Dober človek je. Se Čeboklija vso noč trpi na svojem, ne mara mu kratiti spanja. Samo zjutraj in zvečer se mora pogovoriti z njim. Docela načelno.

— O čem boš govoril?

— E, o čem neki? O urah.

Majar je urar po poklicu. Nič drugega ne ve, nič drugega ne pozna. Samo ure. Ure in ljudi. Vsaj dvajset večerov nam je že pravil o njih. Vse je precej enako, domišljije nima, tudi pripovedovati ne zna kdo ve kaj. A uspava in zamoti. In to je poglavitno! Za to ravno gre! Uspavati, zamotiti, pomagati nespečim.

Straža ugasne luč. Vse potihne. Rahlo hropenje spečih ne moti tišine. Tudi zadnji pramen zarje na samotnem oblaku ne moti teme. Nekje v daljavi zapiska lokomotiva. Morebiti sopiha proti domu. Ali pa je od tam pripeljala novih trpinov in jim bomo že jutri segli v roke, jih mrzlično spraševali o vsem, kar je zvezano z domom. Otipavali jih bomo, ovohavali, dokler jih še ne prevzame smrad tujih taborišč. Dokler še diše po cvetočih češnjah in jablanah iz domovine. Dokler še diha v njih toplina domov, družin, postelj. Varovali jih bomo, pestovali, dokler ne pridejo drugi, novi.

— Hudič!

— Kaj pa je?

— Krapež in Lipar se tepeta.

Vsi prisluhujemo. Napnemo oči, da bi prebodli temo. Nekdo prižge vžigalico. V nemirni svetlobi zagledam premetavajuč se klobčič teles. Krapež in Lipar? Ta dva? Ni mogoče! Ne morem ju prepoznati. Hropeta, opletata okoli sebe, bunkata drug po drugem, molčita. Popade me groza.

Zdaj je ves čas en sam na vrhu. Menda Krapež. Kakor s kladivom udriha onega po glavi. Lipar stoka.

— A—a—a—a!...

— Ubil ga bo!

Planem pokonci in skoz temo. Spotaknem se ob noge, priletim ravno na pretepača. Ves trepetam od napora. Razburjenje mi je vzelo zadnjo moč. Primem Krapeža za roko. Čutim, da je tudi ta brez moči. Triletan otrok bi nas vse tri zlahka ukrotil, tako smo izčrpani. Tujec zna...

Priskočita še dva in posreči se nam, da zvlčemo Krapeža z Liparja. Ta še zmeraj

pojoče ječi. Mogoče spi ali pa je omedlel. Poklekнем obenj.

— Kaj ti je, Lipar?

Stresem ga, a ječanje ne pomine, samo zavalovi:

— Aa—a—aaa—a—a—aa!

Zvit je v klobčič kakor jež, roke in glavo skriva med nogami. Hudega mu najbrž ni, a vendar je vsa soba pokonci. Liparjevo ječanje nam žre živce.

— Zakaj pa sta se? — vpraša Žerjav.

— Ne vem.

— Zavoljo tistega jabolka.

— Katerega jabolka? Nič ne vem.

— Ki ga je dobil Lipar.

— Ni res! — plane vmes Krapež. — Jaz sem ga dobil! Ravno to je tisto! Jabolko je moj! Daj ga sem, hudič!

Krapež se vzpne in požene proti Liparju. Ta glasneje zaječi, a se ne gane. Krapeža potegnejo stran.

— Povej vendar, Krapež. Saj smo ljudje. Če je jabolko tvoje, ti ga bomo dali. Samo ne vpij in ne bij! Dosti je, da nas Nemci.

— Ni dosti, premalo je! — zabesni Krapež, ker ga trije držijo za roke. — Če mi zdajle ne pustite, da ga ubijem, ga bom jutri ali pa pojutrišnjem. Bo že prišel čas. Ali pa ga bom naznanil, da krađe. Obesili ga bodo. Vpričo vseh. Hudič, pusti me!

— Ne pustim te, Krapež! Blede se ti.

— Nikar ga ne spustite.

Krapež je bil najbolj nasilen izmed vseh. Mesar. Jezljiv človek. Prekipel je kakor voda. V svoji ihti je bil slep. Ubijal bi in tudi naznanjal... Vsi smo se ga že ves čas bali.

— Kaj je torej z jabolkom, Krapež?

— Kaj tebi mar! Jaz že vem.

Vse je bilo zaman. Nič se ni dalo narediti. Bili smo radovedni in radi bi poravnali spor.

— Nemara kdo drug kaj ve o jabolku? Kdo je delal z njima?

— Čebokli je delal. Ta naj pove.

— Čebokli že spi.

— Zbudi ga.

Majar ga je začel dramiti.

— Ti, slišiš, ti...

— Dregni ga, kaj ga boš božal!

— Truden je, revež. Mlad je, potreben spanca ko kruha.

Majar ga je le prebudil.

— Kaj pa je? — je ves preplašen vprašal Čebokli. — Ali sem že spet na tvojem?

Kar odrini me. Nič ne vidim. Kar sam me naravnaj, kakor je treba.

Zasmejali smo se. Kljub vsemu. Čeprav so nam solze stale v očeh.

— O jabolku bi radi vedeli, Čebokli.

— O kakšnem jabolku?

— Krapež in Lipar sta se stepla zavoljo njega. Ti menda veš, kdo ga je dobil.

— In zato ste me zbudili?

— Povej, čigavo je jabolko!

— Naj bo, čigaver hoče. Prida ni. Nekdo ga je završel. Nagnito je.

— Kaj ne bo! Saj je že pomlad. Pri nas še zimščki niso...

— Pusti ga, naj pove. Kdo ga je dobil?

— Lipar.

— Ni res! — je zarjul Krapež. — Še ti drži s to strigalico! Le čakaj!

— Lipar ga je pobral. To sem videl. Kdo ga je zagledal in kaj imata drugega med seboj, mi ni mar! Zaspan sem. Lahko noč!

In je že spal. Morebiti je nalašč na glas zahrpal.

Tako nismo mogli nič zvedeti o jabolku. Krapež je klel, zato smo ga rajši pustili pri miru. Vprašal sem Liparja. Ta je samo ječal. Spoznal sem, da spi. Umril bi v spanju. Niti za smrt bi se ne prebudil. A ko sem ga prijel za roko, je glasneje zastokal. Z obema rokama je držal svoj zaklad: najdeno jabolko. Smilil se nam je, ko smo mu ga izvijali izmed koščenih prstov. Bilo je vse grbančasto, pri peclju nagnito. Palec se mi je zadril v tisto, ko sem mu ga vlekel iz rok. Pri muhi je bila sled Liparjevih zob. Najbrž je v temi skrivaj zažgriznil v jabolko, tedaj pa je planil nanj Krapež. Mogoče je bilo tudi kako drugače. A zdaj je bilo najpametneje, da smo oddali jabolko starešini. Če ne, vso noč ne bo miru.

— Tako, Krapež, zdaj lepo zaspaj. Jutri se bomo o vsem brez jeze pomenili. Če ti jabolko gre, ga boš dobil.

— Nikogar ne bom spraševal. Nikar ne mislite, da se bom dal.

Dolgo je v temi robantil. Na vsak glas je zaklel, ker je mislil, da se vsi obregujejo obenj. Ni in ni bilo miru. Večer je bil pokvarjen. Noč zgubljena. Živci so preveč trpeli, da bi se mogli umiriti in zaspati.

— Majar začni s svojo zgodbo!

— Ne morem. V grlu me stiska. Jezik se mi zapleta. Spomin me je pustil.

Res je ječjal. Pretep mu je požrl mir. Požrl tudi spanje.

Vrnil sem se na svoj prostor. Ozrl sem se skozi motno liso okna. Nebo je ugasnilo. Zaman sem iskal oblakov in gora. Vse je bilo ena sama meglena tema.

Žerjav je še nekaj šepetal s sosedom. Mislim sem, da si bosta le nekaj besed povedala. Pa se je šepet enakomerno nadaljeval. Zakaj ne govorita na glas? Sikanje me je dražilo. Poskušal sem zaspati, pa mi je sililo v najglobljo zavest. Trkalo mi je po možganih, me vznemirjalo.

— Če ne bo Majar, naj govori kdo drug! — je nekdo predlagal.

— Naj! — se mu je oglasil nekdo z drugega konca.

— Nocoj že ne bo nič. Kdo pa more!

Soba se je že povsem umirila. Lipar ni več zateglo ječal. Spal je kakor ubit. Tudi Krapež je smrčal. Vso sobo je vznemirjal s svojim žaganjem, a si ga ni upal nihče prevaliti na bok. Rajši smo potrneli. Jaz pa sem povrh tega trpel še Žerjavovo šepetanje. Kaj ga še ne bo konec?

— Kdo pa šepeta?

— Žerjav.

— Naj pove na glas, če ima kaj povedati.

— Saj res, Žerjav. Na glas povej. Žerjav!

— Kaj?

— Kaj toliko šepetaš?

— Eh, ob Krapežu in Liparju sem se domislil žalostne zgodbe iz svojega življenja, — se je opravičil Žerjav. Šepetanje je potihnilo. Hvala Bogu!

— Povej nam jo vsem. Namesto Majarja.

— Da bomo lahko zaspali.

— Ta zgodba ni za spanje, ljudje božji! — je bil užaljen Žerjav. — To je najbridkejša zgodba, kar sem jih doživel.

— Povej nam jo. Mogoče nam odleže od nje.

— Strup uniči s strupom, žalost z žalostjo!

Žerjav se je dvignil na komolec. Potlej je stegnil drhtečo roko proti meni, poiskal je mojo roko.

— Alj me boš poslušal?

— Bom, Žerjav, le govoril!

Sédel je in se previdno podrsal ritenski do stene. S hrptom se je oslonil nanjo. Zbiral je misli. Tako je zmeraj sedel, kadar nam je pripovedoval globoko v noč.

— Krajcu sem pravil o svojem gospodarju, o Ilovarju. Saj veste, v njegovi trgovini sem se bil izučil, pri njem sem ostal za pomočnika. Pa je redke vzdržal pri njem. Bil je siten in nasilen. Prgal A bogat, da se mu je ves Trst odkrival. Imel je edinko, Judito. Bila je veselo dekle, kar nič podobna očetu. Rada je videla Klemenovega Borisa. Klemen je bil tudi trgovec, konkurenca, a najboljši prijatelj Ilovarjevih. To se pravi . . . ne, nič, boste že sami videli, kakšno je bilo to prijateljstvo. Zlepa ni bilo praznika v Ilovarjevi družini, da bi Klemenovi ne vedeli in ne prispevali zanj. Tako je tudi naneslo, da je nekoč Klemen prinesel Ilovarici pisano papigo. Sam se je ukvarjal za šport s to rejo in Ilovarici je ustregel, da bi ji bolj ne mogel. S seboj v trgovino je nosila kletko in si jo obešala zraven blagajne. Naprej in naprej je bila pri nji. Tiste dni se je še nam, vajencem in pomočnikom, bolje godilo. Ni bila zmeraj nad nami s svojo sitnostjo. A kaj, ko ni dolgo trajalo. Potlej pa je bilo še huje. A čakajte, da vam po vrsti povem. Klemen je torej prinesel Ilovarici tistega ptiča in ptič je še isti teden poginil. Kar stegnili se je v kletki vpricho nas vseh. Ko bi vi takrat videli Ilovarico. Kako je divjala! Kako jokala! Bali smo se, da bo znorela. Zdravnika je moral poklicati Ilovar k ptiču. Vse zaman. Zdravnik ga ni mogel oživiti in ne povedati, kaj mu je bilo, da je poginil. Odprli so mu trebušček, mu pregledali drobje, pa nič. Nič pametnejši niso bili od prej. Poginil je in konec! Ilovarica je nehala jokati. Obrisala si je oči. A ko sem pogledal vanje, sem se zgrozil. Take hudobe še nisem videl. Najbrž je opazila, da sem videl, česar bi ne bil smel, zato je mrzlo rekla, naj grem po Klemena. Šel sem, čeprav to še malo ni bila moja dolžnost. Nisem bil več vajenec. A povem vam, da je bilo tisti dan vse tako narobe pri nas, vse tako kakor v peklu, da bi šel takrat, kamor bi mi bil kdo rekel. Tako sem šel tudi po Klemena. Spotoma sem mu povedal, kakšen vrag je pri nas. Malo hitreje je stopil, drugega pa nič. Ampak ko je prišel k Ilovarju, je bilo, kakor da je prilil olja na ogenj. Ilovarica ga je sprejela kakor zadnjega vajenca.

— Nalašč ste mi to napravili, Klemen!

— Kako nalašč, gospa?

— Dali ste mi bolno žival ali pa ste ji zavdali, samo da bi me mučili.

— Ni res, gospa. Tukaj je morala kaj požreti ali pa . . .

— Kaj? Mene boste dolžili? Še lepše! Ne maram vas več videti, vas in vašega prilizovanja. Škodovati nam hočete pa konec! Najboljše stranke nam odvzimate pred nosom. Poznam vas, hinavec, pokrita rihta!

Klemen je molčal in gledal, kakor človek gleda in čaka pod streho, da se uleti neurje. Videl sem ga, kako se je premagoval. Bil je velik, večji od mene. Preprost človek, a dober. Mene je bolelo, ko ga je babnica tako grdila. Ilovarja ni bilo zraven. Zato je bila ženska taka. Pred njim bi si nemara le ne upala, dasiravno ni bil prida boljši od nje.

— Gospa! — je končno le prišel do besede Klemen. — Hudo mi je, da se je tako zgodilo. A glejte, dam vam drugo papigico. Sami si jo boste lahko izbrali. Parček vam dam, če hočete. Samo verjemite mi, da res nisem kriv!

Nič! Vse bob ob steno. Ilovarica je vreščala svoje kakor škorec v brajdi. Histerično se je zaganjala proti kletki, kjer je ležalo razmesarjeno trupelce, in si hitela pudrati obraz.

— Kar pojdite, Klemen! Ne maram vas več videti! Ne maram takih prijateljev!

Nazadnje je Klemen zmignil z rameni in res odšel. A Ilovarica se ni utolažila. Prišel je še en zdravnik in povedal isto kakor prejšnji. Nič. Neke učene besede je ponavljal in bilo mu je resnično nerodno spricho Ilovaričinega vedenja. Nazadnje je srdit odšel. Seveda, kje naj zdravnik ugane, zakaj je ptič poginil. To ni zapisano v nobenih bukvah. Jaz pa vem, zakaj je poginil.

— Zakaj? — se je oglasil Brinar.

— Zato, ker ima žival čut za človeka. Pri slabem človeku ti ne ostane, pa če bi jo ne vem s čim pital. Mene bi bila morala vprašati Ilovarica! Jaz bi ji bil lahko povedal. Sami ste krivi, gospa, bi ji bil dejal! Zastrupili ste ga sami! S svojim hudobnim srcem! Pa verjamete, da bi ji bil takrat to kar v obraz povedal? Tak sem bil!

— Verjamem, Žerjav, — sem rekel, ker sem čutil, da se je obrnil samo name.

— E, to jaz vem, Žerjav, — je dejal Brinar. — Jaz vem, kaj je žival. Žival in roža ti bolje poznata človeka kakor ljudje. Poglej, da ti povem, Žerjav. Moja žena je bila taka. Nobena žival, nobena roža ni živela pri nji. Kupil sem ji psička, ker sem

vedel, da bi ga rada imela. Ali misliš, da je obstal? Pobegnil je, da sama ni vedela kdaj. Potlej sem ji kupil rožo, češ ta ti vendar ne bo ušla. Pa je usahnila. Še do prvega cveta je ni spravila. Vidiš, to je tisto...

Brinar je zasmrkal. Bil je tako mehkega srca, da je vselej zajokal, kadar se je spomnil na svojo ženo. In spomnil se je je vsak trenutek. Kakor da je vsaki misli začetek in konec ona. Pa ni bila tega vredna. Že prej, ko je bil še sam doma, je imela druge, zdaj mu gotovo ni bila zvestejša.

— Nikar no, Brinar! Samo cmeriš se. Ni čudno, če te ženska ni marala.

— Takih, kot je tvoja, za vsakim oglom pet. Še vesel moraš biti, da te je pustila. Boš vsaj boljšo dobil.

— O, pa ne morem pozabiti nanjo. Nikoli ne bom pozabil. Tako me je rada imela. A sem nemara res jaz vsega kriv, da je prišlo do tega. Drugačen bi bil moral biti z njo. Bolj potrpeti...

— Če si rekel, da je živali in rože niso marale, kako bi ti mogel živeti ob njej!

— Že res, tisto. Ampak, veš, morebiti se pa kdaj tudi roža zmoti, ali ne?

— Eh, bedak! — je nekdo zinil z drugega konca. Še mene je zaskolela ta obsodba, kaj šele mehkosrčnega Brinarja. Kar odleglo mi je, ko se je spet oglašil Žerjav:

— Počakajte, ljudje, pustite Brinarja! Če hočete, vam povem do konca o Ilovarju. Ali hočete?

— Povej, Žerjav!

— Saj ne poslušate!

— Poslušamo, poslušamo! — se je oglašilo nekaj zaspanih glasov.

— No, prav. Tista papiga je poginila in Ilovarica ni in ni marala druge, naj ji jo je Klemen še toliko ponujal. Prepir in zmerjanje pa so le nekako pomečkali, pozabili. Klemen je bil pač dober človek in ni maral zdrahe. Ilovar vsaj zase pameten, če drugega ne, da je vedel, da mu je spor s prijateljem v škodo. Razpoko sta, mislim, zagladila in zamazala zlasti oba zaljubljenca, Judita in Boris. Začeli so že praviti, da se bosta tisti predpust vzela. Judita je res hitela napravljati balo. Vse najboljše, kakor za knežno. Kadar smo dobili v trgovini kako novo blago, sem ga moral precej dobršen kos zanesti gor v stanovanje. In z Borisom sta se razumela kakor ptička. Znašala sta si gnezdece in se veselila svoje mladosti in svoje ljubezni. Prav srce me je

bolelo, ko sem bil sam brez dekleta. Boris je prihajal k nam v trgovino, prišla sta se za roke in odšla na vrt, kjer sta presedela po cele večere v utici. Kadar sem pogledal tja čez, sta se stiskala in poljubljala. Mala nebesa, vam pravim!

— Nikar ne pravi takih reči! Brinar bo spet jokall — je dejal nekdo.

— Mislim, da tudi ti nisi daleč od solza!

— Kdo pa more biti vesel v tem peklu?

— Zato pa! Pusti Brinarja in poslušaj!

— No, v našem mestu je bilo življenje neprijetno, ker nisi nikoli vedel, kdaj si se komu zameril. Nisi vedel, kje te čaka nesreča. Pa nas je čakala prav za prav vse od kraja. Le počakajte, vse po vrsti vam bom povedal, vse po vrsti, kakor so hiše v Trsti, kakor pravijo. Samo premislim naj, samo premislim...

Žerjav je govoril sebi v brado in predeval roke s kolen na tla ob sebi pa spet na kolena. Ni bil vaje pripovedovanja, manjkala mu je tudi cigareta iz jelševega listja. Kar smilil se mi je. Soba je tiho čakala. Vsi smo ga razumeli.

— V mestu smo imeli velike težave, kakor sem rekel. Fašisti so delali z nami, kakor so hoteli. Bili smo pač manjšina. To je bilo hudo, da nič kako. No, Ilovar si tega ni gnal posebno k srcu. Po navadi je potegnil z močnejšimi. Če že ni potegnil z njimi, se je vsaj postavil ob stran; z nami, šibkejšimi pa za vse nič ni maral! To se mu je maščevalo, na vso moč otepalo. No, saj vam bom brž povedal.

Odklašljal se je in glasneje, živeje nadaljeval:

— Klemen in Ilovar sta pozabila na tisto papigo in sta bila spet prijatelja. Taka kakor prej. Klemen je imel rad Ilovarja, Ilovar pa Klemena le takrat, kadar mu ni bilo v škodo. Samo Ilovarica ni mogla več pozabiti, da se je tako pokazala pred vsemi nami. Bila je kakor peklenšček po tistem, sitna, zoprna, hudobna. S hčerjo sta se po cele ure pričkali zavoljo Borisa. O, koliko solza sem videl, ki jih je samo Boris znal obrisati. Pa so tiste dni, na pomlad je šlo kakor zdaj, samo da je tam pomlad veliko prej, pa so tiste dni, pravim, naši v mestu nekaj zagodli. Ali pa je bilo tako, da so samo fašisti rekli, da so naši nečesa krivi. Samo da se je začel pekel. Podobno kakor zdaj med vojsko pri nas. Preiskave, aretacije... Seveda samo pri naših, pri najbolj

zavednih, pri tistih, ki so bili onim najbolj trn v peti. Ves dan smo s strahom pričakovali, kdaj bodo fašisti vdrli tudi k nam. Trgovino smo imeli zaprto, da bi ljudje, ki so kričali po mestu, ne naredili škode. Ob vsakem vpitju smo se prestrašili, vsako butanje po vratih nam je pognalo kri v glavo. Dobro še pomnim, kako smo se spogledali, ko smo proti večeru zaslišali hlastne udarce po vratih. Šel sem odpirat. Pa ni bila policija, ampak Klemen. Ves zasopel in razburjen je bil. Kakor ris je preskakoval vegaste stopnice proti stanovanju. Tam so ga sprejeli z olajšanjem.

— A, ti si?

— Jaz. Sem jih že imel, črnuhe.

— Že?

— Vse v redu. Nič niso dobili.

Klemen se je živčno zasmel, mišica na licu mu je trznila, krč je potegnil še desno veke in obrv. Smešno je zamežikal in se zasmel kakor otrok. Prijel je Ilovarja okrog vratu in po fantovsko mislil nekaj zakrožiti. Pa ga je Ilovar nadrl:

— Ne nori! Jaz jih še nisem imel.

— Privošči nam! — je pritaknila Ilovarica.

— Kdo privošči? Jaz? Vam? Gospa...

Klemenov glas je bil grenak kakor pelin. Kakor da se je namakal v bridkosti že od dogodbe s tisto papigo. Pogledal jo je, a ona mu je umaknila oči. Toda Klemen je bil preveč vznemirjen in vesel, da bi se menil za take reči.

— Praviš, da niso nič dobili?

— Nič! No, saj ti povem...

— Pa si sploh kaj imel?

— Še vprašal! Že v rokah je držal, a je položil nazaj, kakor da ni nič. Veš, kako mi je bilo srce...

— To se pravi, da imaš zveze z njimi? E, tiha voda...

— Kakšne zveze? S kom le? Sram te bodi! — Klemen je naglo odšel in jezen vrata zaloputnil. Ilovar pa je skočil za njim in ga preprosil, da naj se vrne. Ko sva bila z Ilovarico sama, se je oglasila proti meni:

— Gotovo ima zveze s črnimi srajcami. Kako bi sicer tako srečno opravil! — Zdaj naj pri nas kaj najdejo, pa bomo ob vsel! Potem se bo šele lahko smejal!

Tedaj sem sprevidel vso strupeno misel skope Ilovarice. Namesto da bi bila vesela prijateljeve sreče, je videla samo konkurenco! Imelo me je, da bi ji vsaj zdaj po-

vedal, kar me je peklo na srcu že dolgo. Pa sem bil spet preboječ. Izmuznil sem se v svojo sobo. Čez čas me je poklical Ilovar.

— Žerjav, stopiva dol v trgovino. Še enkrat bom vse pregledal. Varno je le varno.

Šla sva in spotoma mi je nekaj godrnjal o tem, kakšna je policija. Da ni treba imeti nič napačnega, nič političnega. Kar sami prinesejo s seboj in podtaknejo. Zato je prav, če še enkrat vse pregledava, da bova lahko skupaj pod prisego izpovedala, če bo treba.

— Saj mi pojdete za pričo, gospod Žerjav? — se je obrnil k meni.

— Prav rad, gospod Ilovar. Za pravico in resnico zmeraj.

Pretaknili smo vse kote, vse zaboje. Nikjer nič. Kje neki! Saj sem že povedal, kako plašen in sebičen je bil Ilovar. Ta ni spravil nobenega našega časopisa, nobenega letaka. Vzel ga je morebiti še, a ga neprebranega vrgel v peč. Pri njem bi policija res ne mogla nič najti. — Vsi premočeni smo bili od hitenja in nestrpnosti. Ilovarju je po zamaščenih licih curljal pot v svetlečih se črtah. Sédel je na stol in si sopihaje otiral znoj.

— Slišite, gospod Žerjav! — me je mahoma potegnil za rokav. — Sedite semle k meni. Se bova nekaj pogovorila.

Sedel sem. In je začel:

— Ali ste slišali, gospod Žerjav, kako je rekel Klemen, da je policija pri njem že nekaj imela v rokah?

— Seveda sem slišal.

— Ali bi bili pripravljeni to potrditi tudi pred drugimi?

— Pred kom neki bi bilo treba to potrjevati? — sem začudeno vprašal.

— Recimo pred policijo...

Hudič! Ali si lahko mislite, kako me je takrat pograbilo? — Fantje, ali ima kdo kak čik? — Še zdaj me grabi v grlu, kadar se spomnim na tisto. In kako hinavsko me je držal za roko in se mi smehljaj! Pacek! No, saj se mu je potlej čisto prav obrnilo! Če komu, njemu privoščim! — Ampak, čakajte, seveda, saj vam še nisem povedal. Ne smete mi zameriti, a sem res tako razburjen. Veste, tisti spomin in pa še cigarete nimam nobene.

— Fantje, kdor ima kaj prahu, naj ga da. Mu ga bomo jutri vrnili! — je predlagal Binari.

Začelo se je preiskavanje najskrivnejših koticov. Res smo nadrzali za piškav čik smeti. Žerjav je previdno prižgal, a mu je vendar pol cigarete pogorelo s plamenom. Dvakrat je željno potegnil in ob svitu sem mu pogledal v obraz. Bile so ga same bliskajoče oči, vse drugo pa je bila megljena trudnost, globoke zareze krog ust, štrleče kosmatine. Še tretjič je na dolgo vpil dim, potem pa previdno z dvema prstoma zadal čik in ga spravil v skrivališče. — Za potem! — je zamrmral. A bilo je že prepozno. Krapež se je že zadrl:

— Kdo kadi? Odprite okna! Zadušili se bomo!

Torej ta zlomek ni spal, ampak poslušal. Bil mi je zoprn, da sem se težko premagoval. A tudi drugi se niso zmenili zanj. Potrpeali so.

— Dalje, Žerjav! Kako je bilo potem? — je z onega konca vprašal Majar.

— Ali si šel na policijo?

— Kje neki! Kaj pa misliš! Le čakaj, da povem, kako je bilo. Vpraša me torej Ilovar, če bi potrdil pred policijo. Odločno sem mu rekel, da ne. Pa mislite, da je odnehal? Še dalje je tiščal vame! Zdaj še bolj, ker je videl, da se je razgalil pred menoj. Začel mi je groziti, da me pojde naznanit, češ da sem protidržaven, ker ne maram pomagati policiji. Naj kar gre, sem mu zabrusil. To mu ne bo nič pomagalo!

— Kaj? — je zavpil. — Torej ne greste na policijo?

— Ne grem, gospod Ilovar! — Še sem mu rekel gospod, čeprav me je srbel jezik, da bi mu rekel kako drugače.

— Prav, — je dejal. — Samo eno bi še rad vedel: zakaj ne greste?

— Zato, ker meni vse skupaj nič mar! Ne maram biti klešče v krivičnih rokah, ker vem, da bi te klešče priščenile moje! — Morebiti mu nisem čisto tako povedal, a v spominu mi živi tako.

— Potem, gospod Žerjav, mi je žal, da vam moram sporočiti, da vas v svoji trgovini ne morem več obdržati. Nezanestljivih ljudi ne morem trpeti pri sebi. Saj vidite, kako je. Vsak čas preiskava. Človek mora vedeti, s kom ima opravka.

— Razumem, gospod Ilovar, in mi je prav žal! — sem dejal.

Hotel sem reči, da mi ni nič žal! Sploh sem hotel še marsikaj reči, a sem sprevidel, da je pametneje, če vpriču njega ne govorim

takih stvari. V strahu za svojo kožo bi utegnil napraviti vse najhujše. Saj sem vam povedal, kakšen je bil. Zmeraj je živel na račun slabših. Tudi na Klemenov račun, dasi ta ni tega opazil, ker je bil sam predober in mu kaj takega še na misel ni prišlo. — Tako sem bil torej brez službe. Odšel sem v svojo sobo, ker sem kar pri njih stanoval, in začel pospravljati svoje stvari. Kaj se je medtem dogajalo pri Ilovarjevih, ne vem. Na kratko sem se poslovil. Ilovar mi je porinil tiste bankovce, imel je že kar naštete in pripravljene, in me še pogledal ni, ko jih je podrsl po pisalniku. Prav zagnusilo se mi je vse skupaj.

Na ulici sem naletel na Klemena, ki se je zamišljen sprehajal. Ustavil me je. Ves prežaljen mi je povedal, da je Ilovarica spet pogrela tistega ptička in zahtevala, naj Borisu prepove shajanje z Judito.

— Drugega nič? — sem vprašal. Hotel sem zvedeti, ali je nemara Ilovar tudi njemu kaj zinil o policiji.

— Nič takega, da bi bilo besede vredno.

Odleglo mi je. Verjamete, da me je bolelo že ob misli na to, da bi Klemen utegnil podvomiti o meni, če bi zvedel, da je z menoj sploh mogoče govoriti o takih rečeh. Ker je le tiščal vame in se mu je čudno zdelo, zakaj grem tako nenadoma od hiše, sem mu moral nekaj natvesti. Kaj, se ne spominjam več. Le to vem, da sem dolgo nekaj jecljal in si izmišljal.

— Če res niste nikjer drugod nič v besedi, lahko midva udariva, gospod Žerjav, — mi je dejal pred svojo hišo.

— Celo hvaležen bi vam bil, če me vsaj za nocoj vzamete pod streho, gospod Klemen. O službi se bomo pogovorili jutri, ko prespimo, — sem odgovoril.

Ljubeznivo me je sprejel in pogostil. Bral sem mu na očeh, da tudi zato, ker svojega veselja ni mogel zaupati nikomur razen meni in Ilovarjevim. Tam je naletel na nerazumevanje, zato se je tem silneje oklenil mene. Bil je namreč vdovec s sinom edincem. No, pa to ni važno. — Drugo dopoldne sva se kajpak lepo pomenila in sprejel me je v službo. Ampak poslej ni bilo niti enega mirnega dneva več. Ne samo, da je fašistična policija vznemirjala vse naše ljudi, ne samo, da so nahujskane množice divjale po ulicah, tudi med nami samimi so se dogajale stvari, o katerih bi bilo najbolje molčati. Preveč grde so za nas, presra-

motne. Že drugo dopoldne je prijokala k nam Judita. Kar v trgovini, vpričo vseh vajencev in pomočnikov — tujih ljudi ni bilo — je planila Borisu v objem in ga začela rotiti, naj ji vendar pomaga. Prav mučno je bilo. Da ji je mati prepovedala hoditi z njim.

— In vso balo imam že pripravljeno! — je ihtela. — Koliko vsega!

— Pusti zdaj balo, Judita! — jo je tolažil Boris. — Vse se bo še uredilo. Misli name, misli na naju! Ali nisva midva močnejša od vsega? Alj ne bova s svojo ljubeznijo premagala zamere in jeze? Reci, Judita, ali si res moja?

— Seveda sem, Boris! Samo pomagaj mi, reši me tega pekla!

Ubožica je prvič v življenju stopila na hrapava tla, pa je že mislila, da je v peklu! Dotlej so jo pestovali kakor dojenčka! Pitali so jo in jo razvajali, ji potresali pota z rožami. Zdaj jo je sredi vseh teh rož zbedel prvi trn. Prav zasmililo se mi je neizkušeno dekletce. Boris jo je nazadnje res toliko utolažil, da jo je lahko pospremil domov. Mislili smo, da je s tem vsa stvar opravljena. Mlada dva bosta pač šla svojo pot in se ne bosta zmenila za nevoščljivost med starimi. Drugi večer pa smo se prepričali o nasprotnem. Judita je namreč spet prišla k Borisu. To pot ga je spravila prav na dom, češ da sama ne more vzdržati z materjo. Povabila ga je na večerjo. Lahko bi bili slutili, da kar tako vendar ne pojde ta večerja od rok, a smo imeli vsi prepolne glave drugega. Ravno tisti dan so blizu nas neznan klataži vdrli v neko našo trgovino in jo vso razbili. Bil je res neprijeten čas. — Ko se je Boris precej pozno vrnil od Ilovarjevih, me je poklical v svojo sobo.

— Kako pa ste se razšli z Ilovarjem? — me je vprašal. — Zlepa?

Zmignil sem z rameni in se v zadregi nasmejal.

— Zlepa ravno ne, — sem dejal.

— Namreč, zato vprašam, — je rekel, ko je sprevidel mojo obotavljivost, — ker so danes pri Ilovarjevih padle besede, o katerih bi bilo samo želeti, da niso resnične, če je že moralo priti do njih.

— Kaj je dejal?

— Da niste politično zanesljivi in naj se pazimo pred vami.

Tesneje sem stisnil ustnik med prsti in se premagal. Mislim, da Boris ni opazil ni-višji in pogledal na papir.

kakršne spremembe na mojem obrazu. Zato pa je bilo v srcu toliko burneje.

— In Ilovarica je rekla, da je vse skupaj dogovorjeno. Med nami in vami. Zdaj ne vem, kako naj povežem vse te besede. Pomagajte mi, gospod Žerjav. Ne bi rad delal krivice, ne vam ne komu drugemu.

Gledal sem ga, kako je nervozno kadil. Ko je odkaval pepel s cigarete, so mu prsti prav trepetali. Hitel si je s pihanjem in jezikom spravljati mrvo tobaka iz ust. Brusil jo je in na drobno pljuval. Ves čas me je pri tem gledal naravnost v oči. Potem je začel spet sam govoriti. Zdelo se mi je, da bi mi rad s svojo odkritosrčnostjo pomagal do odkritosti.

— Veste, imeli smo malo teatra. Ampak Judita je zlato dekle. Veste, kako jima je rekla? »Rajši pustim balo,« — je rekla, — »kakor Borisa!« In mi je kar vpričo njiju planila za vrat.

Vtaknil je spet cigareto v usta in jo na dolgo potegnil, da so se mu v licih kar jame napravile. Obraz se mu je zdaljšal, oči izstopile. Hotel me je obdržati pazljivega.

— Ker je vse skupaj tako, veste, me še bolj zanima, kako je z vami. Nimam rad čenč, zato sem vas kar jaz poklical. Kaj bi še s tem gnjavili očeta!

Povedal sem mu pač, kakor sem mogel, da se name lahko zanese. Mislim, da mi je verjel. Vsaj ob koncu mi je segel v roko in me pomenljivo pogledal. Povem vam, da še danes vidim tisti pogled pred seboj, tiste rjave, mlade oči. Že samo zaradi tistega pogleda bi ga moral človek imeti rad. To so bile resnično odkrite oči dobrega človeka! — Čakajte, kje sem že bil. Veste, tako živo vidim pred seboj te oči... Segla sva si torej v roke in sem šel. Drugi dan proti večeru pa se je zgodilo tisto. Kakor strele z jasnega so pridrveli črni policisti pred našo hišo in jo obkolili. Meni se je pri priči nekaj zasvitalo, a sem molčal in čakal. Pretaknili so vse kote. Njihov višji je hodil z nekim papirjem sem pa tja. Bili smo domenjeni, kakor je pač pri vseh takih preiskavah navada, da smo pazili na vse policiste, da bi nam kaj ne podtaknili. Upal sem že, da pojde nevihta srečno mimo, ko me je globoko v noč zatela nesreča.

— Kdo izmed gospodov je bil še do pred kratkim v službi pri Ilovarju? — je vprašal

Seveda sem se javil. Kakor z nožem me je zbodla huda slutnja. Višji mi je pomignil za seboj. Stopila sva v prostorček tik ob trgovini, kjer je imel Klemen nekakšno zasilno pisarnico, da je od ondod videl po vsej trgovini. Višji je začel še enkrat riti po predalih in med papirji. Jaz sem bil, priznam, precej razburjen, da mu nisem mogel tako zdržema gledati pod prste, in nena doma mi je pomahal pred nosom z nekim papirjem. Bil je eden izmed naših letakov. V hipu sem ga spoznal. Najbrž sem zardel ko rak. Kri mi je udarila v glavo, da so me zbolele oči. Še danes ne vem, ali je tisti papir peklenšček podtaknil ali ga je resnično našel v predalu. Brez besede sva stopila v trgovino. Ne vem, kako je ta prihod vplival na druge. Bil sem preveč zmeden, da bi se ozrl po njih. Strmel sem v tla in od nekod daleč sem slišal:

— V imenu postave, gospod Klemen! Nadaljnja preiskava je nepotrebna!

Uklenili so ga pred mojimi očmi. To se pravi, še zdaj ga nisem pogledal, samo slišal sem mrzlo zvenčanje verižic in šklepetanje zapon. Spravili so nas iz trgovine in jo zapečatili.

— Gremo!

— Zbogom, gospod Žerjav!

Zaslišal sem ta glas in slišal ga bom vse življenje. Kakor da se mi je zavrtal v ušesa in tam obsedel. Klemen me je pozdravil. Zdaj ne vem, ali so se drugi že poprej poslovili od njega, ali se je poslovil samo od mene, vem samo to, da je na glas, tako da sem jaz slišal in z menoj vred seveda tudi drugi, pozdravil samo mene. Moral sem se ozreti po njem. Policisti so ga že vlekli proti avtomobilu, Klemen pa se je še oziral nazaj. Končno je le dočakal, da sem ga pogledal. Oči so se nama strnile, pogledi prepletli. Nekaj me je vleklo za njim do avtomobila. Dvajset korakov daleč nisva trenila z očmi. Brez besed sem bil, tudi on ni črhnul. A vem, kaj se mu je godilo v duši. Očital mi je izdajstvo. Očital, da je redil gada na prsih. Očital, da sem jaz prijavil na policijo. Očital, da smo bili dogovorjeni, kje in kako bodo našli tisti letak. Kako rad bi bil zakričal, da se moti, da se tako strahovito moti, kakor se je sploh mogoče motiti človeškemu srcu. A bil sem brez besede. Samo oči so govorile. Upam, da sem mu dopovedal, da sem nedolžen. Upam, a ne vem ne, kajti nikoli več se nisva videla v

življenju in nič ne vem, ali je še živ ali je žalostno končal v neenaki borbi. Trgovino so mu kajpak vzeli, o tem ni dvoma, a kaj je bilo z njim, ne vem. A čakajte, naj vam povem dalje. Ko je avto oddrdral, sem ostal tako neskončno sam in nesrečen na sredi ulice, da sem klecnil smrtno zadet in se opotekel ob ograjo. Tam sem slonel in ne vem, ali sem kaj mislil ali nič. Samo to vem, da se je mahoma kakor blisk porodila v meni strašna misel.

— Vse to je hudičevo delo Ilovarjevo! On je naznanil, on naročil, naj mene umažejo pred vsemi! Naj mi pritisnejo pečat izdajalca!

Dostikrat sem se čudil, kako da se nisem tega že prej domislil. A morebiti me je dogodek tako ohromil, tako presenetil, da sem se šele čez uro ali kaj prebudil. Planil sem pokonci in stekel proti trgovini. Vsi so še zmeraj stali pred zapečatenimi vrati. A nisem razločil nobenega obraza razen Borisovega. Potegnil sem ga za rokav. Zdaj nisem mogel več molčati. Povedal sem mu vse. Vse, kar sem dotlej prikrival o Ilovarjevem speljavanju in nagovarjanju. Vse o tem, kdo je resnično naznanil in storil hudo ne samo Klemenu in njegovim, ampak tudi meni. Boris me je ves čas držal za roko. Na lakti sem čutil, kako je valovilo v njem. Čutil sem drhtenje, čutil stiskanje, čutil popuščanje. To me je še bolj vznemirjalo, dražilo, gnalo. Nisem bil krivičen, Bog mi je priča, da ne, a tudi dobrotljiv ne, tudi prizanesljiv ne! Povedal sem vse, olajšal sem si srce. Gledal sem Borisa v tiste rjave oči in bilo mi je, kakor da gledam v očetove, kakor da pripovedujem njemu. Resnično mi je odleglo. Boris se je vedel kakor mož. Nj zdivjal, ni napravil nič takega, kar bi mi pričalo o njegovi jezi. Mirno je vstal, ko sem končal, mi segel v roko in dejal:

— Hvala vam, gospod Žerjav! Bolje je, da so čisti računi med nami!

Glas mu je bil hripav in zamolkel. Vedel sem, da misli na svoje račune med Judito in seboj. Res je odšel nemudoma tjakaj. Kakor mi je pozneje pravil, je povedal Juditi vso resnico in zahteval od nje, naj se odloči zanj ali za očeta. Obeh hkrati ne more imeti rada: izdajalca in izdanega. Enega ali drugega! Menda je na nevesto preveč nanagloma vse zgrmelo; bila je preveč nezkušena, da bi se znašla. Poskušala je pomiriti, popraviti, zagladiti, a zdaj je bil pre-

pad preširok, zdaj ni bila več samo razpoka. V svoji mladostni nerodnosti je govorila kar naravnost. Vpričo vseh in naravnost. Mati je menda omedlela in oče je tako zdivjal, da je bilo samo čudno, da ni pograbil po samokresu. Vse to mi je pozneje pripovedoval Boris. Tako tisto noč ni bilo mogoče trediti njune zadeve. Z nevesto sta šla brez slovesa vsaksebi. In po tistem se nista več videla. Oče je Judito zaprl v neki samostan ali pa jo je zaklenil doma. Nihče ni tega natanko vedel. Le to so si šepetali, da je bil pri Ilovarjevih škandal. Hči je baje zagrozila, da bo ubila njega ali sebe. Da v takem ne more in ne mara živeti. Seveda je stari zmagal! Kje bi ne nad neizkušnim otrokom! A tudi zanj je prišel čas in ravno to sem vam hotel povedati! Ravno to, da! Sam si je spodžagal vejo, na kateri je sedel. S svojo neumno in nepošteno konkurenco je uničil vse naše okoli sebe. Tujci fašisti so postali pozorni na nas. Kaj smo nemara sami hudodelci in razbojniki, ka-li? Tudi okrog njega se je začelo nekaj zbirati. Kak drug konkurent mu je pač nastavil pasti. Jaz sem bil še kake mesece v mestu. Blodil sem kar brez zaslužka. Naših močnejših podjetnikov ni bilo več razen Ilovarja. K temu seveda nisem ne mogel ne maral. Drugi so si pomagali s svojimi ljudmi. Imeli so majhne trgovine, bolj za ime kakor za zaslužek. Tako sem čakal samo na pripraven trenutek, da bi odšel čez mejo. Samo to sem še dočakal, da sem bil priča Ilovarjevega ponižanja. Ne vem, kako je prišlo do tega, a povedali so mi, da pobira med našimi ljudmi neke podpise. Mislim, da za svojo trgovino, češ da je potrebna. Oblast mu je neki zagrozila, da mu bo zaprla trgovino, ker je odveč. Moledoval je okrog ljudi, a je menda slabo opravil. Tisti tujci, s katerimi je poprej tako vneto delal zoper naše, so bili zavedni in so mu gladko odklonili podpis. Naši so mu nekateri res podpisali, a tudi redki. Eni so se bali izpostavljati, drugi so mu celo malo privoščili in nalašč niso podpisali. Tako se mu je maščevalo poprejšnje vedenje. Njegova pritožba zoper oblastni ukrep je bila zavrnjena in trgovino so zasegli in zasedli. Ponudili so mu menda neko trgovinico v predmestju v zameno in nadomestilo. Pravili so, da se mu je zmešalo, ko je prišlo do tega. Jaz sem takrat že zginitil od tam. A to je, kar sem vam mislil povedati: V nekaj dneh smo oslabili svoje na-

rodnostne in politične postojanke za dragocene ljudi samo zato, ker nismo znali krotiti svojih strasti. Nismo znali pozabiti in odpustiti...

Žerjav je utihnil in si prižgal prihranjeni čik. Vsa soba je molčala. Kakor da bi vse spalo. Pa vem, da niso spali. Kje neki! Če Krapež ni, so drugi še manj! Vsi smo natanko vedeli, kam je merila Žerjavova zgodba.

Žerjav se je počasi podrsal nazaj k meni in se brez besede ulegel. Čutil sem drget njegovega telesa. Utrudila ga je pripoved, še bolj ga je utrudilo mučno spominjanje preteklosti.

Okno nad glavo je bilo že vidnejše. Nemara bo že kmalu jutro. Zatisnil sem oči. Mirno sopenje me je uspavalo. Zunaj je zaštorkljala straža. Prižgala se je luč. Odprl sem oči in, kakor da bi jih nameril, so se ustavile na polici ob nasprotni steni, kjer je nad starešinovim ležiščem rumenelo tisto jabolko.

— Saj res, jabolko! — sem pomislil.

Kje daleč je že bilo v preteklosti! A mahoma mi je bilo prav, da je jabolko tam. Kar tam naj ostane. Vsem na oče! Vsem v opomin!

Drugo jutro smo ga vsi kakor domenjeni pustili tam. Nihče ga niti omenil ni več. Niti Krapež se ga ni dotaknil. Segnilo je in še potem je ostalo tam.

...

Zdaj bodo kmalu spet dozorela jabolka. Bog daj, da bi obilno rodila! A še zmeraj mi je tako čudno pri duši, kadar jih vidim.

Gema Hafner

MATERI

Kadar moja roka boža
tvoje že ovelo lice,
tiha žalost mi šepeče,
da si že odcvela roža.
Zdi se mi, da pri dotiku
vsiplje v dlan se mi razcvetje.
rosno od solza prelitih,
ko že šesto desetletje,
kot sveča si, ki izgoreva,
dokler nekega boš dneva,
tiho kakor si svetila,
utrnila se in nagnila,
k počitku — v božje se naročje!

Stara Bežekica je obstala pred župnijsko pisarno. Šla si je s predpasnikom čez rosne oči, še enkrat otipala pismo v robčku in nato rahlo potrkala.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus,« je polglasno pozdravila, ko je z obema rokama zapirala duri za sabo.

»Na vse veke,« ji je odzdravil župnikov glas izza mize.

»Kaj bo dobrega, mati?« se ji je nasmešnil. Poznal jo je. Pred tremi tedni so ji sneli madjarski žandarji sina in malo je manjkalo, da ga niso ustrelili pred njenimi očmi. Domislili so se, da bo dober za topovsko hrano. Poslali so ga na fronto. Sedaj je ostala sama doma. Odkar je sin moral zdoma, življenje zamira v njej. S sinom je odšla zdoma tudi sreča in življenje. Grobna tišina je napolnjevala sedaj njeno hišo, le molitev, solze in pričakovanje zadržujejo njeno počasno umiranje.

Iz robčka je odvila pismo. Roka ji je trepetala.

»Lepo jih prosim, če bi hoteli prebrati to pismo. Po madjarsko je napisano.«

»Zakaj ne.«

Velik, rdeč pečat je lepel na ovitku. Na prvi pogled je dognal, da pismo prihaja s fronte. Na sredini je bilo zapisano njeno ime: Bezsek Jánosné urasszonyinak . . . Gospej Bežek Janezovi.

Župnik je hlastno preletel z očmi pismo. Le nekaj vrstic je vsebovalo, toda, če bi bil na drobno popisane ves papir, kar ga ima v miznici, bi tudi takrat opazil najprej te tri besede:

» . . . hosi halált halt . . . « — junaške smrti je umrl.

Bežekica je opazovala vsak gib na njegovem obrazu in z njega skušala izvedeti resnico. Sreča, da ima slabe oči in ni opazila župnikove pobledelosti. Njegovo srce je molilo in prosilo, da to, kar je prebral, ne bi bila resnica.

Toda vse zaman. Znova prebira od začetka, morda se je poprej prenačil. A črke ostanejo neizprosne. Res, dobro jih vidi. Bežekov Ivan je junaško umrl za domovino . . .

Bežekica hoče priti na jasno.

»Kaj dobrega pišejo v pismu?«

Župnik si je šel z roko preko čela. Ni ji upal povedati resnice. Saj to bi jo scela

strlo. Ne, za sedaj ji še ne sme povedati resnice.

»Dovolj dobrega, mati. Vojaška komanda vas obvešča, da je Ivan dobil odlikovanje za junaško obrambo . . .«

Pogledal jo je in čutil, da njegove besede niso prepričljive. Nemo, zamišljeno je gledala skozi okno v jasen poletni dan. Da bi jo prepričal, ji je pokazal pismo in šel s prstom od besede do besede:

»Glejte, to tukaj pomeni: obveščamo vas in to pomeni 'junaško' . . .«

Zadel je. Olajšano si je oddahnila sirota, poljubila pismo, toda njene ustnice so zadele le na besedi . . . halált halt . . .

»Dragi moj sinček,« je vsa srečna šepetala. Pobožala je zrak pred sabo, kakor da bi stal Ivan pred njo.

Župniku pa je glodala in grizla dušo beseda: smrt, smrt.

Nenadoma se je Bežekici zmračil obraz. Previdno se je ozrla na vse strani, stopila do mize in vprašala:

»Koliko ljudi je moral Ivan ubiti, preden je dobil to odlikovanje? Če bi ubil le enega človeka, pošljem kolajno nazaj. Ne, v svojo hišo je ne bom nesla.«

»Mati, verujte mi, Ivan res ni ubijal ljudi,« jo je pomirjeval župnik.

»Če vi pravite, naj bo!«

Na poti domov je Bežekica vsakega ustavila in mu pripovedovala:

»Si slišala, Kata? Ivan je dobil odlikovanje. Tako je zapisano v pismu, ki so ga župnik prebrali. Še trije tedni niso minili in Ivan je dobil kolajno.«

Mnogi so se iskreno veselili z njo, drugi so ji zavidali. Le župnik si ni upal stopiti pred ljudi. Že res, da je utajil, a kaj naj bi drugega storil? Ali bi ji naj hladno sporočil to kruto novico in gledal, kako bi se zrušila pred njim in bi ji počilo ljubeče srce za izgubljenim sinom? . . . Saj vendar ni mogel dovoliti, da bi se smrt s fronte prikazala na vasi. Smrt naj ostane zunaj na bojišču!

Naslednji dan je župnik opravil sveto mašo za Ivana. A to ga ni pomirilo. Begale in vznemirjale so ga različne misli.

V nedeljo po maši je pokleknil na oltarno stopnico in začel moliti:

»Molimo za vojaka, ki je padel na fronti . . . Oče naš . . .«

Tako! Sedaj moli vsa cerkev za pokoj Ivanove duše. Čutil je olajšanje.

A kaj je to? Pridržani jok in odsekano smrkanje je bil odgovor na njegovo besedo. Starejši ljudje so si zakrili oči, ki so se kopale v solzah, mnogim so se krčevito stresala ramena. Namesto molitve je šel po cerkvi pritajen jok. Šele sedaj se je župnik domislil, da ob tem misli vsak na svojega sina, moža ali očeta, misleč, da molijo zanj.

Smrt, neizprosna smrt je torej stopila tudi v cerkev.

Po maši župnik ni upal takoj iz cerkve, dolgo je molil in čakal, da zadnji vernik odide. Toda danes se ni nobenemu mudilo domov.

Pred zakristijo so ga počakali in navalili nanj.

»Povejte, kdo je padel?«

Nestrpno so silili vanj in moral je povedati resnico.

»Bežekov Ivan je padel. Ljudje božji, nikar ne povejte tega njegovi materi, sicer se ji razkolje srce. Ona je prepričana, da je dobil odlikovanje. Nikar ne bodite brezsrčni, prizanesite ji! Saj danes ali jutri tako in tako umrje tudi ona in potem se oba srečata v nebesih...«

»Joj, siromak, pa ravno on je moral umreti?« so začudeno spraševali ljudje.

A besedo so držali. Neko čudovito lepo, mehko občutje jih je zajelo. Iskrena zavest medsebojnega bratstva jih je zajela in povezala med sabo in staro Bežekico.

Nekega dne so ji neznane roke pozele postat pšenice. Sosedje so ji oskrbovali kravo. Kadar koli je kdo pekel kruh, krapce ali klal kokoš, so se vedno spomnili Bežekice in ji prinesli jesti:

»Malo krapcev sem ti prinesla, Ana.«

»Kurjo juho smo kuhali, poskusi, da te pogreje.«

»Ne naškodi ti ta ocvirek in kraček mehkega kruha, le vzemi in jej!«

Bežekica je bila srečna, blažena zadovoljnost se ji je naselila v srce.

Župnik se je pomiril. Premagal je smrt in osrečil staro Ano... Življenje bi lepo potekalo, da ni poseglo v vsakdanjo umirjenost nekaj, kar je docela zmotilo staro Ano.

Nekega poletnega dne so ljudje mirno delali zunaj na polju in si glasno pripovedovali prek njiv novice. Takrat se je prikazala na vasi smrt. Ranjen vojak z leseno nogo se je po berglah prizibal v vas...

Videli so ga, da je najprej zavil k stari Bežekici.

»Ti si, Miška? Se nisi srečal z našim Ivanom? Si prinesel kakšen glas o njem? Že tri mesece nisem dobila pisma od njega.«

Vojak je nehote izdal resnico:

»Mati, ne čakajte več pisma od Ivana. Tam za Karpati počiva in majhen križ na njem mu je znamenje...«

»Kaj praviš?« je prebledela mati. »Saj on vendar ni umrl. Ivan je dobil odlikovanje, tako so prebrali župnik. Povej resnico, sicer ti Bog ne bo pomagal k zdravju!«

»Pokažite mi pismo!«

Miška je čital. Razumel je. Bilo je že prepozno. Ko je videl prestrašen materin obraz, je globoko sklonil glavo.

»Slabo so prečitali pismo. Ivan je res padel. Ne bo ga več domov.«

Bežekica je vsa bleda nepremično obseledela in nemo zrla v ugašajoči dan.

Miška se je dvignil, odšantal dalje po kolniku in nosil še drugim hišam smrt.

Leopold Stanek

ŽABICA

V poletni mrak
utihne moj korak —
prisluhnem:
kaj neki to škreblija
in s kamenčki rožlja?

Glej, izza ogla priskaklja
mi žabica na pot,
pod njo škrtlja, trklja se prod.

Od kod pa pride žabica, od kod?

Sleherno jutro poroma
okoli našega doma,
skaklja do vodnjaka
in tam večera počaka,
da znova pojde na pot.

Zdaj čepi in me gleda,
misli seveda:
glej no — kakšna neznanska žival!

Čepi in strmi,
v izbokle oči
ji sije luna z višav...

Potem skaklja do vrat,
tam sede na prag
in straži naš grad.

Čepi in straži pred vrati,
da mirno moreš, dete, zaspati.

Kaj nam povedo grobišča, zgodovina in narodopisje o življenju starih Slovencev?

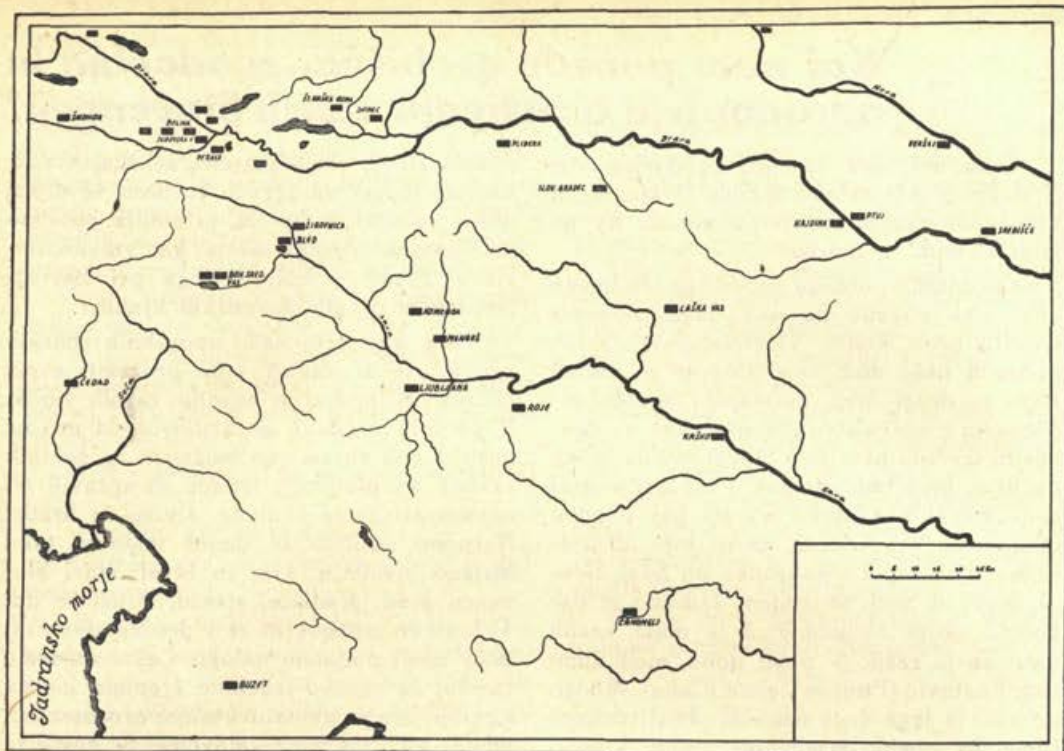
Velik del naše narodne zgodovine leži še danes pokopan pod zemljo. Dvignimo ta dragoceni zaklad na božje sonce, da ga ljudstvo vidi in spozna!

Vsa pisana poročila zgodnjega srednjega veka nam povedo, da so se stari Slovenci naselili proti koncu VI. stoletja v alpskih predelih naše domovine. Čeprav so zadali Huni in drugi divji, germanski narodi ondotnemu prebivalstvu globoke rane, se vendar ni izvršila naselitev Slovencev na lahek način in brez boja, ampak z mečem v roki si je moral naš narod utirati pot v novo domovino. Vemo sicer, da so bile ob preseljevanju narodov pokrajine ob Savi, Dravi, Muri in Soči, ob sinjem Jadranu in panonski nižini obljudene, a le malo večjih mest se je rešilo v novo dobo, med njimi tudi Poetovio (Ptuj) in Celeia (Celje). Mnogo grobišč iz tega časa nam da slutiti razmehoma še gosto naseljenost naših krajev, kajti vsakemu grobišču je gotovo pripadalo večje ali manjše naselje. V dolgotrajnih in silovitih bojih se je našim prednikom končno posrečilo, da so prvotno prebivalstvo deloma premagali, deloma si ga podredili ali pregnali iz dežele. Tedanji grški in rimski pisatelji poročajo o velikih opustošenjih, ki so jih baje povzročili naši predniki ob svojem prihodu, kar pa je malo verjetno, kajti poljedelski narod nikoli nesmiselno ne uničuje kultivirane zemlje, če ne zadene na resnejši odpor. Tam, kjer so vojskujoči se udarili drug na drugega, je bilo že mogoče, da so ostali večji predeli zemlje neobdelani; zato bi bilo napak misliti, da je bila vsa dežela opustošena. Kljub temu so ostanki naselbin zelo skromni, a tega ni krivo opustošenje iz vojnih časov, ampak gradnje poznejših rodov. Mnogo je bilo tam še rimskega življa, pomešanega s prvotnimi keltoilirskimi prebivalci. Drug od drugega je prevzel kulturo svojih prednikov, jo oblikoval in prilagodil svojim potrebam ali okusu ter jo nadaljeval, kar vidimo zlasti pri starih Slovencih. Šotori, lesene stavbe, butane ali kamnite zgradbe so sicer nudile dovoljno zavetje pred neurjem, ne pa pred sovražnikom. Ob naselitvi naših prednikov je predvsem odločala oblikovitost tal, a

mikala so jih zlasti starejša selišča. V razvalinah mogočnih zgradb so našli še dokaj dobro zaščito, ki so jim jo nudila posebno še obljudena rimska mesta, kar vidimo zlasti v Ptujju, v Starem trgu pri Slovenj Gradcu in drugih slovenskih krajih.

Tam, kjer niso našli uporabnih rimskih zgradb, so si morali sami postaviti svoja selišča in primerne utrdbe raznih oblik. V gorskih predelih so hribovci od nekdaj našli dovolj obrambnih možnosti na gorskih ravneh ali planinah, kamor so spravili ob nevarnosti svoje rodbine, živino in hrano. Narodno izročilo še danes imenuje tako utrjeno bivališče, kjer so bivali stari Slovenci, grad, gradišče, stražo, stražišče itd. Ti kraji so mnogokrat že v predzgodovinski dobi imeli podobno nalogo. Često najdemo tamkaj še surovo izdelane črepinje loncev s priljubljenim staroslovanskim ornamentom enojne ali večkratne valovnice. Še češče se dogaja, da zadenemo celo na ostanke keramičnih izdelkov vseh razdobij od poznega srednjega veka, ki gotovo dokazujejo, da so bili mnogi kraji neprenehoma naseljeni. V močvirnatih nižinah so bile dobrodošle večje ali manjše vzpetine, posebno kako otočje. Kjer pa se je vzdigoval iz ravnine osamljen hrib, kakor v Ptujju, a tudi drugod, tam so koj spoznali izredno važnost take točke za obrambne namene. Tam najde arheologova lopata vselej priče iz davne preteklosti, kakor sledove napisov, jarkov, plotov itd. Vhodi so bili močno utrjeni in zastraženi. Stari Slovenci, kot zavezniki Obrov, ki so bili pravi mojstri v utrjevalnih delih, gotovo niso za njimi zaostajali. Ljudstvo mnogokrat napak pripisuje take utrjene točke in obrambne črte Rimljanom.

Čeprav nam narodno izročilo in mnogo ledinskih imen daje marsikak migljaj o staroslovenskih naselbinah, se kljub temu še ni posrečilo najti vsaj pri nas večjih selišč, kaj še svetišč. Morda se pri izkopavanjih ni dovolj pazilo, morda so bile hiše, kakor že omenjeno, lesene ali butane iz blata, morda, kar je verjetnejše, se krijejo z današnjimi. Neka listina iz leta 777 pravi, da je bavarski vojvoda Tassilo ustanovil samostan Kremsmünster in mu dal tudi dekanijo

Staroslovenska najdišča na slovenskem ozemlju.

(županijo) Slovenov, ki so bili naseljeni po teh gozdovih. Prvo njihovo delo je bilo, da so postavili 40 lesenih hišic, ki so jih prenesli iz drugih slovenskih krajev, v katerih se omenjajo veliki gozdovi. Leta 901 se omenja cela vas iz lesenih hišic, ki jo je dobila oglejska cerkev. Kakšna je bila notranjost teh hiš, si lahko mislimo. Vodilna je verjetno bila dimnica z odprtim ognjiščem. Naglasiti pa moramo, oziraje se na skromne ostanke bivališč naših prednikov, da so deloma že zgodaj postali meščani, kar potrjuje dolga vrsta krajevnih imen, ki se pojavljajo v listinah že v začetku XI. stoletja. Prevezli so tudi od ostankov prvotnega prebivalstva mnogo imen za večje reke, gorovja in mesta ter jih prilagodili svojemu jeziku, n. pr. Sava, Drava, Mura, Raba, Alpe, Ture, Kras, Ptuj, Celje, Trojane itd.

Karantanija je bila osrednja slovenska pokrajina, ki je bila pod obrsko nadvlado le do nastopa kralja Sama (623—659). Ta je združil v svoji mogočni državi vse slovanske brate od Lužice preko Češke do Jadrana in tako huđo porazil divje Obre in Franke, da si dolgo niso opomogli. Še po razpadu njegove države je Karantanija

ohranila svojo samostojnost. Na Gosposvet-skem polju in pri Krnskem gradu so slovenski svobodnjaki še dolgo prosto volili in ustoličevali svoje kneze s tako lepim obredom, kot ga ni imel noben narod. Stari Slovenci so živeli s svojimi starešinami v zadrugah, ki so tvorile župe, katerim so načelovali župani. Verjetno so upravljali večje enote glavarji in zdi se, da so deloma prevzeli tudi rimsko provincialno ureditev. Vsi srednjeveški zgodovinarji in pisci imenujejo Slovence s skupnim imenom »Karantanci«.

Zaradi ponovne obrske nevarnosti je Karantanija izgubila sredi VIII. stoletja svojo samostojnost. Bavarci bi bili morali po določbah zavezniške pogodbe priskočiti Slovcem na pomoč, a ko so takratni frankovski vladarji priključili Bavarsko svoji državi, so kratko in malo zahtevali, da se ji mora pridružiti tudi do tedaj svobodna Karantanija, vendar še kot samostojna pokrajina. Šele neuspešni upor skoraj vseh slovenskih plemen pod knezom Ljudevitom Posavskim (819—822), ki so se ga udeležili tudi karantanski Slovenci, je presegal naravni razvoj slovenskega naroda.

Frankovski vladarji so zamenjali domače kneze in postavili za upravitelje in lastnike vsega nenaseljenega sveta in posesti upornikov svoje nemške grofe. Z njimi je prišla v deželo plast nemških zemljiških gospodov, ki so odslej po mili volji gospodarili slovenskim podložnikom. Frankovski kralji in pozneje nemški vladarji so podeljevali ogromna posestva svojim posvetnim in cerkvenim velikašem. Iz ponarejene listine kralja Arnulfa z dne 20. nov. 890 vemo, da je imel solnograški nadškof Ditmar v svoji posesti dva dela mesta Ptuja s pripadajočo desetino, sodstvom, carino in drugimi dohodki. Na novo so si solnograški nadškofje prilastili še ostali del mesta, ki je bil last nekega Karantanca, torej Slovenca. Ta ga je izgubil obenem s svojo glavo zaradi veleizdaje, ker se je verjetno udeležil upora Ljudevita Posavskega. Njegovi ženi so pa pustili, ker je ostala zvesta, nekaj poslopij v zgornjem delu mesta, eno v zapadnem, kjer so ravnokar gradili novo cerkev, ter nekaj posestev in vinogradov v ptujski okolici.

Še okrog leta 750 so bili naši predniki pogani; žal, da ne vemo skoraj nič o njihovem verskem življenju. Še tega ne vemo, ali so častili iste bogove kakor severni ali vzhodni Slovani, n. pr. Peruna, povzročitelja bliska in groma; verjetno pa, ker še danes ljudstvo v Porabju pravi ob nevihtah, da je Perun udaril. Dobri duhovi, večno mlade in lepe vile so bivale ob vodah, v planinah in gozdovih, rojenice in sojenice so prerokovale ljudem usodo, škodovali so jim razni hudobni duhovi. Čudno je le to, da zgodovina »Spreobrnjenja Bavarcev in Slovencev« ne omenja niti enega poganskega svečenika; verjetno je, da so bili starešine in župani obenem tudi svečeniki, ki so darovali bogovom. Vsi so verovali v posmrtno življenje.

Krščanstvo je v naših krajih že v rimski dobi pognalo krepke korenine in imelo v Ptuju in Celju svojo utrjeno škofijsko ureditev. Iz raznih listin vemo, da so tudi slovenski knezi širili med narodom krščanstvo, gradili cerkve in samostane ter jih bogato obdarovali. Po njihovem in višjih cerkvenih dostojanstvenikov nalogu so prišli v deželo stavbeniki in kamnoseki iz Solnograda in Ogleja, ki so gradili cerkve, in nedvomno so se od njih tudi Slovenci naučili te obrti. Skromni so sicer ostanki

teh cerkvenih stavb, včasih pa le najdemo sledove skulptur, kakor v Slivnici pri Mariboru. V IX. stoletju se je Ptuj, ki je spadal takrat pod oblast panonsko-slovenskih knezov Pribine in Koclja, močno razvil. Takrat sta hodila tod brata sv. Ciril in Metod v Rim in njune roke so dobrohotno blagoslovile našo lepo zemljo in naš rod. Njuna lepa beseda v mili materinščini se je globoko vtisnila v sleherno slovensko srce. Knez Pribina je verjetno že v Ptuju zgradil leseno cerkvico, ki je pozneje propadla. Zgodovina »Spreobrnjenja« omenja to cerkvico z besedami »... v času Luitpramovem (solnograški škof) je bila v Ptuju pozidana cerkev.« O razširjenosti krščanstva med Slovenci morda govore še mnogokrat v grobiščih najdeni križci latinske ali grške oblike.

Staroslovenski križec iz Ptuja.

Staroslovenski obesek z masko iz Sp. Hajdine.

Stari Slovenci so bili predvsem poljedelci, in to ne samo skrbni, ampak tudi razumni. Izmed žitaric so najrajši sejali pšenico, rž, oves, ječmen in proso. Od sočivja so uživali grah, bob, lečo, poznali so luk, česenj, korenje, redkev, kumare, mak, buče, repo in kapus. Že izza rimskih časov je bilo pri nas vinarstvo na visoki stopnji, a Slovenci so se v tej stroki še spopolnili. Že v pradomovini so poznali češnje, višnje, oreh, breskev, jabloano in slivo. Rabili so tudi obilo zdravilnih rastlin, ki jih še danes pozna ljudska medicina. Bili so izvrstni čebelarji in iz medu so izdelovali priljubljeno pijačo medico. Omenja se tudi pivo, ki se imenuje v Karantaniji ol. Redili so govedo, svinje, koze, ovce, a tudi konje. Konjereja je bila pri nas že v keltski dobi močno razvita in noriški konj je bil na daljo znan. S posebno ljubeznijo so gojili perutnino, najbolj kure in gosi.

Poleg kmetijstva je bila trgovina eno izmed najljubših opravil starih Slovencev. Vzdrževali so živahne trgovske zveze z vsemj sosedji, zlasti so uvažali boljše tkanine in razno nakitje. Kako so se veselile ženske in otroci pisanega bleska, steklenih biserov, o tem nam pričajo grobišča naših prednikov. Celo grobovi siromašnih žen in otrok, ki ne vsebujejo posebnih pridatkov, pač pa steklene bisere, dokazujejo, kako je ta nakit prišel z zamenjavo v najoddaljenejše kraje naše domovine. Tudi ostali srebrni in bronasti nakit, ki ni bil že doma izdelan, je našel na podoben način svoje odjemalce. Pa tudi stari Slovenci so imeli sami mnogo svojih pridelkov vedno naprodaj, predvsem zrnja, živine, platna, sukna, medu, voska in jantarja — samih stvari, po katerih so v sosednih deželah radi segli. Tudi doma ni bil promet nič manj živahen po še ohranjenih rimskih cestah, ki so še vedno bile najprikladnejša zveza med posameznimi kraji.

S čim so plačevali? Pri nas se, kakor znano, od VI. do XI. stoletja ni plačevalo z novci, ampak z zamenjavo, in sicer največ s platnom, a tudi z dragoceno kožuho-vino, ki je bila že dolgo časa priljubljeno plačilno sredstvo.

Rudarstvo je bilo razmeroma že na višji stopnji in v dobi preseljevanja narodov opuščene rudnike so kmalu obnovili. Poznali so rude, jih znali tudi topiti in obdelovati, posebno za razno poljedelsko orodje, kajti težko si je misliti poljedelski narod, ki bi bil odvisen od uvoza. Čeprav kovinarstvo v začetku ni bilo na tako visoki stopnji kakor pri sosedih, vendar be-

leži že kmalu mnogo skrbno izdelanih predmetov, bodisi orodja ali nakita.

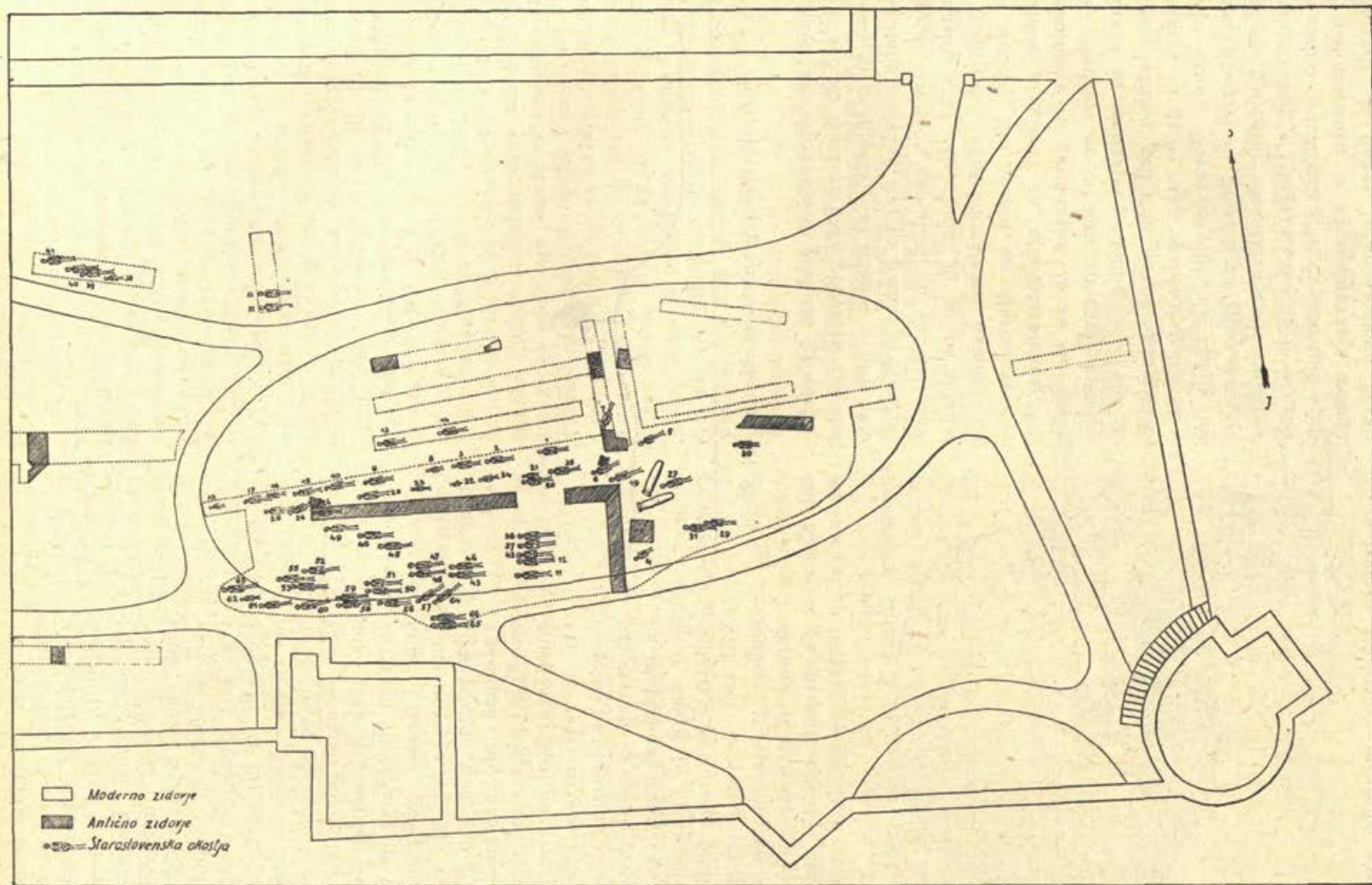
V obrtih in raznem ročnem delu so bili stari Slovenci kaj izurjeni, saj jim je bila ta spretnost kar prirojena. Ženske so predle z vretenom. Predivo, najsi je bilo laneno, konopljeno ali volneno, se je povijalo v kodeljo ter natikalo na preslico; nit je dajala prejo, ki so jo na statvah stkali v platno ali sukno. Če danes pogledamo kakor cvetlično gredo pisano ornamentiko, ki z njo naša dekleta krase svoje noše, lahko trdimo, da je to gotovo dediščina naših prednikov. Ta ornamentika ne krasi samo oblek in obutve, ampak jo vidimo povsod, na hišah, pri orodju, kovinastih izdelkih, čolnih in ladjah; skoraj ni kraja ne predmeta, kjer bi ne opazili spretnih roke domačih obrtnikov. Zlasti velja to še za lončarstvo, ki je bilo prvotno dokaj preprosto. Posodo so izdelovali v začetku brez lončarske plošče, a kmalu se naslanja, kot vidimo, na predzgodovinske vzorce, od katerih niso prevzeli samo oblike, ampak deloma tudi okraske in jih prilagodili domačemu okusu. Kakor da bi valovilo žitno polje, tako je razgibana enojna ali večkratna valovnica, ki krasi staroslovensko posodo. Na dnu loncev opazimo često, da so zaznamovani s križem ali prečkam podobnimi znamenji.

Čudno, da nam noben vir ne pove, kakšni so bili stari Slovenci po svoji zunanosti. Na to vprašanje nam odgovorita edine lopata arheologov ali narodopisje. Kaj nam torej povedo izkopanine?

Doslej so odkopali po vsem slovenskem ozemlju, tudi izven naših sedanjih meja,

Staroslovenske posode in nakit.

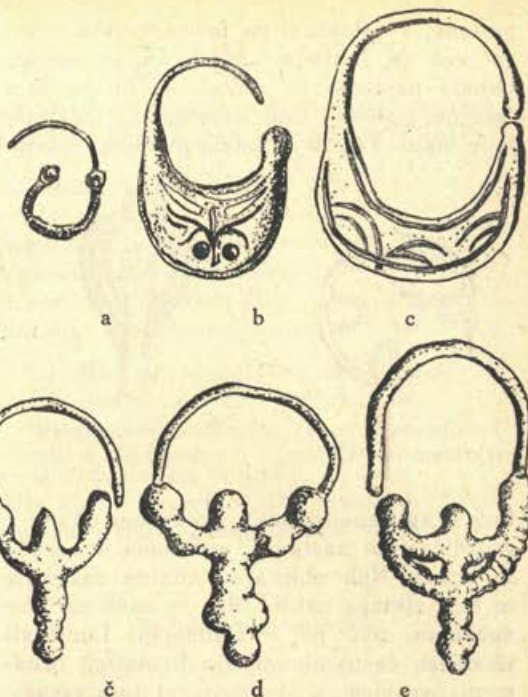
Staroslovensko grobišče na ptuijskem gradu.

obliki. Temeljno obliko prikazujejo gladki odprti obročki s topima koncema, ki včasih prehajata v drobne gumbiče na vsako stran. Drugo, in sicer najbolj razširjeno obliko tvorijo obsenčni obročki s tako zvano S-pentljo, tretjo pa obročki iz tanke, ponekod pletene žice, ki imajo na enem koncu kaveljček, ki se vtika v zanko. Pri zadnji, četrti vrsti so obročki sestavljeni iz dveh žic, ki sta potegnjeni skozi steklen biser in nato zankasto upognjeni. Našli so tudi obsenčne obročke z več zankami, v katerih vise tanke verižice.

Dekle z obsenčnimi obročki iz češke Veleslavove biblije, XIII. stol. (po Niederleju).

Najboljše je, da si kar pogledamo okostje Staroslovenke, ki je shranjena v stekleni krsti ptujskega muzeja. Pokojnica leži na hrbtu z iztegnjenimi rokami ob

Staroslovenski uhani: a) srebrni; b) bronast z vložnim emajlom; c) graviran luničast; č) d) e) srebrni.

Staroslovenska obsenčna obročka.

a

b

Staroslovenska prstana: a) pozlačen s kamnom; b) graviran iz brona.

bokih. V višini senc do vratu opazimo značilne obsenčne obročke s S-pentljo po štiri, oziroma pet na vsako stran. Okoli vratu je

Staroslovensko okostje s ptujskega gradu.

imela bronasto ovratnico, spleteno iz štirih debelih žic, v vmesnih žlebovih je pa ovita še s tanko bronasto žico. Zapira se zadaj s kvačko in zanko. Poleg te ovratnice je žena nosila še ogrlico iz večjih okroglih in manjših valjastih steklenih biserov razne barve in oblike. Poleg je bil še listnat obesek, nekoč vložn z emajlom, kragulček, na katerem vidimo še ostanke finejše tkanine. Uhanov, kakor jih mnogokrat najdemo drugod, ni imela, pač pa na vsaki roki po dva bronasta prstana, od katerih je eden našleban z gostimi pokončnimi zarezami.

Na drugem, moškem okostju, ki je tudi shranjeno v ptujskem muzeju, opazimo, da je pokojnik nosil tudi obsenčne obročke in

prstane, v splošnem pa imajo ženske mnogo več in lepšega nakita kakor moški. Orožje najdemo le redko, le tu pa tam železne puščice, tudi keramičnih izdelkov je le malo. Včasih so imela poedina okostja

Emajlirana zaponka s križem iz Hajdine.

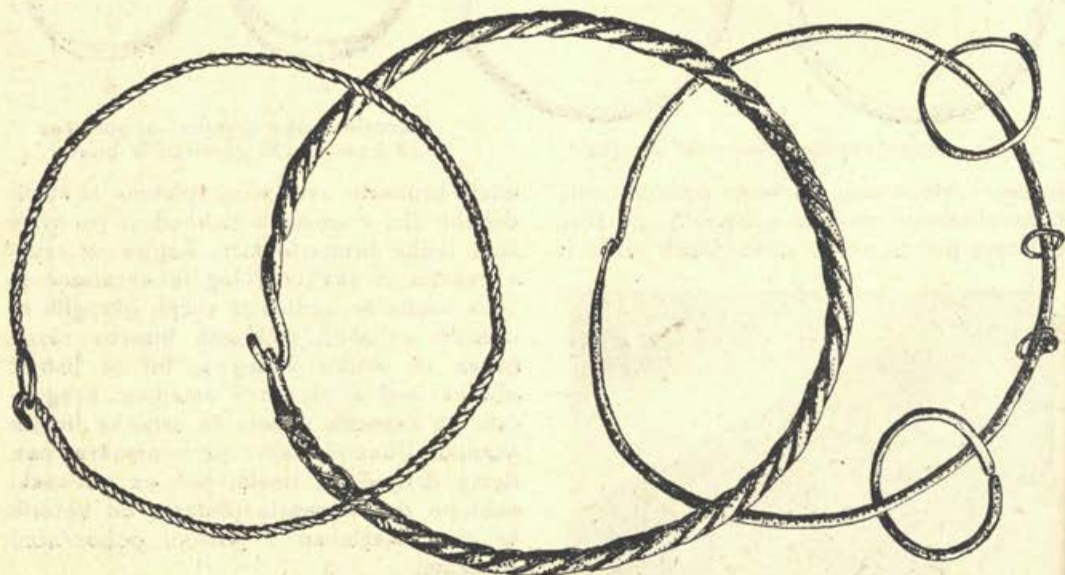
Emajliran obesek s ptujskega gradu.

tudi dragocenejši nakit, predvsem uhane z grozdičastimi nastavki, večinoma iz srebra in bronu. Njih oblika se znatno razlikuje in tudi zlatega nakita niso še našli na Slovenskem, pač pa v Dalmaciji. Luničasti uhani so često okrašeni z listnatimi ornamentami, gravirani in mnogokrat tudi emajlirani v raznih barvah. Slednji so verjetno prišli v deželo kot uvozno blago, dočim so prve izdelovali že doma. Omeniti moramo tu še raznobarvne emajlirane zaponke po največ okrogle oblike in preproste spono za pasove. Na rokah so ženske imele včasih tudi bronaste zapetnice s kačjimi gla-

vami. Tu in tam so pokojnikom položili v grob tudi kresila.

Od tkanin se je le malo ohranilo, tako da ne moremo točno ugotoviti, kakšna so bila njih prvotna oblačila, pač pa nam tu nudi narodopisje bogato oporo. Nimamo sicer poročil, kako so se stari Slovenci oblačili, če pa pogledamo v kraje, ki so oddaljeni od prometnih središč, lahko še danes opazimo razne pravadne odtenke narodne noše, ki se je ponekod ohranila z malimi spremembami do današnjega dne. Kakor že omenjeno, so stari Slovenci zelo čislali lan in konopljo, saj že najstarejše listine poročajo o gojitvi lanu, ki je bil splošno razširjen med ljudstvom. Letna oblačila so bila nedvomno preproste lanene dolge halje, srajce in široke hlače, zimske obleke iz raševine, bukovine in kožuhovine. Verjetno so bile že takrat okrašene z mnogobarvnimi ornamentami, ki jih še danes občudujemo na naših lepih slovenskih narodnih nošah. Ličnike, to so plašči iz lipovega ličja, ki so jih nekoč poznali povsod na Slovenskem, so še pred nedavnim časom nosili pastirji ob deževju. Ti so ostanek iz pradavnih časov.

Naša sveta naloga je, da vse to dragoceno narodno blago naših prednikov z vso skrbjo in ljubeznijo ohranimo za poznejša pokolenja.

Staroslovenske pletene ovratnice iz Ptuja.

PISMA S FRONTE IN NA FRONTO

V SPOMIN PADLIM BORCEM IZ VRST SLOVENSКИH IZSELJENCEV V VRNJACKI BANJI:
JOŽKU MREVLJETU, MARJANU RUDOLFU, HINKU MEDIKU IN DUŠANU ŠTERKU

I.

Sin piše materi

O mamica, tu je sama ravnina,
nič gričev, nič gorá,
in v srcu tiha bolečina
brez vzdihov, brez solzá.

To pišem v bunkerju. Pred mano strnišče
zasneženo pod oblaki leži
in jata vran med razori išče
in kljuje in kraka in v mrak leti.

O mamica, lepe pozdrave iz Srema!
Ne bodi nič žalostna!
Prisrčno tebe in vse objema
tvoj Jožko iz odreda slovenskega.

Mati piše sinu

Moj Jožko! Prejela sem tvoje vrstice
in vem, da ti ni lahkó.
A bodi junak za naše pravice
in za svobodo in našo zemljó!

Pri nas je še vse tako po navadi,
tvoj oče še hodi v kamenolom
in sestre šivajo. Vsi bi radi
se kmalu vrnili na ljubi dom.

Pošljamo hleb ti domačega kruha
in sira in krhljev in suhih sliv.
V imenu Očeta, Sina, svetega Duha
moj blagoslov, sinko, da vrneš se živ!

Sin piše materi

O mamica, danes smo se borili
vso noč sredi snežnih teh ravnin,
smo švabske tanke vse odbili —
moj bunker kup je razvalin.

Dobil sem drobec v desno nogo
— ni hudo — hodim samo težkó.
Še sreča! Padlo je naših mnogo
za Tita, svobodo, republiko.

Zdaj v koči ležim na kupu slame
s tovariši sedmimi.
Vse dobro je. Ne bojte se zame!
Bodite srčno pozdravljeni!

Mati prejme sinovo pismo

Mati to pismo prebrala je
in bridko se razjokala je —
na pismu se kri poznala je.

Kri njenega sina. Brigada piše:
— Zavzeli smo danes spet selo N.
Sred prazne opustošene hiše
Vaš sin je ležal ustreljen
in sedem tovarišev. Vsi — strel v glavo.
Sožalje! Herojem večno slavo!

Mati se neutolažno solzila je,
sled sinove krvi poljubila je
in zanj molila je:

— Jožko, Jožko, moj sin,
kjer koli tvoj grob je sred sremskih ravnin,
počivaj v miru, Jožko, Jožko, moj sin! —

II.

Sošolka piše sošolcu

Nikdar Ti nisem, dragi, še priznala,
da bil si mi čarovnik Paganini,
me često zvalil k oknu v mesečini,
da gosli Tvojih jok sem poslušala.

Tosellijeva serenada zvala
kot sladek klic me k Tebi je v tujini.
Še danes mi zveni v srca globini,
a vendar sem se Te le bala, bala.

Odkar odšel s pojočo si brigado,
vijolina Tvoja v tesni krstí spi
in srce moje me boli, boli,

Ne vzemi mi za zlo ljubezen mlado
in piši mi, če misliš tudi Ti
še na Tosellijevo serenado!

Odgovor

Prepozno pismo Tvoje je dospelo,
na srcu sem ga nosil na pokretih,
po sremskih blatnih poljih teh prekletih
mi je kot moje gosli sladko pelo.

Sanjarenje zdaj vse je konec vzelo.
Toselli šel je k vragu v teh zametih ...
Bož ve, kedaj po dolgih, dolgih letih
to moje pismo k Tebi bo prispelo.

S prijateljem sva v bunkerju zasuta,
desnica moja zdaj za zadnji ples
igra Tosellija na mitraljez.

Granata za granato v stene buta
in bije takt v poslednjo melodijo.
Zdravstvuj, preljuba deklica! Adijo!

Pripis komande

Tovarišica! Ko smo razkopali
porušen bunker, našli smo ta list.
Napisal ga je Jani — muzikant.
Poslednjo čast smo vsi mu izkazali.
Junak je bil in bil idealist.
Njegovemu spominu slava!

Komandant.

III.

Sestra piše bratu

Preljubi brat! Ko ste na fronto šli,
sem tudi jaz se poslovila,
rdeči križ si na rokav našila,
sem bolničarka, v vojski kakor ti.

V nočeh brez sna ob ranjencih bedim,
grmenje z daljne fronte čujem
in nate mislim, se vprašujem:
— Kako ti je? — In k tebi si želim.

S teboj bi rada pokramljala
o naši tihi domačiji
tam v daljni vedri Prlekiji
in našim brajdam bi pozdrav poslala.

Zato sem šla, da bliže bi bilá,
da prej bi naše ugledala gorice,
poljubila s pogledom prej vasice
in dom, kjer nam je tekla zibelka.

Kod hodiš, bratec? Si še živ in zdrav?
Če prideš prej k domači hiši,
mi hitro pisemce napiši,
od doma prvi pošlji mi pozdrav!

Brat piše sestri

Preljuba sestra! Kakor drag poljub
so bile tvoje sestrskeske vrstice.
Pregnale so mi žalost in obup
kot sonce, ko posije na gorice.

Ne ustraši se! V bolnišnici ležim.
Predrla mi je pljuča švabska krogla:
a dobre volje ni mi vzeti mogla:
za dom življenje dam — Bog bodi z njim!

A vendar morda srečo doživim,
bom videl tebe, mamico, očeta
in svojega preljubega dekleta
in dom, vasico, stolp in križ nad njim.

Tako bi rad, da bi ti sem prišlá,
da — kakor pišeš — kaj bi pokramljala.
To pismo bolničarka je pisala.
Poljub vsem, zlasti tebi, sestrica!

Pripis bolničarke

Tovarišica! Brat Hinko je zaspal
smehljaje se, brez bolečine,
kot bi v objem se nagnil domovine —
kot brat bo v srcu večno mi ostal.

IV.

Prijatelj piše prijatelju

Prijatelj Dušan! Pišem Ti z levico,
zdrobil mi desno švabski je ekrazit.
Postopam zdaj po Banji invalid
ves klavrn s histerično devico.

— Šta radi Dušan? — je zagostolela —
si inženir že ali arhitekt,
popravljáš še pri avtih vsak defekt? —
Nekoč baje sta rada se imela.

Zbežal domov sem, da ta beli list
z okornimi Ti črkami napolnim.
Potrpi pač s tovarišem še bolnim,
če se pretvarja, da je humorist!

Tu v Banji, Dušan, je še vse po starem,
le brade so izginile čez noč.
Amerika bo čaršiji v pomoč
— kako, kedaj? — zaman si glavo tarem.

— Domov! — je geslo naše kolonije
po izseljeništvu štirih dolgih let,
mogočni udarci partizanskih čet
prebijajo nam pot do domačije.

Gotove nove ti gradiš mostove
čez reke in prepreke v vse smeri.
Hudo mi je, da mene zraven ni,
da s Tabo bi prebil se v zarje nove.

Stoj trdno kot mogočen hrast v planini,
stoj trdno kot svetilnik sred noči!
Že vidim Te, snovalec novih dni!
Na svidenje, prijatelj, v domovini.

Pripis prijatelja

To pismo s fronte je nazaj prispelo.
— Pogrešan! — hladen je napis imelo.
Kako si umrl? Kje Tvoje smeje sanje
so v nič splahnele? Kruto to vprašanje
me grize v duši, glej, vse dni, noči
in Tebe, Dušan, moj prijatelj, ni . . .

Kadar se je sveti Frančišek naveličal pridigati ljudem, je pridigal ptičkom, ki so posedli po vejah in stisnili drobne kljunčke, ali ribam, ki so se zbrale ob robu vode in strmele vanj z okroglimi, roženimi gobčki in steklenimi očmi. Kadar si nezadovoljen in v duši sprt s seboj in s svojimi bližnjimi, ker nahajaš med njimi same ljudi, a tako redko najdeš pravega človeka, ki ima poleg mislečega mozga tudi še ono silno redkost, ki se ji pravi čuteče srce, sedeš v zapeček k svojemu mačku, ki pod tvojo božajočo roko zadovoljno začne presti, ali pa vzameš klobuk in palico ter požvižgaš svojemu psu, pa kreneta na sprehod. Pa saj ti niti požvižgati ni treba. Še ko sam prav ne veš, kaj ti manjka, tvoj zvesti tovariš že davno po tvojem licu in vedenju ugane, da s teboj nekaj ni v redu, da ti manjka prijateljske družbe, pa kar čaka in preži na to, da ti prihiti na pomoč. Ali si ga kdaj opazoval, kako ves razvnet in živ, vesel je, brž ko prestopita meje doma, ki ga včasih oba občutita kot tesno ječo. In tako prijateljstvo se lahko razvije med vama samo zato, ker drug drugega poznata. Ne poznala pa bi se, če bi se to znanje ne bilo začelo že od mladih nog, ali tvojih ali pasjih. Zato se mora mladina že od zgodnjih, prvih korakov učiti, da v živalih ne vidi svojih sovražnikov, ampak svojevrsten del božjega stvarstva, ki živi lastno življenje in ima tudi pravico do njega.

V tej stvari ima mladina po kmetih več prilike ko pa po mestih. Ko sem pred leti hodil v Londonu po velikem živalskem vrtu, med raznimi tujezemskimi živalmi, me je čudno presunilo, ko sem se naenkrat ustavil pred pregrajo, v kateri je stala krava, čisto navadna kravica. Moj angleški spremljevalec mi je nekako v zadregi začel razlagati, da je neka indijska pasma, jaz pa sem ga mirno zavrnil: »Nikar ne razlagaj meni, kaj in kakšna je krava. Ta stoji tukaj zato, ker bi se nešteti Londončani rodili, živeli in umrli, ne da bi vedeli, od kod dobivajo mleko, če bi ne mogli videti krave tu.« Mož mi je dal prav, a se mi je samo pomenljivo nasmehnil.

Pozneje nekoč sva se v njegovem avtu peljala skozi park v Windsorju, kjer so se mirno pasli jeleni, ne da bi se za naju zmenili. Goveda pa na mnogih izletih v okolico

Londona nikoli nisva videla na paši ali srečala na cesti. Meni se je potožilo po takratnem šempetrskem predmestju v Ljubljani, kjer so vse ulice in ceste mrgolele od živali, kokoši, psov, mačk in otrok.

A tudi mestna mladina ima dovolj prilike, da se seznanj z živalskim svetom, če jo kdo na to opozori in primerno vodi za roko. V mislih imam predvsem naše domače ali hišne živali. Ne mogoče bolh, sitnih komarjev ali drugega še bolj nadležnega mrčesa, ki ga po vsej pravici in dolžnosti preganjamo in zatiramo. V prvi vrsti mislim na mačko in psa, a naših sostanovalec je neprimerno več. Nekateri so nadležni, drugi lahko kar koristni. Podgane in miši so stalni stanovalci gospodarskih poslopij, hlevov in skladišč, miši pritisnejo proti zimi v hiše tudi s polj. Ko Ljublanica skozi mesto še ni bila regulirana, ko smo jo še prepeljavali po tračnicah,¹ kakor nam je podrgnila pod nos mlada, razposajena Angležinja, ko še ni bilo slavnega tromostovja, ampak samo preprost frančiškanski most, si z njega lahko opoldne opazoval, kako so se med travo veselo podile podgane. Toda prav ta dva škodljivca sta med nas privabila njunega sovražnika, torej našega prijatelja, ki ga ne smemo preganjati in pobijati. Na srečo zanj niti ne vemo, tako dobro je skrit; izda se po svojem duhu po česnu. Ta naš prijatelj je nestrupena kača gož. K nam so ga pripeljali Rimljani, ki so ga imeli namesto mačke; to so namreč dobili kot domačo žival šele pozneje od Egipčanov. Res je gož po zahodni in južni Evropi razširjen samo tako daleč, do kamor je nekdanj segalo rimsko gospostvo. Pazljiv opazovalec pa bo prav tako tudi opazil, da mačka še davno ni popolnoma udomačena, da ima še vedno nekaj divjega na sebi, da se čuti samostojno; s človekom se prijateljsko družji le, če se ljubi njej, toda prav zaradi tega je posebno zanimiva.

Če imaš vrt, boš v njem mogoče naletel na dve živali, ki sta tudi tvoja prijatelja, čeprav tega večina ljudi ne ve: slepič in krastača. Nikar ju ne preganjaj! Če boš proti mraku srečal krastačo, kako nerodno

¹ Ko so Ljublanico regulirali, so bile po suhem dnu struge položene tračnice. Če je pa prišla povodenj, so morali zatvornico odpreti — voda je tekla po tračnicah.

kobaca čez cesto, jo poberi, da ne bo prišla — uboga revica! — pod parklje, kopita ali kolesa, in ji pomagaj na kak vrt, če treba tudi na tujega. Samo previdno jo je treba prijeti, ker se boji in te pri tem ponesnaži, kar pa ne peče tako hudo. Če jo imaš na svojem vrtu in sta že toliko navajena drug na drugega, da ti ne uide, si jo oglej. Ugotovil boš, da ima čudovito lepe oči. Pred njimi bi celo Homer prišel v zadrego kakor pred volovskimi. Enako kakor slepič ti na vrtu lahko pomagajo razni kuščarji, ki jih torej ne smeš preganjati. Največ krivice se v tej družini godi ubogemu zelencu, ki je vendar tako — lahko bi se reklo — elegantna žival, posebno kadar je samec po trebuhu lepo žareče moder kakor oko v pavovem peresu. Kako je zasovražen, kako plah, pa vendar tako ljubezniva živalca, ki že zato ne more človeku nič huđega storiti, ker ima zobkov komaj toliko, da zmore kakega črvička ali polžka brez hišice. Z njim sem se seznanil v stanovanju prijatelja, kateremu je čepel na levem rokavu, ves žareč v svojih barvah. Ko mi ga je položil v odprto dlan, mi ni storil drugega, ko da se je trdo stisnil s trebuhom k moji roki, da bi se pogrel. Revčka, ki je bil vaju pekočega sonca, je v senčnem stanovanju pač zeblo.

Z vsemi temi živalmi so moji otroci hodili v šolo, največ kajpada s psi in mačkami. Z zgodbami o psih, ki so s svojim smrčanjem, lajanjem, godrnjanjem, in mačkah, ki so s svojim mijavkanjem, predenjem, puhanjem spremljale naše življenje in našo šolo, bi lahko napolnil cele bukve. To bo mogoče ob kaki drugi priliki. Zdaj bom zapisal samo nekaj o naših ptičkih — zakaj, bomo kmalu videli.

Čuden ptiček

Komaj smo se bili preselili v novo stanovanje na robu mesta, že je neko jutro priletel v sobo skozi odprto okno čuden ptiček, zletel na omaro in si od tam ogledoval naše stanovanje in nas. Kajpada smo okno brž zaprli in ptička spretno in previdno ujeli, da se ni preveč potolkel po šipah. Tedaj smo si najprej ogledali svoj plen, kaj prav za prav držimo v rokah. A si nismo prišli na jasno. Tudi radovedni sosede, ki se ob takih prilikah vedno zberejo, nam niso vedeli pomagati. Ptiček se je medtem pomiril in nekako navadil na novo družbo. Zato smo mu naredili gnezdece v oknu in ga tam imeli, dokler bi se ne ogle-

sil v listih pravi lastnik. Toliko sebični smo namreč bili, da nismo dali ptička v časopisne oglase. Mislili smo si namreč, da ga lahko obdržimo, če njegov prejšnji lastnik ne bo pokazal zanimanja zanj. Najbrž je gospodar že naredil križ čezenj, ker je dobro vedel, kakšna je po navadi usoda ptičev, ki pobegnejo iz kletke. Podležijo težavam v nevajenem svetu, v svobodi, v kateri se ne znajo preživljati in obračati — prav kakor mlada, neizkušena ljudstva — ali pa jih preganjajo in nazadnje uničijo drugi ptiči, ki kmalu v njih spoznajo prišlece iz tujega sveta. Torej smo ga slovesno razglasili za svojega — po okupaciji smo razglasili aneksijo, kakor bi se reklo v današnjem političnem jeziku — in mu kupili spodobno novo kletko, s kopalnico seveda, kakor se zahteva za vsako moderno stanovanje. Medtem smo zvedeli, da živi nekje na Starem trgu upokojen železničar, ki je sedaj krčmar, razen tega pa velik ljubitelj in poznavalec ptičev. Torej smo krenili neko popoldne k njemu. Mož se je od kraja čudil in nas nato razposadil okoli gostilniške mize, o našem ptičku pa rekel, da je nekak križanec, kakšen, ni vedel natančno povedati, a naj samo nekoliko počakamo, ker bo zdaj zdaj prišel njegov prijatelj, ki bo to dobro vedel. Da bi nam čakanje ne bilo predolgo, je od nekod prinesel čudnega ptiča, ki ga dotlej še nismo videli. Bil je podoben majhni čaplji, prav tako na visokih nogah, s šopom na glavi, toda z bolj mehkim in tankim kljunom. Bila je sloka, sicer hudo plah ptič, toda tu je mirno stopicala po mizi pred nami in si nas ogledovala zdaj z levim, zdaj z desnim očesom. Čez nekaj časa je res prišel starejši gospod prijaznih besed in prijaznega lica, toda čudnih oči. Njegovi prijatelji sami niso vedeli, od kod ima mož tako čudne oči: ali od svojega postranskega posla, bil je poseben ljubitelj in poznavalec ujed, ali pa od svojega glavnega poklica — višjega svétništva in številki pri financi. O našem ptičku je rekel, da je križanec med liščkom in kanarčkom. Mi smo se mu spodobno zahvalili in s svojo znamenitostjo krenili proti domu. Dolgo pa je nismo bili veseli. Nekega jutra je naš ptiček ležal v kletki na hrbtu mrzel in trd, mi pa smo razmišljali, kaj naj naredimo z njim. Ali naj ga darujemo muzeju, kjer bo mogoče še doživel slavo, da bo razstavljen v naravoslovnem oddelku, ali pa naj ga

obesimo profesorju naravoslovcu Hadžiju, da bo ob njem na vseučilišču razkazoval in raziskoval kaj vem kaj, nazadnje pa smo ga z večino glasov in s primerno žalostjo pokopali na domačem vrtu.

Naš vrabček

Otroci, ki vse mogoče pretaknejo in to in ono staknejo, so neko jutro prinesli mladega vrabčka, ki je še negoden po nesreči padel iz gnezda. Lepo smo ga spravili v kletko in ga pitali s kuhano kašo in rižem. Kmalu si je toliko opomogel, da je, že sam zobal surovo kašo in muhe, ki smo mu jih lovili. Kletke kmalu ni maral več, rajši ko v njej je sedel ali spal na njej, mi pa mu nismo branili, ker ga ni prav nič mikalo, da bi pobegnil. Nazadnje si je izbral prenočišče v pentlji, v kateri je bila zataknjena ščet za obleko. Ščet je kmalu izrinil iz stanovanja, da bi imel udobnejše prenočišče, zato smo ščet kratko in malo deložirali. Letal je popolnoma svobodno po kuhinji, jedel z nami vse od kraja: žgance z mlekom, meso, tudi surovo, solato prav tako, sploh se je na mizi sprehajal sem in tja, od krožnika do krožnika, če bi bilo kaj boljšega v katerem, in se pri tem ni vedno posebno spodobno vedel. Pa smo mu odpustili — kaj čemo zameriti neolikanemu potegončku, kakršen je pač vrabec. Najrajši je zletel komu na ramo, sedel tam kakor golobček svetega papeža Gregorja, samo da nam je — Bog vedi zakaj — s posebno naslado in vnemo s kljunom vrtal po ušesih.

Ko je nekoč šinil skozi odprta kuhinjska vrata na prosto, smo kar trdi obsedeli. Kaj bo zdaj? Najmlajšemu otroku so navrele solze, a oči so takoj dobile popolnoma drugačen blesk, ko se je vrabček, kakor da sploh ni bilo nič omembe vrednega, vrnil k nam na mizo. In zdaj šele se je zanj in za nas ob njem začelo novo, vselejše življenje, življenje v svobodi. Sedaj se je pokazala vsa njegova prirojena zvitost, živahnost in prekanjenost. Otroci so se z njim podili okoli hiše in se igrali skrivalnice. Povsod so ga iskali in klicali, pa je s porogljivim ščebetom frknil iz gosto zavešene fižolove prekle, v kateri je dotlej potuhnjeno čepel, in smuknil v kuhinjo. Največje veselje pa je imel na kupu mivke, ki je ležal pozabljen pred hišo in mu je bil za kopalnico. Tam so imeli z njim tudi otroci največjo zabavo. Ko se je kopal, so ga za-

suli z mivko, dokler mu ni bilo preveč. Ko je komaj še s kljunom gledal iz mivke, se je otresel in frknil ven. Tam smo tudi radovednemu občinstvu razkazovali znani način, kako je treba loviti vrabce. Saj veste: na rep mu potreseš peska, potem ga pa lepo primeš. Samo da se drugi niso dali tako lepo prijeti kakor naš. Dolgo pa to naše in vrabčkovo veselje ni trajalo. Kar naenkrat nam je izginil. Ali ga je pogubilo že samo to, da se je spačil s človeško družbo in ga njegovi rojaki niso marali, ali pa ga je pogubila prevelika zaupljivost — vsi ljudje niso bili tako ljubeznivi z njim kakor mi in vsi mački tudi ne tako obzirni kakor naš. Ali pa je bil žrtev sosedske nevoščljivosti, ki nam ni privoščila našega nedolžnega veselja. Tako je bil človek, potuhnjena beštija, poguba nedolžnega, naivnega vrabčka.

Sokolič

Ljubezniva — na smrt bolna — gospa nam je zapustila zeleno papigico, svojo zvesto družico, tolažbo in prijateljico v hudih dneh. Kdo je je bil bolj vesel ko mi, ki takšnega tujega, nenavadnega, a vendar tako ljubeznivega ptička še nismo imeli. Naše veselje ni bilo dolgo, čeprav smo se z njim in zanj trudili, kakor smo pač vedeli in znali. Neko jutro je v svoji kletki ležal trd in hladen na hrbtu, nam pa se je nekako zazdelo, da smo njegove smrti krivi mi sami, ker pač ob vsej najboljši volji nismo z njim znali ravnati. Kako je treba ravnati s ptiči, nam je pokazal njegov naslednik.

Čez noč se je nad mestom razdivjala polletna nevihta, zjutraj pa je bilo nebo umito in čisto kakor ribje oko in vse okoli so stale kaluže, največje veselje in zabava za bosonogo mladino. Ob tej zabavi pa je mladež zapazila tudi, da se po strehi neke šupe sprehaja ptič, ki ne more zleteti. Moj najstarejši, med vso družbo najpogumnejši in najpodjetnejši, mi ga je kmalu prinesel. Sirota je imel zlomljeno perut — neizkušen mladič, ki si v nevihti ni vedel pomoči. Toda kakšen je ptič, ki ga dotlej še nismo videli? Oblika kljuna in krempljev kaže, da je ptica roparica, da spada v vrsto ujed. Ves videz je, da mora biti kak sokolič. Ampak saj imamo v bližini veliko knjižnico, v kateri so razne knjige o ptičih, v najrazličnejših, tudi tujih jezikih — tja bo treba pogledati. Res se nam naša misel potrdi. S knjigo v roki stopimo pred nje — no-

benega dvoma ni, sokolič je. Toda čemu imamo v bližini tudi muzej, kjer so razstavljeni razni nagačeni ptiči. Prvo nedeljo, ko je vstop prost, krene cela družinska komisija v muzej, tam pa naravnost k ptičem. Že od daleč čujem: »Ta je! Falco peregrinus!« vrešči najstarejša hčerka. Še starejši njen brat takoj popravi napačni izgovor latinske besede, mi pa si vsi še domišljamo nekaj posebnega, da ima naš ptič celo tako imenitno latinsko ime.

On sam se medtem vede na vso moč dostojno, kar dostojanstveno. Kot bolnikaranjenca smo ga dali v kopalnico, na koš, v katerem čaka umazno perilo perice. Tam stoji na robu pletenja, nesnažo pa odlaga vedno ven, ne v koš. Lepo sprejema meso, ki mu ga dajemo, lepše ko kak dojenček pije vodo iz žlice. Vsakemu se da prijeti, lepo mu stoji na pesti in se da mirno razkazovati radovednim sosedom. Zdi se mi, da ima prav posebno rad mene. Ko pridem iz urada k obedu, ga kajpada obiščem in pozdravim. Po obedu pa imava še svojo zabavo. Ker s svojimi zavitimi kremplji ne more hoditi, ga ob svojih nogah posadim na tla. On pa mi kakor spreten telovadec spleza po hlačah — joj njim in kožil! — najprej na ramo, od tam na glavo, kjer najrajši sedi. Poglejte si kremplje kake roparice, pa boste nekako vedeli, kako mirno je treba v takem primeru sedeti. Pa še tako

so mi včasih silile solze v oči. Tako sva živela teden ali dva. Nekoč po obedu, takole po črni kavi, ko se je pozdravil, pa je razpel mlade peruti in skozi odprta kuhinjska vrata odplaval v svobodo.

Kod letaš, ljubi moj prijatelj? Meni in vsem mojim si pokazal, da je edino življenje za ptiče svoboda. Da človek, ki je prijatelj živali, ne more imeti pravega veselja nad zaprtimi v kletko, pa naj so še takšni umetniki med njimi, kakor so vrvivčki med kanarčki. Ljubši mi je kos, ki mi zjutraj navsezgodaj s svojim žvižgom pove, da je konec strašne, mučne noči brez spanja, ali slavec, ki v najhujši burji drobi svojo pesem. Videl pa sem tudi in z menoj vsi moji, da človek ne sme zaklepati živali, če naj ima nad njimi pravo veselje. In tako smo ostali pri mačkah in psih, ki tudi samo v svobodi lahko pokažejo svoje pravo bistvo. In če znaš pravilno ravnati z njimi, boš med njimi našel boljše in zanesljivejše prijatelje kakor med ljudmi. In kadar si naveličan in sprt s seboj, ko bi kakor znani grški modrijan ob belem dnevu s svetilko iskal človeka, ker so okoli tebe samo ljudje, če že ne kar beštije, boš med živalmi vedno našel zanesljivega prijatelja. Zato se človek takrat zateče mednje in če jih nima, se mora zadovoljiti samo s prelepimi spomini nanje.

DR. PAVLIČ PETER *Naši rojaki v Westfaliji*

Vojna vihra je za nami. Spet iščemo stikov z našimi ljudmi, ki so razkropljeni po svetu. Oglajašo se iz Amerike, Holandije in od drugod. Kaj pa naši v Westfaliji? — Le redki glasovi pridejo od tam. Poštni promet z Nemčijo je zaradi povojnih razmer še omejen in tako se stiki le počasi obnavljajo.

Med vsemi našimi izseljenci so nedvomno med to vojno največ trpeli naši v Westfaliji. Od približno 30.000 Slovencev, ki so bili pred vojno v Nemčiji, jih je živelo okoli 20.000 v Porurju — Westfaliji. Na to področje pa so se vršili nekako od jeseni leta 1943 dalje skoraj vsak dan in noč najtežji zračni napadi v tej vojni sploh. Vojna poročila so stalno govorila o zračnih napadih na kraje kot Duisburg, Hamborn, Krefeld, Mörs, Essen itd., kjer so naseljeni naši

ljudje. Ob misli, da so morali naši ljudje, ki so šli tja iskat le skromnega kruha, prestatati ta vojni pekel, ti je postalo tesno pri srcu, kadar so bili v poročilih omenjeni ti kraji. Toda Porurje je predstavljalo nemški vojni arzenal in vsakomur je bilo jasno, da ga bodo zavezniki na vsak način tolkli.

Naši ljudje so živeli tam pred vojno skromno, skoraj brez izjeme so bili zaposleni kot rudarji. V rudniških hišah so imeli lično urejena stanovanja (kuhinjo in dve, tri sobe in včasih še kos vrta). Oče v rudnik na delo, mati v gospodinjstvu, otroci pa seveda v nemško šolo, tako je potekalo življenje iz dneva v dan. Slovenska društva in knjige, pisma od domačih, to je bil v glavnem stik z domovino.

Toda rod, ki je prišel tja v glavnem v letih 1895—1910, je dosegel 60 do 70 let

starosti. Po pogodbi med Nemčijo in Jugoslavijo iz leta 1937 je bilo omogočeno našim ljudem, da so se vrnil v domovino in da so iz Nemčije dobivali rento — rudarsko pokojnino. Vrnilo pa se je sorazmerno le malo teh upokojevcv. V 30 do 40 letih so se toliko privadili tamošnjemu življenju, da jim je bila odločitev težka: mnogi imajo že gori poročene otroke, vnuke, grobove itd. in vse to je težko pustiti. Tudi so se bali, ali bo renta redno prihajala, kako bo z zdravniško pomočjo, skratka, bil je to v gospodarskem oziru le tvegan korak.

Izkazalo se je, da je bila zlasti bojazen glede rente utemeljena: med vojno in po vojni so bili primeri, ko naši rudarji, ki so se vrnili, niso dobili rente leto dni. — Kmalu po vojni sem naletel na Gorenjskem na starega rudarja iz Westfalije, ki sem ga poznal še od zgoraj (Wehofen). Meseci so tekli, a mož je bil ves obupan, ker rente ni bilo. Tožil je, da je delal preko 30 let v jami; namesto da bi prejemal na stara leta težko prisluženo rento, pokojnino, si mora pomagati, kakor ve in zna. Takih primerov je bilo precej. Federalni zavod za socialno zavarovanje Slovenije je takoj pokazal polno razumevanje za ta problem. Z okrožnico je obvestil inozemske rentnike, naj se obračajočasno za akontacije na krajevne ljudske odbore. V državnem proračunu je bil določen poseben znesek (12 milijonov dinarjev) za redno izplačevanje inozemskim upokojevcem na račun inozemske rente. Treba je bilo zbrati vse podatke rentnih upravičencev, kar je seveda oviralo redno izplačevanje teh akontacij. Sedaj rentniki iz Westfalije že redno prejemajo mesečne prejemke iz državnih virov na račun svoje rente. Naše oblasti so tudi gledale, da nihče teh upokojevcv po osvoboditvi ni trpel pomanjkanja. Nedvomno bi bili glede prehrane v mnogo težjem položaju, če bi bili v Westfaliji. — Vojne prilike ravno rentnike zaradi neurejenega meddržavnega prometa vedno prizadenejo. Ako se ne bi naša država odločila, da plačuje inozemskim rentnikom akontacije na rente iz državnih virov, bi morali le-ti čakati verjetno še nekaj let, preden bodo prihajale rente spet iz inozemstva, zlasti iz Nemčije.

Zato bi bilo čisto napačno misliti, da so oni, ki se niso vrnili, pozabili na dom. Kdor je kdaj imel priliko slišati razgovore naših rudarjev, kako so se radi spominjali doma-

čih krajev, navad, staršev itd., ve, kaj je tem ljudem domovina. Iti so pač morali po svetu kot mnogi drugi naši rojaki zaradi zaslužka. V strahu za svojo težko prisluženo rento in iz rodbinskih razlogov, kot sem jih navedel, je bila odločitev za vrnitev v domovino res težka.

Prva generacija, ki se je gori naselila, tako počasi odmira. Saj je znano, da je rudarjevo življenje povprečno tako krajše, izredno težke prilike med to vojno pa so zdravje naših ljudi še posebno zrahljale.

Je pa gori že drugi rod, otroci naših izseljencev. Sinovi skoraj brez izjeme delajo v rudnikih, kakor so delali očetje. Mladina se je tamošnjega narečja tako priučila, da po govoru nikakor ni mogoče ločiti našega otroka od domačina. Težko pa jim gre naša beseda. Razumejo še kaj, ker slišijo starše, a zelo, zelo redki so taki, ki bi znali vsaj nekaj slovenski govoriti. Rasli so pač v tujem okolju, stik z domovino je bil premajhen: v najboljšem primeru nekaj dni obiska v Sloveniji, nekaj ur slovenskega pouka, ki so ga nudile naše vrle izseljenske učiteljice, ali to je bilo premalo. Vpliv okolja je bil močnejši. Ko se poročajo, se le redko zgodi, da sta ženin in nevesta Slovenca. **To pa je tista velika cesta, ki pelje običajno za vedno našo kri v tuje morje.** — Stanje vsekakor ni razveseljivo, a to je usoda vsake majhne raztresene naselbine v tujem svetu. Ako nočemo, da bo naš slovenski živelj v Westfaliji v nekaj desetletjih popolnoma izginil, bomo morali iz domovine vzdrževati tesnejše stike zlasti z našo mladino.

Kako je bilo med vojno? V prvih letih vojne so delali skoraj nemoteno. Rudarji v začetku tudi niso bili vpoklicani in tako so tudi sinovi naših izseljencev ostali na delu v rudnikih. Zaradi okupacije Štajerske in Gorenjske so dobili naši ljudje iz teh dveh področij avtomatično nemško državljanstvo na preklic, ne pa oni iz področja, ki ga je zasedla Italija. To je pomenilo veliko: za prve je veljala vojna obveznost, za druge pa ne. Vendar so bili prav do zadnjih mesecev pred koncem v velikj meri oproščeni vojne službe kot rudarji. Tik pred koncem pa jih je moralo vendarle nekaj k vojakom.

Na koncu leta 1943 se je začel krvavi ples nad Porurjem. Godile so se prave strahote. Zavezniki so hoteli uničiti nemški vojni stroj, ki je imel svoje korenine v težki

industriji v Porurju. Pri bombardiranju so izginile čez noč cele ulice, celi predeli mest. Sredi leta 1944 sem govoril s slovenskim rudarjem iz Hamborna, ki je zaradi obolele noge dobil nekaj tednov dopusta v Slovenijo; takole mi je pripovedoval o Hambornu, ki mi je dobro znan iz otroških let:

Te in te ulice v Hambornu ni več. Hiša, v kateri so stanovale na P. cesti tri slovenske družine, je porušena. Pohištvo je uničeno. V cesti H. je bomba ubila Omerza Toneta iz Cerkelj pri Kranju (bil je zaveden Slovenec in zgleden družinski oče), uničila vse, žena in trije otroci so ostali. Če ima kdo stanovanje zbito, se dve družini skupaj stisneta. Če še to zbijejo, gredo otroci in žene v zasilne barake, ki so postavljene izven industrijskega področja, moški pa dobivajo hrano v skupnih kuhinjah. Ti delovnega mesta ne smejo zapustiti, je strogo prepovedano. Tako gre dalje, dokler bo, pač bo. Po hudih napadih včasih po štirinajst dni ni vode, le za hrano jo dovažajo s kamioni. Hrana je kljub priboljškom za rudarje pičila.

V njegovem sivobledem obrazu z globokimi brazdami so se jasno zrcalile vse preživele strahote. Pravil mi je o prizorih ob izkopavanju mrličev izpod ruševin, o paniki med napadi. Res, grozote so preživeli naši ljudje. Tako je bilo v Hambornu, podobna poročila sem dobil o naših v Essenu, Mörsu, Duisburgu itd. Najhujši pa so bili dnevi zadnjega pol leta vojne. Ko bodo rednejši stiki vzpostavljeni, bomo dobili šele točne številčne podatke, kako težko so prizadeti naši westfalski izseljenci. — V tej zvezi naj omenim tudi usodo dr. Logarja Jožeta, ki je bil pred vojno na jugoslovanskem konzulatu v Düsseldorfu. Ob izbruhu vojne je bil interniran. Tik pred koncem vojne je podlegel tifusu v nekem severno-nemškem taborišču. Našim ljudem je šel zelo na roko in je zapustil med njimi časten spomin.

Treba je vedeti, da so naši ljudje stanovali vsi blizu rudnikov in tovarn v rudniških hišah. Tovarne in rudniki pa so bili seveda stalen predmet napadov. Kako skrbno so si naši ljudje urejali pohištvo, stanovanja; veliko jih je imelo šivalne stroje, pralne naprave na vodni pogon itd. Kdor je kdaj hodil po njihovih domovih, je lahko opazil, kako okusno so imeli urejeno. Od zaslužka seveda dosti ni preostajalo, a lepo so imeli urejena stanovanja in bili čedno oblečeni.

Kako hud udarec je to za one, ki so izgubili vse, kar so si z žulji skozi leta skupaj spravili! Kdo jim bo to povrnil? Je mogoče misliti tu na vojno odškodnino? Kdo naj jo plača?

Položaj je gotovo zanje težak. Delo v rudnikih se sedaj spet redno vrši, a posledice vojne so glede prehrane, opreme itd. še zelo hude. Bolj kot kdaj koli imamo priliko, da pokažemo, da še mislimo nanje, da jih — zlasti mladino — privežemo na dom. Na odločitev glede povratka posameznih družin bodo zlasti vplivale vesti, ki jih bodo dobivali o tem, kako se je tu rešilo rentno vprašanje onih, ki so se vrnili že pred vojno. Naše oblasti so doslej pokazale polno razumevanje za to vprašanje in ga, kot smo že omenili, ugodno rešile za naše izseljence. Sedaj je tudi prilika, da razmišljamo o vrnitvi onih, ki so še pri polni delovni moči. To so same najboljše strokovne moči z velikimi izkušnjami in bi v našem naporu za dvig industrializacije lahko veliko pomenile. — Kolikor prilike poznam, sicer vem, da se pretežni del ne bo vrnil, ker je to le zvezano s težavami rodbinskega in gospodarskega značaja, o katerih smo prej govorili. Gotovo pa bodo posamezniki pokazali voljo, da se vrnejo, če bi tu dobili ustrezajočo zaposlitev, primerno stanovanje itd.

Treba bo seveda počakati, da se poštni in ostali promet z Westfalijo kolikor toliko uredi; šele na podlagi ožjih stikov z našimi ljudmi gori bo mogoče razmišljati tudi o teh vprašanjih.

Leopold Stanek

DANES IN NEKOČ

Na licih vidim dečku brazgotine,
v okó strmim, ki se mu je razlilo.
Srce bi rado ga utolažilo —
a on me z zdravim zviškoma ošine:
»Še malo nisem čutil bolečine!«
»Brž mamica pove v opravičilo:
»Vestè, otrok in bombe razmetane...«

Tedaj se misel mi zgubi v spomine —
kako drugačne najde mlade rane!
Pastirček nosi vtisnjeno kopito,
glej moje lice — z rogom je prebito! —
Ah, kje je že vse to! Vse hudo mine,
zaceli rana se, le rob ostane...

Dobra mera in vaga v nebesa pomaga

Zgornji pregovor je zmeraj in povsod v veljavi, ali bolje povedano: moral bi biti. A rado se zgodi, da je ravno narobe, pri čemer pa seveda ni vselej kriv samo človek — ki bi na račun nepoštenosti rad zabogatel — marveč je po svoje kriva tudi mera sama. Zato ima vsaka država posebne urade, da skrbijo za pravilne mere in vage. Tem je treba v določenih rokih izročiti vse mere in vage v pregled in potrditev, da posamezni trgovci in netrgovci ne začno meriti s povsem »svojimi« merami in vagami. Ti merosodni uradi, ali kakor se že kje imenujejo, skrbijo, da uteži, ki jih je zob časa okružil in zlajšal, dobijo spet predpisano težo, cementirajo jih, kakor pravimo, ali pa jih lastniku odvzamejo, če jih ni moč popraviti. Enako je z metri po trgovinah, enako s steklenicami po gostilnah.

A stvar ni tako preprosta in lahka, kakor si jo človek na prvi pogled misli. Težava je namreč v tem, da so mere ravno tako iz spremenljivih in obrabljivih snovi kakor vsaka druga stvar na zemlji. Sicer izdelovalci mer poskrbijo, da jih napravijo iz čim bolj odpornih in stalnih snovi, a večno nobena reč ne traja. Železo rjavi in se drgne, les se suši, razteza in krči in tako dalje. Ali je potem sploh mogoče napraviti mero, na katero se moreš zanesti, da je prava? Kajti vsak ve, kako se na primer kovine pod delovanjem toplotnih sprememb širijo ali krčijo. Poglejmo železniške tirnice. Vsak ve, da ne morejo in ne smejo biti iz enega samega kosa, kar je nemogoče, da jih pa tudi ne smejo zvariti v en sam kos, ker bi v kratkem času podrla vso progo in bi vlak sploh ne mogel varno voziti po njih. Poleti bi se namreč raztegnile, da bi se zvrle in zvile, pozimi pa skrčile, da bi se potrgale. Edina rešitev je torej, da tirnice napravijo iz enakomernih kosov, ki jih pritrdijo tako, da se ne stikajo skoncema in da se po svoji dolžini lahko brez škode za varnost in udobnost prometa gibljejo. Presledki med posameznimi kosi so ob raznih toplotnih prilikah različni, pozimi večji, poleti manjši, in te vrzeli čuti potnik, ki se vozi v še tako udobnem in mehkem železniškem vozu kot stalno, enakomerno udarjanje koles ob tirnice.

Nekaj podobnega je vsak že lahko opazil pri žicah, pri električnih ali telefonskih

ali brzozavnih vodih. Ko jih napeljujejo, morajo imeti pri nategovanju v mislih tako imenovani raztezni količnik, da namreč žic preveč ne napno, ker bi se sicer ob še hujšem mrazu potrgale, ali da jih ne puste preveč ohlapnih, ker bi ob hujši vročini še bolj visele med posameznimi drogovi. Vsak je lahko že opazil različno napetost žice med dvema drogovoma ob najhujši vročini in ob največjem mrazu.

Isti pojav krčenja in raztezanja je kajpak tudi pri snoveh, iz katerih se napravljajo mere. Zato so si učenjaki zagotovili čim večjo nespremenljivost vsaj osnovne, matične mere — metra — ki ga imajo shranjenega v mednarodnem merosodnem uradu v St. Cloudu pri Parizu, in sicer v prostoru, kjer je pozimi in poleti ista toplota. Ta metrska palica je napravljena iz zlitine, v kateri je 90 % platine in 10 % iridija, in ima na obeh koncih po eno zarezo. Razdalja med obema zarezama pri nič stopinjah Celzija meri en meter.

Dandanes smo že precej pozabili, da smo imeli in ponekod še imajo razen metra še druge dolžinske mere, razne palce, čevlje, komolce, pesti in podobno. Toda vse te mere so bile tako svojske in različne pri različnih narodih in v različnih deželah, da so hudo ovirale trgovino in gospodarstvo. Zato so se za francoske revolucije (1793) odločili, da bodo za vselej napravili red glede merskih enot. Za dolžinsko merilno enoto so tedaj razglasili sedanji meter, štiridesetmilijonski del zemeljskega obsega, merjenega po poldnevniku, ki gre skozi pariško zvezdarno. Z drugimi besedami bi se temu reklo, da meri zemeljski obseg 40 milijonov metrov ali 40.000 kilometrov.

Že stari grški modrijan Pitagoras (580—500 pred Kristusom) je učil, da število in mera vladata v naravi. Res sta si število in mera že zdavnaj osvojila panoge naravoslovja, pomembna pa sta tudi v gospodarskem in družabnem življenju tako zelo, da ta dva določata razmerje med ljudmi, postavljata dolžnosti in pravice in podobno. Veda o merjenju in merskih enotah je že kar znanost zase.

Zato je zanimivo ugotoviti, da sedanji meter, ki ga tako skrbno varujejo in so ga sprejele domala že vse države, le ni tako natančno tisto, kar bi naj namreč bil:

štiridesetmilijonski del zemeljskega obsega. Ta razlika je sicer za navadno življenje brez pomena, učenjaki pa so si belili z njo lase, dokler niso dokončno ugotovili, da je sedanji meter za 0,0856 milimetrov krajši, kakor je resnični štiridesetmilijonski del zemeljskega obsega.

Enake težave in neprijetnosti so z enoto za uteži, s kilogramom. Učenjaki so ga določili na podlagi metra, in sicer naj bi bil kilogram teža litra vode pri 4° Celzija. Liter je ravno tako pomerjen po metru, in sicer je to posoda kockaste oblike, kjer je vsak rob dolg desetino metra. Ker pa je tudi za kilogram treba imeti mednarodni neizpremenljivi vzorec, ga hranijo ravno tam v Parizu kakor meter. Tja se zatekajo posamezne države, da prekontrolirajo svoje uteži, kadar je potreba.

Razen dolžinskih, utežnih in prostorninskih mer srečujemo dan na dan mere za toploto. Vemo, da voda zavre pri sto stopinjah in da se začne spreminjati v led pri nič stopinjah. A to še ne zadošča. Pristaviti moramo še Celzija, Reaumurja (Reomirja) ali Fahrenheita. Imamo namreč tri vrste toplomerov. Pri nas so v rabi toplomeri, ki imajo domala vsi dvojno mersko skalo, zaznamovano z velikim C in velikim R: Celzijevo in Reaumurjevo. Razlika je v tem, da je razdalja od ledišča do vrelišča vode pri Celzijevi skali razdeljena na sto enot, na sto stopinj, pri Reaumurjevi skali pa na 80 enot, osemdeset stopinj. To pomeni, da moramo pri vsakem navajanju toplote ali mraza pristavljati ime skale, po kateri smo merili. Trideset Celzijevih stopinj toplote je na Reaumurjevi skali enako pet in dvajsetim stopinjam in tako dalje. Za označevanje mraza podaljšamo enake delčke tudi pod ničlo, pri čemer seveda ne potrebujemo za navadno uporabo več kakor štirideset Celzijevih stopinj mraza, kar nekako ustreza tridesetim Reaumurjevim.

Kdor pa je že kdaj bil v Ameriki ali vsaj prebiral tamošnje časopise in knjige, ve, da imajo Američani posebno merjenje toplote in mraza, tako imenovano Fahrenheitovo delitev toplotne skale. Pri tej skali je razdalja med lediščem in vreliščem razdeljena na 180 enot, sto osemdeset stopinj. Posebnost je še ta, da se stopinje ne začno šteti pri ničli, kakor smo videli pri Celziju in Reaumurju, marveč imamo 32 delčkov pod lediščem. Z drugimi besedami: V Ame-

riki začne voda zmrzovati pri 32° Fahrenheita. Zato tudi ni nič čudnega, če boste kdaj brali na primer o neznosni vročini stotih Fahrenheitovih stopinj. Če to preračunamo v našo, Celzijevo skalo, bi bilo približno 38°, kar je sicer že huda poletna vročina, voda pa pri tem le še ne bi vrela.

Mera, ki jo dan na dan uporabljamo v življenju, je časovna mera. V vsakdanjem življenju računamo na dneve, tedne, mesece in leta, dan pa delimo na ure, minute in sekunde, pri čemer vemo, da ima dan 24 ur ali 1440 minut ali 86.400 sekund. Znanstveniki pa uporabljajo pri svojem merjenju za enoto sekundo, ki jim pomeni 86.400. del »srednjega sončnega dne«. Kaj pa je srednji sončni dan? Da bomo razumeli ta pojem, si moramo priklicati v spomin, da sončni dan, to se pravi razdalja med dvema zaporednima poldnevoma, ni zmeraj enako dolg, da se spreminja po različni oddaljenosti zemlje od sonca in po različnem naklonu zemeljske poti okrog sonca. Te razlike so učenjaki odpravili s tem, da so sprejeli povprečni sončni dan.

Kakor vidimo, so mere različne in se spreminjajo pri raznih narodih in v raznih časih, poštenost pa je in mora biti povsod enaka in nespremenljiva in ta zahteva, da moramo vselej in povsod dajati dobro mero in vago. To je najmanj, kar mora vsak vedeti in izpolnjevati.

Ž e h a D a n i j e l i č

KRUH LJUBEZNI

(V internaciji)

V pregnanstvu jaz! A ti kruh zame si mésila
in kvasila ga s solzámi
in svoje srce in misli vanj telésila
s svojimi ljubimi, ljubimi rokámi.

Zdaj za križi med štirimi sténami
ta kruh lomim in jem
in se borim z obupa hijénami
v zadržani bridkosti do blaznosti nem.

O, kdor takega kruha ni jedel,
ne ve, kaj je ljubezen in njen blagoslov,
in se nikdar ne bo zavedel,
kaj sta ognjišče in domači krov!

V zatišni legi pod gozdnatimi Gorjanci je vojvoda Bernard Spanheimski zaradi utrditve svojega političnega in gospodarskega vpliva ob spodnji Krki in na Gorjancih ustanovil leta 1234 cistercijanski samostan, ki so mu dali po takratni navadi versko pesniško nadahnjeno ime »Studenec blažene Device Marije«. Prvi menihi so prišli iz starejšega Vetrinja na Koroškem in ne iz domače Stične, ki je bila ustanovljena nekaj let pred Vetrinjem leta 1136. Novi samostan si je ustvaril pomemben položaj ene najpomembnejših samostanskih naselbin na slovenskih tleh. Bil je v poznejših stoletjih sicer močno izpostavljen napadom Turkov in Uskokov, ki so dne 29. julija 1736 izvršili nanj roparski napad in ga opustošili. Na ta dogodek spominja Jelovškova freska nad utrjenim vhodom iz leta 1737, kljub temu pa je doživel prav v dobi baroka v XVIII. stol. nov razcvet, o katerem še danes pričajo velike, takrat izvršene prezidave, ki so dale samostanu s cerkvijo novo, še veličastnejšo obliko, kakor je bila srednjeveška. Cerkev so temeljito prezidali in ji dali baročni videz, čeprav je v jedru ostala srednjeveška, pred njo so zgradili prosto stoječe pročelje kot značilno baročni zastor za njo ležečega srednjeveškega sestava; predvsem pa so samostanska poslopja ogromno povečali in jih organizirali v celoto okrog

dvonadstropno s slikovitimi arkadami obdanega dvorišča, največjega svoje vrste v Sloveniji in daleč preko njenih meja.

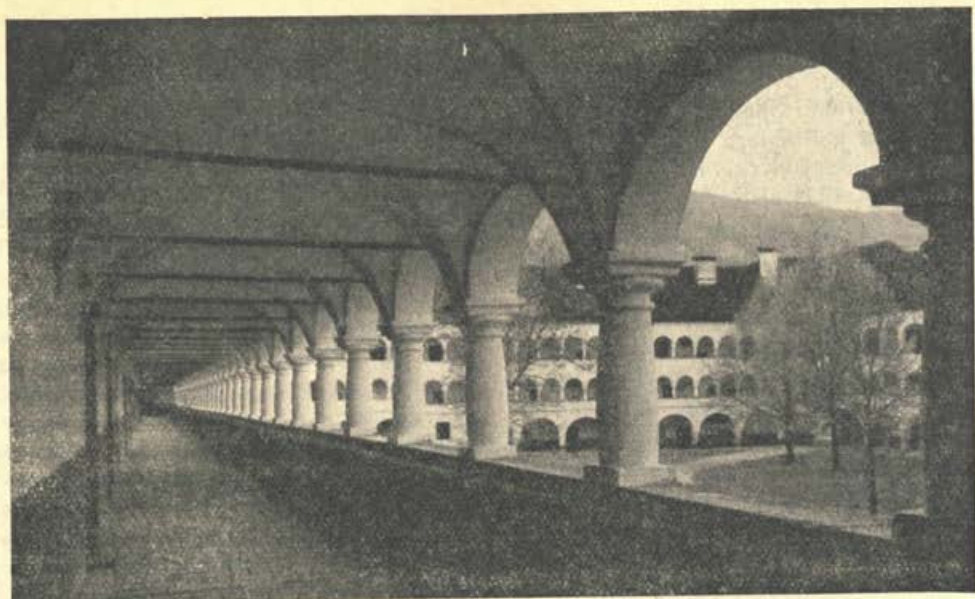
Leta 1786 je bil kostanjeviški samostan razpuščen, cerkev opustošena, samostanske stavbe pa so služile odslej raznim upravnim in stanovanjskim namenom.

V osvobodilni vojni je bil ta monumentalni arhitekturni spomenik iz vojaško operativnih razlogov leta 1943 požgan, pozimi leta 1945 pa so se po dveh zimah premočeni in razmrzli oboki cerkve podrli. S tem je bil uničen edini mednarodno pomembni spomenik srednjeveške arhitekture na slovenski zemlji, bogatemu romansko-gotskemu prehodnemu stavbarskemu slogu pripadajoča bivša samostanska cerkev, katere bistveni deli so bili leta 1931 oproščeni baročnih zazidav.

Prvotna samostanska cerkev je nastala kmalu po ustanovitvi samostana okrog srede XIII. stol. Predstavljala je lepo, čisto obliko značilnih cistercijanskih cerkva, ki se je v svojem tipičnem tlorisu naslonila na cerkev svojega materinega samostana v Vetrinju, izražala pa se je v naprednejših, že skoraj popolnoma gotških oblikah arhitekture. Tako je pri nas edina pričala o pomembni umetnostno zgodovinski vlogi cistercijanske arhitekture, katera je prva uveljavila v območju srednjeevropske ro-

Pogled na kostanjeviški samostan.

Arkadno dvorišče v kostanjeviškem samostanu, eno največjih te vrste daleč okoli.

manske arhitekture plemenite, stavbarsko mnogo naprednejše oblike in konstruktivne načine v severni Franciji, v bližini najvažnejših cistercijanskih središč uveljavljajoče se prve gotike. V tem ko Stična, ki je bila ustanovljena iz Rune pri Gradcu, ne pozna še niti v Franciji takrat že oblikovanega tlorisnega sestava cistercijanskih cerkva, je nekoliko mlajša matica kostanjeviškega samostana, Vetrinj, ki je imela svoje poreklo v francoski Loreni, ta tipični sestav že uveljavila in ga posredovala tudi Kostanjevici. Samo da ga je sto let mlajša Kostanjevica izvedla v bogatejših romansko-gotskih prehodnih oblikah. Prvotna cerkev je bila triladijska bazilikalna stavba s prečno ladjo pred pravokotnim svetiščem; ob prečni ladji pa je bila na vzhodni strani nekaka stranska prečna ladja, služeča stranskim oltarjem, kar je posebnost cistercijanske arhitekture. Prvotna ladja je bila precej daljša od sedanje. Vsi konstruktivno ogrodni deli so bili skrbno kamnoseško izdelani in za naše takratne razmere naravnost prebogato in z živahno domišljijo okrašeni. Vse kaže, da je pred sto leti skromni in asketsko strogi, tudi umetnostnemu razkošju odreka-joči se red že prešel v drugo stopnjo svojega razvoja in mu niso bili več tuji umetnostni užitki. Lepota nove stavbe se je opirala na dosledno izpeljano okvirno stavbarsko obliko, v kateri je vsak konstruktivno pomem-

ben člen individualno oblikovan in okrašen. Snopi močnejših in tanjših stebrov, nabrani okrog masivnega mnogokotnega jedra, so delili prostor glavne ladje od stranskih in poudarjali štiri ogle križišča glavne in prečne ladje pred svetiščem. Ustrezno število stebrov so bila razčlenjena tudi podnožja; vsak steber je opiral s svojo listnato in mestoma celo z živalskimi podobami okrašeno glavo lok ali rebro sestava arkad in obokov ter tako nekako samostojno prav od tal do temena prostora izražal eno izmed sil, katere so s svojo skladno soigro oblikovale prostornino. Na križiščih reber na obokih so bili kamnoseško okrašeni sklepniki; ob stenah stranskih ladij pa so se podnožja reber opirala na bogato listnato okrašene konzole. Posebno skrbno so okrasili z listnatimi venci kapitole visokih stebrov v ladji. Z neizčrpno domišljijo so sestavljali iz komaj razvitih lističev, suličastih listov, listnatih vencev in bujnega listovja ljubke košarice, čaše in vence, v drugih primerih pa se zdi, kakor da je močan veter obrnil vse liste v eno smer in jim vdahnil življenje živahne razgibanosti. Kapiteli nad korom pa kažejo celo podobe živalskih glav. Restavracija leta 1931 je odkrila vse to bogastvo v južni ladji in vrnila nekaterim delom prostornine prvotni plemeniti in resno bogati zgodnjegotski izraz. Daleč okrog se moramo ozreti po spomenikih srednje

Evrope, da najdemo drug po svojem slogu in umetnostnem bogastvu kostanjeviški cerkvi podoben spomenik, do zapadne Ogrske, kjer ta bogati tip odlično predstavlja cerkev v Jáku pri Sombatelju, in do Dunaja, kjer se zdi nasproti dvoru ležeča cerkev sv. Mihaela z arhitekturo svoje ladje v nekem oziru kar dvojnik kostanjeviške. Nedvomno je, da se noben arhitekturni spomenik v Sloveniji po svojem umetnostno zgodovinskem pomenu ne more kosati s porušeno kostanjeviško cerkvijo.

Izredno dolgo prvotno cerkev so na zapadni strani že v gotski dobi konec XIV. ali pa začetek XV. stol. precej skrajšali in postavili nov zapaden ostrokoten zaključek prostora, nad katerim je bil pozneje zgrajen še ohranjeni zvonik.

Sreda XVIII. stol. pa je dala cerkvi sploh popolnoma novo lice. Gotske oboke, snope stebrov in druge značilnosti so zazidali, svetišče pa nekoliko podaljšali, tako da je prostor dobil popolnoma nov izraz. Prosto stoječa fasada na zapadu v precejšnji razdalji od stavbe same je prepričevala obiskovalce, da se za njo nahaja razkošna baročna cerkev. O bogastvu opreme te prenovljene cerkve pa pričata prižnica in oltar v župni cerkvi na Golem; prižnica predstavlja enega viškov baročnega kiparstva na Slovenskem.

Danes je ta lepoto in zgodovinsko izredno pomembna stavba razvalina. Toda tudi kot razvalina je ohranila še mnogo svojih mikov in zgodovinsko pričevalnih vrednot. Vredna je, da jo tudi kot razvalino čuvamo tako, da se po nepotrebem ne podre noben ohranjen del in da se shrani vsak kamnoseško obdelan kamen. Kakor smo ugotovili že pri razvalini minoritske cerkve v Ptuj, ki je nastala nekako v istem času, smo tudi tu opazili na doslej nevidnih ploskvah kamnitnih klad svojevrstne znake, delavniške risbe in tehnične posameznosti, ki odkrivajo zanimiv pogled v delavniške navade srede XIII. stoletja.

Razen cerkve ima kostanjeviški samostan še druge zgodovinske zanimivosti: Na zunanjsčini na treh mestih Jelovškove freske, v podrtini prednjega, ob dozdevni cerkveni fasadi ležečega trakta ostanke baročnih fresk, na stenah prvotnega samostanskega križnega hodnika, kjer so nedvomno vedrejšje gotske arkade nadomestile resne baročne, pa so ostanki stenskih slik

Samostanska cerkev v Kostanjevici, zgodnjegotska arhitektura stranske ladje.

iz XVI. stol., upodablajočih Kristusovo življenje in trpljenje.

Rešitev obsežnega arkadnega dvorišča, ki je zaradi svoje velikosti izredna posebnost, z obnovitvijo ohranjenih traktov pomeni ohranitev trajno privlačne posebnosti za Kostanjevico in vso Slovenijo, ohranjanje cerkvene razvaline pa dragoceno, znanstveno pomembno dokazilo visoke stavbarske kulture srede XIII. stol.

K s. M e š k o

PESEM

V trpljenje moje kdaj posije
kak žarek z božjega neba
in v pesem bol se mi prelije
in breme pade mi s srca.

O pesem, sladki dar nebeški!
Zahvalim te za njo, nebo!
Življenja dalo jarem težki,
a več si dalo s pesmijo.

Uh, te številke!

Poštevanka je prvo, česar je deležen dandanes vsak zemljan v kulturnih in civiliziranih deželah. Številka je tako splošno uporabljena, da brez nje ni mogoče več shajati na svetu. Ob tem se nam skoraj čudno zazdi, če pomislimo, da so še danes ljudje in ljudstva na svetu, ki jim ni treba šteti dalje ko do pet in še pri tem jim ni treba tako natančno računati, da bi morala razlikovati dve od tri.

Neštetokrat smo lahko priča, ko se naši otroci med seboj bahajo, do koliko že znajo šteti. Pa se vrstijo števila: sto, tisoč, milijon, milijarda, bilijon, trilijon, kvadriljon, kvintiljon, sekstiljon... centeziljon. Danes se že vsak paglavec igračka s temi pojmi, ni pa še tako dolgo, kar niti učenjaki niso znali šteti do milijona. Beseda milijon se je pojavila šele leta 1362, milijarda (tisoč milijonov) pa komaj v 19. stoletju.

Šteti znamo torej dandanes do neskončnosti. Ali pa tudi kaj dobro poznamo posamezne vrednosti navedenih števil?

Vzemimo milijon.

Kaj se vam zdi, ali živi kak človek milijon sekund?

Verjetno bo vsak zanikal. Če pa začnemo računati, ugotovimo, da en milijon sekund kaj hitro mine. Že štirinajsti dan začnemo drugi milijon sekund...

Zdaj nam pojem bilijona pač ne bo delal težav.

Ostanimo torej kar pri prejšnjem vprašanju: Ali doživi kak človek bilijon sekund?

»Kajpak, da jih doživi!« mi boste vsi od kraja odgovorili. Pa ste se spet urezali. Kajti bilijon ni tako preprosta stvar, kakor bi kdo sodil. Če sklepaš: milijon je dvanajst dni, potem je bilijon kak mesec, se motiš na vso moč. Bilijon je namreč milijon milijonov, bilijon sekund torej čez 30.000 let.

Že bilijon je docela »nemogoča« številka, kaj šele trilijon, ki ga zapišemo z 19 številkami, kvadriljon, ki ga zapišemo s 24 številkami, in centeziljon, ki ga zapišemo samo s — 600 številkami.

Srce utripne na uro približno tisočkrat, če doživiš šestdeset let, ti je napravilo približno dve milijardi 630 milijonov udarcev.

Milijarder, ki bi hotel prešteti svoje premoženje — recimo, da ima same novce

po dolarju — bi moral 38 let šteti, vsak dan vsaj dvanajst ur, v vsaki minuti vsaj sto novcev.

Vzemimo 40 praznih škatlic za vžigalice. V prvo škatlico denimo eno vžigalico, v drugo še enkrat toliko, torej dve, v tretjo še enkrat toliko kakor v drugo, torej štiri, v četrto še enkrat toliko kakor v tretjo, torej osem in tako dalje. Kaj pravite, koliko vžigalic potrebujemo za izpolnitev naloge? Odgovor je kajpak zelo težak, a vendar si tako presenetljive rešitve niste mogli misliti, kajti vžigalic je treba nič več in nič manj kakor en bilijon, 99.511 milijonov, 627 tisoč in 776 (1,099.511,627.766). Recimo, da stane tisoč vžigalic eno paro. Koliko bi stala vsa ta neznanska množina vžigalic? Ali bi jih mogel kdo kupiti? Odgovor se glasi: deset milijonov 995 tisoč, 116 dinarjev, 28 par (10,995.116,28). Nadalje nas zanima, koliko lesa je treba za izdelavo prej navedenega števila vžigalic. Morebiti ne boste verjeli, a potreben je precejšen gozd (44.000 dreves), pri čemer mora vsako drevo nuditi po deset kubikov uporabnega lesa. Če računamo za vsako drevo 25 m²

Pogled na porušene oboke samostanske cerkve pri Kostanjevici.

površine, bi meril ves gozd 1,100.000 m². Recimo, da bi hoteli na kraju prejšnjega gozda postaviti mesto, bi lahko zgradili na tem prostoru vsaj 1.100 hiš in jih zvezali s potrebnimi cestami in ulicami.

Vzemimo še eno nalogo. Vprašajte svoje poslušalce, ali je mogoče primerno velik in tenak list papirja petdesetkrat prepogniti. Prav gotovo vam bodo vsi odgovorili, da ga lahko. A če bi samo malo pomislili, bi drugače odgovorili, kajti že pri tretjem prepogibu dobimo osem listov, pri četrtem šestnajst in tako dalje. Pri sedmem prepogibu je papir že 128 krat debelejši kakor spočetka. Pri dvajsetem prepogibu dobimo že dvajset metrov visok steber. Pri štiriindvajsetem prepogibu ima papirnati stolp že višino 450 metrov. Pri tridesetem prepogibu je stolp že tako neznansko visok, kolikor meri obseg zemlje po ravniku, torej nad 40 milijonov metrov. Kakšen neskončen steber bi bil pri petdesetem prepogibu, si niti pri najboljši volji ne moremo zamisliti. Vsekakor pa bi moral biti papir precej večji ka-

kor površina vse zemlje, da bi mogli kaj početi z njim.

Za konec še malo šale: V šoli smo imeli dostikrat takele naloge: Če en človek porabi 120 dni, da prekoplje njivo, bi jo dvajset mož prekopal v desetih dneh, sto dvajset mož v enem dnevu, devet sto šestdeset mož v eni uri. Koliko mož prekoplje isto njivo v eni sekundi? Odgovor je matematično sicer zelo lahek, kajti glasi se: tri milijone, 456 tisoč mož, a kako daleč je ta odgovor od vsakdanje resničnosti, je gotovo tudi vsakemu jasno brez posebnega premišljevanja. Matematika in računi so eno, življenje je pa drugo. In tega se danes človek dostikrat premalo zaveda, ko računa za mizo o dobičku in zgubi, o delu in uspehih, namesto da bi računal stvarno na podlagi resnično dobljenih uspehov.

Kakor vidimo, skrivajo številke vse več v sebi, kakor si navadno mislimo, niso torej samo suhe številke, ampak so ravno tako varljive kakor vsaka druga človeška stvaritev.

Atomi in njihova teža

Že dolga desetletja so se vsi pomembnejši učenjaki fiziki in matematiki ukvarjali z vprašanjem atomov in tako imenovane atomske energije. Končno leto zadnje vojске je hkrati začetno leto čudovitih možnosti, ki jih nudi izraba atomske energije. Mogoče ne bo dolgo, ko se bomo lahko vsi okoriščali z najnovejšimi pridobitvami znanosti. Kakor si namreč še pred petdesetimi leti nikakor ni bilo mogoče misliti, da bomo tako vsi od kraja lahko uživali ugodnosti, ki jih nudi ugotovitev eterskega valovanja, da bomo namreč v vsaki hiši lahko imeli radio in poslušali tako rekoč ves svet, kakor si takrat še nismo mogli resno misliti, da bo letalo v prihodnosti najbolj uporabljano sredstvo za hitri in daljni promet, tako si danes težko zamišljamo, da bi utegnili imeti ljudje kaj koristi od atomske energije. Mogoče pa bomo še sami priča povsem novemu razvoju v gospodarstvu, industriji in prometu. Morebiti bodo neizčrpne sile atomov nadomestile pojemajoče zaklade premoga in bencina, mogoče bomo v prihodnosti kmalu doživeli čas, ko bo kot edino moderno pogonsko sredstvo v veljavi atomska energija.

To je za zdaj res še skrivnost prihodnosti, zato jo prepustimo učenjakom in gospodarstvenikom, mi pa se ozrimo v preteklost in pogledimo, v kakšno sivo davnino sega iskanje in prizadevanje, ki je šele ta leta rodilo oprijemljive sadove.

Vsakega bo nedvomno zanimala teža atoma, ker se bo nehote domislil ob tej besedi na porazno in blazno razdiralno moč atomske bombe. Mogoče si bo mislil, da je atom kdo ve kako težak, in bo morebiti presenečen, ko bo zvedel, da tehtajo atomi od 1,66 do 392,3 kvadriljonine grama. To se pravi, da bi morali imeti domala kvadriljon atomov, da bi tehtali skupaj en gram, ali z drugimi besedami, da je v enem gramu kake snovi približno kvadriljon atomov. Koliko je kvadriljon, si težko zamislimo, napišemo pa ga s 24 ničlami (1,000.000.000.000.000.000.000.000). Najtežja prvina je uran, ki ima zgoraj navedeno atomsko težo 392,3 kvadriljonine grama, najlažja pa vodik 1,66 kvadriljonin grama.

Kakor smo omenili, je zgodovina raziskavanja atomov že silno dolga. Že stari Grki — zlasti Levkipos in Demokritos Abderski (460—370 pred Kristusom), očeta

atomske teorije — so učili, da sestoji vsaka snov iz delcev, ki so nedeljivi. Od tod tudi beseda atom, ki je grškega izvora in pomeni nedeljiv. Vidimo, da je moderna znanost z razbitjem atoma to besedo postavila na laž. Nauk o atomih je za Demokritom prevzel Epikur, za njim pa Lukrecij, Cicero in Seneka. Od tod je prešel v novi vek, kjer ga je v 17. stoletju obnovil Gassendi (1592—1655), francoski filozof, nasprotnik znamenitega Kartezija-Descarta. V začetku 19. stoletja je angleški fizik John Dalton (1766—1844) uvedel atomizem z velikim uspehom v moderno kemijo.

Določanje in ugotavljanje atomske teže je nujno povezano s tako imenovano specifično težo posameznih snovi. Na splošno velja prepričanje, da je svinec najtežja prvina, saj imamo celo pregovor, ki pravi: težak ko svinec. V resnici pa je svinec lažji od zlata, iridija, osmija, platine, tantala, urana, volframa, živega srebra in še nekih prvin.

Kaj je specifična teža? Če na 45° severne ali južne zemeljske širine, to se pravi približno na vzporednikih, ki drže skozi naše kraje, stehamo kubični centimeter vode pri 4° Celzija, tehta ravno en gram. Če pod enakimi pogoji stehamo enako veliko kocko zlata, ugotovimo, da tehta 19,3 grama. Specifična teža zlata je torej 19,3. Največjo specifično težo ima prvina osmij, namreč 22,5. Svinec je komaj pol toliko težak, kubični centimeter svinca namreč tehta 11,3 grama.

Mimogrede bodi povedano, da ima vsaka snov na različnih predelih zemeljske površine različno težo. Znano je namreč, da je teža prav za prav privlačevanje zemeljskega jedra. Čim bliže smo zemeljskemu središču, tem bolj nas privlačuje nase, čim dalje smo stran, tem šibkejša je ta moč. V malem lahko opazujemo to pri magnetu. Ravno zato moramo imeti tako imenovani matični kilogram, o katerem smo govorili v članku o merah in vagah. Zato smo tudi prej pri določevanju specifične teže omenili zemeljsko širino. Ker je zemlja nekoliko sploščena, je na obeh tečajih vsak predmet bližji zemeljskemu središču, zato torej težji, obratno pa je na ravniku dalje stran od zemeljskega jedra, zato ga manj priteguje, torej predmet manj tehta, je lažji. Ker pa je razmerje enako za vse snovi, ker se spreminja teža ku-

bičnega centimetra vode enako kakor teža kubičnega centimetra zlata na raznih zemeljskih koncih, zato ostane tako imenovana specifična teža povsod enaka, ker pomeni samo razmerje določene snovi z ozimrom na težo vode.

Zanimivo je, da sega tudi odkritje specifične teže daleč v sivo davnino. Kakor je Demokritos že starim Grkom razlagal atomsko teorijo, tako so stari Grki vedeli tudi za specifično težo. Odkril in uporabil jo je prvi Arhimedes v tretjem stoletju pred Kristusom. Zgodba odkritja pa je takale. Sirakuški kralj Hiero si je dal napraviti lepo zlato krono. Natančno je odtehtal zlatarjem določeno količino zlata in, ko so mu zlatarji vrnili napravljeno dragoceno krono, je spet stehal in ugotovil, da se teža docela ujema. Vendar je dvomil o poštenosti svojih rokodelcev, zato je naročil tedanjemu učenjaku, znamenitemu matematiku Arhimedu, naj se prepriča, če niso spretni zlatarji primešali dobljenemu zlatu kake druge manjvredne kovine. In če so jo, koliko? Arhimedu se je kmalu posvetilo, da je zlatu primešano srebro, ali kako naj to znanstveno ugotovi, ne da bi krono pokvaril in raztopil? Pomagalo mu je naključje. Ko se je ravno ukvarjal s temi ugibanji in raziskavanji in se je mislil od prehode vročine malo ohladiti v mrzli vodi, je stopil v kopalno kad, polno vode. Čim bolj se je potapljal v vodo, tem više je segala voda v kadi in nazadnje začela teči čez rob. Tedaj se je učenjaku mahoma vse zavrtelo pred očmi. Planil je pokonci, kar nag stekel na ulico in kričal po vseh sirakuških cestah radostno vest, da je rešil nalogo, ki mu jo je bil zadal vladar. Vpil je: Heureka, heureka! Po naše bi se temu reklo: Našel sem, našel sem! Ko se je pomiril, se je vrnil domov in trezno začel preizkušati svoje dožnanje. Napolnil je prostorno posodo do roba z vodo in potopil vanjo kos zlata, ki je tehtal ravno toliko kakor vladarjeva krona. Določena količina vode je stekla čez rob. Ko je dvignil zlato iz posode, je lahko natančno ugotovil, koliko vode je odteklo. Potem je spet napolnil posodo do roba in namesto kepe zlata vtaknil vanjo kepo srebra z enako težo. Spet je potekla voda čez rob in spet je lahko učenjak ugotovil, koliko je je steklo. Zdaj je bilo Arhimedu jasno, da je zlato težje od srebra, kajti zlata kepa je

spodrinila manj vode kakor srebrna. Moral je ugotoviti samo še eno: koliko srebra je primešano zlatu v kroni. Za to dognanje je potopil v posodo z vodo krono in na podlagi spodrinjene vode brez posebnih težav ugotovil, da je bil zlatar slepar. In ne samo to: dokazal je tudi, koliko srebra je pridejanega zlatu.

Moderno določanje specifične teže se sicer oslanja na Arhimedova načela, vendar je izpopolnjeno. Najpreprostejši način je tehtanje s tako imenovano »hidrostatično« tehtnico. Na eno skledico postavljamo uteži, na drugo pa enkrat postavimo telo, ki bi mu radi določili specifično težo, pri drugem tehtanju pa isto telo obesimo na nitko in to nitko pritrdimo pod skledico in telo potopimo v posodo z vodo.

Sužnji in stroji

Gonilna, delovna sila vseh starih časov je bil suženj. Uporabljali so ga posamezno ali v skupinah za črpanje vode, za vrtenje mlinov, za dviganje bremen in tako dalje. Ker pa je tudi suženjska sila stala denar, so si že stari prizadevali, da bi jo nadomestili s stroji. Grki in Rimljani so že na veliko uporabljali sužnje pri tako imenovanih samótežnih kolesih. Egipčanske piramide so zgradili z uporabo dolgih dvigal, vzvodov, ki so dvigala kamne na vrveh. Rimske velike pekarnice so imele stroje za mesenje in pregnetanje testa. V rimskih gledališčih so uporabljali velika dvigala, da so lahko hitro postavili na oder ali v areno borilce in zveri. Galci so na poljih uporabljali kosičnice.

Že v starih časih so bile visoke šole za inženirje. Le tako si moremo razložiti, da so že pred dva tisoč leti gradili stvari, o katerih se komaj danes lahko pogovarjamo brez čudenja. Vzemimo ladje, s katerimi so prepeljavali najtežja bremena, na primer mogočne obeliske iz Egipta. Dalje vodovode s 16 do 20 atmosferami pritiska (v Pergamonu v Mali Aziji leta 180 pred Kristusom). Ob Moseli so bile velikanske žage, ki jih je gnala voda. Za pridelovanje olja in vina so imeli močne stiskalnice. Za glajenje in likanje blaga tudi posebne vijačne stiskalnice. Javna kopalnišča so imela na voljo vse mogoče potratje. Po zasebnih hišah so bile kovinske kopalne peči s svinčenimi

Zanimivo in presenetljivo je, kako malo je prav za prav človek v svoji tisočletni zgodovini napredoval, kako počasi dosegamo rezultate (uspehe), o katerih so sanjali in jih slutili že stari narodi. Moderna tehnika in pripomočki sodobne kemije, fizike in matematike so sicer pomagali čez marsikak prepad in so odgrnili že marsikatero zaveso, a vendar jih je še polno in čedalje večjih, docela neodstranljivih. Ali je res mogoče, da je vse skupaj na svetu samo skupek naključij in raznih naravnih zakonov?

Ali ni nujno, da vse te skrivnostne zakone, ki jih človeški um s tolikim trudom le odkriva, a jih niti za trohico spremeniti ne more, da te tajne svetove vodi najvišje razumno bitje — Bog?

cevmi in medeninastimi petelini. Dalje so bile znane že starim naslednje stvari: kuhinjski, plutovinasti vložek za v čevlje ob slabem vremenu, zložljiv sončnik, naprstnik, umetna roka ali umetna noža za vojne pohablence, telefonska napeljava med notranjščino hiše in vratarjem, stranišče s stalnim oplakovanjem, vrtljiv stol in vrtljiva vrata. Otroci so se igrali z obroči, vrtavkami, spuščali so zmaje. Poznali so gibljive lutke in živali, nadalje gugalnico in vrtljak. Rimski vojaki so kadili iz lončenih pip (seveda ne tobaka). Rimski cesar Komodus (ob koncu drugega stoletja po Kristusu) je imel vozove z merilci pota. Po svetiščih so bili avtomati za blagoslovljeno vodo. Če si vrgel vanje novčič, je priteklo nekaj blagoslovljene vode. Jeseni leta 67 je nekdo v Rimu napravil poskusni polet z umetnimi perutmi. Poizkus se je ponesrečil in letalec si je polomil noge. Tudi elektriko so poznali, seveda samo v naravi: električne ribe in strelo. Posamezni cesarji so imeli kar svoje inženirje, ki so jim gradili najčudovitejše avtomate in aparate. Znan je po tem posebno cesar Neron. Prav svojevrstne stroje so poznali stari za vojskovanje: lesene cevi za zažiganje na daleč, prače, ovne in tako dalje.

Vsak čas ima svoje stroje, svoje delavce in svojo tehniko. O sivi davnini premalo vemo, zato o marsičem sodimo, da je šele sad našega časa.

Največja izguba je v zadnji vojni zadela zgodovinski in umetnostni Ptuj z uničenjem minoritske cerkve, ki so jo Nemci pogosto prezirljivo označevali kot »vindišarsko« župno cerkev, ker je služila predvsem slovenski ljudski okolici mesta in s tem za tenkočutne predstavnike višje družbene, v veliki meri tujerodne meščanske in uradniške plasti vidno kazila lice nemškega kulturnega središča.

Ko so dne 4. januarja 1945 okrog 11. ure dopoldne zavezniška letala izvršila napad na ptujske železniške naprave in merila nedvomno predvsem na tik za minoritskim samostanom ležeči železniški most, je bila minoritska cerkev naravnost zadeta in v trenutku izpremenjena v kup razvalin, samostan pa je bil občutno pretresen in poškodovan. Učinek eksplozije je bil tolik, da so razvaline popolnoma zasule ozko ulico ob severni strani cerkve, da je cerkveno pročelje zasulo velik del trga pred seboj in da je bil zasut tudi glavni, s cerkvenim pročeljem v skladno celoto oblikovani samostanski vhod; z njim vred se je zrušilo tudi severno krilo stebrišč samostanskega križnega hodnika. Nepojasneno je, kaj je dalo eksploziji, ki se je nedvomno izvršila prav v cerkvi, toliko moč, in alj ni velik del uničujočega učinka pripisati municiji, ki je Nemci, kakor se zdi, še niso popolnoma odstranili iz cerkve.

Minoritska cerkev v Ptuj, pogled na stavbarsko razkošno baročno fasado.

Škoda, ki jo je bombardman povzročil, je kulturna in narodna. Slovenci so izgubili svojo priljubljeno, njim stoletja služečo farno cerkev, mesto Ptuj eno svojih največjih znamenitosti, ki se je učinkovito uveljavljala tudi v njegovi zunanji podobi, vsa Slovenija pa enega najvažnejših arhitekturnih spomenikov zgodnjega gotskega sloga.

V svoji zadnji obliki je kazala ta stavba sicer po pročelju in notranjščini baročno lice, oboki svetišča in meniškega kora ter zunanjščina prezbiterija pa so še jasno izražali prvotne oblike. Njen umetnostno-zgodovinski pomen se je opiral tako na izredno kakovost prvotnih gotskih oblik kakor na prevladujočo baročno prezidavo.

Čas postanka te cerkve ni zanesljivo ugotovljen. Gotovo je le, da je bila postavljena po enotnem načrtu istočasno ali kaj kmalu po ustanovitvi minoritskega samostana. Vprašanje postanka tega samostana pa je za zgodovinarje še vedno sporno. Staro izročilo navaja sicer leto 1239 in je samostan leta 1939, zanašajoč se na verjetnost tega izročila, slovesno praznoval svojo sedemstoletnico. Tako bi spadal ptujski samostan med najzgodnejše, že v drugem desetletju po ustanoviteljevi smrti v srednji Evropi uresničene minoritske ustanove. Proti temu izročilu pa je uveljavljal pokojni prelat dr. Fr. Kovačič tehtne politične in versko zgodovinske razloge in oporekal možnosti postanka pred letom 1280. Leta 1931 v cerkvi odkrite stenske slike, ki so nastale po vsej verjetnosti v šestem desetletju XIII. stol., pa dokazujejo, da je cerkev, in z njo sevé tudi samostan, okrog 1260 že stala. Njen stavbarski tip je bil kljub baročnim prezidavam še popolnoma jasen: Zidana je bila načrtno kot samostanska, pridigarjskim namenom ustrezajoča prostornina z enotnim, na podolgovato pravokotniški osnovi zgrajenim prostorom za vernike. Okvirni zidovi tega prvotno z ravnim lesenim stropom pokritega prostora so se ohranili v jedru po videzu baročnih sten ladje. Na vzhodni strani je visok šilast slavolok odpiral ta prostor v svetišče, ki je bilo po zahtevah cerkva prosjaških redov razmerna dolgo in na vzhodni strani zaprto s tremi, na pravilno peterokotni osnovi zgrajenimi zaključnimi stenami. Odličje svetišča se je izražalo s križasto rebrastimi oboki s

Notranjščina minoritske cerkve v Ptuju z dragoceno opremo iz srede XVIII. stol.

sklepniki, skrbno kamnoseško izdelavo vseh okvirnih in konstruktivno bistvenih delov ter z velikimi, s krogičjem okrašenimi večdelnimi okni, ki so ta prostor obilno razsvetljevala. Na zunaj se je svetišče odlikovalo z oporniki in preprostimi, a krasilno kiparsko učinkovitimi podobami živalskih glav nad njimi. O notranjščini prvotne cerkve vemo, da je imela v obeh kotih ob slavoloku dva stranska oltarja pod nastreški, oprtimi na tanke gotske stebriče. Stene za oltarjem in ob njem so bile poslikane s slikami Kristusa Kralja, obdanega od sedečih figur, in smrti sv. Frančiška Asiškega, ustanovitelja minoritskega reda. Izraziti slog teh slik dokazuje, da jih je nekako v šestem desetletju XIII. stol. naslikal slikar, ki je restavriral in dopolnil znamenite, takrat po požaru poškodovane stenske slike v škofovi kapeli nad vhodno vežo stolnice v Krki na Koroškem. Ptujске slike so umetnostno zgodovinsko posebno pomembne po tem, da je obraz mrtvega sv. Frančiška naslikan z nedvomno težnjo, podati njegovo resnično, po opisih in upodobitvah sporočeno nam obličje.

V ti prvotni, meniško skromni, a vendar zelo izraziti obliki je predstavljala ptujska minoritska cerkev enega zgodnjih primerov gotskega sloga v srednji Evropi in je bila

po tem izraz mnogo naprednejšega stavbarskega razpoloženja kakor nekako istočasno nastala, v jedru sedanje stolnice ohranjena prvotna mariborska župna cerkev.

Nad 400 let je obdržala ta cerkev svojo prvotno, meniško skromno srednjeveško obliko. Okus ljudi se je medtem že zdavnaj odtujil oblikam srednjeveške umetnosti; od srede XVII. stol. dalje pa se je tudi v Sloveniji začel uveljavljati baročni način, ki se ni omejeval samo na posamezna dejanja, ampak je stremel za tem, da po širokopoteznem načrtu s pomočjo arhitekture na novo uredi vse življenjsko okolje krščanske Evrope. V Ptuju je nove težnje uveljavljal posebno minoritski gvardijan (z majhnim presledkom od 1671—1704) p. Gašper Dietl. Samostan in cerkev sta po njegovem prizadevanju dobila razkošno, velikopotezno monumentalno obliko, ki sta jo ohranila do naših dni. Predvsem je bila cerkev z novo, s štukaturami in kipi okrašeno fasado za pogled s trga zvezana s samostanom v skladno enoto. Na levi je bila cerkvi leta 1678 prizidana lavretanska kapela, na desni pa njeni obliki ustrezno oblikovan glavni vhod v samostan. Na severni strani je bila leta 1677 cerkvi prizidana s kupolo pokrita kapela sv. Antona Padovanskega; v zadnji polovici dolgega gotskega svetišča pa je

bila v pritličju zgrajena zakristija in leta 1685 njen strop okrašen s štukaturami in freskami; nad njo je bil urejen meniški kor. Preureditev cerkve, ki je dobila v ladji banjast obok, je bila dokončana šele leta 1752 z novo, kiparsko bogato okrašeno opravo. Zakristija je dobila enotno zasnovano, umetno mizarско izdelano opremo, kjer so bile shrambe za paramente, predalniki, omare in mize združene v enotno, živahno razgibano podobo s spovednicami, ki so jih krasili reliefno izdelani, na spoved in pokoro nanašajoči se prizori. To nedvomno ptujsko delo je predstavljalo v naši domovini enega izmed viškov baročnega umetnega mizarstva. V cerkvi pa so bili postavljeni 4 oltarji in prižnica. Vrh velikega oltarja so postavili kamenit kip stoječe Marije z detetom v naročju, ki je bil odlično kiparsko delo iz začetka XV. stol.; arhitekturo oltarjev pa so krasili veliki, belo pobarvani svetniški kipi, ki so spadali med najlepša baročna kiparska dela pri nas. Delo je izvršil štajerski kipar Jožef Straub, ki je bil rojen leta 1712 v Wiesensteigu na Württenberškem in je s svojimi brati predstavljal sredi XVIII. stol. enega

Glava umrlega sv. Frančiška As.; freska iz okr. 1260 v minoritski cerkvi v Ptuj.

viškov kiparske umetnosti v lesu na Bavarskem in na Štajerskem. Njegov brat Janez Krstnik Straub je namreč deloval v Monakovem in velja za enega najpomembnejših bavarskih kiparjev XVIII. stol.; drugi brat Filip Jakob Straub pa se je 1733 naselil v Gradcu, kjer se je poročil z vdovo znanega kiparja Janeza Jakoba Schoya in prevzel vodstvo njegove delavnice; pridobil si je sloves enega najpomembnejših štajerskih baročnih kiparjev. O Jožefu Straubu sicer manjka podatkov, vemo pa, da je delal 1736 v Ljubljani pri Henriku Mihaelu Löhru in da je delal pri opremi ljubljanske diskalceatske cerkve in se zaradi tega med 1737—45 zapletel v spor z ljubljanskim kiparskim cehom.

V novejšem času je skladno in z veliko voljo po umetnostni kakovosti baročno prezidana cerkev doživela marsikako spremembo, ki ni bila v prid njeni lepoti. Predvsem so jo kazile stenske slike podpoprčne vrednosti. V letih 1931—32 pa je bila temeljito renovirana in dobila nazaj velik del prvotne baročne učinkovitosti. Takrat so bili odkriti tudi ostanki slikarjev iz srede XIII. stol. in ugotovljena marsikatera za njeno zgodovino važna poteza.

Danes je vsa ta lepota, ki je predstavljala enega najpomembnejših spomenikov baročne umetnosti v Sloveniji, samo še kup razvalin. Toda tudi te razvaline pričajo marsikaj novega, doslej neznanega. Ko so se namreč podrli skladi kamnoseško najskrbneje obdelanih kamnitnih klad, sestavljajočih nosilno ogrodje stavbe, so se pokazali na doslej očesu skritih prekrivajočih se ploskvah razni vklesani znaki v obliki križev, velikih črk in drugačnih sestavov. Po njih se nam sedaj odpira zanimiv pogled v zgodovino kamnoseške obrti na zgodnji stopnji razvoja srednjeveških delavnic, preden so se uveljavili splošno znani, na vidnih ploskvah vklesani kamnoseški znaki.

Ptuj in z njim vsa Slovenija je z minornitsko katastrofo izgubil najlepšo baročno fasado, za naše kraje redek primer zgodnje gotske arhitekture, enega najlepših gotskih kipov, najpomembnejše priče domače baročne mizarске obrti in prvovrstna baročna kiparska dela Jožefa Strauba. Vse to so take izgube, da nam jih nobena reparacija ne more več povrniti.

Trideseti februar?

Pomota, boste nemara rekli. Ali pa štetje po kakem novem koledarju. Ne prvo in ne drugo! Trideseti februar je mogoč v našem koledarju, a le v posebnih okoliščinah. Toda preden razložimo te okoliščine, se moramo seznaniti z dnevnim časom na raznih koncih sveta.

Vemo, da je svet podoben krogli, recimo pomaranči. Mislimo si, da je ta pomaranča prebodena skozi muho in pecelj s palico in da se okrog te palice vrti. Tako se tudi naša zemlja vrti okoli svoje osi, ki drži skozi severni in južni tečaj. Na zemlji najpreprosteje opazamo to vrtenje po dnevu in noči, ki se venomer ponavljata. To pomeni, da se zemlja v štiri in dvajsetih urah zasuče okrog svoje osi. Tisti del zemlje namreč, kjer, recimo, stojimo zdajle mi, se ob šestih tako zavrti proti soncu, da ga zagledamo, torej pravimo, da sonce vzhaja, dopoldne se zemlja že toliko zasuče dalje, da imamo sonce ravno nad glavo, od poldneva proti večeru pa se naš košček sveta odmika od sonca, leze v senco. Res zvečer, recimo ob šestih, sonca ne vidimo več, zašlo je, kakor pravimo.

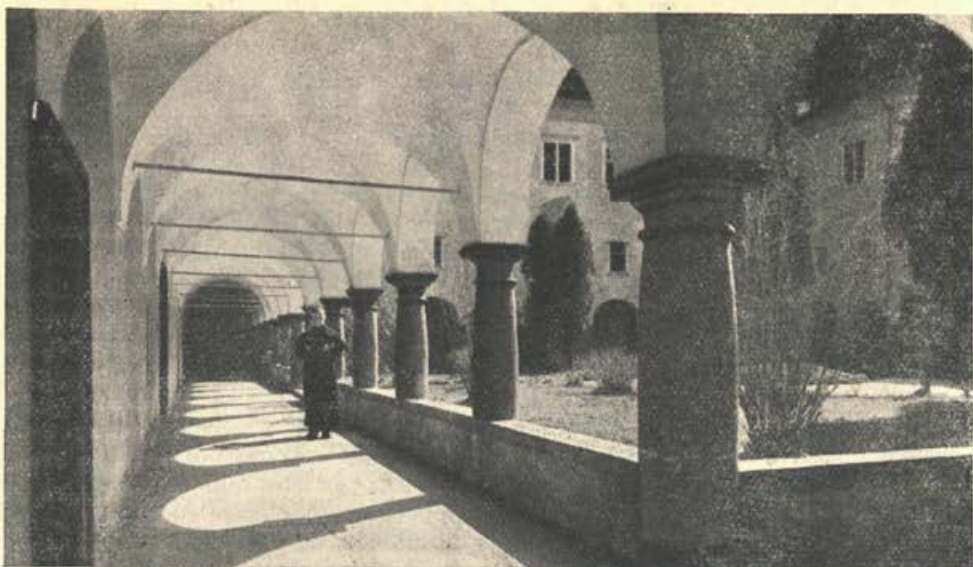
Poglejmo od druge plati vprašanje časa. Vso zemljo so učenjaki iz raznih razlogov prepregli z dozdevno mrežo vzporednikov in poldnevnikov, da morejo z njimi določati krajevne dolžine in širine. Kaj je poldnevnik? Vrnimo se nazaj k pomaranči. Olupimo jo, previdno, da ne pokvarimo sadu. Pokaže se nam plod, sestavljen iz toliko in toliko rezin. A dokler rezin ne strgamo vsaksebi, imamo enakomeren plod s črtami, ki drže od peclja proti muhi in od tod po drugi plati nazaj proti peclju. Mislimo si ravno take črte na naši zemlji od severnega tečaja proti južnemu in od tod nazaj proti severnemu. Učenjaki so potegnili 360 takih črt in jih imenovali poldnevnik. Prvi gre skozi zvezdarno v Greenwichu (reci griniču) pri Londonu, petnajsti približno skozi naše kraje, trideseti skozi Leningrad v Rusiji, petinštirideseti čez Kavkaz (Tiflis), šestdeseti čez Ural, petinsedemdeseti čez Lahore v Prednji Indiji, devetdeseti čez izliv Gangesa v Bengalskem zalivu, stopeti skozi Singapur, stodvajseti skozi Manilo na Filipinih, stopetintrideseti skozi Osako na Japonskem, stopetdeseti skozi Sydney v Avstraliji, stopetinšestdeseti čez Marshallsko otoč-

je na Pacifiku, stoosemdeseti čez otoke Fidži na Pacifiku. To je sto osemdeset poldnevnikov od Greenwicha proti vzhodu, drugih sto osemdeset poldnevnikov štejejo od Greenwicha proti zahodu. In sicer gre petnajsti poldnevnik zahodne dolžine skozi Gvinejo v zahodni Afriki, trideseti čez Azore v Atlantskem oceanu, petinštirideseti čez Rio de Janeiro v Južni Ameriki, šestdeseti čez Buenos Aires v Argentini, petinsedemdeseti čez New York, devetdeseti čez New Orleans v Združenih državah, stopeti čez Denver v Coloradu v Severni Ameriki, stodvajseti čez Los Angeles, stopetintrideseti čez izliv reke Makenzie v Kanadi, stopetdeseti čez sredo Alaske, stopetinšestdeseti čez Beringov preliv med Azijo in Ameriko, stoosemdeseti zahodne dolžine je enak stoosemdesetemu vzhodne dolžine, torej gre čez otoke Fidži v Pacifiku.

Ker vemo, da se zasuče zemlja v štiri in dvajsetih urah popolnoma okrog svoje osi, se zasuče v vsaki uri za eno štiriindvajsetino. Koliko je to? Če vzamemo, da je zemlja razdeljena na 360 poldnevnikov (180 vzhodnih in 180 zahodnih), se zasuče vsako uro

Zunanjščina prezbiterja minoritske cerkve v Ptuj, edinstven primer zgodnjegotske arhitekture v Sloveniji.

Križni hodnik minoritskega samostana v Ptuju.

za petnajst poldnevnikov, petnajst stopinj. Ko imajo na primer v Londonu (pri poldnevniku 0) sončni vzhod, pri nas (pri poldnevniku 15) že eno uro sveti sonce, pri petnajstem poldnevniku zahodne dolžine pa bo šele čez eno uro vzšlo sonce. Iz tega je jasno razvidno, da ne morejo biti na vsem svetu vse ure enako naravnane. Od tod izvira ureditev raznih časov: vzhodnoevropski čas, srednjeevropski čas, filipinski čas in tako dalje. Razlika od poldnevnikarja do poldnevnikarja je namreč štiri minute, a če bi hoteli na vsakem poldnevniku naravnati ure natančno po soncu, bi nastala prevelika zamotanost in celo zmeda posebno v prometu. Mednarodni uradji so se zato zedinili za skupine po petnajst in več poldnevnikov, pri čemer nanese razlika v času vsaj eno uro ali več.

Tako smo dobili naslednje mednarodno priznane čase: 1. zahodnoevropski čas imajo dežele ob poldnevniku, ki drži skozi Greenwich v Angliji, to sta predvsem Anglija in Španija; 2. srednjeevropski čas imajo dežele okrog petnajstega poldnevnikarja vzhodne dolžine, ki drži čez Prago, Gradec in naše kraje, to so predvsem Nemčija, Češka, Avstrija, Jugoslavija; 3. vzhodnoevropski čas imajo dežele ob tridesetem poldnevniku vzhodne dolžine, ki drži čez Leningrad, Kijev in Odeso, to je predvsem Rusija; 4. indijski čas imajo dežele ob poldnevniku 82,5° zahodne dolžine, ki drži čez

Beñares v Indiji, to je predvsem Indija; 5. filipinski čas imajo dežele ob stodvajsetem poldnevniku vzhodne dolžine, ki drži čez Manilo na Filipinih in zahodno Avstralijo, to so predvsem Filipini in zahodna Avstralija; 6. guamski čas imajo dežele ob stopetdesetem poldnevniku vzhodne dolžine, ki drži čez otoke Guam, Mariani, Karolini in čez vzhodno Avstralijo (Sydney); 7. novozelandski čas imajo dežele ob poldnevniku 172,5° vzhodne dolžine, to je predvsem Nova Zelandija; 8. atlantski čas imajo dežele ob petnajstem poldnevniku zahodne dolžine, ki drži čez Islandijo, Madeiro in zahodno Afriko, ob tridesetem poldnevniku iste dolžine, ki drži čez Azore, in ob šestdesetem poldnevniku zahodne dolžine, ki drži čez otočje Martinique; 9. vzhodni čas imajo dežele ob petinsedemdesetem poldnevniku zahodne dolžine, ki drži čez New York in Haite, to je predvsem vzhodna Amerika; 10. srednji (centralni) čas imajo dežele ob devetdesetem poldnevniku zahodne dolžine, ki drži čez Chikago in New Orleans, to je predvsem notranja Amerika; 11. pacifični čas imajo dežele ob stodvajsetem poldnevniku zahodne dolžine, ki drži čez San Francisco, to so predvsem zahodni predeli severne Amerike.

Zdaj nas zanima, kakšna razlika je med posameznimi časi. Vzemimo na primer, da kaže ura v Londonu (v zahodnoevropskem času) poldne, tedaj je pri nas (srednjeevrop-

ski čas) ena popoldne, v Leningradu (vzhodnoevropski čas) dve popoldne, v Indiji pol šestih popoldne, na Filipinih osem zvečer, v Sydneyu v Avstraliji deset ponoči, na Novi Zelandiji polnoči, na Islandiji pa šele enajst dopoldne, na Azorih deset dopoldne, na Martiniqueu osem zjutraj, v New Yorku sedem zjutraj, v Chikagu šest zjutraj, v San Franciscu štiri zjutraj.

Iz doslej povedanega vidimo, da je razlika v času po svetu velika. Ko je na primer v Londonu poldne, je na otokih Fidži v Pacifiku že polnoč. Recimo, da potujemo iz Londona na Fidži. Ura bo sicer kazala na Fidžih prav, a na Fidžih bo za dvanajst ur pozneje kakor v Londonu. Vzemimo, da smo odšli iz Londona dne 1. maja ob treh popoldne in da smo v hipu prepotovali vso razdaljo čez Evropo in Azijo do Fidži, brž pogledamo na tamkajšnjo uro in vidimo, da kaže tudi tri, a ta tri je tretja ura zjutraj dne 2. maja. Zdaj pa vzemimo primer, da v mislih potujemo proti zahodu, ne proti vzhodu, kakor smo potovali prej. Spet odpotujemo iz Londona, a zdaj čez Atlantski ocean in čez Ameriko na Fidži. Recimo, da smo odšli dne 1. maja ob treh popoldne in da smo v hipu prepotovali vso omenjeno razdaljo. Ko na Fidžih pogledamo na uro, kaže tudi tri, a ta tri je tretja ura zjutraj dne 1. maja. Vidimo torej, da je v vsakem primeru razlika v času za dvanajst ur, a če potujemo proti vzhodu, je to dvanajst ur kasneje, če pa proti zahodu, je dvanajst ur ranjeje.

Nastane vprašanje, kako je mogoče, da na Fidžih kažejo ure tako rekoč obenem tretjo uro zjutraj dne 1. maja in tretjo uro zjutraj dne 2. maja. Od kod ta razlika enega dneva? Od kod razlika, je razvidno iz doslej povedanega. A kako razliko odpraviti? V mednarodnem prometu je to dokaj preprosto. Ko na primer pripotuje ladja do stoosemdesetega poldnevnika, ki drži v glavnem po Pacifiku, pride do tako imenovane »časovne meje v datiranju«. Zdaj je važno, od katere strani je priplula ladja. Če potuje od vzhoda proti zahodu (iz Amerike na Japonsko), morajo potniki en dan preskočiti na koledarju in šteti kar naslednji dan. Če pa ladja pluje od zahoda proti vzhodu (z Japonskega v Ameriko), morajo potniki minuli dan še enkrat šteti. Če potujejo ravno ob koncu meseca, dodajo mesecu en dan, tako da dobi januar še dvaintrideseti

dan, februar še devetindvajseti dan in tako dalje. Če vzamemo, da se je to primerilo v prestopnem letu, ko ima februar že tako devet in dvajset dni, potem kajpada pripišemo še en dan in dobimo čisto pravilno trideseti februar. Otrok, rojen ta dan na tej ladji, bi torej dobil v rojstni list datum: 30. februar.

Leopold Stanek

POMLADNI ČAS

Pomladni čas, čas večnih svatovanj!
Zdaj kar naprej poročne so noči,
a jaz presrečen vabljen gost vse dni,
pijač in pesmi uživač neugnan.

Glej jablano, nališpano nevesto:
da čista je ko beli sneg devica,
izdaja sramežljiva jo rdečica.
Kdo lepšo ljubico ima, bolj zvesto?

Metulji, veter, na poročni ples!
Med trave, ki jih roj čebelic snubi —
le kdo od vseh je ženin dražji ljubi?
Na ples, zdaj greje ogenj nas z nebes!

Sem svat, ki na krstítke ne pozabi:
če ga nihčè, se v goste — sam povabi!

Leopold Stanek

PIRHI

»Silvestrovo, očka — svinec topít!«
Saj res! Imaš kaj robe svinčene?
»Veš, tale vojak je že invalid...
Povrh raztopim od krogel stržene!«
In poleg kadečega se samovara
topi se vojska, bodočnost nam čara.

Vojaku omahne glava in kmalu
se ves v srebrno peno prelije,
v njej malček smehlja se kot v ogledalu
in čaka nestrpno na plod domišljije,
a poleg se kremži moj trdi obraz —
v podobi se gledava jaz in čas — —

Topove in strojnice, bombe in tanke,
atomke, dumdumke in razna letala
sva z dečkom v tretje že razvozlala.
»To pirhi so!« reši najmlajša uganke.
Ko v pravljici — najmodrejša si glava,
govôri nam, tvoja edino je prava!

Pas okrog sveta

Kdor misli, da je računstvo dolgočasno, se zelo moti. O tem bi vedel povedati vsak, kdor se je kdaj ukvarjal z njim izven šole in izven obrti. Prav presenetljive skrivnosti skriva v sebi. Poglejmo samo eno izmed njih! O tej pač nihče ni nič slišal v šoli, zato bo večinoma vsem nova.

Vzemimo kroglo, ki jo pač imamo pri roki, na primer žogo ali kroglo za balinčanje ali kak sad. Potem jo opašimo z vrvco, vrvco — obseg krogle — podaljšajmo za en meter in jo položimo na mizo tako, da bo krogla ravno v sredi, vrvca pa bo okrog nje kakor preohlapen pas. Razdalja med kroglo in pasom bo približno 16 cm.

Zdaj napravimo isti poizkus z dosti večjo kroglo, namreč z našo zemljo. Mislimo si, da smo najprej tesno opasali svet po ravniku, in to vrvco podaljšajmo za en meter. Zemlja ima okrog pasu približno štirideset milijonov metrov, vrvca bo zdaj še za en meter daljša. Napravimo enako, kakor smo napravili prej. Podaljšani pas položimo okrog zemlje tako, da bo zemlja ravno v sredi. In zdaj pride vprašanje, oreh, ob katerem si vsak polomi zobe.

Kaj pravite, kakšna razdalja bo v tem primeru med zemeljsko kroglo in našim pasom? Ali bo ta razdalja tolikšna, da bi nemara lahko vtaknili vmes mezinec? »Kje neki!« pravite. Morebiti bi pa mravlja le lahko zlezla skozi? »Tudi to ne!« Morebiti bi se pa vsaj kak bacil lahko priplazil skozi? Kaj pravite? »No, kvečjemu! Če bi se napravil prav majcenega!«

Prepričan sem, da se bodo vsi odgovori tako glasili, zato je prav, če takoj povem, da so vsi od kraja napačni. Razdalja med zemeljsko kroglo in pasom je ravno tolikšna, kakor je bila med balincem in vrvco, torej približno 16 cm. Nikakega govora ni o bacilu ali mravlji ali mezincu, še mačka bi šla lahko skozi.

Ta trditev se bo večini naših bralcev, ki so z nami vred napravili v mislih navedeni poizkus, zdela ne samo smešna, ampak tudi docela neverjetna. Še celo matematika, ki mu poizkus ni znan, bo presenetila. Domišljija nas namreč nikakor ne mara podpreti v naziranju, da je ta trditev zrela in resna. Kje naj neki pri dolžini 40 milijonov metrov en sam meter napravi tako razdaljo! A kakor marsikje, se domi-

šljija in zdrava presoja moti tudi v tem primeru.

Znanstveno je namreč dognano, da je razdalja podaljšanege pasu docela neodvisna od velikosti krogle. Zmeraj meri približno 16 cm, pa naj napravimo poizkus s frnikolo ali s svetom ali pa celo s soncem, ki je nekaj milijonkrat večje od naše zemlje.

Bralec, ki se nikakor ne more sprijazniti z našo rešitvijo, naj sam poizkuša z raznimi okroglimi predmeti: sadom, loncem, sodom, okroglo mizo.

Leopold Stanek

MAJSKA

In spet je tu zeleni in dehteči maj!
A jaz bi rad domači videl sadovnjak —
ga nisem, kar me v svet odpeljal je korak,
me v času cvetja ni pripeljal več nazaj.

Zakaj si ga tako zelo želim, zakaj?
Zakaj mi je prav on posebno, srčno drag?
Mar ni v cvetju vrtu slednji vrt enak?
Premnogi v svetu čudovit je cvetni gaj!

Drevesa čudežno so morala cveteti
v pomladi prvi mi, v otroštva zlatih letih —
lepote bolj ko mleka pač sem bil pijan,
ker mi po njej srce ne neha hrepeneti,
ki je nikjer, nikjer ne morem več uzreti,
še dandanašnji iščem, hrepenim zaman.

Gema Hafner

DALJINE MOLČIJO...

V jutranjem hladu razpokana gruda
spokojno sniva,
kot radodarna, hrapava dlan,
ki dala je vse — a še razprta v naročju počiva.
Tišina! Daljine molčijo,
te sinje, zelenkastosive, brezmejne daljine.
Tišina, da šumi ti v ušesih!
Še zrak je okamenel...
Govori! Spregovori, zemlja, zapoj,
zajoči, zavriskaj, zakolni!
Samo tako brezupno, uporno ne molči,
ko v meni bolest kriči!...

Če gruda domača bi tudi ti zaihtela,
vskupnih vzdihljajih kričeča bi najina bol onemela
v solzáh šepetaje zamrla...

Na cesti sem ga srečal. Sonce je zviška usipalo vroče žarke na njegovo plešasto glavo. Rahlo in varno je stopal, komaj kaj se je dotaknil s palico prašnih tal.

»Dober dan, očka!«

Obstal je dober korak od mene in okrenil k meni prazne očesne dupline.

»Bog daj, mladi tovariš!«

Neko posebno čustvo mi vzbujajo ljudje, ki so izgubili vid. To čustvo ni čustvo groze, nekaj, kar bi me odvrčalo. Nasprotno. Čudno, tajinstveno spoštovanje čutim do njih. Zdi se mi, da nosijo v sebi posebna, skrivnostna spoznanja, ki jih ne ugledajo človekove telesne oči. Mimo vsega zunanje zro v globine in širine, katerih ne izmeri nihče drug.

»Greš daleč, tovariš?«

»O ne, tja do Suhorja grem.«

Zdelo se mi je, kakor da me vidi; tako točno se je zagledal njegov obraz vame.

Dobrotno se je zasmejal s svojim krhkim glasom.

»Vidiš ga! — Suhor, hm! — To ni tako blizu.«

Zdaj sem se moral smejati jaz.

»Veste, očka, nam so pota krajša kot drugim.«

S presenetljivo natančnostjo je stopil do kamna ob cesti in sedel nanj.

»Vem, vem! — Kaj so vam takale pota? Greste kot divji kozli: danes ste pri Metliki, jutri že onkraj Novega mesta in Bog ve kje še! — Imaš kaj tobaka?«

O, to najhujše vseh hudih vprašanj! Kolikokrat ga čujem in vselej moram odgovoriti enako.

»Žal, očka, nič nimam. — Ne kadim.«

Ob takihle prilikah uvidevam, da je lahko tudi kajenje komu v dobro. Kdaj pa kdaj moreš osrečiti koga s polovičko. Če pa sam ne vlečeš tistega tankega, belega onegá —?

»Eh, vidiš, najbolj si srečen! — To ti je pokora, da nas Bog varuj!«

Malce zavzdihne, pa očitvidno ne prav iz srca.

»No, pa to se že prenese. So druge, še hujše nadloge, stokrat hujše!«

Že sem pričakoval da bo začel tarnati in mučno mi je bilo. Sočutje, čeprav še tako veliko, mi ne more in ne more iz srca na jezik.

»Ti si še mlad in iz mesta si najbrž, pa ne vidiš tega, kar vidim jaz, ki sem vzrastel iz te zemlje...«

Bolje se mi je zdelo pustiti njegovi misli prosto pot, kakor pa mu odgovoriti.

»Ne verjameš, da vidim? — O, pa še kako dobro! — Zdajle je pomlad in ljudje imajo dela, da joj! Vsepošvoda manjkajo roke, ki bi zgrabile za motiko!«

Naenkrat je njegov obraz resen.

»Ko boš prišel v vas, si poglej tisto hišo zraven znamenja. — Vidiš, predlansko pomlad je bilo pri tej hiši troje fantov in gospodar. Osem močnih rok! Veš, kaj to pomeni? — No, pa se je našel sosed, ki jih je spravil na Rab. Gospodar je doli umrl, od fantov pa ni še nobenega nazaj. Menda so jih Nemci odvedli Bog zna kam! — Sosed je danes v Ljubljani. Zbal se je kazni in zbežal od doma.«

Oba sva obmolknila. Takšne zgodbe so same ob sebi dovolj zgovorne. Toliko težke resnice je v njih, da jim ni treba nič dodajati.

»Na dveh gruntih se zdaj vbadajo z delom ženske in otroci. Vmes je pa greh, velik greh!« — Okrenil je svoj obraz vame. — »Eh, tako je, tovariš! Veš, jaz hodim mnogo okrog in marsikaj vidim, čeprav sem brez oči. Vidim vasi, ki jih ni več, vidim mlade fante in dekleta in stare ljudi, moške in ženske, ki so izginili. — Samo skozi vrata stopim v hišo in že vem, če so v njej ljudje, ki slabo mislijo. Čisto drugače je tam, kjer se dela greh. — Ampak le verjemi mi, za vsakim grehom gre kazni!«

Visoko vzravnan sedi slepi starec na kamnu kakor prerok iz stare zaveze. Nekam v daljavo, preko mehkih brez, ki jih poljublja vetrček od Kolpe, se je zazrlo njegovo čelo.

»No, pa zbogom, očka!«

Dal mi je svojo zgrbančeno dlan.

»Zbogom, pa srečno hodi, tovariš!«

Ko sem se okrenil čez nekaj časa nazaj, je spet koračil počasi in varno po prašni cesti.

I.

Zemlja je in bo od vekomaj do vekomaj edina krušna mati vesoljnega človeštva. Od zemlje živi vse: živi črviček in ptiček, krava in koza, kmet in pismar, berač in gospod. Če bi ta krušna mati zaprla samo za eno leto — recimo s strahotno vsesvetovno sušo — svoje kašče, bi bilo vse, kar leze in gre, obsojeno na stradež in gladovno smrt. Vsa tehnika, vse velikanske tovarne, vse čudovite iznajdbe in izumi bi ne mogli ne človeštvu ne živalstvu in ne rastlinstvu otimati življenja. Ljudje, ki so se mudili med preteklo svetovno vojno na Grškem, so trdili, da najhujši bombni napad, toča topovskih granat ni tako strašna kakor lakota. Ljudje so tavalj kakor okostnjaki, s suhimi usti ječe zdihovali in moledovali za en sam grizljaj kruha in cepali ob cestah ter tamkaj umirali. Ob takem pripovedovanju tistih, ki so to videli, razumemo nerazumljive grozote lakote: da je n. pr. pri obleganju Jeruzalema po Rimljanih mati zaklala lastno dete, da bi otela sebi in družini življenje. Razumemo, da je bila konjska mrhovina Napoleonovi vojski na begu iz Rusije prava slaščica. Razumemo pa tudi, zakaj je bilo toliko bojev in pobojev, preseljevanja ljudstev — zaradi zemlje. Razumemo, zakaj so ljudje vodili dolge in drage pravde za košček zemljišča, travnika, njive. In prav tako razumemo, da je pohlep po zemlji sprožil veliko hudih vojsk: tudi osvajači v pretekli vojski so imeli edini namen: sebi razširiti prostor — ozemlje in ga kruto iztrgati sosedu, sosedu pa zasuznjiti, da si ne bo ne drznil ne upal kdaj koli zahtevati ugrabljeno zemljo nazaj.

Dokler je bila zemlja redko naseljena, ni bilo bojev za zemljo. Tedaj kamni-mejniki niso še stali. Kakor hitro pa so se posamezni rodovi, med seboj ločeni, dosti trdno ugnezdili na določenem ozemlju, je prišlo večkrat do prask in pretepov med pastirji, ki so zavračali tuje črede od svojega pašnika. In kadar se je kak rod, kako ljudstvo namnožilo tako, da jim je postajalo ozemlje za prehrano premajhno, tedaj je začelo to številnejše in močnejše ljudstvo pritiskati na šibkejšega sosedu, dokler si ga ni zasuznjilo ali ga odrinilo od svojega ozemlja. Ta si je seveda moral iskati kruha drugod in tako se je razgibalo preseljevanje naro-

dov. To premikanje raznih ljudstev se ni izvršilo kar nagloma. Trajalo je od četrtega stoletja vsaj tri ali še več stoletij. Povod za to ljudsko gibanje pa ni bilo vedno le pretesno ozemlje. Živeli so ob robu velikanske rimske države in opazovali v njej vablivo razkošje. Iz svoje preprostosti in skromnosti so si zaželeli »belega kruha« in vdirali čez meje rimskega imperija. Mnogo ljudstev je tudi »utonilo« v velikanski državi. Danes ni več sledu o njih. Zgodovina hrani le njih imena. Slovanski rodovi, ki so prišli od vzhoda za temi ljudstvi, se z njimi tudi borili, so pa ostali do današnjega dne pristni, samosvoji in se razvili v narode z visoko kulturo in trdno voljo, da njih zemlje ne bo užival noben okupator, kar je pretekla vojska vsemu svetu jasno dokazala. Slovanska sila je bila tista, ki je v sklopu zavezniški zadajala okupatorju najhujše udarce, da mu je bil strt samopašni tilnik. Za svobodo svoje zemlje je žrtvovala Rusija (ZSSR) 17 milijonov ljudi in naša mala Slovenija nad sto tisoč.

Pohlep po zemlji in boj zanjo nam dokazuje tudi doba, ko je bil odkrit po Kolumbu in drugih novi svet — Amerika, Avstralija in razni bogati otoki. Pohlepnost po zakladih novega sveta na površju zemlje in v zemlji (zlato, rude) je gnala množice ljudi, ki so z največjo krutostjo grabili tam naseljenim rodovom zemljo in življenje. Suženjstvo, kupčija s suznji je s svojo krutostjo prekosila ves stari svet, ko je bilo suženjstvo čezinčez še v navadi, a tako strašno nečloveško kakor v tem času ni bilo.

Te skopo tu omenjene zgodovinske resnice so bralcem bolj podrobno znane že iz šole ali iz branja knjig. Oglejmo si sedaj boj za zemljo v državah samih — med bogatimi in revnimi.

II.

V starem veku je bila po vseh državah zemlja najvišje cene — pravo bogastvo in zato tudi večinoma v lasti vladajočih: naj so bili to vladarji ali plemstvo in meščanstvo. Zemljo so jim obdelovali večinoma suznji, nekaj tudi najemniki, ki so najemnino plačevali gospodarju s pridelki. Nujna posledica tega je bila, da se je razbohotilo bogastvo veleposestnikov, odličnjakov, na-

raščale pa so tudi množice plebejcev (proletarcev), ki so revne in lačne zahtevale več zemlje in kruha za svoje družine.

Največja država starega veka — rimska — je imela velikanska posestva. Množila si jih je z obdelano zemljo premaganih narodov. Od te zemlje je delila v last odličnim meščanom najlepše dele, navaden človek je smel neobdelano zemljo »krčiti« — to se pravi trebiti, izsekavati in jo obdelati. Toda ta zemlja ni prešla nikoli v njegovo last, plačevati je moral s pridelki nekakšno najemnino. To je že v prvih časih rimske republike rodilo strupeno sovraštvo in borbe zoper patricije — bogate meščane — ki so bili prepričani, da imajo le oni pravico do lastništva zemlje, čeprav je sami niso nikoli obdelovali. Leta 366 pred Kristusom se je zavzel za ljudstvo Licinij Stolo, ljudski tribun, voditelj in zastopnik plebejcev, in dosegel, da je bila posest meščanov omejena, število govedi in drobnice skrčeno; obresti, ki so jih plebejci že plačali, so se morale odbiti od posojene vsote; in po en konzul je moral biti izvoljen izmed ljudstva (plebejcev). Deset let je tekla javna pravda za tako agrarno reformo, preden je bila zares uzakonjena.

Toda kakor mnogo postav, tako je tudi moč tega zakona sčasoma omagala. Stare pohlepnosti imovitih patricijev ni mogla zavreti. Spet so se širila posestva bogatih meščanov, delovno ljudstvo pa je stradalo zemlje. Nezadovoljnost je priklopela do vrha, ko je ljudski tribun Tiberij Sempronij Grah, prijatelj obubožanih kmetov, pozabljeno in prekršeno postavo iz leta 366 obnovil. Bogati veleposestniki so bili ogorčeni. Izbruhnil je boj. Meščanstvo je izrabilo čas, ko so bili pristaši Grahovi večinoma odsotni pri delu na polju; napadli so Grah in njegovo stranko ter jih pobili (300) na Kapitolu, v zbornici sredi Rima.

Z zmagó meščanov pa pravična misel ni zaspala. Bratovo dediščino je prevzel Gaj Grah, ki je bil dokaj mlajši. Tudi njegov boj za agrarno reformo je močnejše plemstvo zatrló v krvi. Pobili so 3000 pristašev in trupla zmetali v Tiberó. Gaj sam je v obupu velel sužnju, naj ga usmrti.

Tak je bil bridki konec enega največjih bojev za zemljo v starem veku.

Rimska država je propadla in razpadla. Toda miselnost bogatih zemljakov je živela dalje in prešla tudi v srednji vek. Povsod

ista borba. Močni je zmagoval, plemstvo je zasedlo zemljo, žuljava roka mu je robotala.

Tudi na naši zemlji so naši pradedi doživljali isto. Ko smo bili premagani, ko so padli Ljudevit Posavski, Samo in so razpadle naše lepe kmečke zadruge, so se začeli dvigati na našem ozemlju gradovi in graščine tujcev nad kmeti tlačani. Zemlja, ki so jo — prazno — poselili Slovenci, je kar brez pravde in pravice prešla v last in nadoblast grofov in graščakov. Kako je tedaj splošno moralo biti, so nam priče kasnejši kmečki punti in upori. Ponizen, miroljuben kmet je s koso in sekiro udaril na z oklepi in meči do zob oboroženo vojsko graščakov. To je bil obup. Obupen boj za zemljo. Toda vsi zatrti punti, vse grajske ječe, vsa surovost graščinskih valptov in vse tlake niso udušile krika pravice po zemlji, krika tistih, ki so to zemljo obdelovali s trdimi žulji in jo kropili s potom svojega obraza in bili po pravici pravi, že od davna lastniki te zemlje, ker je teža dela in tudi breme davščin slonelo na plečih ljudstva. Toda tako ni bilo samo pri nas. Prezirane in zatirane množice so povsod trpele večje ali manjše krivice, kakršni so pač bili gospodarji. Podvinska graščina je hranila listino, »Pritožbo enega kmeta«, kjer podložni kmet zahteva, da se mu desetina popusti, ker mu gre tako slabo, da že tretjo nedeljo ni imel pečenege petelina na mizi. Prošnji je graščina ugodila.

Splošni odpor je izbruhnil v Parizu (1789) in se razširil v revolucijo, ki je 1795 odstranila kralja in ustanovila republiko. Duh te revolucije se je širil po vsej Evropi. Občutila ga je tudi Avstrija in tako je prišlo — res pozno — tudi pri nas do kmečke odveze 1848.

Tedaj je bila tlaka res odpravljena, a veleposestva tujih grofov so ostala nedotaknjena. Tudi v Rusiji se je za trohico izboljšalo. Tam so kmetje nekaj dobili, a zadovoljnosti niti malo ni bilo. Upor je bil čedalje večji in leta 1905 je prišlo do prave revolucije, ki je izsilila nekaj več pravic; dan je bil načrt nove ustave, ki je zagotavljala svobodo besede, osebe, tiska. Leta 1906 10. maja se je sešla prva ljudska skupščina — дума. Ker so bile volitve pokazale veliko demokratično večino, so do carja prišle stroge zahteve po resnični agrarni reformi. Car se ni vdal in že 21. julija skupščino razpustil.

Kot zanimivost, kakšna je bila »svoboda« še tik pred prvo svetovno vojsko v Rusiji, naj pokaže tale izjava ruske grofinje. Z njo sem se sešel slučajno v neki družbi. Ona je bila begunka. Njena rodovina je imela sedem graščin, vsaka graščina na stotine podložnih »duš« (kmetov — tlačanov). V Ljubljani je bivala s hčerko v revni sobici. Preživljali sta se s poučevanjem ruščine, francoščine in klavirja. Zelo obzirno sem jo vprašal, kako prenaša tako edinščino, ko je bila vajena prej sijajnega graščinskega življenja. Odgovorila mi je mirno, s čudovito vdanostjo v usodo in rekla: »Pokorimo se za grehe našega plemstva. Veliko je teh grehov in hudi so bili. Glejte, ko sem bila še deklica, sta stopila pred mojega brata, ko se je vrnil iz inozemstva, kjer je preveseljačil zimo in zapravljaj velike vsote, dva para zaročencev in prosila dovoljenja, da se poročita. Brat jih je nekaj časa gledal. Nato je zamenjal nevesti, postavil vsako k tistemu ženinu, s katerim ni bila zaročena, in rekel: 'Dovolim poroko, toda samo takole! Pojdite!' Kot mlada deklica sem zbežala in se razjokala v svoji sobici. A vse to je bila samo kruta malenkost.«

Če je ta plemenita ruska žena imenovala to samo »kruto malenkost«, je s tem povedala, da so se vršile še vse drugačne krivice nad nesvobodnim kmetom. Nam pa vse to pojasni, zakaj se je boj za zemljo izdivjal v tako strašno viхро v ruski revoluciji po prvi svetovni vojski.

Vse to pa, kar je samo pogled skozi špranjo v svetovno gibanje, nam dokazuje, da se bojujejo boji za zemljo od začetka do danes in da je bila zahteva po »agrarni reformi« vedno živa, kakor je bil pohlep mogočnjakov po zemlji in po oblasti nad njo in njenimi ljudstvi vedno strasten.

Koliko nam prikritih bojov se je že bilo in se še bije za nafto — bencin! Kaj ti koristijo jate letal in cele procesije tankov, če nimaš dovolj bencina? — Čemu so ti velikanske tovarne, če nimaš rude, da jo topiš v plavžih? Če nimaš premoga za pogon železnic in ladij? Vse to je tudi »naš vsakdanji kruh«, ki ga daje mati zemlja, seveda za vse ljudi, a ne povsod. In za tako zemljo se tudi bijejo najprej skriti boji kapitala, dokler ne izbruhnejo očitne vojske, ki poženejo nedolžne ljudske množice v smrt.

III.

Prav je sedaj, da si kratko ogledamo zemljiško vprašanje, zgodbe kmečkih posestev tudi v Sloveniji.

Pri odvezi leta 1848 je bilo storjenih mnogo napak. Ljudje niso bili poučeni. Zato so odklanjali lepe gozdne parcele, češ bomo morali plačevati prevelike davke in odškodnino. Pomniti moramo, da takrat črni les' ni imel cene kakor kasneje. Tistih nekaj smrek, ki jih je kmet potreboval, si jih je za slepo ceno lahko kupil, če si jih ni brez nakupa kar vzel. Kmet je potreboval les za kurjavo in steljo za živino. In tako se je zgodilo, da so dobivali večinoma revne gozdniče, dragoceni smrekovi gozdi so ostali ali last graščin ali pa države. To zmoto so mi pripovedovali stari možje, ki so to doživeli.

Kasnejših napak, kakor so jih popisale »Črne bukve slovenskega kmeta«, je bil v glavnem kriv gospodarski liberalizem. Krek je večkrat zatrjeval, da je naš kmet po svoji nepoučenosti takoj gospodarski liberallec, kakor hitro pomoli glavo na ta svet. Kako je to razumeti? Gospodarski liberalizem si je postavil za načelo, da naj vsak zase skrbi, naj vsak skuša prekositi in, če gre, kar pohoditi bližnjega in se po njem in preko njega gospodarsko dvigniti do moči in bogastva. S tem načelom je bila ubita misel do skupnosti, misel o davnem združnem življenju in svetu vcepljena zavest o svobodi, ki pa je bila napačna in socialno zelo škodljiva. Ta svoboda je rodila razne kralje petroleja, kralje sladkorja, žita, kave itd., ki so se v svoji denarni moči povezovali med seboj, narekovali cene in bogateli od vinarjev in dinarjev delovnega ljudstva do milijonov in milijard. In kakor se je godilo v velikem po svetu, podobno je bilo v malem tudi med nami. V vasi so se začeli naseljevati razni prihajajoči, ki so prinesli vse svoje imetje zavezano v culi. Taki tujci so odprli žganjarno, krčmo, štacuno v kaki najeti hišici. Toda kaj kmalu so si sezidali svojo hišo, bogastvo jim je začelo rasti, »kakor bi kvas postavili«. Znali so, prebrisani so bili, vsak po svoje. Največje dobičke jim je rodila kmečka stiska, kmečko pošteno zaupanje, kajkrat tudi alkoholizem. Nekaj stvarnih zgledov, ki sem jim bil sam priča, naj to ponazori. Zelo štedljiv kmet, dober gospodar je bil od takega prihajajoča milo proščen, naj mu

posodi 200 goldinarjev. (Takrat je bil to velik denar. Zanj si lahko kupil štiri dobre krave.) Javkal je, v kaki hudi stiski je. Obljubil mu je obresti po 10 od sto, hranilnica mu je dajala le po pet. Kmetu se je zasmilil. Dvignil je iz hranilnice in mu posodil. Prihajač mu je odšel ob prejemu posojila takoj 20 goldinarjev za obresti — za eno leto vnaprej. Kmet se je branil, ko ni poznal v svoji pošteni prihajačeve prebrisanosti. Pretekla so tri leta. Prihajač je lovil kmeta in ga vabil v svojo krčmo, kjer mu je postregel zato, ker mu je bil tako dober. Za malenkosti se je branil plačila, le za kak boljši prigrizek je sprejel denar. Po teh treh letih ga je kmet opozoril, da za dve leti ni prejel še obresti, da bi sam tudi sedaj ta denar potreboval in bi bilo kar prav, da mu vrne. Prihajač je takoj pripravljen. Hitro prinese računsko knjigo in kmetu upniku lepo razloži, kako kaže obračun. In ta je pokazal, da je kmet n j e m u dolžan 25 goldinarjev! Poštena kmečka duša ostrmi in vpraša, če se mu meša, ka-li. Prihajač začne brati dolge litanije: za šilce žganja, za bonbončke otrokom, desetkrat pečenko za ženo (ko sta z možem jedla skupno le eno porcijo!) itd. — brez konca. Kmet je ugovarjal. Ni pomagalo. Obrisal se je za vse in vso »hvaležno postrežbo« drago plačal.

Prihajač je začel kupčijo z lesom, dasi tedaj še ni cvetela kakor v predaprilski Jugoslaviji. Ko so ob nedeljah zvečer sedeli v krčmi možaki, se je koga lotil. — »Lej, Petrač, ti imaš v gozdu šopek smrek. Od daleč sem jih zadnjič opazil. Stare so, zrele. Samo škoda se ti godi, če jih ne podereš in ne prodaš. Koliko dam zanje?« — Prihajač je postavil na mizo štefan vina, da bi se laže pomenili. Kupil je — za polovično ceno, ker je sam do zadnjega debela imel vse prešteto in izmerjeno, Petrač pa niti slutil ni, koliko kubikov lesa je v tistem šopku.

K prihajaču pride v krčmo kmet, ki je imel »kačo v žepu« — bil je suh. Poprosi za polič vina, »na upanje«. »Cemu na upanje?« se mu prilizuje prihajač-krčmar. »Saj si bogat! Rajši mi kaj prodaj!«

»Pomlad je. Saj veš, da nam gre kmetom tedaj najbolj trda.«

»Včera sem šel mimo tvojega posestva in sem videl, kako lepe orehe imaš. Prodaj mi jih!«

»Teh ne bom sekal, škoda jih je.«

»Saj ne kupujem debel, pridelek kupim.«
»Saj še ne cveto ne. Kaj bi s pridelkom?«

»Zato pa. Tvegam. Za ves pridelek ti plačam pet goldinarjev. Če jih vzame slana, bom pač ob denar. Udariva.«

In sta res udarila. Orehi so tisto leto obrodili, da jih je prihajač naklatil za desetkratni nakup. Kmetova žena pa jih ni dobila, da bi potresla z njimi en sam kolač.

Porečete: to so bile le malenkosti, ki niso mogle v jedru škodovati kmetu. Zares. S takimi malenkostmi se je začelo. Iz malega je zraslo veliko. Bile so vasi, kjer je imel tak prihajač, a tudi oderuški domačin, vse ljudi v pesti, ker mu je bilo vse dolžno. In kakšne obresti so zahtevali? Po dvajset od sto in več. In za tako oderuško ljubezen je moral biti dolžnik še hvaležen. Ko je klal, je moral postreči »dobrotniku« z bogatimi kolinami. »Kar polovico prašiča sem mu moral dati,« so mnogi tožili. Zoper tak kapitalistični gospodarski liberalizem ni bilo druge pomoči kakor v strnjeni skupnosti izkoriščanih. Pokojni Krek je bil tisti, ki je žrtvoval ves svoj talent, svoje moči in še svoje skromne zaslužke samo za to, da bi v ljudeh obudil zavest skupnosti v zadrugah in konsumih. Premnogo gruntov je bilo otehtih pred bobnom po posojilnicah v obliki zadrug.

Kdor pa je imel opravka z ustanavljanjem kakršnih koli zadrug, je vsak prebridko občutil, kako se je miselnost gospodarskega liberalizma zajedla v srce ljudi. »Le v španovijo ne! V španoviji še pes crkal — Le vsak zase, Bog pa za vse!« — Take so bile krilatice, cvet zmotne svobode, ki so branile ljudem v skupno, pošteno, pravično in požrtvovalno delo. In če so se združili, so mislili, da je z ustanovnim občnim zborom vse končano. Niso se povzpeli do prepričanja, da je vsak član zadruge dolžan posvetiti skupnemu delu resno skrb, zavestno odgovornost in tudi delo. Zato je toliko zadrug propadlo. In spet se je pokazalo, da je ta brezskrbnost izročila vodstvo zadruge osebi, ki je kajkrat zadruško uničila, sama pa obogatela. Vsi starejši poznamo za to zgledov dovolj. Kriva ni bila zadruška, krivi so bili njeni brezbrizni člani. Tudi danes že vnovič in vnovič opozarja časopisje na napake v zadrugah. Res ni lahko. Človeku je sebičnost tako v krvi, da je vse postave, vse ureditve in naredbe ni-

koli ne bodo zatrle in s korenino izruvale. More se samo obdržati s trdimi zakoni — in recite, kar hočete — z resničnim, globokim krščanstvom. Če bi bilo to živo v človeštvu, potem bi bilo združeno in tudi zasebno trgovanje sreča za ljudi in za državo.

Hranilnice in posojilnice

Kakor poroča zgodovina hranilnic, je bila prva ustanovljena leta 1765. Prvotni in glavni namen je bil, da daje hranilnica zlasti malemu človeku priložnost za varčevanje. Drugi namen je bil posojilniški. Za zelo zmerne obresti posojuje zlasti manjšim gospodarstvom denar, da ga koristno izrabijo za povzdigo in izboljšanje gospodarstva. Tudi pri nas je bilo s takim namenom ustanovljenih mnogo združnih hranilnic in posojilnic. Te so obrodile obilo sadu s tem, da so mnogo ljudi iztrgale oderuhom, mnogim pa pomagale, da so si izboljšali gospodarstvo in s tem dosegli večje gnotne uspehe. Pri vseh teh koristnih, človekoljubnih uspehih so bile hranilnice mnogim tudi na škodo. Zakaj? Ko je bilo denarja dokaj in denar ni bil »drag« — to se pravi, da obresti niso bile pretirane in je vsak posojilo lahko dobil, zlasti na zemljišče, hišo, na službo in na osebo, če je imel primerne poroke. Prav zato se je pogosto dogajalo, da si je kmet, ki je nujno potreboval sto goldinarjev, izposodil pet sto. Sto jih je koristno porabil, drugih štiri sto je lahkomišelnost potrošil. Zakaj? Ker je denar dobil brez dela in truda; zato ga ni cenil in spoštoval. Sto in stokrat sem slišal od pridnih in trdnih gospodarjev, da samo tisti denar kaj zaleže, ki ga trdo prislužiš in ga zato ceniš, spoštuješ. Kar ti pa nekam samo od sebe kane v roko, se hitro izmota. Taka previsoka posojila so bila seveda vknjižena. Lahkomiselni gospodar se ni zmenil niti za to, da bi odplačeval obresti. »Le kar k 'šumi', k posojilu naj se obresti priprišejo!« In tako je dolg naraščal, dokler mu ni prerastel kmetije in so šle njive in les v prodaj, če ne cela zemlja na boben. Mnogo nesreč so povzročili pa tudi tisti denarni zavodi, ki so denar vlagateljev, hranilcev brez prave previdnosti začeli posojati sumljivim špekulantnim podjetjem. Mnoga taka podjetja so propadla, tepeni so bili vlagatelji in člani, ki so jamčili zavodu — zadrugi ali banki.

Te nesreče, dasi so bile mnoge in hude, vendar niso zajele splošnosti. Propadanje kmečkega stanu se je začelo tedaj, ko so kmečki pridelki v ceni padali, cene blagu, ki ga je kmet moral kupovati, so pa rasle. To se je posebno pokazalo po koncu prve svetovne vojske. Malovrednega vojnega denarja je bilo od sile. Slišal sem kmeta, ki je prodal par mernikov pšenice in ni hotel denarja, češ tega listja imam toliko, da bi lahko z njim dvakrat kravam nastlal! S tem slabim denarjem so kmetije res odplačale večino vknjiženih dolgov. Človek bi mislil, sedaj se bo pričela zlata doba za kmečki stan. Toda kmalu se je pokazalo, da to ni res. Med vojsko lahko pridobljenega denarja niso cenili, dohodki so pa kar usihali. Ko sem vprašal kmečkega očeta, kako kaj gre z gospodarstvom, mi je odgovoril: »Jesti imamo dovolj, streho nad glavo tudi in pozimi nas nič ne zebe. Toda denarja ni. S težavo odrinem davke in plačam deklo, za obleko družini pa ni in ni. Morda Bog da, da nam kmetom zraste perje kakor ptičem ali volna kakor koštrunom. Če ne, bomo kmalu vsi goli.«

Posledica tega je bila: Beg z rodne grude v mesta in tovarne ali pa novi dolgovi, ki so rasli kakor gobe po dežju. Začele so se stiske, začel je peti boben. Kmetije so šle prostovoljno ali prisiljeno na dražbe. Za take dražbe so se ustanovljale posebne kompanije špekulantov, ki so pokupovali cele grunte ali iz proste roke ali na dražbah. Ta posestva so potem parcelirali in napravljali zloglasne dražbe. Zadostuj tale primer: V neki vasi so razglasili dražbo za zanikrne goličave. Na jesen je bilo. Ko so se vaščani zbrali, je pripeljal 'mešetar' take kompanije barilce žganja in začel možakarje napajati, češ da je hladno, treba se je malce ogreti. Ko so bili po žganju ljudje »okajeni«, se je dražba začela. Ljudje so kakor nori drug drugemu dražili, da je bila vsaka parcela trikrat, štirikrat preplačana. Denarja ni bilo treba šteti. »Boš že plačal, samo zapisali bomo — in se vknjižili!« Ko sem nekemu mešetarju očital, da je tako ravnanje čisto navaden rop denarja iz žepov po žganju omamljenih ljudi, se mi je na glas zasmel in povedal: »Če bi vsi papeži od mrtvih vstali, pa nimajo take moči, da bi nas mogli odvezati od grehov, kar smo jih že mi s kmečkimi grunti naredili.« Mož je bil zelo odkritosrčen.

Morda pa boste ugovarjali: »Nekaj je bilo res prodanega, a tako hudo le ni bilo!«

Na to naj odgovore uradne številke. Vrednost posestev in pritiklin (hiše z gošpodarskimi poslopji), ki so prišla v dobi od 19. oktobra 1918 do 6. aprila 1941 v vsej Sloveniji (na ozemlju deželnega in okrožnih sodišč Ljubljana, Celje, Maribor, Novo mesto, Murska Sobota) na dražbo (na boben!), je natančno povzeta po uradnem listu in je tale: 1.817.798.397'37. Z besedami: ena milijarda (en tisoč) osem sto in sedemnajst milijonov sedem sto osem in devetdeset tisoč tri sto sedem in devetdeset zlatih dinarjev! Ali ni to strahota? Vseh dražb pa je bilo (po številu) v predaprilski Jugoslaviji na slovenskem ozemlju: petnajst tisoč dve sto sedem in dvajset (15.227). Te hladne, uradne, toda stvarne številke razodevajo, da je kmečki stan, ki je najtrdnjša opora, največji življenjski vir vsakega naroda, drvel v propadanje.

Tako pa ni bilo samo pri nas. Na Francoskem so pisali odlični pisatelji knjige »o zemlji, ki umira«. Vse polno kmečkih gruntov je bilo neobdelanih, zapuščenih: beg z grude v mesta. Podobno je bilo v Nemčiji. Pregled stanovalcev v Nemčiji je pokazal, da je v Berlinu le kakih 37 odstotkov pravih Berlinčanov, vse drugo pribeg ljudstva z dežele. Zaradi tega je v narodih nastal — ne boj za zemljo, marveč boj zemlje za svoje življenje. In zemlja je zmagala! V pretekli II. svetovni vojski se je razlegel križem Evrope klic in krik: »Obdelajte vsako ped zemlje!« To je bil opomin zemlje, premalo spoštovane naše krušne matere, in premalo cenjenega kmečkega stanu.

Spoznanje in dolžnost

Ta kratki in skopi, toda povsem stvarni pregled boja za zemljo in boja zemlje z ase in za tiste, ki jo obdelujejo, nam rodi spoznanje, kaj je bilo napačno, zmotno, krivično, a vsiljuje nam vprašanje, kaj je naša dolžnost v prihodnje?

Ko se je po nekaterih letih (že 1926) v prejšnji Jugoslaviji prikazala kriza, stiska kmečkega stanu, so se res takoj oglasili modri kmečki gospodarstveniki in začeli kazati na nevarno pot, kamor je začelo drseti kmečko ljudstvo. Čeprav je vlada poskušala z nekaterimi naredbami in postavami pomagati kmetu, zlasti manjšemu,

zaleglo ni skoraj nič. Kmetu se je godilo res slabo. Leta 1923 je bilo v Sloveniji vseh zemljiških dražb 76. Leta 1936 pa je pel boben že tisočtristoindvajsetkrat. Vsako drugačno dokazovanje o propadanju kmeta je odveč. Trdno pa stoji to, da mora biti tega propadanja konec. Vse prizadevanje vlade in ljudstva v naši republici Sloveniji nam budi najlepše upanje, da se bo za kmetijstvo storilo, kar se da.

O naši Sloveniji pomnimo najprej tole: Mi smo v skupni državi, ki je prvenstveno agrarna — poljedelska. Ta poljedelska Jugoslavija pa je prijateljsko, deloma tudi trgovsko že povezana z drugimi agrarnimi slovanskimi državami: s Češko, Poljsko in Sovjetsko. V primeri z velikanskimi rodovitnimi planjavami, ki jih imamo mi v Slavoniji, Banatu, Mačvi itd., in še v primeri z drugimi slovanskimi državami je naša Slovenija čudovito lep v r t i č e k. Obdelan in gojen je tako, da se pred to skrbno lepoto vse druge dežele skrijejo. Ta skrb, to silno delo, ki ustvarja to lepoto, je dokaz, da je naše kmečko ljudstvo silno razumno, poučeno in do skrajnosti marljivo. S temi lastnostmi lahko tekmuje z vsemi drugimi slovanskimi brati. Ne more pa tekrovati s prostranimi, čudovito rodovitnimi polji, ki jih nima. Zato se mora usmeriti za povzdigo in izboljšanje gospodarstva tja, kjer je treba izobrazbe in pridnosti. Vsi začetni ukrepi ljudske vlade v naši republici dokazujejo, da smo glede kmetijstva krenili na pravo pot. Naj omenim prav kratko nekatere zamisli:

Koliko smo pri nas po nepotrebnem poročili za s e m e n a, ki smo jih uvažali iz tujine! — Slovenija mora postati zakladnica semen za vrt in njivo za vso Jugoslavijo. (Vzorne semenogojnice država že ustanavlja!)

Sila denarja je šlo za uvoz tuje živine, zlasti govedí: pincgavske, montafonske, simodolske pasme. Skušnja nas je izučila, da nobena teh uvoženih krav ni uspevala, ker ni bila vajena ne naše krme ne našega podnebja. Zato dvig domače živine. Imamo planine, kjer se mlada živina utrdi in postane krepka in zdrava, kakor nalašč za pleme. Živinorejske zadruge imajo prevažno nalogo. Take živine potrebuje tudi naš jug in taka ne bo imela in ne bo smela imeti cene kakor z različnimi pasmami pomešana buša.

Naša ovčjereja je skoraj popolnoma propadla. Vse polno goratih pašnikov, ki jih je izkoriščala samo ovca, je ostalo praznih, nepopasnih. Velika izguba! Res je ovce pregnala tudi moda. Trdno in trepežno obleko iz domače volne nositi ni bilo v modi. Vsak vzorec drugače pisane capice je pregnal volneno domačo, za kmečko delo edino prikladno obleko. Ovce nazaj na naše planine!

Za sadjarstvo se je prej mnogo storilo, še več se mora. Izbor sadja za kupčijo! Za izdelavo mezge. Za razne kraje razne sorte, ki tam bolje uspevajo. (Pri nas so še v stari Avstriji prekupci nakladali na vagone sadja — seveda naklatenega s starih hrušk in jablan. Vprašal sem moža, ki je pripeljal voz takega sadja na kolodvor: »Oče, kolikō ste dobili za voz?« — »Tri krone,« mi je povedal. Isto leto sem videl na Dunaju v hotelu, da stane eno švicarsko, zares krasno jabolko eno krono!) Tudi za povzdigo tega dobičkonosnega pridelka je vse delo v teku za vzgojo drevesc, sadik, grmičevja itd. Isto velja tudi za naš les — o čemer je prinesel lanski koledar strokoven spis ing. Lojzeta Žumra.

Važna je naša obrt. Nekatero stroke so pri nas tako do popolnosti že razvite, da nam ni v Jugoslaviji nihče kos. Slovenskih kamnosekov ne poseka nihče; mizarstvo pri nas tudi tujci imenujejo umetno mizarstvo v Sloveniji. Kako lepa so ključavničarska dela! Pa bo treba skrbeti za drobno, fino orodje: za nože, škarje, vilice, kirurški orodje. Vse to bomo zmogli z dobro vlado in z vzgojo strokovnih delavcev. Zato mlade fante pošilja vlada v inozemstvo. — Tudi naši tesarji so odlični; zidarji so dosegli velik vzpon, odkar ni bilo k nam nič več Italijanov. Ne smemo prezreti knjižgoveške obrti. Univerzitetni profesor iz inozemstva mi je rekel: »Imam zbirke knjig vseh evropskih narodov. Kdor pride v mojo knjižnico, se vsak ustavi pred omaro s slovenskimi knjigami — zato, ker so najlepše vezane.«

Torej v naši Sloveniji, kjer so ljudje »za uk prebrisane glave«, toda niso posestniki velikanskih zemljišč, ne država ne zasebniki, je treba gojiti, rediti in izdelovati vse, za kar je treba mnogo umnosti in velike pridnosti. Če bodo ta dela in pridelki po kakovosti odlični, bo kupcev dovolj in z njimi kruha tudi.

Čudno se vam bo zdelo, kako za sklep tega kramljanja omenjam tudi Mojzesa. — Mojzes je bil iz starodavnih časov najrazumnejši zakonodavec za izraelski narod — in kot tak tudi splošno. On je prvi, ki ga vemo iz zgodovine, da je res hotel kapitalizem zavreti za vselej. On je dobro poznal človeka sploh in še posebno svoje judovsko ljudstvo. To je bilo nenavadno nagnjeno na pridobivanje imetja. Vedel je, da bo tega in onega posestnika pritisnila nesreča in si bo moral pomagati s tem, da bo pač kaj od svoje zemlje prodal: njivo, vinograd, hišo. Na ta način bodo postajali nekateri veleposestniki, drugi pa bodo obubožali. Zato je uvedel agrarno sveto leto. Po preteku 7 letnih tednov — to je po 49 letih nastopi 50. leto in to leto je sveto leto za ves narod. Naznanijo naj ga trobente in slovesnosti.

Takole se glasijo njegove agrarne postave:

»Človek pridi spet k svoji lastnini«, ki jo je v potrebi prodal. — »V tem svetem letu naj se vrnejo vsi k svojim posestvom.« — »Zemlja naj se za vselej ne prodaja« — prodajo naj se le pridelki — njiva pride le v najem. (Mojzes III/25).

V svetem letu se je torej vse spet izravnilo. Vsako prodano posestvo, njiva, vinograd, travnik — vse je moralo nazaj v last prejšnjemu gospodarju, če je pa že umrl, k njegovim otrokom. Če se je kdo iz revščine zadal za hlapca (sužnja) z ženo in otroki vred, v svetem letu so morali vsi zopet v svobodo. Če je kdo prodal njivo iz stiske, a si je opomogel čez nekaj let, je odšel od kupne vsote pridelke teh let in le ostanek plačal kupcu. Ta mu je moral njivo takoj vrniti.

Mojzes je bil prvi agrarni reformator, ki je uravnavanje posestev s svetim letom hotel urediti za stalno. Postavil je meje pohlepnosti in lakomnosti, ohranil nekakšno enakost med prebivalci, zasul prepad med bogatimi in revnimi in zavrl porast lastnine srečnejših in imovitejših brez omejitve. Ako bi si bil svet osvojil Mojzesov agrarni zakon, bi bilo človeške krvi, ki je tekla v bojih za zemljo, manj prelite.

Nova država je utemeljila nov agrarni zakon. (Glej koledar za l. 1946.) Agrarna reforma se je izvršila v preteklem letu po vsej republiki Jugoslaviji. Zlepa nisi nale-

tel na človeka kakršnega koli stanu, ki bi ne bil te nove postave odobraval. Seveda je tu in tam pohlep, zavist, tudi osebna mržnja nagnila koga, da bi rad reformiral zakone. Take so ljudski odbori in komisije morali poučiti, da je zakon zakon in ga ne sme kdor koli krojiti po svoje.

Eno pa je treba trdo ugotoviti. Vsi, ki so prejeli zemljo, bodo spoznali, da je ta ljuba naša krušna mati — obenem trda

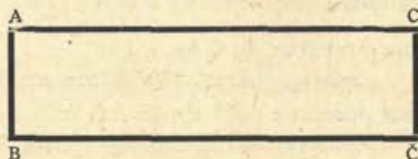
gospodinja. Ona hoče zase celega človeka: vse njegove telesne in duševne moči. Zemlja ne šteje ur kakor stroj ali pisarna. Kmet za svoje delo in gospodarstvo ni nikoli dovolj izučen in zadosti izmodren. Vsako leto nova borba za pridelke, boj s škodljivci, boj z vremenom, boj z živinskimi in rastlinskimi boleznimi. Trud, delo, skrb! Zato njegovi pridelki zaslužijo tudi pošteno ceno in spoštovanje.

Nerazpolovljivo

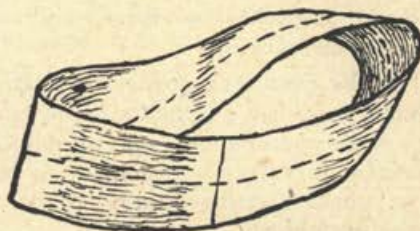
Mislimo si papirnat valj. Vzemimo škarje, zarezimo kjer koli v valj in režimo okrog in okrog, dokler se ne vrnemo s škarjami tja, od koder smo začeli striči. Dobili bomo dve polovici valja, ki bosta po obliki odvisni od tega, kako smo strigli. V večini primerov bomo pač dobili škatlo in pokrov škatle. Isti poizkus lahko napravimo z raznovrstnimi konservnimi škatlami. V vsakem primeru razpade predmet na dve polovici. Enake poizkuse lahko delamo s kvadratnimi škatlami, s stožci, piramidami, krogli, kockami. Če si iz papirja napravimo pas in ga spnemo skoncema, potem pa prestrižemo tako, da se s škarjami vrnemo tja, od koder smo začeli striči, razpade tudi pas v dva dela, in sicer dobimo dvoje pasov.

Trditev, da so vsi taki predmeti razpolovljivi, je tako očitno na dlani, da niti spraševati ni treba o tem. Tudi učenjaki so bili prepričani, da sploh ne obstoji nikakršen lik, ki bi ga ne bilo mogoče na ta način prepoloviti.

Sredi prejšnjega stoletja pa je neki učenjak, Möbius se je pisal, ves svet presenetil s svojim odkritjem. Sam je namreč napravil tak lik, ki ga nikakor ne moreš prepoloviti. Napravimo ga še mi za njim, saj ni nič lažjega kakor to. Oglejmo si priloženo sliko. Narisan je kos papirja, kakih deset centimetrov širok trak. Na sliki so ogli zaznamovani s črkami. Oba konca moramo namreč zlepiti tako, da ogel A pokrije ogel C, ogel B pa ogel C. Dobimo skrievčen pas, kakor kaže druga slika.

Zdaj pa škarje v roko! Poprej pa še vprašajmo svoje gledalce, kaj se jim zdi. Ali je mogoče razpoloviti papirnat pas po dolgem ali ne? Kajpak bodo vsi odgovorili, da ni nič lažjega kakor to. Potem pa začnimo striči in striči! Boste videli, kako

boste strmeli s svojimi gledalci vred. Namesto dveh pasov, kakor ste pričakovali, boste dobili enega samega, a še enkrat daljšega.

V matematiki imenujejo to presenetljivo obliko Möbiusov list po njegovem odkritelju, kajti ta list je temeljito prekrižal doterdanje pojme o razpolovljivosti vsakršnega lika.

Zgornji poizkus lahko napravimo tudi drugače. Tako namreč, da zastavimo svojim poslušalcem nalogo, naj podaljšajo prvotni široki, a kratki pas tako, da si ga bodo lahko nataknili na glavo in čez život, ne da bi ga trgali. Seveda se bo vsakemu zdelo to docela neverjetno, dokler jim ne boste pokazali. Ko pa jim boste pokazali, bo kajpak zadeva čisto preprosta in vsakemu jasna.

Tako je sploh vse na svetu. Dokler ne misliš na nalogo, se ne zavedaš ne težav ne lahkote, ko moraš misliti nanjo, se ti zdi težko, ko pa izveš, ni nič lažjega in preprostejšega kakor tisto.

Gremo v gozd po les, po drva, gremo v gozd živino past, gremo v gozd po steljo, po gobe, maline itd., gozdnemu posestniku in srenji bo pomagal gozd ob vseh zadregah. Kaj pa naj za gozd storimo, da nam bo mogel trajno pomagati in da bi nam še naprej ostal vir za nad eno četrtino dohodkov vsega gospodarstva.

V kmetijstvu, na njivah in travnikih, se že v enem letu da mnogo zanemarjenega popraviti. Kako naj orje in gnoji, kaj naj seje ali sadi, kaj naj vse preuredi, da bo ob boljši kakovosti pridelka dosegel tudi večjo množino, vse strokovne nasvete bo kmet že v nekaj letih tudi preizkusil in postal deležen splošnega napredka. Leto v kmetijstvu pa so desetletja v gozdarstvu. Rod, ki je gozd nesebično gojil, ne dočaka uspehov svojega dela. Zanemarjenost in škodo v gozdnem gospodarstvu mora popravljati rod, ki je ni zagrešil.

Tehnika prehitveva gozdarstvo, zato cilj in svrha gozdnega gospodarstva ne moreta biti v vseh podrobnostih vnaprej določena; s pomočjo znanstvenih pridobitev pa moremo in moramo stalno popravljati osnovne napake preteklosti.

Iz zgodovine vemo, da so v stari dobi zahajali v gozd samo lovci zaradi divjačine, ki je bila tedanjim prebivalcem za preživljanje in oblačenje nujno potrebna.

Človek-poljedelec je začel zatem posegati v gozd zaradi paše, plodov, stavbnega lesa itd., ni pa še mogel prodreti globoko v gozd.

Pred kakimi 1000 leti se je pričelo v naših krajih sistematično krčenje gozdov zaradi pridobivanja novih zemljišč za poljedelstvo. Tedaj so izginili gozdovi s plodnih tal na ravninah in dolinah, ostali pa so nedotaknjeni v hribovju in na tleh, ki niso obetala primernih pridelkov kmetijstvu.

Šele v novi dobi, ko se je razvil promet na večje daljave, se je začelo vsesplošno izkoriščanje gozdov, najprej za potrebe stavbarstva in pomorstva; z napredkom tehnike pa je začel postajati les ena najvažnejših surovin za industrijo.

Bogastvo gozdov je v mnogih državah postalo vzvod in sredstvo za splošen gospodarski napredek; mnoge agrarne pokrajine so si z izvozom lesa utrle pot k industrializaciji. Zaradi brezobzirnega izkoriščanja

gozdov pa ni samo skopnelo prirodno bogastvo, upadla je tudi produktivnost gozdov in pojavile so se usodne posledice opustošenja ne samo za gozdna tla, temveč tudi za vse rastlinstvo širšega okoliša (Severna Amerika popravlja storjene napake z velikanskimi izdatki za obnovo gozdov). V kapitalističnih državah niso mogli pretiranega izkoriščanja gozdov zaustaviti niti z modernimi gozdnimi zakoni niti s strogimi ukrepi za ohranitev gozdov.

Tudi pri nas se poznajo težke posledice dobe, ki jo označujemo z vsesplošno »eksploatacijo«. Goli Kras in izčrpani gozdovi brez lesa so naša gozdarska šola preteklosti. Z uvajanjem načrtnega gospodarstva smo prelomili s preteklostjo in začeli z novimi nalogami tudi v gozdarstvu. Namesto izkoriščanja, ki mu je gozd le sredstvo, moramo pričeti s samostojnim gozdnim gospodarstvom, ki postavlja skrb za gozd na prvo mesto.

Slovenija ima okrog 680.000 ha gozdne površine, torej je 45 odstotkov vse naše zemlje pokrite z gozdovi. Za srednjo Evropo se cenj za potrebo prebivalca 0,35 ha gozda. Pokrajine, ki imajo na prebivalca več gozda, štejemo med bogate z lesom, ker ga preko lastnih potreb morejo izvažati. Pri nas odpade na prebivalca blizu 0,60 ha gozda ter se glede gozdne površine lahko štejemo med izrazito izvozniške pokrajine.

Za bodoče gospodarstvo z gozdovi je važno poznati, kdo jih upravlja. Pred vojno smo poznali kmečko gozdno posest, veleposestva fevdalnega postanka, občinske gozdove itd., medtem ko je bila državna gozdna posest skoraj nepomembna (država je imela samo 24.865 ha). Z osvoboditvijo je prešla v upravo države, ljudskih odborov in ustanov po večini vsa nekmečka gozdna posest tako, da upravlja sedaj državni sektor okrog 180.000 ha ali 26,5% vse gozdne posesti, v zasebni lasti pa ostaja kmečka gozdna posest s površino okrog 500.000 ha ali 73,5% vseh gozdov. Sledeča razpredelnica ponazoruje kategorije kmečkih gozdnih posestev po velikosti:

gozdna posestva do 5 ha	
	znašajo okrog 236.000 ha ali 47%,
gozdna posestva od 5 do 25 ha	
	znašajo okrog 188.000 ha ali 38%,

gozdna posestva nad 25 ha

znašajo okrog 76.000 ha ali 15%.

Za zadnjo kategorijo agrarna reforma še ni dokončno rešena. Število kmečkih gozdnih posestev znaša okrog 140.000 ter se ujema s približno enakim številom kmečkih gospodarstev. Prevladuje torej malo posestvo, le s to razliko, da imajo kmečka gospodarstva na zahodni polovici Slovenije manj poljedelske zemlje, pa sorazmerno več gozda, vzhodni del pa sorazmerno več polja in manj gozda. Zato imamo dva tipa kmečkih gozdov: majhne gozdne parcele, ki služijo za neposredne potrebe kmečkega gospodarstva, in več ali manj zaokroženo gozdno posest ob kmetiji, ki pridelava več lesa, kot ga doma rabi, in ga oddaja naprej.

Stanje naših gozdov

Če hočeš pridelati dobro sadje in mnogo sadja, rabiš primerno sadno drevje, če hočeš v gozdu doseči največji pridelek, ki se pojavlja kot letni prirastek lesa, moraš imeti drevje, na katerem se prirastek redi. Lesna množina na kaki gozdni površini nas ne seznanja samo z bogastvom ali revščino tistih gozdov, temveč nam nudi tudi orientacijo, s kakšnim letnim pridelkom obratuje tisto gozdno gospodarstvo. Verjetno, da lesna množina za sedanje povprečje v Sloveniji ne dosega niti 120 kub. metrov na en hektar (v teku enega leta bo izvršena približna inventarizacija gozdov, ki je iz preteklosti nimamo). V tem primeru znaša letni pridelek lesa komaj dobro polovico dosegljivega pridelka; na 1 ha pridelujemo komaj 2 m³, vtem ko bi se ob produktivnosti naših gozdov in približno dobrem gozdnem gospodarstvu lahko doseglo povprečen prirastek 3 do 4 metrov. Cenimo stvarni letni prirastek najmanj na vrednost 300 milijonov dinarjev; nimamo nobene druge panoge gospodarstva, kjer bi letni dohodek mogli zvišati za nadaljnjih 200 do 300 milijonov brez posebno velikih investicij, kakor to lahko dosežemo v gozdnem gospodarstvu. Kako pa povečati letni dohodek? Za državni sektor to vprašanje ni noben problem. Večina gozdnih veleposestev je dobro urejenih, imajo zgrajeno ustrezno prometno mrežo za izvažanje lesa, precej razvito lesno industrijo, lastne drevesnice in strokovno osebje za načrtno obnovo gozdov. Brez posebnih težav se v državnih

gozdovih dajo že v 25 letih odpraviti glavne napake preteklosti in dvigniti prirastek na zadovoljivo višino.

Dosti težavnejše pa so naloge novega gospodarstva s kmečkimi gozdovi. Tu ne moremo smatrati gozda za posebno, ločeno gospodarsko enoto, temveč le za del kmečkega gospodarstva z vso revščino in zaostalostjo v poljedelstvu, živinoreji, sadjarstvu, vinogradništvu itd. Napredek v vsaki panogi kmečkega gospodarstva, ki bo dvigal donos kmetije, kakor tudi pocenitev vseh potreščin, ki jih kmet mora kupovati, bosta ugodno vplivala na gospodarstvo z gozdom. Potrebna pa je tudi nova miselnost iz prepričanja, da je kmeta ravno samostojno podjetnikovanje privedlo v položaj, v katerem se danes nahaja. Potrebno bo razmišljati nazaj, kakšni nagibi so razdvajali vas, da je šla razbijat srenjo, deliti pašnike itd. Brez množičnega sodelovanja in množične pobude, brez ustreznih novih oblik organizacije, brez strokovne uprave, gradnje novih cest itd. ni misliti na uspeh. Prve večje zadruge v gozdnem in lesnem gospodarstvu so se uveljavljale pred 15 leti. Širokopotezno in svobodno pa so se začele razvijati po osvoboditvi. Po preteku dobrega leta od osvoboditve jih deluje že 38. Doslej je povezanih v lesne zadruge že nad 90.000 ha kmečkih gozdov. Je to še rahla povezanost za skupni cilj: nabava sadik, pogozdovanje, trebljenje gozdov, gradnja gozdnih poti in cest, združena žaga, skupno vnovčevanje lesa in drv, sodelovanje v vseh vprašanih gozdnega gospodarstva in brez-pogojna predanost načrtnemu gospodarstvu. Težke naloge bodo same povezanost naprej utrjevale. Zadruge naj bi čimprej poiskale praznine v gozdovih in se lotile odstranjevanja grmovja, najprej na vzornih površi-

Obnovljena žaga »Gorjana«, Bled

Obnovljena žaga v Soteski (Bohinj)

nah, zatem sistematično in pod strokovnim vodstvom. Opravljeno delo bo že sproti povrnjeno, s šolsko mladino pa bodo rasli pionirji novega gozdnega gospodarstva. Kjer doslej še ni bilo podlage za samostojno gozdno ali lesno zadrugo, tam so se ustanovili gozdarski odseki pri nabavnih in pri obnovitvenih zadrukah z istim namenom.

Novi gozdni zakon, ki bo kmalu izšel, bo uveljavil mnoga prej navedena načela za gozdno gospodarstvo. Gozdu bo brez ozira na lastništvo priznan značaj splošne koristi in lastnik gozda bo dolžan gospodariti z gozdom na način, ki ne bo v navzkrižju z interesi ljudske skupnosti. Izkoriščanje gozdov se bo moralo vršiti na podlagi načrta za gozdno gospodarstvo, prav tako tudi pogozdovanje. Pospesevalo se bo delovanje gozdnih zadrug, da bi se preko njih spajala majhna gozdna posestva v večje gospodarske enote.

Novost v našem gozdnem gospodarstvu je tudi smolarjenje. Letošnjo pomlad se je pričelo smolariti, in sicer v državnih borovih gozdovih Dravskega polja in Prekmurja. V obratu je nad 30.000 lončkov, smolnjakov. Smolarimo po najnovejši metodi, ki se je na našem boru zelo dobro obnesla, in smolarjenje nameravamo stopnjema raztegniti na vse večje borove gozdove. Pred vojno smo smolo in njene produkte uvažali iz inozemstva, predvsem iz Grčije, ter smo za ta uvoz plačevali nad 30 milijonov letno. Sedaj bo doma pridobljeno smolo predelovala tovarna »Pinus« v Račah pri Mariboru in delala iz nje terpentinsko olje in kolofonijo, ki ju potrebujejo industrije lakov, firneža, barv, papirnice itd.

Naše žage in lesna industrija

Kakor si postavljamo naloge, kako pridelati čim več lesa, tako iščemo v industriji vse možnosti, da ne bi več oddajali lesa tujcem v kupčijo, temveč da ga v domači industriji uporabimo za proizvodnjo končnih izdelkov. Les pridobiva stalno na vrednosti, ker se ga čedalje več rabi in ker so v prirodi le omejene količine na razpolago.

Pripravljajo se novi načrti za sodobno industrijo in tehnično spopolnitev obstoječe. Preveliko razdrobljenost lesnih obratov bo moralo zamenjati pametno osredotočenje in združitev na točkah, kjer dotekajo iz gozdov glavne količine lesa. Tok časa pa pospravlja sam najbolj zaostale in nerentabilne obrate; tako imamo že sedaj 25 žag s polnojarmeniki manj kot pred vojno, žag-samic (venecijank) pa 180 manj kot pred vojno. Les je za nas predragocena surovina, da bi si še naprej mogli dovoliti potrato negospodarske izrabe in se ograjevati pred tehničnimi pridobitvami, ki nam omogočajo pospešen tempo k velikemu napredku.

Gema Hafner

ŽAREČI GROB

(Žrtvam v Jasenovcu, ki so jih ustaši sežgali v peči opekarne)

Noč bedi nad strehami kot prihuljena zver.
Žrelo peči žari —
in čaka ...
kot izkopan grob.

Dvajset, trideset zvezanih, živih klad,
se je zatrkljalo v goreče brezno.
Iskre, blazni kriki prhnili so iz globin,
ko so plameni se zajedli
v krč mesa
in grebli do srcá,
da je kipelo kakor ena sama črna solza
na dnu žarečega morja;
in se pretopilo v rdečisijaj plapolajočega zlata,
otrpnilo v kepah — ugašajočega pepela.

Kriknila bi v noč, da eno vsaj bi zvezdo prebudila,
ki mirno se smehlja,
da eno vsaj bi solzo utrníla,
z njo ugasíla krč gorečega srcá ...

Dediščine za okupatorjem, slabe dediščine. Vojska, kuga in lakota, trije zvesti prijatelji, so hodili štiri leta po naši deželi, ropali, morili, kradli in ubijali. Živo in mrtvo ni bilo pred njimi varno: njive in travnike in vinske gorice so prekopavali, drevesa in trsje sekali, hiše in skednje požigali, odnašali stroje in orodje, vozove in živino, živež in krmo; niti mačke in sinice in kosi in ščinkavčki niso bili varni pred njimi.

Človek oživlja prirodo. Njiva brez njega je pusta, kmetija razvalina. 60.000 Posavcev je moralo zapustiti svoj dom, 12.000 Kočvarjev se je dvignilo na pustolovsko pot, 30.000 Slovencev je v senci bajonetov potovalo v prežnanstvo. Bunkerji so zrasli po sadonosnikih, čez njive in gorice so potegnili žico, preko travnikov in pašnikov so zarezali protitankovske jarke, mladi gozd je padel pod neusmiljeno roko bojazljivega sovražnika.

Ko smo se po osvoboditvi ozrli po naši deželi, smo videli okrog in okrog samo opustošenje. Pričeli smo šteti, računati.

Milijarde, milijone in tisočake smo našli. Nad 12 milijard dinarjev predvojne veljave smo cenili škodo, ki jo je imelo naše kmetijstvo.

Na njivah je bilo škode za 1,2 milijarde. Zmanjšani pridelek, izpadek pridelka:

- 22.500.000 trsov uničenih;
- 25% vseh sadnih dreves posekanih, od boleznih uničenih;
- 25% govedi,
- 10% konj,
- 40% svinj,
- 58% perutnine poklane, poginule;
- 16% neobdelanih njiv.

Kašče in kleti in kolnice in skednji prazni.

S to žalostno zapuščino smo pričeli kmetijsko gospodarsko leto 1945/46.

Vinogradi so zeleneli, napadala je peronospora, modre galice nikjer. Z letali smo jo nosili, s šlepi prevažali, po razrvanih železnih vozilih, da jo je naš vinogradnik prejel. Znana stvar: če zamudiš pravi čas prvega škropljenja, je vse škropljenje zaman. Borili smo se za čas in — zmagali. Vsi vinogradi so bili škropljeni in žveplani, kakor treba in kadar treba. In rodili so nam kapljico, ki bo zapisana v zapiskih vino-

gradnika: novina v letu osvoboditve je bila prvo plačilo Gospodovo za vse muke in težave do kosti bičanemu slovenskemu narodu.

Nad en milijon kilogramov galice so porabili vinogradniki.

Suša je stisnila travo na traviščih: sena je nakosila kosa pol manj kot sicer. Kmetovalec je moral sejati zeleno krmo, zeleno koruzo. Semena ni bilo pri hiši. 240 ton semenske koruze smo razdelili. Kmetovalec jo je hvaležno posejal in kril najhujše pomanjkanje krme.

Njive in vrtovi so vpili po gnoju in gnojilih. Gnoja malo ali nič, umetnih gnojil ni bilo pri hiši. Paberkovali smo po tovarnah in skladiščih, preko morja so prišla in kmetovalci so prejeli za prvo silo in potrebo: 730 ton čilskega solitra, 600 ton superfosfata, 300 ton kalijeve soli.

Kmetu je bilo treba kos, motik, lopat, vil, grabelj, plugov, bran, želez za kolesa, kolomaza; da, tudi brez kolomaza ni mogoče kmetovati. Vsega je primanjkovalo. Vračali so se pregnanci; domovi so bili opustošeni, niti kljuge na vratih, šipe v oknu; ni bilo konja ne voza ne opreme, ni bilo niti krave niti krme, ni bilo niti trohice živeža v shrambi, ne obleke, ne obutve, kaj še, niti vžigalic ni bilo, niti denarnice niti denarja. Solznih oči so stali pred raztrganim domom in obup jim je polnil srce in glavo. Pomoči so prosili in jo dobili. Lahko je pomagati, če lahko s kupa vzameš in razdeliš. Težko je, ako je kup majhen ali ga sploh ni. Presneto majhen je bil kupček, zato so z njega smeli dobiti le najpotrebnejši najpotrebnejše.

Živino so kosile boleznih: konje so gonobile smrkavost in garje, goved vranični prisad, svinje so cepale od kuge in rdečice in ohromelosti, kurja kuga je razredčila in pobrala cele kurje družine daleč naokrog, jalovost krav se je nevarno posplošila, celo drobnici ni ostalo prizaneseno. Naši živinozdravniki so delali noč in dan in s skromnimi sredstvi jim je uspelo omejiti, zaustaviti in zatreti nevarne boleznih, ki so nam kradle milijone hitreje kot fašisti. Ekipe živinozdravnikov so pričele švigati po deželi, prihajale so v zadnje vas, ambulante za zdravljenje živine so se pojavile, živinske

bolnice, doslej čisto neznan ustanova, so postale stvarnost. 300 milijonov škode nam napravijo živalske bolezni vsako leto. Zmanjšati število bolnikov le na polovico pomeni prištediti letno 150 milijonov. Zrastel je Znanstveni veterinarski zavod in osnovani so zavodi za izdelovanje seruma. Vse to v enem samem letu.

Bližala se je jesen, zemlja je zahtevala plugov in gnoja in semena ozimina. S pogledom v bodočnost je padlo geslo: niti krpa zemlje ne sme ostati neobdelana v tekoči jeseni in prihodnjo pomlad. Ljudstvu je treba živeti in Jugoslavija se mora sama oskrbeti z njim. Pomoč iz tujine bo kmalu prenehala, stati moramo na lastnih nogah.

Začrtali smo načrt tekmovanja, sestavili smo načrt setve. Lahko je sestaviti načrt v industriji: toliko je strojev na voljo, toliko surovin, toliko delavcev, zmogljivost strojev in delavcev je tolikšna in tolikšna, rabimo to in to, delali bomo toliko in toliko časa, izdelali bomo toliko in toliko blaga. Težje je načrtovanje v kmetijstvu: koliko ha bomo posejali ozimnih žit, koliko jarin, koliko okopavin, koliko krmilnih in koliko industrijskih rastlin. Najprej moraš vedeti: koliko je kmetij, koliko njiv, koliko travnikov, koliko pašnikov, vrtov, vinogradov in sadovnjakov in hmeljnikov in gozda. In če naj bo zemlja obdelana, ti je treba toliko in toliko plugov, konj in volov in delavnih rok. In kjer tega ni, kako in kaj storiti tedaj?

Tudi pred to nalogo se nismo zaustavili. Vodilna misel setvenega načrta za l. 1945/46 je bila: zasejmo vse njive in vse poljščine približno v onem razmerju, kot smo jih zasejali in zasadili tik pred vojno. Kjer primanjkuje delovnih moči, sejmo več žita, oljnih rastlin sejmo čim več in krompirja kolikor se le da mnogo. Pridelajmo v tem letu čim več semen detelje, pese, rebe, korenja in raznih zelenjadnih semen. Toliko jih pridelajmo, kolikor jih sami rabimo! Računajmo s tem, da semen ni in ne bo mogoče uvoziti.

Setveni načrt smo tudi v številkah zapisali in ga objavili. Toda nismo razglasili: toliko pšenice in toliko te in one poljščine morate sejati, temveč smo le priporočili. Številke naj bi bile le opora pri sestavi setvenega načrta na vsaki kmetiji. Kmetovalci so se na te številke tudi bore malo ozirali,

pač pa so poslušali nasvet: sejte več tega in manj onega, da bo laže vam samim — vsemu ljudstvu.

Ne trdim, da je čisto res, toda pravim v dobri veri: na naših njivah smo letos zasejali 62% žit, 0,8% industrijskih rastlin, 22% okopavin, med njimi krompirja 20%, 10,5% krmilnih rastlin, stročnic 0,8%, povrtnin 1,3%. Če še povem, da merijo vse naše njive skupaj okoli 310.000 ha, je slika precej jasna.

Lahko je reči: vsa zemlja mora biti obdelana, teže je to izvesti. Malo plugov, malo konj, pa premeči zemljo. Bile so vasi z dvema, tremi pari konj in voz. Pa je prišel na pomoč traktor, ki meče hkrati dve, tri brazde, ki je šestkrat hitrejši in še temeljitejši kot navaden plug s parom konj. Po deželi so nastale kmetijske traktorske postaje. Traktor je zarezal brazdo v zapuščeno posavsko zemljo. Kmetovalec ga je sprejel z nezaupanjem. Ne zaupa novotarijam, premnogokrat so ga razočarale. Pa je gledal brazdo, meril čas; jasnili se mu je obraz, zadovoljstvo ga je napolnilo. Prijazno je pobožal železnega konja in ga spustil na kmetijo.

Okoli 200 traktorjev je preoralo v jeseni 6000 ha, spomladi pa 400 ha. Brez njih bi ne mogli obdelati vse zemlje, bi ne dosegli, da je ostalo komaj morda 1% vseh njiv v pušči. Ta odstotek pa samo zato, ker so njive še prepletene z žico, prekopane in zaminirane ali pa, ker se jih ne izplača več orati. Traktor je izpolnil vse naše upe in nam narisal sliko bodočega razvoja našega kmetijstva. Ozare ovirajo traktor pri delu. On udari najrajši čez vse meje, najbolje se počuti in izplača na široki, dolgi, obsežni njivi. Njegova zmogljivost raste, čim večja je njiva: hoče se mu prostora. Zato se je najbolj uveljavil tam, kjer so sosedje za eno dopoldne ali za en dan pozabili na mejnike in so jih postavili na novo drugi dan na zorano njivo.

Traktor, lepo jesensko vreme in dejstvo, da so bili kmetovalcem dodeljeni številni konji, so storili, da je bilo jesensko oranje pravi čas izvršeno in da so bile velike površine njiv že v jeseni sprašene.

Druga težava je bila pomanjkanje semen. Celo Posavje in še številni drugi kraji bi ostali brez semen ozimin, ako bi oblast ne poskrbela za seme: 849 ton ozimne pšenice, rži in ječmena so prejeli razni kraji

po zelo ugodnih pogojih; kdor ni mogel semena plačati, se je obvezal vrniti ga ob žetvi.

Tako nam je uspelo, da je bila jesenska setev docela izvedena.

Spomladi zopet malo semen: z vsem drugim semenjem je še nekako šlo, najteže je bilo s semenom pese, detelje, lucerne in s čebuljčkom. Končno smo za silo zakrpali tudi to luknjo. Niso majhne količine semen, ki so jih kmetovalci prejeli spomladi po zmerni ceni. Sprva je bilo videti, da bo pomanjkanje denarja revnim povratnikom in oškodovancem sploh onemogočilo nakup semen, toda tudi iz te zagate je bil izhod. Razdeljena so bila izdatna posojila za nakup semen in kmetovalci so se jih poslužili preudarno in zmerno. Res samo po potrebi. Tako je šlo med potrebne kmetovalce spomladi: 210 vagonov krompirja, 55 ovsa, 14 ječmena, 53 koruze, 17 ajde, 10 fižola, 3 prosa, 1,5 čebulčka, 13 ton pese, 15 ton detelje in lucerne, 3 tone zelenjadnih semen, graha 2 vagona, sončnic 15 ton, 35 ton lanenega semena, 16 ton inkarnatke, 13 ton repe.

Seme je zelo delikatno tržno blago. Vsako seme še ni dobro semensko blago. Kalivost, čistoča in pristnost so tri odlike dobrega semena. Kalivost lahko preizkusiš, čistoto z lahkoto ugotoviš, pristnost — to pa ugotoviš šele tedaj, ko ti zraste kavolja, čeprav si sejal zelje, ali če ti požene v cvet vsa repa. Zgubljena je letina. Vsakdo se ne more ukvarjati z določanjem kalivosti in ko si seme že plačal, je tudi vse to že pozno. Kratkoterminalno: s slabim semenjem so prizadevali kmetovalcem in vrtnarjem veliko škodo. S semenom detelje si sejal predenico, s pšenico ljuljko. Da se vse to prepriča, je bila osnovana Semenarna za Slovenijo, ki ima dve temeljni nalogi: proizvodnjo semen in promet s semeni. Semena bomo pridelovali na državnih posestvih, snovale se bodo semenarske zadrugе, vsak kmetovalec je pozvan, da prideluje čimveč semen: Semenarna pa bo posredovala prodajo.

Deteljnega semena smo svoj čas pridelali 50 in več vagonov. Ali bi ne mogli dvigniti pridelka na 150 vagonov? Naše seme ima svetoven sloves. Seme lucerne in inkarnatke je prav tako važno in potrebno. In semena grašice, njivskega graha, pese, repe, korenja, motovilca, raznih trav itd. Vse to

bomo lahko pridelovali, Semenarna pa bo odkupila.

Letos smo želeli pridelati semena črne detelje, inkarnatke, pese in zelenjadnih semen vsaj za lastno potrebo. Mnogo smo napredovali, naloge v celoti nismo dosegli. Ni lahko postati čez noč dober semenogojec in vreme nam je nagajalo letos: spomladi hude suše, mnogokatero seme ni vzkliko. Sicer smo na boljšem s temi semeni, kot smo bili spomladi in lani, toda še smo navezani na uvoz.

Tudi spomladanska setev je šla v redu od rok. Konec setve smo lahko ugotovili, da je ostalo v pušči bore malo zemlje. Praktično lahko trdimo, da smo vso zemljo, vse njive v redu obdelali in o pravem času obsejali. S tem se je razblinil naš strah, da bi zemlja mogla ostati v velikih površinah neobdelana. Ta strah je bil neopravičen.

Pomislimo, da se je v tem letu zgodila velika sprememba posestnega stanja v kmetijstvu. Skoraj četrtina zemlje je menjala svojega gospodarja. Vsa veleposestva v zasebnih rokah so izginila. Ostala so le državna. Agrarna reforma je začrtala temeljite spremembe v strukturi našega kmetijstva. Premnogo agrarnih interesentov je dobilo lastno zemljo. Nešteto kolonistov je našlo nov, lasten dom. Ali bi ne mogle te široke spremembe motiti proizvodnje? Da. Agrarni interesenti so bili brez živine, brez semen, brez najpotrebnejšega orodja. In vendar danes lahko ugotovimo, da zaradi agrarne reforme zemlja ni ostala neobdelana, kvečjemu je bila ta ali ona njiva slabo obdelana in zagnojena. Je pa rodila agrarna reforma novost, ki je doslej Slovenija ni poznala. Kmetovalci so se združili v zadrugе, proizvajalne in vinogradniške. Nastalo je 13 vinogradniških in 3 kmetijske proizvajalne zadrugе. Te zadrugе predstavljajo čisto novo obliko kmetovanja, združnega kmetovanja. Ne bom jih našteval, tudi ne opisoval. Kogar zanima, naj se oglasi pri vinogradniški zadrugi v Svetinjah pri Jeruzalemu ali na Kogu. Zadrugniki vam bodo rade volje postregli z vsemi pojasnili in verjetno tudi s čašo dobrega vina. Saj so ga pridelali na vagono, na stotine hektolitrov. Ni dvoma, velike težave so imele v začetku te zadrugе, toda premagale so jih srečno. Res je, da bi brez izdatnih posojil ne šlo. Toda denar je dobro naložen in se bo dobro obrestoval.

Čemu pa državna veleposestva? Mar bi ne bilo bolje razdeliti prav vso zemljo kmetu? Ne, tudi veleposestva imajo lastno poslanstvo v kmetijski proizvodnji. Če bi jih ne bilo, bi jih morali ustvariti. Nikjer pa ni rečeno, da morajo biti veleposestva ravno v zasebnih rokah. Kot ljudska lastnina služijo bolje in izključno le ljudstvu.

Njihova naloga je:

da pridelujejo zboljšano seme in seme, ki ga doslej doma ne pridelujemo;

da pridelujejo sadne in trsne sadike priznanih najboljših sort;

da zalagajo industrijo s surovinami in industrijske kraje z raznimi pridelki;

da šolajo kmetovalce in izpopolnjujejo naobrazbo kmetijskih strokovnjakov;

da preizkušajo nove sorte njivskih in vrtnih rastlin, raznovrstna gnojila, sodobne kmetijske stroje, nove agrotehnične ukrepe, t. j. ukrepe za dvig pridelka, nove načine organizacije dela v kmetijstvu;

da uredijo plemenilne postaje, veterinarske ambulante, znanstvene strokovne zavode, postaje za čiščenje in razkuževanje semen, kmetijske strojne postaje in druge naprave, ki služijo sosedom in vsemu kmetijstvu;

da vzrejuje nove pasme in zboljšujejo sedanje pasme govedu, konju, svinji, drobnice in perutnine in da plemenske živali širijo med kmetovalci po zmernih in znosnih cenah.

Na državnih posestvih poslujejo razne kmetijske šole: splošne kmetijske, specialne mlekarske in vrtnarske, sadjarske in vinarske šole, številne kmetijske gospodinjske šole in vinogradniške šole. Tri srednje kmetijske šole že delujejo v Sloveniji: živinorejsko - poljedelska, sadjarsko - vinarska in vrtnarska srednja šola. Še malo in odprta bo tudi kmetijska visoka šola. Trije znanstveni zavodi: veterinarski, vinarski in sadjarski že poslujejo. Brez državnih posestev bi bili nedelavni, dela nezmožni, obrtnik brez delavnice, kovač brez klešč.

V državni upravi je ribogojni zavod, ribja vališča, obsežni ribniki in cela jezera. Le tako bo mogoče skrbeti za ribji pomladek v odprtih vodah.

Že prvo leto so državna posestva izpolnila del svojih nalog. Že letos so pridelala okoli 50 vagonov semenskega žita, 100 vagonov krompirja za seme, obilo zelenjadnega in drugega semenja. Vsako leto bo

v tem pogledu bolje. Čim bolje bodo organizirana in opremljena, tem lažje bodo delala tako, kakor jim je začrtana naloga. Državna posestva Slovenije zavzemajo le skromen delček obdelovalne zemlje naše dežele, razsejana so po vsej Sloveniji. Zato je njih upravljanje težavno, bolje pa ustrezajo svojemu namenu. Vsak kraj bo lahko dobil prikladno seme, prikladne sadne in trsne sadike, najprikladnejšo plemensko živino z najbližjega posestva. Stroji in druge naprave na posestvih bodo bolj povezane z okolico. Celota bo imela več od številnejših manjših posestev, kot bi imela od maloštevilnih velikih.

Kmetijske strojne zadruga in državna posestva predstavljajo najvažnejše pomožno sredstvo za dvig in pospeševanje slovenskega kmetijstva. Niso to pridobitna podjetja, temveč operativni pripomočki ministristva za kmetijstvo. V stari Jugoslaviji je bilo pospeševanje kmetijstva posamično: s prispevki, s stroji so pomagali posameznim posestnikom. V novi Jugoslaviji je pa vsesplošno, vsestransko: dobro seme, plemenska živina, dobre sadne, odlične trsne sadike, ekonomičen stroj bo na voljo slehernemu kmetovalcu po zmerni ceni.

V minulemu letu je bila trda borba. Napadal je ameriški kapar in najhujši sovražnik dražega nam krompirja — krompirjevec.

Ameriški kapar, uničevalec sadnega drevja in sadjarstva. Iz Prekmurja se je med vojno razširil po mariborskem okrožju, svoje prve straže že pošilja po vsej Sloveniji. Trdo smo se ga lotili, zatrli ga nismo. Mobilizirali smo 46 motornih, 258 prevoznih škropilnic, porabili okoli 45 vagonov škropiva in na milijone litrov škropilne raztopine, posekali 5000 dreves, očistili 85% vseh dreves, škropili okoli 480.000 m². Izdana je bila tiralica za ameriškim kaparjem, obvezno škropljenje je bilo naročeno. »Jozek« je vzdramil temeljito naše sadjarje, ki ne smejo obupati, čeprav niso popolnoma uspeli. Ponovili bomo borbo, šli bomo v napad in zatrli ga bomo. Kakšno škodo povzroča kapar? Pomislite! Celo Prekmurje ne sme izvoziti nobenega sadja, okuženi kraji so sploh blokirani, izvoz v inozemstvo je otežkočen: kupec lahko na meji zavrne vsak vagon, če le najde eno samo okuženo jabolko v njem. Dobro namizno sadje bo romalo v kotel za mežgo, vsega sadja doma ne bomo mogli porabiti.

Še hujši fašist je krompirjevec, hrošč iz Kolorada doma, ki žre s svojo družino vred krompirjevko in se množi tako naglo, da ga doslej nobena dežela ni mogla zatreti, kjer koli se je pojavil. Nevaren ptič je to, ki grozi, da nam uniči ves krompir. Zamislite si našo kuhinjo brez krompirja. Vsak dan krompir, vsak dan krompir. In če bi krompirja ne bilo? Njega, ki je rešil milijone ljudi lakote: kako bi se znašle naše gospodinje, kako naši želodci? — Na dveh mestih se je zarodil krompirjevec pri nas. Pravi čas smo ga opazili, takoj smo se ga lotili. Napadli smo ga tako množično, da imamo precej upanja, da ga bomo zajezili in zatrli. In če se nam bo to posrečilo, si bomo lahko precej domišljali. Strokovnjaki so našli polno razumevanje pri oblasteh, dovolj sredstev je bilo o pravem času na voljo, množične organizacije so poprijele in pritegnile, uspeh ne bo izostal. O uspehu bomo pa lahko govorili šele leta 1948. Če ga tedaj ne bomo več zalotili na našem krompirju, si bomo šele lahko oddahnili. Vrag je trdoživ. Buba vzdrži dve leti v zemlji. Vse strupe smo in bomo zlili na njega, vendar se lahko še ta ali oni hrošč izmuzne. Zato pa: hodi z odprtimi očmi po krompirjevi njivi! Oglej si sovražnika na sliki, da ga boš spoznal na krompirju! In če ga boš našel, tedaj poklič! vojsko nadenj! Takoj in brez odlašanja ga prijavi. Vse drugo bo sledilo samo od sebe.

Zapustimo bojno polje in pogledimo v Savinjsko dolino! V deželo hmelja in hmeljarjev. Žlahtna roža hmelj je doživela žalostno usodo. Nemec je izkrčil 80% hmeljnikov. Vsega je ostalo 640 ha. Letnik 1944 je še ležal po skladiščih. Letina 1945 je bila zelo pičla: komaj četrtno rednega pridelka. Niso se uplašili hmeljarji. Pametno potezo so napravili: odpravili so vse razlike med hmeljarji in hmeljnimi trgovci, združili so se v Hmeljarsko zadrugo, edino zastopnico hmeljne proizvodnje in trgovine. In odlično delajo. Sposobni ljudje so to, imajo izkušnjo. Sedaj so stare zaloge proč. Hmelj je v varnih rokah, hmeljarji zaupajo svoji zadrugi in počasi večajo hmeljnike: oprežno in po potrebi. Vem, da se ne bodo prevzeli, čeprav vedo, da savinskemu hmelju v državi ni tekmeča. Obdržali bodo njegovo kakovost in sloves. Celó izboljšali ga bodo. Sam Kač se ga je lotil in kdor ga pozna, ve, da on veliko govori, pa tudi veliko naredi.

Živinorejci so že malo ljubosumni, ker o živini nič ne govorim. Slovenija je vendar živinorejska dežela in z razvojem industrije se bo vedno bolj oblikovala kot izrazito živinorejska dežela. O živini moraš govoriti res s spoštovanjem: goveje meso je še redek gost na naši mizi, mamici se pa tako hudo hoče predobre goveje juhice. In slavna kranjska klobasa, kako si bila majhna in redka in — rekel bi — oskrunjena: ihaha in mule in stare krave so onečaščale tvoj sloves. Jajce, kokoš in piška, pa mila muzika iz davnih časov. Mleko pa le za dojenčke in stare ljudi.

Stalež govedi se ni povečal v preteklem letu. Suša je tudi leta 1946 posušila travo, komaj eno četrtno sena redne košnje smo spravili pod streho. Že zimo je komaj pretolkla naša živina, spomladi se je znašla na požganih pašnikih. Obnova v govedoreji gre le počasi. Borimo se, da ohranimo vsaj dobro plemensko živino. Kar je slabega, je tako bolje, da gre pod nož. Bolje je, da imamo malo živine, ki bo sita, kot obilo lačne. Brez usmiljenja mora pod nož vse slabo, za vsako ceno pa moramo ohraniti dobro plemensko goved.

Osnovane so številne živinorejske zadruge z razširjenim delokrogom. Ne samo s selekcijo goveje živine naj se bavijo, zajemajo naj v svoj delokrog vsa plemena in skrbijo naj za prodajo, nakup živine, krme, za izboljšanje travišč, za selekcijo, za nakup dobrih plemenjakov, razširjajo naj svoja delovna področja, uredijo naj zadrugne pašnike. Živinorejske zadruge so rastle ko gobe po dežju. Sedaj naj zadrugniki skrbijo, da ne bodo usahnile. Prašičjereja se hitro obnavlja. Pujskov je nič koliko naprodaj, koruze je bilo dovolj, pitanje je šlo dobro od rok. Perutnina bo kmalu dosegla svoje prejšnje število. Valivnice so vrgle na tisoče piščancev v svet. Če ne bo dosežena kakovost, doseženo bo vsaj število.

Jajc več ne primanjkuje pridni gospodinj in cena jim je že zmerna. Konj vidimo že skoraj toliko po cestah in njivah, kolikor jih je bilo pred vojno, le slabši so. Naše žrebčarne in kobilarne so obnovljene, žrebčarni na Prestranku in v Lipici bosta dvignili našo konjerejo na zavidljivo višino.

Nekaj zadrug sem že omenil. Poleg teh so osnovane sadjarske zadruge, ki naj trgujejo s sadjarji in pospešujejo sadjarstvo, vinarske zadruge, ki naj skrbijo za umno

kletarjenje, in čebelarske zadruge, ki imajo na skrbi našo dobro kranjsko muho, našo čebelo in sladki med. Želimo, da se osnujejo še proizvodjalne zadruge: semenarske zadruge, ki bi pridelovale semenski krompir, seme trav in detelj, zdravilne rastline, zelenjad in zelenjadno seme, cvetlice in cvetlično seme. Zadrugištvo ima v novi Jugoslaviji razširjeno, povečano nalogo. Zadrugištvo naj veže državni sektor z zasebnim. Važna in široka naloga.

Kmetovalca zanimata še dve državni podjetji, oziroma poldržavni. »VINO« in »SADJE«. Imeni povesta vse. Njun namen je skrbeti za uvoz in izvoz in za trgovino na debelo z vinom in sadjem. Na terenu delujeta le preko zadrug. Del njunega čistega dobička se vrača kmetijstvu: uporabi se za pospeševanje kmetijstva.

Skoro sem pozabil omeniti, da smo lani sezidali številne sušilnice, 14 samo na državnih posestvih, koliko še zunaj na deželi, da smo lahko posušili del sadne letine. Tujina se zanima za naše suho sadje, pa tudi nam samim bo dobrodošlo.

Preden končam, še splošen pogled nazaj.

Slovensko kmetijstvo se je lani dvignilo iz razvalin in naglo razvilo in približalo predvojni stopnji. Rane, ki mu jih je prizadejala vojna, se naglo celijo. Vreme je bilo l. 1945 sušno, letina srednja; l. 1946 je spomladanska suša zelo škodila travnikom in pašnikom, žitna letina je bila prav dobra, znani so mi izjemni pridelki do 36 q pšenice na ha; krompirjeva pa srednje dobra. Ogrci so napravili ogromno škodo na njivi in travniku. V l. 1947 se bomo morali množično lotiti hrošča. Koruza je bila lepa kot redkokdaj, pa jo je suša stisnila. Sadna letina odlična, l. 1945 pa slaba. Vinska kapljica dve jeseni zapored prekrasna, nekaj posebnega, izjemnega, kakor je bilo izjemno toplo vreme. Dobro vince smo sproti popili, čeprav so bile cene res visoke.

Tako smo se bežno ozrli na razvoj našega kmetijstva od osvoboditve do danes. Lahko smo z uspehi zadovoljni, ne smemo pa zapirati oči pred težavami, ki so še pred nami. Toda dosedanji polet v obnovi nam je porok, da bomo vse težave prebrodili in razvili naše kmetijstvo v čisto živinorejsko, sadjarsko in vinarstvo kakovostno smer proizvodnje.

Joža Nadižar

Mgr. IVANU TRINKU ZAMEJSKEMU OB NJE- GOVI BISERNI MAŠI

V Trčmunu pritrkujejo zvonovi, oznanjajoč radost biserne maše vsem krajem ljube Benečije naše, ki so bili njen delež sužni dnovi.

Najslavnejši med njenimi sinovi, duhovnik božji, pevec prerok, straža na skrajni meji borec prvi, izkaže hvaležnega se Bógu v dobi novi,

ko vzšla je svetla zarja z vzhoda, ki jo je čakal, in mu pozlatila je domovino ljubljeno — svobóda.

Kaj duša, pevec prerok, bo Ti govorila ob biserni daritvi? Vem: Gospoda, vseh narodov Očeta, bo slavila.

Janko Glazer

POZDRAV V DOMOVINO

Materi iz pregnanstva 1942

Dvorišče z mesečino vse obrito — pred oknom voda žubori v korito.

Na sina, ki je daleč, misli mati, misli, poslušaj in ne more spati. V svetlobi jarki domačija cela: vrt, hlev in hiša, oreh, izabela, plotovi svetli, strehe vse srebrne — vse, kot da čaka, kdaj spet on se vrne. A on je daleč. Bog ve, kje nočuje v tej mesečini sredi zemlje tuje.

Brez konca, kakor hrepenenje skrito, pred oknom voda žubori v korito.

Kar curek živi onemí v molčanje, kot da prestregel ga popotnik v dlan je in žejen pije, pije in krepi se — tedaj nad mater sen hladeč spusti se. Ve: to je on, ki se za hip ustavil pred hišo je domačo, jo pozdravil in vse pregledal: oreh, izabelo, hlev, vrt, dvorišče — domačijo celo...

In neutrudno dalje v noč spočito pred oknom voda žubori v korito.

Tone Kralj: Monsignor I. Trinko

Slovenska Benečija, ki jo je mgr. Ivan Trinko večkrat opisal in jo z vso ljubeznijo prikazal tudi Mohorjanom v Koledarju 1905, je izmed vseh naših pokrajin Slovencev najmanj znana. Nič čudnega, saj je bila izza 1866 od nas ločena in prenašala usodo zasuznjene zemlje pod Italijo. Kakih petdeset tisoč naših rojakov ob Nadiži, Teru in Učejji so hoteli nasilno potučiti — slovenčina je bila preganjana in ob vse pravice, kar je tudi v pesmi povedal prvi slovenski beneški pevec Peter Podreka že leta 1871:

Jaz nisem ne v uradu ne v šoli,
čprav tu od vekov živim,
ko tujka beračim okoli,
le v cerkvi zavetje dobim.

Da se je slovenski rod ohranil v Benečiji, kjer se je naselil že za časa Langobardov ob koncu šestega stoletja, je skrbela naša z narodom čuteča duhovščina. To se je pokazalo zlasti v zadnjih sto letih. Peter Podreka je bil glasnik narodnega prebujenja v Beneški Sloveniji in njen Jeremija, ko je prešla v suženjstvo. Kakor on so tudi drugi duhovniki ob Nadiži, Teru in Učejji slovensko izročilo branili in držali in tako ohranili in rešili narodu najdražje — materino slovensko besedo.

Izmed vseh mož, kar jih je dala Beneška Slovenija, pa je najpomembnejši letošnji biseromašnik mgr. Ivan Trinko, ki je res oče beneških Slovencev.

Ivan Trinko se je rodil 25. januarja 1863 v Trčmunu, prijazni vasi na sončnem pobočju visokega Matajurja. Svojo mladost je sam najlepše opisal v zadnji svoji leposlovni knjigi »Naši paglavci« (1930). Ker so doma želeli, da bi postal »gospod nunac«, je moral najprej v Čedad v šole, da se je priučil italijanščine, potem pa je bil sprejet v videmsko škofijsko gimnazijo, iz katere je prešel v ondotno bogoslovje in pel, ko je še odslužil vojaški rok, 20. junija 1886 v domači cerkvi v Trčmunu novo mašo »z nemalim veseljem, povzročenim iz več razlogov, med katerimi ni bil zadnji, da je ob onej priložnosti triumfovala slovenska ideja. Počastili so ga na njegovih »ojceti« s slovenskimi pesmimi, izmed katerih je bilo troje v Vidmu tiskanih.« (Rutar.)

Po novi maši so ga poklicali za prefekta v videmsko nadškofijsko semenišče, kjer je potem kmalu postal profesor na gimnaziji in pozneje tudi v bogoslovju. Izza 1886 dalje je s posebno skrbjo in ljubeznijo vzgajal svoje mlade rojake gimnazijce in bogoslovce več ko pol stoletja in tako dal svoji ožji domovini za slovensko stvar navdušene delavce duhovnike. S svojimi gojenci je prihajal v Slovenijo, da bi se ob viru slovenske misli ogreli in potem vneto delali v narodnem duhu med svojim ljudstvom.

Poleg tega narodnovzgojnega dela, kateremu se moramo zahvaliti, da se je ohranilo slovenstvo v Benečiji, pa se je naš biseromašnik tudi kot pesnik, leposlovec, zgodovinar, pisatelj globokih filozofskih del in še kot glasbenik in celo risar uveljavljal tako uspešno, da ga moremo šteti med naše najodličnejše kulturne delavce.

Ob biserni maši mgr. Ivana Trinka se zahvaljujemo Bogu, da je dal in ohranil našemu narodu v Slovenski Benečiji takega moža dela, in želimo, da bi mu dal dočakati tudi jubilej železne maše, da bi se mogel v večerni zarji svojega življenja veseliti s svojimi rojaki velikega uspeha osvobodilne borbe, ki je združila

— — — vse Slovane
pod streho hiše ene!

Kakor vsem drugim panogam, tako je zadala svetovna vojna tudi našemu čebelarstvu hude rane, ki jih je treba čimprej zaceliti. To je tembolj potrebno, ker je čebelarstvo velike važnosti za naše kmetijstvo in za naše narodno gospodarstvo.

Naše čebelarstvo je zelo trpelo v vojnem času. Čebelarji so že od nekdanj znanj kot odločni rodoljubi in zavedni Slovenci. To je bilo znano okupatorju, zato je besnel proti čebelarjem kot narodnjakom. Veliko čebelarjev je izselil ali zaprl v zloglasna taborišča, druge je pobrala smrt na bojnem polju ali doma. Čebelarstvo pa ni tako opravilo, da bi ga lahko izvrševal vsak. Zato ga tudi sorodniki izseljenih, interniranih ali padlih čebelarjev niso mogli. Torej ni čudno, da so med vojno popolnoma ali deloma propadla čebelarstva v tako velikem številu. Razen tega so prišla čebelarstva v roke nevednih tujih vseljencev, ki jim je okupator prepustil čebelarstva izseljencev in internirancev. Mimoidoče vojske so tudi oplenile mnogo čebelnjakov.

Ne da bi čakali na ugotovitve statistike, lahko trdimo, da je propadla v Sloveniji med vojno dobra polovica čebelnih družin. Uničili ali odpeljali so nenadomestljivo orodje: panje, vrcalnice, stiskalnice za satnice, med, vosek in celo cele čebelnjake. Čebelarji, ki so se vrnili po končani vojni, so našli le malo čebelnih družin in še te v obupnem stanju. Treba je bilo spraviti te maloštevilne čebelne družine v red, za kar je pa manjkalo: čebel, dobrih panjev, materiala za obnovitev čebelnjakov, voska za izdelavo satnic in medu in sladkorja za prehrano čebel. Kjer so našli še prejšnje panje, so bili zanemarjeni, ker so jih med vojno oskrbovali nevedneži. Satje je bilo prestaro, pravo gnezdo čebelnih škodljivcev, treba ga je bilo nadomestiti z novim satjem. Sicer stavijo čebele same satje, toda ne tako in v taki meri, kakor bi bilo za obnovo potrebno. Zato je bilo pomanjkanje voska za izdelavo največja ovira. Splošno pomanjkanje sladkorja ni dovolilo čebelarjem, da bi z njim priskočili čebelam na pomoč, v kolikor ni dala narava dovolj sladkih virov v podobi medu. Tako je v letu 1945 moglo le malo čebelarjev obnoviti svoja čebelarstva. Avgusta meseca leta 1945 se je ustanovila v Ljubljani »Čebelarska

zadruga z o. j.«, ki je storila mnogo, da so mogli nekateri čebelarji v teku leta 1946 obnoviti svoja čebelarstva. V kolikor pa se ni obnovilo čebelarstvo do sedaj, naj se stori to čimprej! Zato sledi nekaj navodil za obnovo.

Za obnovo čebelarstva je treba čebel, voska, medu in še marsičesa drugega. Veliko čebelarstvo ni tam, kjer je veliko število slabotnih panjev, ampak tam, kjer je veliko čebel. Ako imamo le malo panjev, a so polni čebel z dobrimi maticami, je naše čebelarstvo veliko in upapolno. Čez zimo moramo imeti še nekaj majhnih družin z dobrimi maticami, da pomagamo drugim močnim panjem spomladi, če bi prišli ob matico. Na novo ustanovimo ali povečamo čebelarstvo z nakupom rojev ali čebelnih panjev. Svetovati moremo edino nakup panjev s čebelami spomladi, ko so premagane zimske neprilike. Kupiti jih moramo le od poštenega čebelarja, ker je nakup čebel vedno stvar zaupanja. Tudi pregled ne da popolnega vpogleda v vrednost čebel. Kupi se naj v zračni daljavi vsaj 4 km, drugače se vrnejo čebele na prejšnji kraj izleta in čebelna družina tako oslabi, da tisto leto nimamo nobenega haska od nje. Roji pa se lahko kupijo v soseščini, ker se čebele ne vračajo na prejšnji dom.

Drugo, kar je potrebno, je vosek. Voska gre žal veliko v izgubo. Čebelarji puščajo vosek (voščine) ležati na neprimernih krajih in škodljivci ga uničijo, namesto da bi skrbno hranili vsako drobtinico. Drugi se lotijo kuhanja voska brez primerne priprave in znanja in ga s tem veliko stratijo. Kdor nima popolne priprave (preše) in znanja, naj pošlje skrbno nabrane voščine »Čebelarski zadrugi za Slovenijo v Ljubljani«, katere član naj bo vsak čebelar. Dobil bo za poslano voščine več satnic, kakor bi jih dobil doma, če bi kuhal vosek in v potu svojega obraza vlival satnice.

Tretje, kar je potrebno, je zaloga medu. Ob slabi letini je treba priskočiti čebelam na pomoč. Med je sladek in vabljev, a čebelar ne sme pozabiti, da so čebele nabrale med, ki je njih lastnina. Obsodbe vredno je, ako čebelar proda med in pusti čebele stradati. S tem ni rečeno, da naj čebelar ne privošči medu ljudstvu kot zdravilo, če ga ima nad potrebo svojega čebelarstva.

Hvalevredno je, če se mladi ljudje, mladeniči in mladenke odločijo postati čebelarji in čebelarice. Že v predvojnem času so se izkazale tudi ženske kot dobre čebelarice. So primeri, da so žene rešile v vojnem času ogroženo čebelarstvo izseljenega ali padlega čebelarja. Tudi danes opravljajo ta čebelarstva hvalevredno. Na pomladku je povsod upanje v boljšo bodočnost. Tako je tudi pri čebelarstvu. Kdo naj postane čebelar ali čebelarica? Biti morata prijatelja narave, ljubitelja živali, potrpežljiva, vztrajna, morata rada delati že v zgodnih jutranjih urah in morata biti pismena, ker se je treba učiti čebelarstva iz knjig in strokovnih časopisov. Ni za čebelarstvo, kdor je preveč občutljiv za čebelni pik, ki povzroča pri nekaterih osebah neprijetne pojave, celo večdnevno obolenje, ravno tako niso sposobne osebe, ki bolujejo na srcu. Ni za čebelarstvo, komur je edino za dobiček, bolje stori, da vложи svoj denar v bolj donosne posle. Imeti mora dovolj prostega časa, da ne zanemari zaradi drugih dolžnosti čebelarstva.

Kjer so dani potrebni pogoji, naj bodoči čebelar ali čebelarica v zimskih mesecih porabi čas, da se strokovno izobrazi. Prav dobra knjiga za pouk je Jugov Praktični čebelar, ki jo je založilo prejšnje Slovensko čebelarsko društvo v Ljubljani; žal je ta knjiga pošla in se dobi le pri starejših čebelarjih naposodo. Veliko se da naučiti iz prejšnjih letnikov lista »Slovenski čebelar«. Koristno je, če se obrneš do izkušnega čebelarja, ki ti bo rade volje pojasnil, česar ne razumeš. A nikar si ne domišljuj, da si že dober čebelar, če si prečital veliko strokovnega berila. Zgoditi se ti utegne kakor tistemu, ki se je učil plavati na suhem, a ni znal uporabiti znanja, ko je padel v vodo. Vendar se je treba najprej iz knjig izobraziti, ker potem bo komaj toliko časa, da se obdržiš na tekočem, ker čebelarstvo vedno napreduje, dela pa bo na pretek.

O čebeli vedo ljudje navadno le to, da piči, da nabira med in stavi vosek, a to je zelo malo. Važnejše je, da čebele posredujejo oploditev sadnega in drugega cvetja s tem, da prenašajo cvetni prah ali pelod z enega cveta na drug cvet s tem, da ga odrgnejo na pestič, kjer drobci peloda skali, predere do semenskega mošnjička cveta in ga oplodi. To se sicer godi tudi po vetru, a tu je postavila narava močno oviro: ni vsak cvetni prah sposoben za oploditev,

najmanj pa soroden. Res je, da tudi druge žuželke, n. pr. čmrlji, ose in druge, prenašajo cvetni prah. A teh je spomladi malo, ker prezimijo samo nekatere samice, ki šele med letom zastavijo svoje družinice. Čebel je pa na tisoče v vsakem panju in one obletavajo cvetje od rane pomladi pa vse leto. Modro je urejena čebelna narava. Ista čebela obletuje namreč isti dan samo eno vrsto cvetja, dokler najde v tej vrsti cveta kaj sladkega, in tako prenaša cvetni prah z jablane na jablano, s hruške na hruško, z repice na repico itd. Kdor ve, kolike vrednosti je sadje in olje za ljudsko prehrano, bo tudi vedel, koliko je vredno delo čebel za prehrano. To so že zdavnaj spoznali sadjarji v ZDA, ki radi plačujejo čebelarjem odškodnino, da pripeljejo svoje čebele v njihove zelo obširne sadovnjake.

Nedvomno je korist čebel, ki oplemenjujejo cvetje, veliko večja, kakor pa jo donašajo s pridelki samimi, vendar si ne moremo misliti ne medu ne voska brez čebel. Vosek se rabi v mnogih obrtih: krema za čevlje mora vsebovati vosek, kiparji in zvonarji ga rabijo za izdelavo okraskov, čevljarji za dreto, krojači za sukanec itd. Med je odlično ljudsko hranilo in zdravilo. Vsak otrok hrepeni po nekem naravnem nagonu po medu, ne samo ob času pomanjkanja sladkorja, ampak tudi tedaj, ko ga je dovolj. Med gre naravnost v korist človeškega organizma, ker ga že čebele prebavijo, a sladkor je več ali manj neprebavljiv. Že od nekdaj se je medu pripisovala zdravilna moč ne samo za notranje bolezni, ampak tudi za rane. Tudi danes priporočajo zdravniki pri nekaterih boleznih uživanje medu. Poizkus z medom bo prepričal najbolj nevernega, da je med odlično zdravilo.

Čebelar nima velikokrat zaradi slabih letin nikakega plačila za svoj trud, prav je tedaj, da ima vsaj posredne koristi. Čebelni pik, ki je za nečebelarje pravo strašilo, je velike vrednosti za zdravje. Znano je n. pr., da čebelni pik zdravi revmatizem. Čebelni pik vpliva ugodno na zdravje in podaljšanje življenja. Dolgo in v mladeniški čilosti živeti si vsakdo želi. Dognano je, da so čebelarji, ki so sami opravljali velika čebelarstva, dosegli veliko starost, n. pr. Dadant skoraj sto let, Dierzon čez 90 let. Tudi med nami Slovenci vidimo prav stare, mladeniško čile čebelarje, ki lahko utajijo precej svojih let. Ni temu vzrok samo čebelni pik,

ampak tesna povezanost z naravo, veliko upanje v bodočnost, saj se čebelar nadeja dobre letine za vsako prihodnje leto. Namesto da bi iskal zabave v zakajenih prostorih, je ima dovolj pri svojih čebelah, ki jih tem bolj vzljubi, čim bolj spozna njih skrivnostno življenje.

Čebelna družina sestoji iz več tisoč žuželk iste vrste. Posamezne živalce so ženskega ali moškega spola. Matica je edina popolnoma razvita živalca ženskega spola. Redno je samo ena v čebelni družini in zleže vsa jajčeca za bodoči zarod, spomladi več tisoč na dan, v celem življenju, ki traja do 5 let, pa 500.000 in še več. Ta opravke jo tako zaposli, da ne more drugega delati, celo hraniti se da od čebel. Največ je navadnih čebel, ki so nerazvite samice in odločene le za delo. Na dobri paši živijo le 6 tednov, ker jih ugonobi težko delo, a v brezdelni dobi v pozni jeseni in pozimi živijo tudi 9 mesecev. Matice in čebele so oborožene z želom, a prve ga rabijo samo proti drugi matici, slednje pa proti drugim čebelam, živalim in tudi človeku. Moškega spola so troti, ki so neoboroženi in so samo zato, da oplemenijo mlade matice, kar se zgodi po enem samem trotu enkrat v življenju matice. Je pa v čebelni družini zelo veliko število trotov, da oplemeni mlado matico najsposobnejši izmed sposobnih. Na oplemenitev se dvigne mlada matica visoko v zrak, kamor jo sledijo troti. V tekmi zmagaz nazadnje najsposobnejši trot, ki oplemeni matico, a kmalu nato pogine. Ko se končajo porodi mladih matic, postanejo troti, ki ničesar ne delajo, čebelam v breme. Te jih našenejo v kot panja, jih izstradajo in preženejo iz panja, da zunaj poginejo v travi. Živijo sicer lagodno, a samo malo časa.

Vsi člani čebelne družine se razvijajo od jajčeca naprej slično. Jajčece, ki ga je zaleгла matica, najsi bo za matico, čebelo ali trota, poče čez tri dni in noči, iz njega pride na svetlo žerka (črvček), ki ga hranijo čebele skozi šest dni in noči. Ko doraste, se zaprede (zabubi) in čebele ga pokrijejo s pokrovcem. Iz bube izleze po 7 dneh mlada matica, navadna čebela po 11, trot po 15 dneh. Zibke za navadne čebele so manjše šesterooglate celice v satju, za trote večje ravno tako šesterooglate v satju. Za mlade matice jih postavijo čebele v podobi želoda, viseče ob robu satja. Bivališče čebelne družine je v prosti naravi drevesno

duplo, zemeljska jama ali slično, v čebelarstvu pa panj. Prostor bivališča izpolnijo čebele s satovjem, to je z voščenimi tablicami, ki so obojestransko polne luknjic (šesterooglatih celic), ki služijo kot zibelke naraščaju in kot shramba za med in obnožino. Vosek izločujejo čebele iz svojega telesa v podobi luskinic, ki jih prežvečijo in strnejo v stavbo.

Ko postane čebelna družina tako številna, da nimajo mlade čebele več prostora in ne morejo porabiti sokov (mlečka), ki jih izločajo iz žlez kot hrano mladeži, zastavijo matičnike ali želodu podobne zibelke za mlade matice. V te celice leže matica po eno jajce v razmaku 1 do 2 dni. Ko je prvi matičnik, pokrit, tedaj gre stara matica z enim delom čebel iz panja, prepusti staro bivališče mladim maticam in si poišče s čebelami novo bivališče. To skupino čebel imenujemo roj, in sicer je to prvi roj ali prvec. Ko izleze iz zibke prva mlada matica, hoče ostati v panju in vse druge mlade matice pomoriti. Ako je čebelna družina dovolj močna (živahna), čebele tega ne pustijo, temveč prisilijo to mlado matico, da zapusti z delom čebel in trotov panj, to je drugi roj ali drugec. Zgodi se tudi, da čebelna družina spusti še tretji roj (tretjavec), dà, celo še četrti roj, a to ni čebelarju v korist, ker so zadnji roji zelo šibki in ostane po njih panj skoraj prazen, tako da se tisto leto ne okrepi več. Kdor sprejme take rojiče in preveč množi število panjev, bo imel spomladi manj čebelnih družin, sposobnih za čebelarstvo, kot oni, ki namnoži svoje panje le za 50 odstotkov. V čebelni družini vladajo mlade čebele in ne matica. Sicer imenujejo nekateri narodi matico kraljico, toda ona ne vlada v čebelni družini.

Kakor vsaka domača žival, morajo tudi čebele imeti svoje bivališče, kjer so zavarovane pred vremenskimi nezgodami: mrazom, dežjem in preveliko pripeko. Čebele si v divjem stanju izberejo votlo drevo, zemeljsko duplino ali kaj podobnega. Čebelar nudi čebelam kot bivališče panj. Kdor hoče svoje čebelarstvo obnoviti ali se mu na novo posvetiti, mora nabaviti novodobni panj. V Sloveniji se je izkazal kot najboljši AŽ panj, panj po Alberti - Žnidaršičevem sestavu. Poskrbi si naj vsaj en tak vzorno urejen panj, po katerem mu napravi dober mizar potrebno število panjev. Teh panjev ne bo

postavil na prosto, kjer bi mu jih uničilo vreme kaj kmalu: dež, sneg in sončna pripeka, ampak jih bo postavil v primerno hišico, ki jo imenujemo čebelnjak. Čebelnjak naj ne bo predaleč od stanovanja čebelarja. Prostor naj bo miren in suh, čebelnjak obrnjen na 11. uro, naj gleda tja, kjer stoji sonce ob 11. uri. Čebelnjak naj ne stoji preblizu ceste, da ne bodo čebele napadale mimo idočih ljudi in konj. Kdor ima že primerno število panjev, naj ne pomnožuje preveč števila, da ne bo zaradi pomanjkanja časa zanemarjal čebelarstva. Začetnik naj

ne začenja na veliko, da ne bo imel zaradi svoje nevednosti prevelike izgube.

Vsak čebelar, tudi začetnik, naj pristopi kot član k »Čebelarški zadrugi za Slovenijo z o. j. v Ljubljani«, Tyrševa 21, pri najbližji čebelarški družini (ali podružnici). Tako postane deležen vseh pripomočkov, ki jih daje strokovna zadruga svojim članom, bodisi v pouku, bodisi v preskrbi s čebelarškimi potrebščinami. Naroči naj strokovno glasilo »Slovenski čebelar«, da ne zaostane v znanju in da se okoristi z vsemi novostmi v čebelarstvu.

Janko Obločnik

DETE IN MATI

Po narodni pesmi

Dete, dete majceno,
o polnoči rojeno,
s svitom vred s sveta je šlo,
na nebo potrkalo.

Trkalo na vrata tam,
pa mu reče Jezus sam:
»Čuj me, dete majceno,
še ne moreš iti ti v nebo.
Pojdi, vzemi kanglico,
da vodé natočiš v njo,
ki navzgor spod hriba vre,
duši sveti raj odpre.«

Vzelo dete kanglico
in vodé iskat je šlo.

Srečalo je sivi svit.
»Kaj te vprašam, sivi svit:
kje studenec tak je skrit,
da navzgor spod hriba vre,
duši sveti raj odpre?«

— Ni studenec tak mi znan —
vprašaj zanjga beli dan! —

In naprej iskat je šlo
dete, dete majceno.

Srečalo je beli dan.
»Kaj te vprašam, beli dan:
je studenec tak ti znan,
da navzgor spod hriba vre,
duši sveti raj odpre?«

— Čuj me, dete, dete ti:
tak studenec znan mi ni.

Sonce, ki visoko gre,
sonce, ki široko zre —
njega vprašaj, morda ve. —

Dete se je obrnilo,
solzo si je utrnilo
pa naprej iskat je šlo.

In je sonce srečalo.
»Sonce, ti visoko greš,
sonce, ti široko zreš —
morda za studenec veš,
ki navzgor spod hriba vre,
duši sveti raj odpre?«

— Res visoko sonce grem,
res široko sonce zrem —
ali čuj me, dete ti:
takega studenca ni. —

Dete, dete žalostno
zajokálo je bridko —
ni več znalo, kam bi šlo.

Pa naproti mu prišla
je Marija, bela vsa
in ga potolažila:
»Dete, dete majceno,
kaj mi jočeš prebridkó?
Pojdi, dete majceno,
pojdi v zglavje materno,
tam studenec boš našlò:
so studenec ta solzé,
materne solze za te:
one izpod hriba vro,
duši raj odpirajo.«

Koliko je na svetu srebra, zlata, platine . . .

Letna produkcija srebra je bila:

Leta 1880	kg 2,500.000
» 1890	» 4,180.000
» 1900	» 5,600.000
» 1910	» 7,472.000
» 1915	» 5,768.000
» 1920	» 5,364.000
» 1925	» 7,626.000
» 1930	» 7,704.000
» 1935	» 6,760.000

Leta 1935 so glavne dežele, v katerih pridobivajo srebro, dale:

Mehika	kg 2,409.000
Združene države	» 1,902.000
Latinska Amerika	» 1,103.000
Kanada	» 570.000
Evropa	» 440.000
Avstralija	» 339.000
Japonska	» 362.000
Birmanija	» 185.000
Nizozemska Indija	» 21.000

Produkcija zlata:

Leta 1938 so glavne dežele, v katerih pridobivajo zlato, dale:

Južna Afrika	kg 378.300
Rusija	» 155.500
Kanada	» 146.700
Združene države	» 132.000
Avstralija	» 49.500
Mehika	» 28.700
Filipini	» 28.400
Rodezija	» 25.300
Japonska	» 24.000
Angleška Indija	» 11.300

Leta 1912 je znašala svetovna produkcija zlata 701.000 kg, leta 1938 pa 980.000 kg. Velika Britanija ima na svojih ozemljih tri četrti, vse druge dežele pa eno četrt letne produkcije.

Produkcija platine:

Letna produkcija je bila:

Leta 1913	kg 8.280
» 1923	» 2.635
» 1925	» 4.155
» 1928	» 6.200
» 1937	» 14.000

Najbolj je narasla letna produkcija v Kolumbiji:

Leta 1913	kg 467
» 1925	» 1.930
» 1928	» 1.700
» 1932	» 1.259
» 1934	» 1.704
» 1937	» 912

Najbolj je padla letna produkcija v Rusiji:

Leta 1913	kg 7.775
» 1923	» 1.182
» 1925	» 1.866
» 1928	» 3.110

Poslej je ostala letna produkcija približno enaka. Zanimiv je pogled na letno produkcijo platine v Kanadi:

Leta 1923	kg 38
» 1928	» 328
» 1932	» 849
» 1934	» 3.614
» 1936	» 4.091
» 1937	» 4.334

Če upoštevamo še kovine, sorodne platinu, zavzema Kanada absolutno prvo mesto med producenti; pogledimo produkcijo l. 1937:

Kanada	kg 8.061
Rusija	» 3.110
Južna Afrika	» 1.412
Kolumbija	» 912
Avstralija	» 15
Združene države	» 5

Produkcija aluminija:

Aluminij je odkril leta 40 pred Kristusom neki rimski delavec. Ko je podaril cesarju Tiberiju posodo iz te kovine, ga je ta obsodil na smrt iz strahu, da bi okritje ne znižalo cene dragim kovinam. Aluminij pridobivamo po elektrolitičnem postopku iz boksita. Leta 1938 je bila produkcija aluminija takole porazdeljena po deželah:

Nemčija	164.000 ton
Združene države	130.000 »
Kanada	64.000 »
Rusija	49.000 »
Francija	45.000 »
Norveška	29.000 »
Švica	27.000 »
Italija	26.000 »
Velika Britanija	23.000 »
Japonska	20.000 »

Letna produkcija boksita znaša približno štiri milijone ton. Leta 1937 je bila produkcija po posameznih državah takale:

Francija	690.000 ton
Madžarska	455.000 »
Združene države	425.000 »
Nizozemska Gvajana	395.000 »
Italija	390.000 »
Jugoslavija	360.000 »
Angleška Gvajana	310.000 »
Rusija	230.000 »

Produkcija živega srebra:

Letna produkcija živega srebra znaša približno pet milijonov ton. Glavne dežele, kjer pridobivajo živo srebro, so bile leta 1938:

Italija	2,300.000 ton
Španija	1,500.000 »
Združene države	570.000 »

V tedanji Italiji je bil največji živosrebrni rudnik v Idriji, ki je hkrati drugi največji rudnik v Evropi.

Produkcija premoga:

Leta 1837	125,000.000 ton
» 1872	250,000.000 »
» 1902	790,000.000 »
» 1913	1,217,000.000 »
» 1922	1,035,000.000 »
» 1926	1,365,000.000 »
» 1933	1,000,000.000 »
» 1937	1,307,000.000 »
» 1938	1,225,000.000 »

Od tega izkopljejo v Združenih državah 45%, v Veliki Britaniji 20%, v Nemčiji 13%, v Franciji 5% svetovne produkcije.

O vojaški obveznosti

Vojaško obveznost naših državljanov ureja zakon od 3. aprila 1946 ter pravilnik, ki ga je izdal 28. aprila 1946 minister narodne obrambe in ki vsebuje natančnejše določbe za njegovo izvajanje.

Po omenjenem zakonu je vojaški obveznik vsak za vojaško službo sposoben državljan. Vojaška obveznost v jugoslovanski oboroženi sili traja za vojake in podoficirje od dovršenega 20. do dovršenega 55. leta starosti, in sicer v operativnem delu oborožene sile do dovršenega 40. leta, v rezervnem delu oborožene sile pa od dopolnjenega 40. do dopolnjenega 55. leta starosti.

Vsak obveznik mora odslužiti službo v stalnem kadru; ta služba traja dve leti. Izjemno je določena daljša služba v letalstvu in v tankovskih enotah, kjer traja tri leta, in v vojni mornarici (razen letalske obrambe), kjer traja štiri leta.

V vojaško službo v stalnem kadru se pokličejo rekruti redoma v tistem kalendarjem letu, v katerem dopolnijo 21. leto starosti. Državljan, sposoben za službo v oboroženi sili, ki želi prostovoljno stopiti prej v stalni kader, sme to storiti po dopolnjenem 17. letu starosti, imeti pa mora, dokler še ni polnoleten (18 let star), pismo dovoljenje svojih staršev.

Službe v stalnem kadru so opròšeni stalno nesposobni za vojaško službo in pa začasno nesposobni, ki do dovršenega 27. leta starosti ne postanejo sposobni za vojaško službo.

Služba v stalnem kadru se sme odložiti, in sicer najdalje do dovršenega 27. leta starosti rekruta v naslednjih primerih:

a) če je v isti rodbini, ki živi skupno, razen rekruta samo še eden za delo sposoben družinski član, ki že služi v stalnem kadru, se rekrutu na njegovo prošnjo odloži služba, dokler prvi družinski član ne odsluži obveznega kadrskega roka, oziroma dokler ni odpuščen iz stalnega kadra;

b) če bi dva člana družine morala v istem letu nastopiti službo v kadru, se na prošnjo enemu odloži služba, dokler prvi ne odsluži;

c) če so bili rekruti in vojaki stalnega kadra zaradi višje sile, poplav, požara itd., tako oškodovani na premoženju, da bi bil zaradi službe v kadru ogrožen gospodarski obstoj njihovih družin;

č) če je rekrutom in vojakom stalnega kadra družinski poglavar umrl ali pa postal nesposoben za pridobivanje in bi družina ostala brez člana, ki bi bil sposoben za delo, tèt je njen obstoj odvisen izključno od osebnega dela rekruta ali vojaka v stalnem kadru;

d) rekrutom, ki so preseljeni po zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji, za dve leti po naselitvi;

e) dijakom, ki so pričeli študij na vseučiliščih in njim enakih šolah, kakor tudi osebam, ki se uče obrti in se specializirajo.

Prošnje za odložitev službe, opremljene s potrebnimi dokazili, morajo prizadeti

predložiti načelno rekrutni komisiji. Poznejše prošnje kakor tudi vse pritožbe zaradi redne rekrutacije predložijo rekruti vojaškemu odseku (okraja, četrti), v katerega območju je izvršena rekrutacija.

Osebam, ki zaradi vojne niso dokončale šolanja na vseučilišču ali enaki šoli do 27. leta starosti, se vstop v službo v stalnem kadru ali doslužitev roka odloži do dovršenega 31. leta starosti, če to zaprosijo s pismeno prošnjo.

V rok službe v stalnem kadru se prizna čas, ki so ga vojaški obvezniki prebili v partizanskih odredih, v narodno-osvobodilni vojski ter v jugoslovanski armadi do dne, ko je stopil zakon o vojaški obveznosti v veljavo. Tudi čas, prebit v zavezniških vojaških formacijah in v oboroženih formacijah osvobodilnih pokretov, se šteje v rok službe v kadru. V kadrsko službo ne bodo poklicane osebe, ki so že v bivši jugoslovanski vojski odslužile obvezni rok v stalnem kadru po takrat veljavnih predpisih.

† Anton Kosi

Umrli je — mož!

S. Gregorčič.

Že kot otrok sem najrajši prebiral iz njegove »Zabavne knjižnice za slovensko mladino«. Mnogo lepih ur mi je pripravil takrat A. Kosi, ki sem ga v poznejših letih osebno spoznal in se večkrat pomenkoval z njim pri njegovih ali pa v veseli družini v goricah. Vsestransko delavnemu možu in učitelju kratek spomin!

Rajni je bil rojen 16. januarja 1864 v Godemarcih pri Mali Nedelji. Sin Slovenskih goric se je ljubeče oklenil te zemlje, jo poveličal v govoru in pesmi, z največjo nego gojil njeno grozdje in sadje, iz srca ljubil njene otroke in rod. Po ljudski šoli v Gornji Radgoni je hodil v deželno meščansko šolo v Radgoni, nato pa prestopil na mariborsko učiteljsko, ki ga je dovršil leta 1884. Od takrat pa do upokojitve leta 1925, torej polnih 41 let je — izvzemši nekaj mesecev leta 1888, ko je vodil ljudsko šolo na Humu pri Ormožu — služboval v Središču ob Dravi kot učitelj, od leta 1909 kot upravitelj, in je bil pozneje za svoje zasluge odlikovan z naslovom šolskega ravnatelja. Tu se je poročil z domačinko Marijo Sejnковиč, ki mu je rodila tri hčerke in s

Državljeni, rojeni v letih 1920 do 1927, ki so izven sestava jugoslovanske armade, ki pa so svojčas služili v NOV, POJ in JA, partizanskih odredih in bivši jugoslovanski vojski in mornarici, pa niso doslužili polnega roka službe, ga morajo doslužiti.

Državljeni, rojeni 1920. leta, in mlajši, ki so stopili v službo narodne milice, a niso služili v jugoslovanski armadi, morajo odslužiti predpisani rok.

Jugoslovanski državljani, ki živijo v inozemstvu, so oproščeni v času miru službe v stalnem kadru, morajo pa se v času od svojega 18. pa najdalje do 27. leta javiti našim vojaškim ali diplomatsko-konzularnim predstavnikom in izjaviti, da so pripravljene v primeru mobilizacije odzvati se pozivu jugoslovanskih državnih organov. Državljeni, ki se pa vrnejo pred dovršenim 27. letom za stalno v domovino, morajo odslužiti, če so sposobni, predpisano službo v kadru.

katero je živel celih 54 let v najsrečnejšem zakonu, in se tako še tesneje povezal s svojo Prlekijo. Če učitelj vso dobo svoje službe, še več, vse svoje življenje ostane na deželi v istem kraju in med istim ljudstvom, je to znak trdne medsebojne povezanosti v delu za ljudstvo. Tako je Kosi vzgajal rod za rod in ni človeka v Središču in okolici, ki bi mu ne dal navadno v ljubeznivih, včasih zbadljivih, a vselej dobro mišljenih besedah zvrhanega kupa naukov in nasvetov za življenje. Lepo število študiranih ljudi je dala središka šola; vsi so nekoč dobili pri njem solidno podlago za nadaljnje šolanje. Drugi pa, ki so šli v druge poklice ali pa ostali zvesti domači grudi — in teh je največ — so imeli še kot fantje in moške, dekleta in žene priliko poslušati njegov glas, ako so potrebovali dobrega sveta za hišo ali polje ali vinograd. Saj se je Kosi za takratne razmere sam temeljito pripravljajal za svoj poklic: leta 1901 je poslušal prirodoslovne nauke na počitniškem tečaju v Wolfsbergu, ki so ga priredili dunajski vseučilišni profesorji, leta 1903 se je udeležil mednarodnega kongresa za šolsko higieno v Nürnbergu.

Kosi je deloval na poučno-vzgojnem, glasbenem in gospodarskem torišču.

Mladinski pisatelj Kosi je že kot dijak nabiral v počitnicah po Slovenskih goricah narodopisno blago, n. pr. pravljice, basni, pripovedke, legende in narodne pesmi z napevi. V »Vrtcu« leta 1883 je priobčil prvi dve narodni drobtinici »Dve narodni legendi«. V letih 1890 do 1907 je izdal v mladinskem slovstvu »Narodne legende za slovensko mladino« v treh zvezkih, »Zabavno knjižnico za slovensko mladino« v 14 zvezkih, »Šaljivega Jaka« v dveh zvezkih, »Sto narodnih legend« in »Zlate jagode«, basni za mladino in preprosto ljudstvo.

V letih 1884—90 je najti skoraj v vsakem letniku »Popotnika« po nekaj njegovih pedagoških, didaktičnih ali metodičnih člankov, n. pr. o učnih poskusih, obravnava beril in podobno. Prvo delce te smeri »Starši, podpirajte šolo!« je doživelo drugo, pomnoženo izdajo, ki so jo pedagoški listi zelo ugodno ocenili. V »Popotniku« je leta 1894 priobčil »Najnavadnejše jezikovne napake učencev ptujškega okrajnega glavarstva in kako naj jih učitelj iztrebi«, o čemer je govoril istega leta na učiteljski konferenci v Ptuju. V »Učiteljskem tovarišu« je leta 1906 priobčil razpravo »Častiljubje in njega pomen za vzgojo in pouk v ljudski šoli«. Vsi ti članki in razprave so izšli tudi v posebnih odtisih.

Ravnatelj Kosi je bil pevec, glasbenik in komponist, upoštevajoč predvsem šolske potrebe. Priredil in izdal je »Štirideset

napevov za šolske pesmi«, »Šopek šolskih pesmi s posebnim ozirom na narodne in v narodnem duhu zložene napeve« in »Opombe« k tej zbirki, dalje »Venček troglasnih narodnih pesmi za šolo in dom« v štirih zvezkih in tele spevoigre: »Letni časi«, »Slava domovini«, obe za dvo- in troglasni zbor ob spremljevanju klavirja, »Vesolja glas v prirodi« in »Slava rokodelstvu«.

Tudi kot upokojenec Kosi ni počival, ampak zbiral in pisal je vse do leta 1941 in še med vojno. Leta 1928 je izšel njegov igrokaz v treh dejanjih »Lastni želji prosta pot ali kovač hoče biti«. Izdajal je »Novo Zabavno knjižnico za mladino« v več zvezkih. Leta 1931 je izdal »Otroško modrost, smešno-modre dogodbice iz življenja naših malih«, duhovite šale, polne otroškega humorja. Zbiral je tudi ljudske nabožne pesmi, ki jih je izdal v 3 zvezkih, objavil več originalnih maš za šolsko mladino, eno z naslovom »Slovenska sveta maša za šolsko mladino za mladinski ženski zbor«. V to dobo sodijo tudi »Venček ‚Preljubega veselja‘, 5 zvezkov na Slomškovo besedilo, »Slava Tebi, Slomšek škof!«, oboje dvoglasno za klavir ali harmonij, »Mamica moja je strašno bogata«, dve mladinski pesmi, in tele spevoigre: »Vino in voda«, »Ptičja svatba« in »Najboljše sladko vince«. Leta 1936 je uglasbil po znanem napevu prleške »Dere sen jas mali bia« in izdal v samozaložbi »Prleško koračnico« po Golarjevem besedilu, ki jo je tako rad zaigral in zapel:

Le hitro v Prlekijo vsi
pogledat, kaj se tam godi!
Tam okrog Jeruzalema
trtica zori...

Omenim naj tudi, da je Kosi pridno sodeloval pri Kovačičevi knjigi »Trg Središče«.

Vsega, kar je v svojih zadnjih letih napisal, ni mogoče najti, ker se je moral v vojnem metežu zadnjih dni umakniti iz Središča in je vojaštvo marsikaj uničilo ali razmetalo.

Kosi je marljivo deloval tudi na gospodarskem sektorju svojega okoliša. Že leta 1901 je ustanovil v Središču sadjarski tečaj za fante in može in bil dolgo let načelnik središke podružnice »Sadjarskega društva«. Istega leta je napisal kratko navodilo, kako je uspešno zatirati najnavadnejše trtne škodljivce, »Vinogradniki, čuvajte vinsko trto!« in izdal pri Mohorjevi družbi »Umne-

ga kletarja«. Že prej je izšel v »Slovenskem gospodarju« njegov članek »Peronospora ali strupena rosa ter način, kako se te bolezn obraniti«, o čemer je govoril tudi na poučnem shodu središkega bralnega društva »Edinost«. Dolgo let je vestno opravljaj posle tajnika središke Hranilnice in poso-
lilnice.

40 let je bil marljiv in vesten učitelj in vzgojitelj, dober tovariš mlajšemu učitelj-
stvu, ki je pod njegovim vodstvom le pridobilo. V vnemi za šolo in predanosti ljud-
stvu in narodu je dopolnjeval dni svojega življenja. Gostoljubnega moža so radi ob-
iskovali od blizu in daleč. Bil je tako rekoč do zadnjega zdrav, raven in pokončen, ve-
der in zabaven, pri tem zdržen in trezen, a prijeten drug v družbi, kjer je ob dobri volji v gorici na Kogu prav rad zapel: »En starček je bil ...«

Ravnatelja Kosija, vzornega moža in dobrega očeta, odličnega in vsesplošno uglednega šolnika, je strla okupacija. Krajša bolezen in dogodki na fronti, v kateri je ležalo zadnje tedne vojne Središče, so opravili svoje. Da umaknejo njega in sebe granatam in bombam, so svojci že na smrt bolnega starčka prenašali iz mrzle kleti v varnejše zaklonišče izven Središča, pri čemer sta pritisnila prehlad in pljučnica. Končno se je morala vsa rodbina umakniti v medjimurski Badličan, kjer je 81 letni mož umrl 20. aprila 1945 pri svojem nekdanjem učencu. Čez dva dni so ga na tihem pokopali v Središču. Tišino in mir so motile le zadnje granate umikajočega se Nemca, ki so udarjale s Huma na Središče.

Naj mu bo domača zemlja lahka!

A. F.

† Dr. Josip Komljanec

Zloganje v škocijanski župniji na Dolenjskem je rojstni kraj dr. Josipa Komljanca, kjer se je rodil 16. marca 1873. Ljudsko šolo in gimnazijo (1885—1893) je obiskoval

v Novem mestu. Na dunajski univerzi je bil vpisan od 1893—1897 na filozofski fakulteti in poslušal predavanja iz slovanske in klasične filologije. V slavistiki so mu bili učitelji Jagić, Vondrak, Štrekelj, Jireček in Pastrnek. O knjigi »Ilirizm«, ki jo je spisal Platon Kulakovskij (Varšava 1894) je napisal poročilo v Domu in Svetu VIII (1895) str. 159, poročal je v istem časopisu (XI, 1898, str. 222—224) tudi o obširni Jagićevi knjigi »Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii« Tom II., ki je izšla v Petrogradu l. 1897. Obširna je njegova ocena Hostnikovega Ročnega rusko-slovenskega slovarja in kratke slovnice ruskega jezika.

Knjigo je izdal A. Gabršček v Gorici 1897. (Dom in Svet XI. 1898, str. 478—480). Komljanec ni samo ocenil delo, ampak je poskusil v kratkem tudi opisati razmerje ruskega in slovenskega naglasa. Za podlago mu je služil dolenski naglas. Ta ocena je gotovo v zvezi z njegovo disertacijo, ki jo je napisal o glasoslovju zloganjskega narečja s primerjavo drugih slovenskih narečij in s posebnim upoštevanjem naglasa. Jagić je nameraval delo natisniti v svojem Arhivu, toda Komljanec se s to namero ni strinjal in tako razprava nikoli ni bila tiskana. 17. decembra 1898 je bil promoviran za doktorja filozofije. 28. septembra 1898 je nastopil službo kot suplent na državni nižji gimnaziji v Ljubljani, ki jo je vodil ravnatelj Fr. Wiesthaler, 11. septembra 1902 pa je bil imenovan na takratno deželno gimnazijo v Ptuj, kjer je služboval celih 31 let, ko je bil 9. oktobra 1933 upokojen. Z ukazom 3. marca 1923 je bil imenovan za ravnatelja ptujske gimnazije in jo vodil nad 10 let. Kot izvrsten učitelj, dober prijatelj slovenskega dijaštva, ki mu je tudi skušal pomagati z obedi v dijaški kuhinji, odkritosrčen tovariš in dobrohoten predstojnik se je uveljavil Komljanec v Ptuj na gimnaziji. A tudi javno je deloval. Ko je prišel v Ptuj, je takoj prevzel posel knjižničarja v Čitalnici, ki je nudila občinstvu dobro slovensko berilo. Izvoljen je bil za odbornika, po-

znejše načelnika Hranilnega in posojilnega društva v Narodnem domu, ki je kupilo 1931 svojo lastno hišo. Leta 1928 je bil izvoljen za predsednika Muzejskega društva, ki slovi daleč čez meje naše države. Vodil je društvo do leta 1939, ko je moral zaradi bolezni odložiti ta posel. Muzejski knjižnici je daroval dela iz slavistike. Za narodopisni oddelek je muzej v teh letih pridobil nekaj prostorov, uredili so prostore za ročno knjižnico, kopali na Hajdini, v Ptuj, na Panorami, pridobili so znamenito latensko zbirko iz Formina in latenski grob iz Stojnc. Pri občinskem odboru se je zavzel za prireditve okroglega stolpa ob Dravi v svrhe Vinarskega muzeja. Za njegovo delo ga je društvo imenovalo za častnega člana. Tudi spisi, ki jih je priobčil, so v zvezi z njegovim šolskim in javnim delovanjem. Ti pa so: 1. Ob društveni štiridesetletnici. Založilo Hranilno in posojilno društvo v Ptuj 1923. 2. Ob šestdesetletnici ptujske gimnazije, 51. Izvestje državne realne gimnazije v Ptuj 1929. Natisnil V. Blanke. 3. Ob petdesetletnici posojilnice v Ptuj. a) Gospodarske razmere pred ustanovitvijo Posojilnice. b) Ustanovitev Posojilnice (v Narodnem domu od 1884—1931). c) Delo-

vanje in razvoj Posojilnice. č) Narodno delo Posojilnice. 4. Prvi trije načelniki pri Posojilnici (Andrej Jurca, dr. Franc Jurtela, Franc Toplak). 3. in 4. tiskano v Jubilejnem in upravnem poročilu za 50. poslovno leto 1933. 5. Za Jubilejni zbornik 1922—1932, ki ga je izdalo in založilo Društvo jugoslovanskih akademikov v Ptuj, je prispeval štiri članke: a) Ptujski muzej in Muzejsko društvo (stran 54—57). b) Prosvetne prilike in prosvetno delo v Ptuj (stran 58—67). c) Dr. Anton Brumen (stran 69—72). č) Toplak Franc (stran 75—77).

Gimnazija, posojilnica, muzej so bila torišča Komljančevega delovanja. Ni posegal v širni svet, ampak se je omejil na svojo drugo domovino, s katero je živel in se v njej popolnoma udomačil.

Ko so nemški okupatorji zasedli tudi Ptuj, je že ležal na bolniški postelji. Radio, ki ga je imel ob postelji, mu je prinašal tolažljive vesti in mu dajal upanje na zmago nad fašizmom, o kateri je bil prepričan. Zvesto in skrbno mu je stregla žena Lojzka. Spravljen z Bogom je umrl 14. aprila 1942. Nekaj korakov od svoje hiše počiva na okoliškem pokopališču. F. K.

† Josip Rozman

Št. Jurij na Pesku, slabo uro hoda severno od Celovca, med njim in Gospo Sveto, je danes zelo ponemčena vas, kjer pa je bila slovenska beseda pred 50 do 60

leti še živa in vseobča. Tu se je rodil 16. marca 1872 Josip Rozman. Ljudsko šolo, gimnazijo in bogoslovje je obiskoval v Celovcu, kjer je bil 23. julija 1893 posvečen v duhovnika. Po enoletnem bolezenskem do-

pustu je bil nastavljen za kaplana v Dravogradu, kjer je bil prošt njegov sorodnik Vakonik, nato je prišel v Šmarjeto pri Velikovcu, od tod pa k mestni farni cerkvi v Celovcu. Leta 1904 je postal tajnik Družbe sv. Mohorja. To službo je opravljal do leta 1907, ko je prevzel župnijo Črneče pri Dravogradu, najprej kot provizor, nato pa kot župnik. Zadnja leta je popolnoma ohromel in spomin ga je zapustil. Kljub temu so ga nemški okupatorji majnika 1941 zavili v odejo, spravili na avto in odpeljali v Mengeš. Sestri se je čez nekaj mesecev posrečilo, da ga je dobila nazaj v Črneče, kjer pa ni več okrevljal. Umrl je 29. oktobra 1941. Pokopal ga je 31. oktobra 1941 pameški župnik Anton Trinkaus. Njegovi farani in verniki iz Dravograda in od drugod so ga v obilnem številu spremljali na zadnji poti.

Že kot kaplan v Dravogradu je nastopal kot odličen govornik na zborovanjih Ciril-Methodove družbe na Spodnjem Koroškem in sosednem Štajerskem. V Celovcu je bil

obenem tajnik slovenskega političnega društva na Koroškem in urednik Mira. Klicali so ga za govornika na politične shode. Povsod so ga radi poslušali, posebno še romarji pri Sv. Križu nad Dravogradom, podružnici črneške župnije. Priredil je za natisk Baragovo Dušno pašo in sestavil

molitvenik Slava Gospodu. V koledarjih Družbe sv. Mohorja je spisal več prigradnih člankov. Bil je odbornik in tajnik Hranilnice in posojilnice v Dravogradu, ki je uspešno nastopala proti izkoriščevalcem ljudstva. Z njim je legel v grob kos slovenske koroške zgodovine. F. K.

Nekaj prekmurskih pregovorov in rekov

(Iz zbirke Palka Gala)

Ajdova kaša, mati naša.
Bogu (na križu) je žeblje kradel.
Bolje verovati kakor poizvedovati.
Bolh ne ubijaj s palico!
Če boljše pričakuješ, slabše pride.
Če je črn, še ni vrag.
Če se miš potaplja v vodi, mačke ne meči za njo.
Če ni konja, osel tudi pelje.
Čisto srce se sveti v očeh.
Črn se od črnega ne umaže.
Deca imajo za plotom sodnika.
Dobiš nazaj, ko bo male sekirice dan.
Dobiš, ko prinesejo vrabci nazaj proso.
Drži se kot muha v močniku.
Dolga je (cesta) kot ivanjska pesem.
Grdo je bežati, lepo pa je uiti.
Kjer kava diši, tam hiša gori.
Laž ne pride prek prelaza.
Mlinarja in mlatilničarja ni treba učiti krasti.
Na podkopano drevo se ne naslanjaj!

Nekaterim ljudem še Bog ni všeč.
Novi čevlji radi tiščijo.
Od gladu se nihče ne razpoči.
Od žlice si ne umažeš rok.
Pamet imej v glavi, ne v petah.
Rad ga ima kot pes palico.
Rečljiv je kot stara baba.
Sladka kaša se rada skisa.
Snega ne suši na pečil!
Sto hiš, sto navad.
Še na gostiji se človek zdolgočasi.
Še vrag ni takšen, kakor ga slikajo.
Trepeče za krajcar ko vrag za grešno dušo.
Več kuharjev presoli juho.
Vsak je pod svojim klobukom gospod.
Vsak ne pozna cesarja.
Za vsako vrečo se dobi krpa.
Zima ima mrzle prste.
Žejni je zadovoljen tudi z deževnico.
Ženi se kokoš smili bolj kot mož.

Nekaj narodnih iveri iz Slovenske krajine

(Iz zbirke Palka Gala)

Če spomladi na golo drevje grmi, je tisto leto skleda prazna.
Ko se luna omladi, je ne glej na tešč skozi okno, ker si potem do polne lune vedno lačen. Ko luna raste, Goričanci radi kupujejo prasce, ker potem hitro rastejo.
Pravijo, da tisti, ki najde spomladi pri okápanju v svojem redu belo koruzo, še v tistem letu umre.
Če v spomladnem jutru, ko si še tešč, slišiš kukavico prvikrat kukati, lahko ugameš, koliko let boš še živel.
Na Risale (binkošti) pokajo z biči fantje zato, da čarovnice nimajo več moči nad vasjo.
Otroka, ki ga prinesejo prvikrat k hiši, obdarujejo gospodinje s kruhom in jajci, ker drugače je zemlja.
Ješčerico (izpuščaj na jeziku, ki zelo peče) dobi tisti, na katerega se je kdo kaj zlagal. Če se je hočeš rešiti, moraš trikrat pljuniti v rob predpasnika in narediti vozec in tako predpasnik nositi nekaj časa. Pravijo, da potem ješčerica premine.

Kateri kravi zleti lastovica med nogami, od tiste gre krvavo mleko.
Kvatrni teden ni dobro phati ajdo in proso, ker potem rade krave šepajo.
Igle in noža dekletu ne daruj, ker se potem rada spreta.
Kdor mravljam skuri mravljišče, tistemu se po smrti spravijo na grob.
Kdor kolne veter, tistega spremlja vihar na pokopališče, ko umre.
Kateremu otroku se predpasnik sam od sebe odveže, tisti bo še ta dan tepen.
Na dan vseh svetnikov krasijo grobove zato, ker ta dan gledajo rajni z drugega sveta na zemljo in se veselijo. Ker pa ljudje radi na rajne pozabijo, zato se ti žalostijo in na ta praznik zelo rado dežuje. Pravijo, da se umrli takrat jokajo.
Ko divja požar in se ljudje bojijo, da bi se ne širil dalje, dajo nedolžnemu otroku v roke kruh, da ga nese na streho in razprostre roke. Pravijo, da se Bog usmili otroka s kruhom v naročju in se požar dalje ne širi.

Poldrugo leto poslovanja DOZ-a

(Državni zavarovalni zavod FLRJ)

Pred vojno je delovala v Jugoslaviji pisana družba 25 zavarovalnic. Vse te zavarovalnice so bile ustanovljene v pretekli kapitalistični dobi predvsem z namenom, da bi služile koristim svojih delničarjev ali svojih finančnih skupin, ne pa zato, da bi dajale zavarovancem zavarovalno zaščito. Večina teh zavarovalnic je imela lepo zveneča domača imena. Toda za lepimi imeni je z izjemo nekaj domačih družb ležala mora tujega kapitala. Skoraj vse zavarovalnice v Jugoslaviji so bile samo podružnice, ki so imele svoje matice v inozemstvu, večinoma v okupatorskih deželah. Povsem naravno je, da ni bil namen teh zavarovalnic, da bi pomagale jugoslovanskim zavarovancem, temveč so gledale, da bi izvlekle iz njih čimveč koristi v prid svojih delničarjev. Posledica tega kapitalističnega pojmovanja zavarovalne misli je bila, da so imeli Slovenci čimdalje dražje požarne premije. Velik del premij so odvajale jugoslovanske podružnice inozemskim zavarovalnicam v tujino in je na ta način naš zavarovaneec sam plačeval denar za bič, ki ga je bičal pod okupacijo do krvi, in sam koval in zabijal žeblje v okupatorski škorenj, ki naj bi ga pomendral. Ob osvoboditvi je pri večini zavarovalnic vodilni kader pobežnil in tako se je zrušila sama po sebi že trhla stavba jugoslovanskega zavarovalstva.

Čeprav sta bila ureditev prehrane in prometa ter obnova tovarn ena prvih in najvažnejših nalog po osvoboditvi, naša ljudska oblast ni zanemarila zavarovalstva, temveč je posegla krepko v njegovo obnovo. Zavarovalstvo je bilo treba zgraditi iz temelja po novih načelih in načrtih. Pri tej obnovi zavarovalstva je naša ljudska oblast našla veliko razumevanje pri najširših plasteh zavarovancev. Krog zavarovancev je spoznal in čutil, da je zavarovalstvo tako splošna in nujna potreba, kakor so železnica, vodovod ali elektrika, in da mora biti zavarovalstvo javna last in kontrolirana od ljudske oblasti. Pri postavljanju temeljev za novo zgradbo našega zavarovalstva je pomagal preostali kader naših zavarovalnih uradnikov, ki so kot samorastniki pričeli z obnovo in sestavo načrtov za celotno ureditev zavarovalstva v Jugoslaviji. Ti načrti so imeli skupno eno temeljno misel, da je treba zavarovalstvo voditi tako, da bo v korist posameznim zavarovancem v nesreči in skupnosti zavarovancev in da se mora neposredno navezati na ljudsko oblast, ki jo predstavlja država. Vsi ti načrti, izvirajoči iz stremljenja po smotni ureditvi zavarovalstva, čeprav so zrasli iz različnih zamisli, so se končno združili v skupni imenovalci, ki se imenuje Državni zavarovalni zavod, kratica DOZ.

Ustroj državnega zavarovalnega zavoda

Državni zavarovalni zavod (DOZ = Državni Osigurajući Zavod) je urejen na federalni osnovi. V vsaki ljudski republiki ima svoje po-

sebno samostojno ravnateljstvo, ki opravlja samo vse posle od policiranja zavarovanj do likvidacije škod ter sestavlja tudi samostojno bilanco. Vsaka ljudska republika ima za zasebni sektor tudi svoje različne cenike. Pri DOZ-u se mora zavarovati vsa javna imovina. Obenem je DOZ najmočnejša in najvarnejša zavarovalnica privatne imovine v Jugoslaviji.

V državnem zavarovalnem zavodu so združene zaplenjene podružnice okupatorskih družb in družbe, ki so bile zaplenjene zaradi sodelovanja z okupatorjem. To so: Anker, Commercial Union - Dunav - Elementar, Herceg-Bosna - Vardar-Triglav-Zedinjena, Croatia-Nada-Napretkova zadruga, Assicurazioni Generali-Sava, Rionione Adriatica - Jadranska - Internazionale, Feniks. Poleg tega je prišlo sredi leta 1946 v sestav DOZ-a še 5 manjših družb. Prostovoljno so sklenili na občnih zborih zavarovanci Zadržnog osiguranja v Beogradu, Ljudske samopomoči v Mariboru in zavarovanci Zavarovalnega zavoda Slovenije, ki je prevzemnik bivše Vzajemne zavarovalnice, da se združijo in da pristopijo v sestav DOZ-a.

Po izgonu okupatorja so ostali naši zavarovanci brez zavarovalnega kritja v primeru nesreče, oziroma so bili zaradi razvrednotenja okupatorjevih valut zavarovani za prav nizke zneske. Treba je bilo takoj nuditi kritje sto tisočim naših zavarovancev in izdati deset tisoče novih polic. Po predvojnem merilu in po predvojnih metodah bi trajalo približno 6 do 7 let, preden bi dobili vsi zavarovanci nove police in preden bi prišli na ta način do zavarovalnega kritja. Z uporabo novih metod, ki so v veliki meri poenostavile notranje in zunanje poslovanje, in ob veliki požrtvovalnosti so DOZ-ovi zavarovalci izstavili v teku enega leta sto tisoče zavarovalnih polic. Na ta način smo popolnoma obnovili in nacionalizirali naše zavarovalstvo.

Novi cenik

Temeljno in bistveno preureditev in pridobitev prinaša novi cenik za elementarna, zlasti pa požarna zavarovanja, ki so ga zavarovalni strokovnjaki pri DOZ-u sestavili v letu obnove po dolgem študiju in ga je zvezno finančno ministrstvo odobrilo. Ta cenik je zunanji odraz nove gospodarske in politične miselnosti in občekoristnega poslanstva zavarovalstva, kakor ga pojmuje DOZ. Za plačilo, ki ga plača zavarovaneec za zavarovanje, je uveden en sam pojem — premija. Ta način tako poenostavi izračunavanje plačila za zavarovanje ter notranje računsko-knjigovodsko in manipulativno delo v DOZ-u, da je s tem prihranjeno pri vpisovanju v knjige in spise preko 39 milijonov postavk. DOZ ima nove, zelo praktične tiskovine, zlasti police, ki imajo tudi lično zunanjo obliko, dostojno za državno podjetje. Vse te in nadaljnje poenostavitve so povzročile, da se je režija DOZ-a zelo pocenila. Toda te pocenitve ne bo spravil DOZ v svoj žep, kakor bi to storile za-

sejne zavarovalnice. To pocenitev poklanja DOZ svojim zavarovancem. V skladu z današnjimi družbenimi težnjami, da je treba najbolj ščititi malega človeka, znižuje DOZ svoje cenike predvsem pri malih zavarovancih. To znižanje znaša pri najmanjših zavarovancih preko 30 do 50 %. Znižanje je pri različnih cenikih različno.

Poleg tega je uvedel DOZ še posebno znižanje za naš zadrudni in državni sektor, tako da so preko teh dveh sektorjev deležni znižanja vsi naši zadrudniki in državljani. Znižanje gre v korist najširših ljudskih plasti. Še več, DOZ je ena od prvih gospodarskih ustanov, ki je znižala svoje cene, to je premije, pod predvojno višino. To je uspeh prvega leta obnove. DOZ je s tem postal pri malih zavarovancih in pri zavarovanju zadrudnega sektorja daleč cenejši, kakor so ceniki preostalih zasebnih zavarovalnic. Pravnikjer pa ni dražji od cenikov, ki jih imajo še obstoječe zasebne zavarovalnice.

Javna imovina se mora z oblastveno odredbo zavarovati izključno le pri DOZ-u. Vsak upravitelj javne imovine je dolžan skrbeti, da je zavarovanje v redu sklenjeno in da je javna imovina, ki jo upravlja, zavarovana za primer nesreče. Sklenitev požarnega zavarovanja jav-

nih nepridobitnih ustanov bo popolnoma preprosta. Za upravitelja javne imovine ni več izgovora, da je čakal na zavarovalnega zastopnika.

S tem daljnosežnim poenostavljenjem notranje manipulacije je postalo odveč veliko število uradništva. DOZ pa ni odpuščal uradništva, temveč ga je zaposlil pri drugih panogah, ki so že desetletja čakale na rešitev, a doslej še niso bile rešene. Predvsem mislimo na uspešno zavarovanje v kmetijstvu: zavarovanje živine in zavarovanje za škodo po toči, s čimer pričena DOZ v januarju 1947.

Znižanje zavarovalnih premij je stopilo v veljavo za vse one zavarovance, ki so po 15. avg. 1946 sklenili nova zavarovanja. Za vse druge pa DOZ kljub temu, da je že izstavil samo v Sloveniji skoraj sto tisoč zavarovalnih polic, in kljub temu, da so s predelavo polic zvezani ogromni stroški, nudi pocenitev zavarovanja ob plačilu drugoletne premije. Vsak zavarovane se lahko odloči ali za znižanje premije ali za zvišanje jamstva ob isti premiji. DOZ-ovi zastopniki bodo vsakega zavarovanca posebej opozorili na znižanje premij.

Znižanje premij poklanja DOZ svojim jugoslovanskim zavarovancem kot svoj prispevek k skupnemu delu in skupni borbi za gospodarsko obnovo. S tem se bo najbolj utrdilo zaupanje do zavoda, ki ga imajo vanj najširši krogi njegovih zavarovancev, ker vrača premije v obliki znižanja ljudstvu, od katerega jih je prejel.

Brežost domačih živali

Začetek brejosti	Konec brejosti			
	k obile 340 dni	krave 284 dni	ovce ali koze 152 dni	svinje 116 dni
1. januar	6. december	11. oktober	1. junij	26. april
15. januar	20. december	25. oktober	15. junij	15. maj
1. februar	6. januar	11. november	2. julij	27. maj
15. februar	20. januar	25. november	16. julij	10. junij
1. marec	3. februar	10. december	30. julij	24. junij
15. marec	17. februar	23. december	13. avgust	8. julij
1. april	6. marec	9. januar	30. avgust	25. julij
15. april	20. marec	23. januar	13. september	8. avgust
1. maj	5. april	8. februar	29. september	24. avgust
15. maj	19. april	22. februar	13. oktober	7. september
1. junij	6. maj	11. marec	30. oktober	24. september
15. junij	20. maj	25. marec	13. november	8. oktober
1. julij	5. junij	10. april	29. november	24. oktober
15. julij	19. junij	24. april	13. december	7. november
1. avgust	5. julij	10. maj	29. december	23. november
15. avgust	20. julij	25. maj	13. januar	8. december
1. september	6. avgust	11. junij	30. januar	25. december
15. september	20. avgust	25. junij	13. februar	8. januar
1. oktober	5. september	11. julij	1. marec	24. januar
15. oktober	19. september	25. julij	15. marec	7. februar
1. november	6. oktober	11. avgust	1. april	24. februar
15. november	20. oktober	25. avgust	15. april	10. marec
1. december	5. november	10. september	1. maj	26. marec
15. december	19. november	24. september	15. maj	9. april

Kokoš vali približno 20 dni 16 do 20 jajc; pura 28 dni 15 do 20 jajc; gos 30 dni 12 do 15 jajc; raca 30 dni 15 do 18 jajc; golobica 18 dni 2 do 3 jajca; k-anarčkova samica 14 dni.

HVALNICA KRUHU

Mati
mesi, gnete, peče kruh.
Pod lesenim stropom
zablestel je Sveti Duh.
Čas se kot grezilo
spušča v zlato globino
tega slovesnega dne.

Kot dediči bogati,
oskrbniki novih dni,
za mizo smo sedeli,
v rokàh držali
rdeči cvet večerni
in o mladem jutru peli,
nestrpni, vroči, smeli,
napeti kot tetiva,
brneči kot puščica,
a vendar čudno mirni.
Sleherna beseda
bilà je kot sredica
sočna kakor ptica živa.

Na stežaj
odprle so se stare duri.
Prelep, slepeč sijaj
razsvetlil je vežó noči,
da zaprli smo oči —

Na zlati prag
med temnimi vrati
nenadno stopila
sivolasa je mati,
kakor da jo mavrica
je milo obsijala,
ko na ognjeni njivi
z mesecem blestečim
je težko klasje žela.
Tako je zdaj žarela
v neznanem svitu,
kakor da je v koritu
z zlato se vodó umila.
Z biserno je roso
ves naš stari hram

pobožno poškopila
iz skledice srebrne,
da sence so se črne
v kotih
kot ikone zasvetile.

V rokàh
je kakor na pateni
držala prvi hleb,
kot sonce mlad in lep,
ki v peči ognjeni
je zórel kot sad,
o, kakor v naročju
njene ljubezni.

Poljubimo, bratje,
te svete raskave dlani,
ki v plamenih
črno prst so spremenile
v našo srčno kri
kot glino v vrč lončar
za prvo sladko vino.
Bodimo kakor svatje,
ki zarje so jih ogrnile
novih svetlih dni,
pozabimo bolečino!

Tvoje čvrste roké,
ki v srdcu zdrobile
so suženjske sponé,
bodo plug ravnale,
da zemljó bo rezal
v brazde in ogone,
orale bodo — svet,
da v sad bo zórel cvet,
da postoterjen plod
užival bo bodoči rod,
v njegovih kladivo
bo skoz vihar zvenelo,
v mojih kot kristal
vesoljstvo bo žarelo —
a srcé o mladem jutru
vsem bo pelo, pelo, pelo...

Danes vemo zelo dobro, da je vojna veliko, neizmerno zlo, ki prinese ogromno trpljenja. Nič ne dvomimo, da pomenijo moderne vojne nesrečo brez primere. Mrtvi, pohabljeni, bolni ljudje, porušena mesta, uničeno gospodarstvo, sovražstvo med narodi, vse to sodi v obračun sleherne take mrtvice. Zadnje svetovno klanje pa se more ponašati še z drugimi strahotami. To so taborišča smrti, preseljevanje mirnega prebivalstva, ropanje domov, posestev, vsega narodnega bogastva. Saj ni treba govoriti o tem, ker je vse še zelo živo v našem spominu. Tudi mi ne gre za to, da bi ponavljal, kar so že premnogi povedali. Stvari, ki bi vam jih rad razložil, so sicer prav tako v zvezi z vojno, vendar nekoliko manj znane.

Predvsem bi vam rad povedal, da pomeni taka vojna tudi velik preokret vsega človeškega mišljenja. Zato je doba, ki vsaki veliki moderni vojni sledi, z vso nujnostjo nova. Stari svet se v takih pretresih vedno močno poruši. To ne pomeni, da je po vojni vse, kar smo prejeli od svojih očetov, slabo, nerabno in škodljivo. Saj je navadno tako; da se bije borba za pravico, resnico in svobodo. To pa končno niso nove stvari. Najglobljih, najtrdnjših resnic o Bogu in o človeku vojna ne ruši z nujnostjo, čeprav seveda tudi nanje vpliva. Tudi dolžnosti ljubezni in dobrote bi ne smela nobena nesreča na svetu spremeniti. Vendar je svet po vojni kljub temu v marsičem zelo nov. To velja za zmagovalca prav tako kakor za premagance, čeprav se novost v deželah poraženih mnogo bolj pozna. V Nemčiji danes prav gotovo nihče ne dvomi o strahotni novosti, ki jo je prinesel Hitlerjev poraz in polom celotne države. Pri narodih, ki so izšli iz vojne kot zmagovalci, pa se zelo lahko zgodi, da bi ljudje radi tam nadaljevali, kjer so ob začetku vojne nehali. Mislim, da ta zmotna misel tudi mnogo Slovencev bega. Marsikoga delajo take prazne želje stalno nezadovoljnega. Kolo časa bi rad zasukal nazaj, k sebi in svojim, v svojo korist. In ker ne gre, je nejevoljen in jezen. Nič mu ni prav. Zato tudi ničesar dobro ne razume. Čaka morda celo na nekakšen mednarodni čudež, ki bo vse in vsakogar postavil na staro mesto. In se končno niti ne zaveda, kako smešen je pri svojih praznih

načrtih. Življenje pa se za tako otročje kujanje ne mení. Stari časi se ne vračajo in je najbrž tudi prav, da se ne. Slovenci na to ne smemo pozabiti. Pozabili pa bomo, če nam ne bo neprestano pred očmi, za kaj je v tej strašni vojni šlo. Morda noben drug narod ni tako strogo dolžan, da si to vprašanje vedno znova stavi, kakor mi Slovenci. Saj smo prav za prav samo mi bili dokončno na smrt obsojeni. Samo mi bi bili izginili v celoti, samo mi bi prenehali biti narod s svojim jezikom in s posebno kulturo. Gotovo so imeli nekateri drugi narodi številčno večje izgube kakor mi. Judov so Nemci pobili vsaj pet milijonov. Ni pa bilo mogoče, da bi jih uničili kot narod, ker so raztreseni po vsem svetu. Poljakov je padlo mnogo več kakor nas, toda kot narod bi bili ostali. Samo Slovenci bi bili v primeru nemške zmage kot samostojen narod izginili, čeprav bi nas ne bili vseh pobili in niti ne preselili.

Dejstvo, da smo bili zapisani smrti, je naredilo iz naše obrambe strahotno borbo na življenje in smrt. Za vsakega zvestega, zavednega Slovenca je bila misel na nemško zmago nekaj tako pošastnega, da ni smela biti uresničena, pa četudi bi nas polovico palo. Tega marsikdo ni razumel in še tudi danes ne razume. Kdor je ob vsaki požgani hiši obupaval in svaril pred vsakim nadaljnjim odporom, ni gledal celotni resnici v obraz. Zato tudi ni mogel biti pravičen tistim, ki so se za našo svobodo borili. Kdor je spregledal važnost našega osvobojenja, kdor je sprejemal suženjstvo kot nekaj nujnega in nespremenljivega, se je moral oddaljiti od svoje prve slovenske dolžnosti. Tako zmedeno mišljenje je bilo krivo potem mnogih mnogih nesreč. In če so tako mišljenje zagovarjali izobraženci, je bilo toliko bolj usodno. Razni očitki o krivicah, ki so se delale, ne morejo ničesar bistveno spremeniti. Za vse večne čase ostane res, da smo bili Slovenci v tej vojni ob robu svojega propada. Prav tako ostane za vse večne čase res, da smo danes kot narod svobodni. Ta svoboda pomeni srečo za slehernega, ki je ostal zvest svojemu narodu. Teh štirih let smrtnega strahu, borbe, izgub in končne zmage ne more nihče črtati iz naše zgodovine. Saj pomenijo za nas morda več kakor pet sto let

mirnega razvoja. Vse, kar smo v teh strašnih letih za svoj obstoj naredili, je važno in bo važno ostalo. Važno je, da nismo hoteli umreti. Važno je, da smo vzeli nase ogromne žrtve, važno je, da smo vztrajali do konca. Dejstvo, da smo bili že na morišču, pa da danes kot narod živimo, je prvo in najvažnejše in ga ne smemo nikoli pozabiti.

Vprašanje, ali bi bili danes svobodni tudi brez svojega lastnega sodelovanja, nima skoraj nobenega smisla. Po dobljeni zmagi je lahko reči, kaj je bilo potrebno in kaj ne. Toda mi smo morali reševati vprašanje svoje svobode tudi takrat, ko smo bili suženjstvu in narodni smrti najbližji. Po tem, kako smo se zavzeli za svojo osvoboditev v najtemnejših dneh, bo sodila zgodovina našo vnemo za življenje lastnega naroda. In če so bili trenutki, ko je bilo naše narodno življenje na kocki in sovražnikova zmaga čisto mogoča, smo bili dolžni tvegati tudi najzadnje, da se to ni zgodilo.

Bili so ljudje v naši slovenski skupnosti, ki so se tolažili in izgovarjali s tem, da bomo vsaj vero ohranili, če bomo že svoje slovensko ime izgubili. Tudi to je bila zabloda. S prepovedjo naše slovenske besede bi bila vzeta vsaka zdrava podlaga tudi naši vernosti. Taka čudna kupčija bi bila toliko nečastna stvar, da bi nas ponižala in zlomila za vedno. Sicer so pa Nemci kar prve dni pokazali, kako mislijo skrbeti za našo vero. Skoraj vse duhovnike so pregnali, slovenski krščanski nauk prepovedali, mladino so začeli načrtno kvariti. Izgovor za vero, ki bi jo v nemški sužnosti ohranili, je naravnost smešen. Tudi to je stvar, ki bi je ne smeli pozabiti.

Novost pa ni samo v tem, da se je nekaj velikega zgodilo. Za presojo časov je važno, da veš, kdo se je za našo rešitev zavzel. To velja za domače ljudi in za inozemstvo. Niso se vse plasti našega ljudstva z enako vnemo pognale v boj za svobodo. Tudi to je treba vedeti. Ob koncu takih velikih dogodkov se delajo vedno tudi obračuni. Ljudje, ki so mnogo žrtvovali, predložijo svoje račune in zahtevajo svoje plačilo. Tako je bilo in bo. Tudi tega mnogi nočejo razumeti. Zato ne razumejo sprememb, ki so po takih dogodkih kar nujne.

Tudi pravice in dolžnosti so danes drugače porazdeljene, kakor so bile pred vojno. Tovarne in delavnice so spremenile svoje napise. Nova podjetja so nastala, nove

zadruge, novi ljudje so dobili besedo. To se zdi nekaterim hudo narobé, krivično in nezasišano. Človek bi ne maral zagovarjati posameznih primerov, ko se je morda res naredila krivica. Taki primeri so pač neizbežni. Končno je to zelo razumljivo. Prav tako razumljivo pa bi moralo biti, da je taka vojna, kakor sta bili zadnji dve, z neko nujnostjo tudi borba za pravičnejšo ureditev sveta. Delovni ljudje niso zadovoljni s tem, da bi smeli za bogatejše samo kri prelivati. Ko pride čas, predložijo tudi oni svoje zahteve. To smemo tako malo pozabiti kakor dejstvo, da smo bili kot narod pod vislicami, pa smo danes živi in svobodni.

Pa tudi tega bi ne smeli pozabiti, da smo samo kot samozavesten narod, ki je za svojo svobodo šel preko strašne Golgote, dobili pravico, da zahtevamo vrnitev vseh še neosvobojenih Slovencev v našo skupno domovino. Res je, da imamo do vseh pokrajin, kjer bivajo Slovenci, pravico že po naravi, po božji in človeški postavi. Vemo pa, da se je kljub vsemu treba za vsak drobec zemlje in za slednjega človeka še posebej boriti. Morda tudi tokrat ne bomo vseh Slovencev privedli v skupni dom. Nihče pa nam ne bo mogel očitati, da nismo storili vsega, kar je bilo storiti mogoče. To je v zgodovini narodov važnejše kakor pa trenutni resnični uspehi.

V vojno smo šli kot Jugoslovani. Ko so nas podjarmili, so nam dali drugačna imena. Nekateri so smeli ostati Slovenci, drugi so bili Vendi; nekateri slovensko govoreči Nemci, drugi Italijani, potem Hrvati, Srbi, Črnogorci. Nihče pa ni smel biti Jugoslovan. In da bi to nikoli več ne bili, so nas razdvojili, pognali v medsebojno sovraštvo, v borbo, ki bi se končala z iztrebljenjem. Danes smo z vsem ponosom zopet Jugoslovani, pa smo prav tako Slovenci, Hrvati, Srbi, Črnogorci, Makedonci. Marsikdo niti ne sluti, kako veliko delo notranje osvoboditve je bilo potrebno za to. Saj ni tako lahko, da se narodi rešijo iz suženjstva in medsebojnega sovraštva, v katero so jih vrgli tuji spletkarji in lastna sebičnost. Tudi tega ne smemo pozabiti.

Pozabljenost profesorjev je samo smešna posebnost. Pozabljenost narodov in ljudstev pa je tudi nevarna. Zato se je moramo Slovenci otresti. To nam bo pomagalo, da si bomo skupni dom lepo in pametno uredili.

Misli ob Prešernovem tednu in stoletnici Poeziji

Še v osvobodilni vojni 1. februarja 1945 je Predsedstvo Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta izdalo odlok, da se 8. februar, dan Prešernove smrti, praznuje kot kulturni praznik slovenskega naroda. Ta dan naj vse znanstvene ustanove, vse šole, gledališča in prosvetna društva začno ali končajo svoj kulturni teden, ki naj pokaže pregled njihovega dela v preteklem letu. Na ta dan naj se podeljujejo tudi nagrade in odlikovanja za kulturno delo.

V osvobojeni domovini sta se Prešernov dan in Prešernov teden letos prvič praznovala s posebnim poudarkom: še v spominu na minule boje za našo narodno svobodo in v mislih na kulturno obnovo domovine. Vsi kraji in ustanove so tekmovali s proslavami. Največja manifestacija je bil Prešernov dan v Vrbi sami, kjer so se ob rojstni hiši tisoči poklonili Prešernovemu duhu, nato pa je bilo pod cerkvico sv. Marka veliko zborovanje, na katerem je o Prešernovem prazniku govoril prvi predsednik vlade Ljudske republike Slovenije Boris Kidrič in za njim zastopniki ljudskih vlad iz vse Federativne ljudske republike Jugoslavije.

Ta uzakonjeni slovenski kulturni praznik je bil postavljen v zavesti, da je Prešernovo delo naše najdragocenejše izročilo, zlasti pa zato, da si njegovo vrednost vnovič in vnovič obnavljamo.

V ta namen so napisane tudi sledeče vrstice.

...

Veliki duhovi in ustvarjalci dajejo narodu smer in veljavo ter mu svetijo na poti v prihodnost. Pri nas je bil Prešernov duh tisti, ki nas je zadnjih sto let našega trpljenja in boja za duhovno, politično in socialno svobodo vodil. Njegovo delo je utrjevalo vero v našo notranjo moč, Prešernovo delo nam je bilo poleg naravne pravice do svobode in enakosti med narodi posebno spričevalo o naši zrelosti — in to pred vsem omikanim svetom. Narod, ki je rodil Prešerna, je mogel roditi tudi njemu vredne naslednike, nove ustvarjalce narodne omike; prav v njegovem duhu smo stopili v družbo svobodnih in naprednih narodov. Prešernovo narodno in človečansko misel

so povzeli Jenko, Stritar, Gregorčič in vsi novejši ustvarjalci, njegovo socialno misel o pravici zatiranih Levstik, Aškerc in Ivan Cankar; na to socialno misel se je opiralo tudi delo vseh pozitivnih političnih delavcev od prvih začetkov do današnjih dni. Nikogar ni bilo, ki bi ne bil sprejel vase njegovega duha; kdor ga ni doumel, ni bilo v njem samem vse prav in je moral ostati ob strani.

Letos je sto let, ko je izšla knjiga Prešernovih poezij. V njih je pesnik s čudežno lepoto upodobil svojo bolečino, trpljenje, radost in upanje. Pa kmalu bo tudi sto let, ko je 8. februarja 1849 nehalo utripati njegovo preutrujeno srce. Sam je še dočakal, da se je vsaj nekaj njegovega pričakovanja izpolnilo: še je leta 1848 mogel pozdraviti jutranjo zarjo politične svobode, še je sam videl, kako je tedaj slovenski človek sprejel prvi družbeni pretres in po stoletjih hlapčevanja vrgel raz rame tlačanstvo; videl je, da njegova vera v narodno prihodnost postaja živa resnica. V teh sto letih po Prešernovi smrti, v izročilu njegovih Poezij se je oblikovala nova zgodovina Slovencev, naša duhovna in družbena preobrazba, ki je kljub zunanjim oviram in zasta'anju stalno in neodjenljivo prodirala v ljudstvo in zmagoslavno dozorela prav ob velikih odločitvah našega časa. Prešernova dediščina je tisti mejnik, ki loči slovenskega človeka starih časov od današnjega; njegov duh je bil tisti, ki je moral prevzeti sleherno slovensko srce, da je bilo dovolj močno za žrtve, da je v boju za svobodo in pravico tvegalo vse, svoje imetje in življenje.

Pred sto leti je bil Prešeren še osamel in pri večini naroda nerazumljen — danes je on in njegovo delo naše najvišje, najdragocenejše narodno izročilo. Ta razlika nam sama vsiljuje nalogo, da primerjamo Prešernov čas z današnjim, da si pokličemo v spomin, kaj je pesnik govoril sodobnikom in kaj govori še danes nam.

Prešernovo življenje se je začelo malo po veliki francoski revoluciji, ko je meščanski stan vrgel ob tla posebne pravice plemenitaških stanov in razglasil postave o ljudski enakopravnosti, svobodi in bratstvu.

Te misli so sicer šle kakor plamen po vsej Evropi, toda kronane glave in njih služabniki so na vso moč skušali zatreti novega duha in zavreti delo za ljudske pravice. Stroga straža nad vsako govornjo in pisano besedo (cenzura), policijsko vohunstvo in ovadustvo so stikali za javnim in zasebnim življenjem, razni prišepetalci in tajni svetovalci so hoteli življenje zadržati v starem tiru, v slepi pokorščini in vdanosti. Slovenci smo bili vrh tega razdeljeni na razne dežele, izročeni v oblast tuji graščini, tujemu uradništvu in usojen nam je bil še poseben stan podložništva in služabništva: služabnik si bil, naj je bil tvoj poklic uradniški ali trgovski, naj si bil kmet ali hlapec. Dolgo smo se morali truditi, da so nam dovolili edini časopis, skromne Bleiweisove »Novice«.

Naš jezik, v knjigi že davno urejen in lepo izoblikovan, je bil v javnem življenju skoraj brez veljave; slovenščina, pokvarjena in pomešana s tujo navlakom, je bila v navadi kot jezik služabništva in celo zavedni slovenski izobraženci so rajši med seboj govorili po nemško. Bil je čas topega meščanstva, predsodkov in omejenosti, vrh tega je bila vsa tedanja družba zaverovana v puhlo čast in veljavo ter v pridobivanje premoženja. Le denar in prirojeni višji stan sta dajala človeku veljavo.

Sredi takega časa se je Prešeren zavedel in spoznal, kje je on, človek, in kje je družba. V »Slovesu od mladosti«, v svoji prvi izpovedni pesmi, je povedal:

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Vesolja dokaj strup njegov je vmoril:
sem zvedel, da vest čisto, dobro d'janje
svet zanič'vati se je zaговорil,
ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
Zbežale ste, ko se je dan zazoril.
Modrost, pravičnost, učenost, device
brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
komur sovražna je, zastoj obrača,
kak' veter nje nasproti vleče,
ko gar v zibéli vid'la je berača,
da le petica da ime sloveče,
da človek toliko velja, kar plača.
Sem videl čislati le to med nami,
kar um slepi z golj'fijami, ležami.

Kakšen razloček med mislečim človekom, med spoštovalcem duha in med vsakdanjim dobičkarjem se mu je kazal povsod!

Pesnik dr. Francè Prešeren

Lani je slepar starino
še prodajal, nosil škatle,
meril platno, trak na vatle,
letos kupi si graščino.

Videl povsod si, kak' iščejo d'narje,
Kak' se le vklanajo zlat'mu bogú;
Kje bratroljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domú.

Čim bolj je Prešeren spoznaval duhovno in družbeno zaostalost in neurejenost svojega časa, tem očitnejše so mu bile krivice, ki jih trpi narod. Vzrok vsej zaostalosti in krivicam je bilo tuje gosposko nasilje in nezavednost tedanjega meščanskega in kmečkega človeka. Zato je budil in dramil svoje rojake; kazal jim je lepoto in vrednost domače zemlje, jim budil čut za višje vrednote, kakor so udobnost in mirno uživanje, pokazal jim je svobodo, domačo oblast, pravico in človeško dobroto.

Zemlja kranjska, draga mati,
kdaj bo vtihnili najin jok?
Al' kdaj bova vid'la vstati,
bratov jaz, ti čast otrok?

Kranj'c, ti le dobička iščeš,
bratov svojih ni ti mar,
kar ti bereš, kar ti pišeš,
mora dati gotov d'nar!

Kar ni tuje, zaničuješ,
starih šeg se zgublja sled,
pevcev svojih ne spoštuješ,
za dežele čast si led! —

Njegova največja bolečina je bila, da je tedanji slovenski človek v hlapčevanju tako otopel, da je izgubil čut za svojo lastno vrednost, da je izgubljal smisel za vse, kar je domače, naše; posebno ga je bolelo, ko je videl, da se skoraj vsak izobražen domačin potujči na zunaj in znotraj. Zato je slovenskim izobražencem očital, da so se izneverili domu, da jim je domovina tuja, da se sramujejo biti Slovenci, da se obračajo od jezika, v katerem jih je vzgojila mati, ter hlapčujejo tujim šegam in navadam. Sam je spoznal za največjo nesrečo, da so ga odtrgali od doma in poslali v tuji svet. Klic: »O Vrba, srečna, draga vas domača!« ni vzdih domotožja, ampak gorje človeka, ki je izgubil največjo vrednost, preprosto srečo domačije in vse, kar je v nji lepega in dobrega.

Ob tej izgubi domačih vrednot je njegova največja želja, da prebudi slovenstvo, to se pravi, čut za našo domačo zavednost in za tisto človečnost, ki združuje ljudi v enakopravne brate brez krivic in nasilja. Zato kliče po pevcu čudodelcu, čigar moč bi bila tolika,

da bi nam srca vnel za čast dežele,
med nami potolažil razprtije
in spet zedinil rod Slovenšč'ne cele!

Obrnil je pogled k našim bratom in v slutnji na boljšo narodno usodo in novo človeško skupnost, vzkliknil:

Največ svetá otrokom sliši Slave,
tja bomo našli pot, kjer nje sinóvi
si prosti vol'jo vero in postáve.

Tako je Prešeren iz sužnosti svojega časa preroško čutil, da je bodočnost naroda v njegovi lastni vrednosti in bratski zvezi svobodoljubnih ljudi, v taki, kjer vsak ohrani svoje prirodne vrednote, kjer pa je čut za človeško skupnost najtrdnješa opora življenja; človeka prava vera je,

da smo očeta enega sinovi,
ljudjé vsi bratje, bratje vsi naródi.

S tem je utemeljitelj naše narodne zavednosti postal tudi glasnik svetovnega bratstva in miru, sovražnik vsake narodne

ozkosrčnosti. Prešeren je proti svojemu času, proti nesvobodi in vsem pokvarjenim lastnostim, proti vsemu, kar je prihajalo iz politične in družbene zaostalosti in zgrešene človečnosti, postavljaj podobo dobrega človeka in dobre družbe. On je naš prvi politični in socialni pesnik — ne pesnik z določenim programom, ampak socialni pesnik iz dobrote svojega srca in iz svoje vsečloveške ljubezni. Njegovo osebno življenje je šlo mimo tedanjih meščanskih pravil in ozkih postav, zato se je mnogim, ki so sicer priznali njegovo dobro srce, njegov um in zmožnosti, zdel nespameten, celo izgubljen; niso mogli razumeti njegove osebne nesreče, njegovega dušnega nemira in neutešenosti; niso vedeli, zakaj se ne more sprijazniti s tistim vsakdanjim redom, v katerem so se oni tako dobro počutili; bil jim je svobodomislec in pevec zaljubljenih kvant. Niti po smrti ga dolgo niso razumeli in še danes mnogim vse preveč velja za pesnika ljubezni v vsakdanjem čutnem pomenu. Njegovi sodobniki in tudi kasnejši presojevalci so se pohujševali nad njim, ne da bi mogli doumeti, kako čista, prisrčna in globoka je tudi njegova ljubezenska pesem, glasnica njegovih srčnih ran in dušnih prevar. Vse to je le podoba sveta, kakor ga je Prešeren gledal v sebi, teženje po tisti dobroti in popolnosti, kakor jo je čutil sam, pa je na svetu ni našel. Primčeva Julija, ki jo je zaman ljubil, ni bila sama ženska popolnost, bila pa mu je usodno srečanje, ob katerem se je odprlo njegovo lepote prepolno srce; tudi ni bila Ana Jelovškova, njegova poznejša neporočena tovarišica-žena, zanj drugega kakor posebna usoda njegovega samotnega, k svobodi težečega življenja. To usodo nosi do konca, dokler ne sklene z njim zakonske zveze »zadnja ljub'ca — bela smrt«.

Pa ne samo v svoji osebni pesmi, v izpovedi pesnika — človeka, ki mora vase sprejeti svet, v svojih »prsih nosit' al' pekel al' nebo« in trpeti — brez miru, ampak v vseh podobah svojih Poezij, naj nam prikazuje študenta, vojaka, mornarja, kmeta, pisarja, plemiča, duhovnika, zapuščeno dekle ali lahkomišelnost in nestanovitno nevesto, povsod gledamo skrivnost človeškega sveta, nepremagljivo slast do življenja, vero v boljši svet in razočaranje, ki ga prinaša človeška trdost. Pa naj je Prešeren sam okusil toliko razočaranja,

naj je smrt večkrat stopila blizu njega, ni obupal. Njegova žalost ni mehkužno, samoljubno zdihovanje, ampak moška miloba in topla govorica prepolnega srca. Od prvih vrstic v njegovih Poezijah: »Strune, milo se glasite, milo, pesmica, žaluj!« do zadnjega kratkega sporočila v »Krstu pri Savici«: »Domú je Bogomila šla k očeti, nič več se nista videla na sveti« vse samo bogastvo čutečega srca in blestečega uma, iz katerega se tako rada utrmeta tudi šala in smeh. Prešeren je vseobsežen duh. Razumljiv preprostemu človeku, ker mu s svojo domačo govorico in prisrčnostjo seže do srca, prepóln pa je globokosti in lepote, ki jih je treba premišljati in se do njih šele z znanjem prikopati. Zato ni dovolj, da Prešerna slavimo, njegovo delo moramo razumevati in si ga prisvojiti. Skoraj lahko trdimo, da je naša omika rasla v tem, kako smo spoznavali Prešerna in sprejemali njegovo narodno in človeško izročilo. Slovenski človek se je ob njegovih Poezijah resnično prebudil in plemenitil.

Veliki duhovi se ločijo od navadnih ljudi prav v tem, da njihova spoznanja segajo daleč v prihodnost in da njih dožnanja nikoli ne izgube veljave. Napoved: »Vremena bodo Kranjcem se zjasnila, jim milše zvezde kakor zdaj sijale«, je prišla iz trdnega verovanja, da na svetu vendarle zmaga človečnost, to je iskrenost, zve-

stoba, dobrotá, poštenje, osebna in narodna čast. Prav v naših časih smo doživeli, kako se je vrednost Prešernove vere preizkusila. Iz daljne preroške jasnovidnosti so njegove besede udarjale na naša srca, na našo vest; ob njih so se ločili posamezniki in družba. Kako smo pojmovali narod, njegovo čast in svobodo, je bilo vprašanje; to je bila tista črta, ki je ločila omahljivce od zdravih in čvrstih ljudi, domu zveste od zbeganih in nezvestih. Kar je Prešeren v duhu gledal iz davnih dni, iz tistih časov, ko je naš narod prvič zgubil svojo svobodo, se je ponovilo v naših dneh, pred našimi očmi:

Oblóžile očetov razprtije
s Pipinovim so jarmom sužno ramo,

ponovil se je boj za življenje in smrt našega naroda. Groza, ki jo je upodobil v »Krstu pri Savici«, se je tudi ponovila:

Slovenec že mori Slovenca, brata —
kakó strašnâ slepota je človeka!

Nasproti sebični malodušnosti, nasproti hlapčevanju tujemu nasilniku so najboljši ljudje iz vseh stanov potrdili s svojo smrtjo, da

manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!

Toda kakor je bridko preizkušeni Prešerenov Črtomir spoznal, da je pravi namen

Prešernova rojstna hiša

življenja dolžnost, delo za druge, za človeštvo, kakor se je odpovedal svoji osebni sreči in sprejel s krstom delo žrtvovanja:

med svoje rojake
Slovenec gre, in dalje čez njih mejo,
do smrti tam preganja zmot oblake,

tako mora danes sleherni izmed nas vedeti, da je koristno samo eno, in samo eno je neminljivo dobro — tisto, kar je Prešeren napisal na grob prijatelju Emilu Korytku:

Človek umre, človeštvo ostane —
poslej živi samo to, kar si storil
za ljudi.

To govori Prešeren danes nam. Delo za skupni blagor, največje potrdilo dobrega in pravega človeka, nam mora biti sveta dolžnost, če hočemo ozdraviti našo domovino od ran, ki nam jih je prizadela žalostna preteklost.

Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo;
otrok, kar ima Slava,
vsi naj si v roke sežejo,
da oblast
in z njo čast,
obilnost bodo naša last.

Le v taki obnovi, v duhu pravega človečanstva lahko zaupamo v prihodnost; postali bomo res nov rod »strah sovražnikov«, pa tudi dobri sosedje vsakega poštenega naroda. Ko bo v Prešernovem duhu pregnan »prepir iz sveta« in ko »rojak prost bo vsak«

ne vrag, le sosed bo mejak,
bomo lahko rekli:

dokaj dni
naj živi

Bog, kar nas dobrih je ljudi!

Delavci za napredek človeške družbe so dvojni. Eni posegajo v vsakdanje življenje, v njegovo zgradbo, odkrivajo nered ter postavljajo nove rešitve z gospodarskimi in upravnimi načrti. Tako odpravljajo krivice, ki sta jih uzakonila sebičnost in volja močnejšega. Ti so delavci za boljše življenje, za stvarne dobrine, za kruh in nove pravice, za ljudsko oblast. Večkrat morajo biti uporniki in v trdem boju žrtvovati svojo srečo za srečo prihodnjih rodov. Toda njih zmağa je gotova, ker vodijo ljudi od nereda k redu, od hudega k dobremu, od osebnih koristi k občemu blagru.

So še drugi delavci: misleci in glasniki duha, ki ugotavljajo nered v človeškem umu in srcu ter s svojim preroškim čutom gledajo v prihodnost. Ti raziskovalci človeka iščejo smisel življenja in prodirajo v najskrivnejše kote srca; globoko pod površino življenja najdejo resnico in pravico, ki se zdi kakor sanje in blodnja, pa je samó čista podoba človeka, še neznana vsakdanjim očem. Kadar jo razodenejo in potrskajo na našo vest, se tudi oni zde kot uporniki, pa so samo odkritosrčni budilci duš in napovedovalci novega človeka. Njihovo delo človeka boljša in lepša, ob njem postaja življenje vrednejše in jasnejše.

Kadar se to dvojno delo za človeka tesno sreča, se življenje mogočno premakne in napolni z novo vsebino. Zato bo pravo poznanje Prešerna, človečanska vsebina njegovih Poezij zanesljivo merilo za našo človečnost tudi v današnji družbeni preosnovi.

„Plevna je padla!“

Kmalu bo minilo 70 let, ko se je po Slovenskem razlegal radosten klic »Plevna je padla!« in so Slovenci vsi navdušeni proslavljali zmažo ruske armade, ki je končno osvobodila večji del balkanskih Slovanov izpod turškega jarma. Danes, ko je še živ spomin, kako smo samj še pred nedavnim s strahom in upom spremljali hude boje sovjetskih junakov zoper nacistične osvajačce, ko se je Rdeča armada z ramo ob rami borila z našo osvobodilno vojsko, ko je sovjetski vojak doprinesel velik delež,

da smo se rešili narodne smrti, lahko šele prav razumemo veselje naših prednikov ob novici »Plevna je padla!«

Ni bilo takrat prvič, da so se Slovenci navduševali za rusko vojsko. Bivša caristična ruska vojska je bila našim prednikom edina slovanska sila na svetu, na katero so zrli z upanjem, da zdrobi nemški imperializem. To je bila za one čase utvara, v globini ljudske zavesti pa je le bila skrita naša rešitev. Zato je ravno sedaj, ko so čete Sovjetske zveze kot osvoboditeljice

stopile na slovenska tla, zanimivo pogledati, kako so bili Rusi sprejeti pri nas pred poldrugim stoletjem. Bilo je leta 1799, ko je ruska armada pod vodstvom slavnega Suvorova kot avstrijska zaveznica sodelovala v tako zvani II. koalicijski vojni (1799—1802) zoper Napoleona. Takrat so šle ruske čete skozi Ljubljano v Italijo in Valentin Vodnik je v svojih Ljubljanskih Novicah pisal 22. junija 1799, da je »Rusov prvi vlak prišel na Vižmarsko gmajno v ponedeljek ob devetih zjutraj; je jih čez dva tisoč, so lovci, soldatje, grenadirji in kozaki. Pridni, pošteni ljudje, nobene škode niso storili, vse dobro je slišati o njih.« In naslednji teden pišejo Novice: »Nova prikazen za nas Kranjce, da so Rusi, naši stari bratje, prišli nas ne le obiskat, temuč tudi pred sovražnikom branit. Pred poldrugimi tisoč leti so prvi Slovenci v te naše kraje prišli, bili so od Rusov in drugih Slovencev roda; od tega prihaja razloček, zakaj mi lahko razumemo rusovski jezik; oni so namreč Slovenci ino korenine. od katere so naši očaki rojeni. Zdaj vidimo z očmi, kakšne mogočne ino velike brate mi po svetu imamo, kateri so naš slovenski jezik vselej čist ohranili. Proti le-tem se moramo bližati, kadar koli hočemo jezik čistiti, pa se tudi od njih učiti, kadar ie treba deželo pred sovražnikom braniti.«

Vodnik gotovo ni bil osamljen s svojim navdušenjem za Ruse, a naša slovenska in slovanska narodna zavest se je takrat šele porajala, slovenskih izobražencev ni bilo veliko in bralcev »Novic« tudi ne. Vse drugače pa je bilo pred sedemdesetimi leti. Takrat smo bili Slovenci že narodno prebujeni, splošna omika je napredovala, živeli smo že dobro desetletje v ustavnih razmerah in se udeleževali političnega življenja. Čitalnice, časopisi in tabori so razgibali že tudi široke ljudske plasti in borba za narodne pravice je bila tudi borba za gospodarski obstoj slovenskega kmeta in meščana proti nemškemu kapitalističnemu liberalizmu. Ti dogodki so obračali njih pogled po tedanjih pojmih k edini neodvisni slovanski državi, mogočni Rusiji, od katere so kljub nazadnjaški carski politiki pričakovali rešitve. Slovenci so se še posebej ozirali k svojim bratom na jugu in sanjali o združitvi jugoslovanskih narodov. Vendar so bili ti sami šele na pol svobodni; obe mali jugoslovanski državi Srbija in Črna gora sta bili še pod turško nadoblastjo in

zlasti Srbija je veliko trpela od notranjih preprirov. Bolgarije pa še sploh ni bilo; Bolgari so bili še uboga turška raja in zopet je bila Rusija tista, od katere so balkanski Slovani pričakovali odločilne pomoči v svojih prizadevanjih za osvoboditev.

Dve nemirni točki sta bili takrat in že dolgo prej na Balkanu: Bolgarija in Bosna-Hercegovina. Julija 1875 je izbruhnil upor proti Turkom v Hercegovini in sprožil val dogodkov, ki so kmalu pretresli ves Balkan in še ostalo Evropo. Hercegovski upor se je razširil tudi v Bosno. Upornikom so prišli poleg prostovoljcev iz sosednih kneževin na pomoč tudi Slovani iz Avstrije, med temi tudi nekateri Slovenci. Velesile so pritiskale na Turčijo, naj bi s primernimi reformami zboljšala položaj svojih krščanskih podložnikov, toda Turčija ni mogla napraviti reda v lastni hiši. Aprila 1876 se je začel upor tudi v Bolgariji, kjer so Turki nastopili z največjo okrutnostjo; zlasti s Kavkaza priseljeni Čerkezi in pa tako zvani »bašibozuki« so požigali in morili po Bolgariji, da so zbudili ogorčenje vse omikane Evrope. Pod pritiskom javnega mnenja je moral srbski knez Milan junija 1876 napovedati Turčiji vojno. Toda Srbija je bila slabo pripravljena in se je zanašala največ na rusko pomoč. V Rusiji so posebni »slovanski odbori« nabirali denar in prostovoljce. Poslali so v Srbijo generala Černjajeva, ki je bil navdušen Slovan in velik junak, toda bolj slab vojskovodja. Dajal je Srbom poguma, češ naj zdrže le dva meseca, medtem bo že javno mnenje prisililo tudi rusko vlado v vojno s Turki. Toda Černjajev se je motil. Kljub vedno večjemu vojnemu navdušenju v Rusiji je vlada odlašala z vojno. Rusija je bila torej ena izmed držav, ki so bile steber imperializma. Ko je Srbom jelo vsega zmanjkovati, so bili premagani in po ruskem posredovanju so jim Turki dovolili dvomesečno premirje.

Sedaj se je nazadnje Evropa le zganila in na angleški predlog se je začela konferenca državnikov v Carigradu, ki je zahtevala razne reforme v prid kristjanom. Ker Turki niso odnehali, se je konferenca brez uspeha razšla in Rusi so se pripravljali na vojno. Na njih nasvet so Srbi sklenili s Turki mir. Rusom sedaj ni bilo mar Srbije, kajti medtem so se dogovorili z Avstrijo, ki so ji v plačilo za nevtralnost obljubili Bosno in Hercegovino in pa da ruska vojska ne bo sto-

pila čez srbsko mejo — tako so zahodni del Balkana prepustili avstrijskemu vplivu, samo da si zavarujejo hrbet. Na Jurjev dan 24. aprila 1877 so nato Rusi res začeli z vojno. Dogovorili so se z Romunijo, ki je bila še pod turško nadoblastjo, da je proglasila svojo neodvisnost in dovolila ruski vojski prost prehod. V začetku je šlo vse po sreči. V Črnem morju so Rusi uničili turško brodovje, zmagovali so tudi v Armeniji, v Evropi pa so o kresu prešli čez Donavo. V naglih pohodih je sredi julija general Gurko zasedel prelaz Šipko na Balkanu in prve ruske patrolje so se že pokazale pred Odrinom — kar se je sreča naenkrat obrnila in rusko prodiranje se je ustavilo — zaradi Plevne.

Plevna, pravilno bolgarski Pleven, takrat malo podeželsko mesto, leži blizu 40 km južno od Donave, skrita za nizkimi hribi. Sem se je od Vidina ob Donavi zatekel z okoli 30.000 možmi turški general Osman-paša in se na gričkih okoli mesta utrdil. Hkrati je od vzhodne strani pritisnil vrhovni turški poveljnik, poturčeni Nemeč Mehemed Ali-paša, in nevarno ogrožal levo krilo ruske armade. Da bi se rešili iz teh klešč, so Rusi hoteli pregnati Turke iz Plevna. Bili so pa preslabi in oba prva napada 20. in 30. julija sta se ponesrečila; prvič so Rusi izgubili okoli 3000 mož in drugič več kot še enkrat toliko. Sedaj je car Aleksander II. poklical na bojišče nove čete in pozval v boj tudi romunsko vojsko, ki jo je bil doslej pustil na levem bregu Donave, ker bi bil rajši opravil brez njene pomoči. Nevarnost za Ruse je bila tem večja, ker je medtem prodirala nova turška vojska od juga in potisnila generala Gurka nazaj na Šipko, pa tudi na vzhodu so se morali Rusi umikati pred Mehemed-Alijem. Konec avgusta so Turki napadli Šipko, toda komaj 4000 Rusov je s tolikim junaštvom branilo šipčenske klance, da so bili ponovni turški napadi odbiti in so Turki izgubili nad 7000 mož.

Medtem so Rusi skupaj z Romuni obkolili Pleven in njihove sile so končno narasle na 120.000 mož. Prve dni septembra so začeli mesto obstreljevati. Toda prvi naskoki 11. in 12. septembra so se zopet izjalovili in Rusi so imeli velike izgube, da je njihovo vodstvo že mislilo umakniti vojsko za Donavo in tam počakati čez zimo. Rusko poveljstvo je končno uvidelo, da

Plevna z naskoki ne bo mogoče zavzeti in da se bo treba lotiti pravega počasnega obleganja. V ta namen so poklicali generala Tottlebna, ki se je bil izkazal dobrih dvajset let prej pri obrambi trdnjave Sevastopol v krimski vojni. Tottleben je obdal Pleven s celim vencem utrd in postavil vanje najtežje topove. Ker je pritisnila izredno huda zima, to delo ni bilo lahko in mraz je zahteval celo med ruskimi vojaki veliko žrtev. Generala Gurko in Skobeljev sta bila medtem segnala manjše turške posadke od zapada v Pleven, ki je bil kmalu od vseh strani tesno zaprt. V mestu je začelo zmanjkovati živeža, lakota in mraz sta pospešila izbruh nalezljivih bolezni in turškemu Plevnu so bili dnevi šteti. Rajši kakor bi se podal, pa je njegov junaški branilec Osman-paša še poskusil svojo srečo z izpadom. Dne 10. decembra ob 7. zjutraj je udarila še vedno nad 50.000 mož močna plevenska posadka, potem ko je večino svojih topov uničila, na zapadni strani iz mesta, da bi se pretokla v smeri proti Vidinu. Toda oblegovalci so še o pravem času zbrali na ogroženem mestu dovolj čet in Turki, ki so bili z neverjetno hrabrostjo zavzeli že dve utrdbi, so kmalu prišli med dva ognja. Spredej so jih napadli Rusi, za hrbtom pa Romuni; kmalu so obe utrdbi zopet izgubili in bili vrženi v Pleven nazaj. Osman-paša, ki mu je bil sestreljen konj, on sam pa nevarno ranjen, se je sedaj predal z vso posadko. Junaškega nasprotnika so občudovali tudi Rusi.

Tako je končno le »padla Plevna« in debelo tiskani telegrami v ljubljanskih listih so že čez dva dni oznanili veselo novico. »Slaven in radosten dan je danes za vsakega Slovana! Plevna je padla!« je pisal »Slovenski Narod«. »Uničena so vsa upanja sovražnikov slovanskih, ki so se vezala z imenom Plevne!« In med domačimi novicami beremo: »Plevna je padla! Ta veseli glas je šel na vse zgodaj po našem mestu. — In videli in slišali smo preproste ljudi, kako so imenitnost stvari bolj razumeli, nego bi človek mislil. — Nemškutarji so žalostni in potrti.«

Narodna stranka v Ljubljani je proslavila padec Plevna z banquetom, kjer sta govorila med drugimi Josip Jurčič in Janko Kersnik, dr. Zarnik pa je »napil zmagonosnej ruskej armadi«. Dopisi iz raznih krajev so poročali zanimive stvari. Iz Trsta pišejo, da so »ladje

v luki, katere so slovanskega naroda, izobesile na mah vse polno zastav, katere so oznanovale zmago slovanskega orožja. Judje in lahoni so zelo poparjeni. Na borzi je bil velik polom.« V Planini so zažgali velik kres in zapeli tudi rusko himno; o kresovih, razsvetljavi, bakladi in streljanju poročajo iz Radovljice, Mozirja, iz Barke pri Divači, iz Št. Petra na Notranjskem in od drugih. Iz Gorice pišejo: »Občna radost med nami, a poparjenost med turkofili«, dopis iz Maribora pa pravi: »Pad Plevne je tudi naše nemškutarje in turkofile močno zgrabil. Otožni in klaverni so, a navdušenost in veselje nas drobnega števila Slovencev je veliko.« Posebno neusmiljeno se je norčeval iz turških prijateljev Aleševčev šaljivi list »Brencelj«, ki je pisal med drugim: »Ko je Plevna propala, so se po svetu godile čudne reči. V ljubljansko nemčursko kazino je udarila strela, vsi nemčurji in turkofili so bil' omamljeni.« — »Tudi z dežele prihajajo čudna poročila. V Celji so dobili vsi nemčurji drisko. — V Kočevji je bil tak potres, da so ljudje na glave padali; v Trziču so tako škripali z zobmi, da so si skoro vse polomili in so si morali zabiti v čeljusti 'cveče'.«

Kako znano je takrat postalo med našim ljudstvom ime Plevna, dokazuje še danes gostilna »v Plevni« ob kolodvorski cesti pred Škofjo Loko, katere hiša je bila ravno takrat zgrajena. Druga »gostilna Plevna« pa je bila še pred nekaj desetletji malo pred savskim mostom na Ježici. Gostilne sicer ni več, hiše se pa menda še zmerom drži staro ime.

Nemci in nemškutarji ali »Naši Turki«, kakor se je glasil naslov nekega »Slovenčvega« uvodnika, so seveda ves čas vojne držali s Turki in se bali ruske zmage, ki bi osvobodila balkanske Slovane in omajala tudi nemško premoč v Avstriji. Ta premoč je bila ravno v zadnjih letih pod nemško-liberalno vlado Auerspergovo zelo občutna. Poleti 1877 so pri volitvah v kranjski deželni zbor Slovenci izgubili dotodanjo večino v zbornici. Izmed kmečkih okrajsov so zmagali Nemci sicer samo v kočevskem in še tu z večino enega glasu, toda mesta in trgi so z eno samo izjemo (Škofja Loka—Kranj) volili Nemce. Tako je nasproti 20 nemškimi poslancem stalo le 16 slovenskih, pri čemer so prvi zastopali okoli 20.000 Nemcev, drugi pa 440.000 Slovencev! Ven-

dar poraza nista zakrivila samo krivičen volivni red in vladno nasilje; krivo je bilo tudi slabo gospodarstvo slovenskih narodnjakov, ki niso videli revščine slovenskega kmeta, obubožanega po slabih letinah. Največ prisilnih dražb zaradi neplačanih davkov je bilo od vseh avstrijskih dežel tista leta na Kranjskem; samo leta 1876 je šlo na boben 547 kmetij! Tudi malim trgovcem in obrtnikom se ni godilo dosti bolje; revščina je bila glavni vzrok narodne nezavednosti in je naredila ljudstvo dostopno silni nemški in nemškutarski agitaciji.

Po vsem tem šele prav razumemo, zakaj so Slovenci s takim upom in strahom zasledovali vojne dogodke na Balkanu. Takoj po nesrečnih volitvah je 11. julija pisal »Slovenski Narod«: »Sicer pa vsi bralci prav dobro vedo, da zmage naših slovanskih bratov Rusov in Jugoslovanov so neizrečno bolj odločilne za obstanek in razvoj slovanskega rodu, nego pa če so pritlikovci Kecli, Devi in krški Hočevarji (nemški kandidati) nekaj volilcev pri nas pridobili.« Kako težko so pri nas pričakovali odločilne ruske zmage, vidimo tudi iz tega, da je »Slovenec« že 13. septembra poročal, da je padel Pleven in povzročil prezgodnje veselje. Čez dober mesec 23. oktobra je prinesel kar debelo tiskano vest o padcu Plevna. Ko jo je moral v naslednji številki preklicati, čes »Novica, da bi bili Rusi Plevno vzeli, se ne potrdi«, se je pa dobro opravičil: »Kar človek pristrčno želi, tisto tudi rad verjame.«

Pravilno so že takratni slovenski politiki gledali na nazadnjaški carski režim v Rusiji, ki so ga delali odgovornega za poraze na bojišču: »Rusi naj bi imeli manj tujcev v vojaštvu in več domačinov,« piše »Slovenski Narod« 2. avgusta in naslednji dan pravi: »Generalji carjevi, po večini privandrani in — žalibog — v Rusiji na dvoru privilegirani Nemci, ruskega carja niso prav podučili. premalo so ruske vojske na bojišče vrgli in zdaj ni pravega napredka.« Čez nekaj dni vprašuje zopet: »Ali je res, da iz denarja, ki ga je vrli ruski narod potrosil za svojo vojsko, šlo je mnogo v privatne žepe privilegirane kaste privandranih nemških rodo-

vin?« Vse to je bilo pa sedaj pozabljeno in Slovenci so končavali leto 1877 z največjimi upi v svojo in slovansko bodočnost. Josip Stritar se je v pesmi »Na Silvestrov večer« spominjal, kako

»v obupu, v preobilosti trpljenja
od severa smo čakali rešenja«,

in ves navdušen vzklikal:

»Slovanstvo, kje je tvoja moč duševna,
kje roke tvoje moč? Odgovor: Plevnal!«

Vendar je novo leto 1878 uresničilo le majhen del pričakovanja. Padeč Plevna je bil res odločilen za izid vojske na Balkanu. Rusi so v najhujšem snegu in mrazu prodirali nevdružno naprej in prve dni novega leta je general Gurko že zasedel Solijo. General Skobeljev pa je po zmagi na Šipki v naglih pohodih prišel v Plovdiv in zavzel Odrin — pot v Carigrad je bila v veliko veselje vsega slovanstva odprta. Toda tik pred ciljem je morala Rusija odnehati pred nevoščljivo Evropo, ki sta jo vodili Avstrija in Anglija. Ta je poslala že svoje brodovje pred Carigrad, nakar so Rusi sklenili 3. marca s Turki mir v San Stefanu. Njegove določbe so pa nato spremenili diplomati na berlinskem kongresu in Rusijo pripravili ob glavne sadove težko priborjenih zmag. Makedonijo so pustili še pod turško oblastjo, Avstro-Ogrski so izročili Bosno in Hercegovino, Srbiji, Črni gori in Romuniji pa je bila priznana neodvisnost.

Ker so se nemški liberalci njeni zasedbi upirali, so izgubili vladu na Dunaju in v začetku leta 1879 je prišla na krmilo Slovanom naklonjena Taaffejeva vlada. Že en dan pred padcem Plevne je bil osovraženi deželni predsednik Widmann premeščen iz Ljubljane v Linz, njegov naslednik pa je postal pravičen Nемец Kallina. Državni zbor je bil razpuščen in pri novih volitvah so na Kranjskem na vsej črti zmagali Slovenci, tudi drugod so povsod napredovali razen na Koroškem. Na Goriškem je bil izvoljen za poslanca Andrej Winkler, ki je bil nato spomladi leta 1880 imenovan za deželnega predsednika na Kranjskem; bil je prvi in zadnji Slovenec, ki je v Avstriji dosegel to čast. Nasilno izvoljeni deželni zbor pa je bil kljub ponovnim slovenskim zahtevam razpuščen šele leta 1883, nakar so nove volitve prinesle Slovencem večino v deželnem zboru in odboru. Ker so že prejšnje leto dosegli večino v ljubljanskem mestnem svetu, je bila na Kranjskem nemška oblast za vselej omajana. Slovenci in še bolj drugi avstrijski Slovani so si v naslednjem desetletju Taaffejeve vlade polagoma izvojevali vsaj najosnovnejše narodne pravice in tako padeč Plevne tudi zanje ni bil brez koristi.

Ali ste dober računar?

Svojim čitateljem stavlja Mohorjev kolar nekaj računov. Računi so preprosti, a vendar bodo temu alj onemu trd oreh. Poskusite, kajti tudi računanje je zabavno. O pravi rešitvi pa se prepričajte v rešitvah, ki so na koncu.

1. Kralja Mida, ki je bil zelo neumen — tako pravi stara grška pravljica — so bogovi nagradili s tem, da se je spremenil v čisto zlato. Recimo, da je pravljčni kralj tehtal 75 kg ter da je bila cena zlatu ista kot danes, in sicer 50.000 din (1 kg). Koliko je bil »zlato« kralj vreden?

2. K zlatarju je prišel mož, da kupi zapestnico. Zlatar pokaže možu več zapestnic. Mož si izbere zapestnico, ki stane 600 din, ter jo plača s 1000 dinarskim bankovcem. Ker zlatar ni imel drobiža, pošlje vajenca k sosedu, da mu zamenja bankovec. Ko vajenec prinese 10 stodinarskih bankovcev, izroči zlatar kupcu zapestnico ter 400 din.

Kmalu nato pride k zlatarju sosed, ki je zamenjal denar, češ da je bankovec ponarejen. Zlatar je moral seveda sosedu izročiti pravih 1000 din. Kolika je bila škoda, ki jo je imel zlatar pri tej kupčiji?

3. V družbi je bilo 10 prijateljic. Pri slovesu je vsaka žena poljubila vse ostale. Koliko je bilo vseh poljubov?

4. Katero je največje število, ki ga lahko napišemo z dvema številčkama.

5. Mlekarica je prinesla v mesto 8 l mleka. Stranka pa hoče samo 4 l, nima pa pri roki drugega kot eno 5 litrsko in eno 3 litrsko posodo. Z večkratnim pretakanjem je mlekarici ostalo točno 4 l mleka. Kako se je to izvršilo?

6. Železniška uprava ima posebne vagonne, tako zvane cisterne, ki imajo obliko valja, ter služijo za prevoz plinov. Teža takega vagona je 10 ton. Cisterna pa drži

50 m³. Cisterno napolnimo s plinom vodikom, ki je izredno lahek, saj tehta 1 m³ tega plina samo 10 dekagramov. Za koliko je vagon, napolnjen z vodikom, težji kot prazen vagon?

7. V četrti nalogi smo poiskali največje število, izraženo z dvema številkama, zdaj poiščimo, katero je najmanjše število, ki ga lahko napišemo z dvema številkama.

8. V večji družbi so vprašali neko ženo, da li pozna mladeniča, ki sedi sam za mizo. Žena je odgovorila: Mati tega mladeniča je edini otrok moje matere. Ali razumete ta odgovor?

9. Polž hoče splezati na vrh 28 m visokega zidu. Čez dan spleza 7 m navzgor, čez noč pa zdrči 5 m navzdol. Čez koliko dni bo polž na vrhu?

10. Nek zelo varčen kadilec spravlja čike, da iz njih zvija nove cigarete. V tobačnici ima devet cigaret. Koliko novih cigaret bo napravil iz njih, če dajo trije končki eno cigareto?

Rešitve

1. Rešitev naloge je na videz preprosta; večina bralcev je gotovo hitro izračunala: $50.000 \text{ din} \times 75 = 3.750.000 \text{ din}$. Ali tako poceni kralj Mid vendar ni bil. Ko je bil še iz krvi in mesa, je tehtal 75 kg, ko pa se je spremenil v zlato, je bil 19 krat težji, ker je specifična teža zlata 19 krat večja kot povprečna specifična teža človeškega telesa. Pravilna rešitev naloge je torej: $19 \times 50.000 \text{ din} \times 75 = 71.250.000 \text{ din}$.

3. Zlatar je bil oškodovan za 1000 din. Nepoštenemu kupcu je izročil zapestnico, vredno 600 din, in še 400 din v denarju, sosedu pa je moral vrniti 1000 din, skupaj torej 2000 din, a sprejel je 1000 din, ki mu jih je bil poslal sosed za ponarejeni bankovec. Zlatar je bil potemtakem oškodovan za 1000 din.

3. Gotovo ste izračunali 10 ali 90 poljubov, kar pa ne drži. Pri slovesu je prva žena poljubila ostalih 9 ter je odšla. Od preostalih 9 prijateljev je zopet ena poljubila ostalih 8 ter odšla. Naslednja je morala 7 krat poljubiti itd. Vseh poljubov je bilo torej:

$$9 + 8 + 7 + 6 + 5 + 4 + 3 + 2 + 1 = 45$$

Nič več in nič manj.

4. Število ni 99, kakor je mislila večina

bralcev, temveč 9⁹ (čitaj 9 na 9to potenco), kar pomeni, da moramo število 9 devetkrat med seboj pomnožiti — torej $9 \times 9 \times 9 \times 9 \times 9 \times 9 \times 9 \times 9 \times 9$ — To pa je že kar lepo število in sicer 387,420.489.

5. Prvotno je bilo v mlekaričini posodi 8 l, ostali sta bili prazni. S pretakanjem pa se je vsebina posod takole menjavala:

8 litrska posoda	5 litrska posoda	3 litrska posoda
3	5	0
3	2	3
6	2	0
6	0	2
1	5	2
1	4	3

Končno je v srednji posodi 4 l mleka. To bi lahko dosegli še na drug način. Poizkusil!

6. Vagon-cisterna, napolnjen z vodikom, je lažji kot »prazen« vagon. Prazen vagon namreč ni prazen, temveč napolnjen z zrakom, a kubični meter zraka tehta približno 1 kg — 50 kubičnih metrov torej 50 kg. 50 kubičnih metrov vodika tehta samo 5 kg. Torej je v našem primeru vagon za 45 kg lažji.

7. Število ni 11, kakor bi kdo mislil, temveč ulomki (na primer: $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{5}$, $\frac{4}{7}$ in tako dalje do $\frac{9}{10}$). Vsak izmed teh ulomkov izraža celoto.

8. To ni računaska naloga. Rešili jo boste po treznem premisleku. Žena je namreč mladeničeva mati.

9. Naloga se vam je zdela gotovo zelo preprosta. Gotovo ste računali tako: Polž se dnevno povzpne za 7 m — 5 m = 2 m. Torej bo preplezal 28 m visok zid natančno v 14 dneh. Napačno! Izračunali ste, da se polž vzpne dnevno za 2 m. V 11 dneh se povzpne za 22 m, naslednji dan pa še za 6 m in cilj je dosežen. Polž je torej rabil za pot samo 12 dni in ne 14, kot je večina izračunala.

10. Devet cigaret dá devet čikov, torej si kadilec napravi iz njih še tri cigarete, boste nemara rekli. Pa ni res, kajti nove tri cigarete dadó spet tri končke, iz katerih si varčni kadilec zvije še trinajsto cigareto.

V veliki dvorani šumi ko v panju. Na dolgih klopek sede na gosto delavci in delavke. Po končanem delu so se zbrali, da bi slišali kratko predavanje in da bi se porazgovorili o tekočih zadevah svoje organizacije. Po večini so to delavci in delavke iz vasi okrog mesta. Od njih še veje vonj po zemlji, čutiš, da so še blizu kmečkemu delu, čutiš, da se še niso popolnoma »prekuhali v tovarniškem kotlu«.

Predsednik sindikalne organizacije otvori sestanek in zaprosi predavatelja, naj začne svoje predavanje. Govornik se povzpne na leseni oder in spregovori:

Tovariši in tovarišice!

Nekateri med vami so me naprosili, naj bi vam v kratkem predavanju povedal, kaj se dogaja danes po svetu. To ni lahko delo. Laže bi bilo o tem, kar se tiče vsega človeštva, govoriti na dolgo in široko. Toda poskusimo preprosto, po domače in kolikor se da zgoščeno povedati, kaj se godi okrog nas. Dotaknil se bom le najvažnejših gospodarskih vprašanj, ker ne vem, če utegnemo govoriti tudi o drugih sila zanimivih stvareh.

Ko beremo časnike, se ne moremo znebiti vtisa, da je letos še bolj očitno kakor lani, da je eno najvažnejših vprašanj za vse države na svetu, kako začeti delo za potrebe miru. To ni vprašanje samo za tiste države, ki so bile neposredno zapletene v vojno, temveč tudi za druge države, saj so se morale vse v svojem gospodarstvu med drugo svetovno vojno bolj ali manj prilagoditi vojnim razmeram.

Razumljivo je, da prehod od gospodarstva, prilagojenega potrebam v vojni, h gospodarstvu, prilagojenemu potrebam v miru, ni v vseh državah povezan z enakimi težavami. Laže je uresničiti ta prehod tistim državam, ki jih vojna ni neposredno opustošila, kakor pa tistim državam, preko katerih je šel vojni vihar ali pa jih je razdejal nasaitni osvajalec. Zato bi človek pričakoval, da bodo n. pr. ZDA (= Združene države Amerike) lahko prej začele proizvajati za potrebe v miru kakor pa n. pr. Sovjetska zveza, ki je največ trpela med drugo svetovno vojno. In vendarle ni tako.

Prav narodi Sovjetske zveze so bili prvi, ki so začeli proizvajati za civilno prebivalstvo v miru. Še preden se je končala druga svetovna vojna, so narodi Sovjetske zveze že presojali finančni načrt za delo po končani vojni in za obnovo tistih pokrajin, ki

so med vojno največ trpele. V letošnjem letu pa je Vrhovni sovjet sprejel na svojem sestanku prvi petletni načrt po vojni. S tem petletnim načrtom nadaljuje sovjetsko ljudstvo svoje delo tam, kjer ga je moralo prenehati, ko so hitlerjevske zveri v letu 1941 verolomno napadle Sovjetsko zvezo. S tretjo petletko 1938—1943 je sovjetsko ljudstvo hotelo ostvariti znamenito Stalinovo geslo: »Od socializma h komunizmu«, to se pravi, hotelo je dohiteti in prehiteti najnaprednejše kapitalistične dežele v tako imenovanem ekonomskem pogledu. Sovjetskemu delovnemu ljudstvu ni bilo dovolj, da bi proizvajalo vseh izdelkov v celotnem obsegu več kakor katera koli druga država na svetu; zavedalo se je, da mora prekositi kapitalistične dežele tudi v tem, koliko izdelkov odpade na posameznega prebivalca. Sredi uresničevanja te naloge ga je zatekel nemški nacionalsocialistični napad. Z novim petletnim načrtom za leta 1946—1950 bodo narodi Sovjetske zveze s složnim delom v najkrajšem času zacelili rane, ki jim jih je prizadejala vojna. Industrijo bodo obnovili dvakrat hitreje kakor po prvi svetovni vojni in intervencijski vojni, zakaj po načrtu bodo dosegli predvojno višino v industrijski proizvodnji že v letu 1948. Industrijska proizvodnja se bo vsako leto povečala za 16 milijard rubljev. To pomeni, da bo njeno naraščanje mnogo hitrejšo kakor v poprejšnjih petletkah, zakaj v prvi petletki je narasla industrijska proizvodnja letno za 6 milijard rubljev, v drugi petletki za 11 milijard rubljev, v tretji petletki pa za 14 milijard rubljev. Leta 1950 bo industrijska proizvodnja ZSSR že za 48% preseгла višino industrijske proizvodnje v letu 1940. Kmetijska proizvodnja bo v letu 1950 za 27% večja kakor v letu 1940. Prav tako se bo tudi tovarni promet z železnico, avtomobili in ladjami povečal do leta 1950 za 36% v primeri z letom 1940. Posebno hitro se bo po načrtu razvijala težka industrija, predvsem tiste njene panoge, ki izdelujejo proizvodna sredstva. V primeri s predvojno višino se bo proizvodnja strojev in tovarniške opreme do leta 1950 podvojila, proizvodnja električne energije se bo povečala za 70%, pridobivanje premoga za 51% itd. Temu praktičnemu delu bo pomagala sovjetska zna-

nost; ta bo spet storila korak dalje, kakor je silno napredovala tudi med dosedanjo socialistično graditvijo in med domovinsko vojno. Sovjetska država bo z največjimi sredstvi podpirala razvoj svoje napredne znanosti. Ves ta napredek v sovjetskem gospodarstvu bo tudi v novi petletki v najtesnejši zvezi z naraščajočo blaginjo delovnega ljudstva. Proizvodnja življenjskih potrebščin se bo vsako leto povečala za 17%. Do konca nove petletke bo dala celotna žetev 127 milijonov ton žita letno. Že v letu 1946-47 bo mogoče odpraviti živilske karte in uvesti svobodno sovjetsko trgovino z življenjskimi potrebščinami. Pri vsem tem se bodo cene življenjskim potrebščinam nenehno nižale, večale pa se bodo mezde delavcem in nameščencem ter dohodki kolhoznikom. Kakor pred vojno se bo tudi sedaj dvigal kulturni nivo širokih ljudskih množic, z zidanjem novih stavb pa se bodo izboljševali življenjski pogoji za vse ljudstvo. Sovjetska socialistična družba torej kljub vsem težavam, ki jih je rodilo silno razdejanje med vojno sorazmerno hitro in lahko obnavlja svojo deželo in ostvarja načrte, ki jih je zasnovala. To dokazuje dejstvo, da je bilo v nekaj dneh vplačano notranje posojilo v vsoti 20 milijard rubljev.

Popolnoma drugačno sliko nam pa nudijo kapitalistične dežele.

V kapitalističnih deželah so se zgodile med drugo svetovno vojno velike spremembe. Odnos med njimi ni več tisti, kakor je bil pred vojno. Anglija je sedaj zaostala po svoji gospodarski, finančni in vojaški moči daleč za ZDA. ZDA so postale v kapitalističnem taboru najvažnejša imperialistična sila. Njihova trgovska mornarica je danes dvakrat večja od angleške, ameriške oborožene sile so prav tako mnogo večje od angleških. Sovjetski strokovnjak za gospodarska vprašanja I. Trahtenberg je ugotovil, da sodelujejo ZDA sedaj v industrijski proizvodnji kapitalističnih dežel s 60 do 65%, medtem ko so pred vojno dajale okrog 50% te proizvodnje. Ker sta z vojno Nemčija in Japonska izginili s kapitalističnega trga, sta ostala po vojni na njem samo dva tekmeča: Anglija in ZDA. Po vsem doslej navedenem je jasno, da je premoč na strani ZDA.

Mnogo se je spremenilo tudi v notranjem ustroju kapitalističnega gospodarstva v posameznih kapitalističnih deželah. Med vojno so se proizvodjalna sredstva in delovne sile

porazdelile čisto drugače po posameznih panogah, kakor pa je to bilo pred vojno. Vzemimo za primer ZDA, ker so najvažnejša gospodarska sila v kapitalističnem taboru. Po številkah, ki jih navaja Trahtenberg, se je med leti 1939—1943 povečala strojegradbena industrija — in k tej prištevamo tudi oboroževalno industrijo — v ZDA za 328%, proizvodnja prometnih sredstev (železniških strojev in vagonov, avtomobilov in letal) pa za celih 616%. V istem razdobju se je povečala proizvodnja živil za 32%, proizvodnja v tekstilni industriji pa za 37%. Prav tako sliko nam kaže porazdelitev delovnih sil po glavnih industrijskih panogah. Od leta 1940 do leta 1944 se je povečalo število zaposlenih delavcev v ZDA od 47,6 milijonov na 54 milijonov, t. j. za 13,4%. V tem obdobju je naraslo — po Trahtenbergu — število zaposlenega delavstva v vojni industriji, metalurgiji, strojegradnji in nekaterih panogah kemične industrije od 4,1 milijona na 10,7 milijona, t. j. za 161%. Vse te številke kažejo nazorno, da je večji del industrijske proizvodnje v ZDA delal za vojne potrebe. Danes pa je treba spet preiti k proizvodnji za zadovoljevanje potreb v miru in zato je ameriško kapitalistično gospodarstvo v silni zadregi. Ameriška industrija ne proizvaja za to, da bi zadovoljevala potrebe vse družbe, temveč za to, da bi dajala ameriškim kapitalistom čim večje dobičke. Te dobičke pa prinaša le tedaj, če more dobiti na trgu potrošnike, ki ji lahko njene izdelke plačajo. Ravno takih potrošnikov pa na ameriškem notranjem trgu ni v zadostnem številu, kakor jih tudi že pred vojno ni bilo dovolj. Zato bo prišla sedaj ameriška industrija, ki se je med vojno močno povečala, v hude škripece. Kapitalisti bodo morali tovarne zapirati, odpuščati bodo morali delavstvo, naraščala bo brezposelnost. Ta brezposelnost se bo večala že zaradi tega, ker bodo konec koncev morali prihajati na delovni trg tudi tisti delavci, ki so bili doslej v armadi. Nova kriza bo pričela trkati na vrata kapitalističnega gospodarstva — in to ne samo v ZDA, temveč tudi v vseh drugih kapitalističnih deželah.

Da je to res tako, nam dokazujejo velikianski boji delavskega razreda v ZDA prav v letu 1946. V januarju mesecu je bilo v ZDA 325 stavk in so zajele 1.404.000 delavcev. Samo v industriji jekla je stavkalo

750.000 delavcev. V mesecu maju je stavkalo 250.000 železničarjev. Ameriški kapitalisti si ne vedo pomagati drugače kakor tako, da skušajo poslabšati socialno zakonodajo in odvzeti delavcem vse pravice, ki so si jih delavci pridobili v dolgotrajnem boju. Mirno lahko rečemo, da niso ti poskusi ameriških kapitalistov, da bi prepovedali stavke itd., nič drugega kakor poskusi, da bi uvedli fašistične oblike kapitalističnega vladanja. Te nevarnosti se ameriško napredno delavstvo zaveda, zato zbira vse demokratične sile v boju proti ameriškemu kapitalu.

Ameriškemu kapitalizmu tudi ne bo pomoglo dejstvo, da se je med drugo svetovno vojno spremenil v veliki meri v tako imenovani državni kapitalizem. Država je namreč začela čedalje bolj posegati v vodstvo ameriškega gospodarstva, da bi lahko organizirala proizvodnjo tako, kakor je to zahteval potek vojne. Za to državo pa se seveda ne skriva nihče drug kakor peščica največjih kapitalističnih družb, t. j. peščica ameriških imperialističnih monopolistov. Najbolj nazorno so označili to dejstvo manjši ameriški industrijci, ki so se pritožili vladi zaradi vsemoččnosti monopolističnih finančnih močtev. Ti industrijci so trdili v svoji pritožbi tole:

»100 industrijskih korporacij v ZDA je dobilo 67,2% vseh državnih naročil za dobavo orožja in municije, in sicer v celotni vsoti 173 milijard dolarjev. To jim je dalo neizmerne dobičke. »General Motors Company«, ki jo kontrolira skupina »Morgan-Dupont«, je dobila skoraj za 14 milijard dolarjev naročil ali 8% vseh naročil. Manj ko 4% vseh industrijskih korporacij je pobralo 84% čistega dobička vseh industrijskih združb.«

»Mali« ameriški industrijci so v svoji pritožbi proti močnim konkurentom ugotovili, da obvlada 8 finančnih skupin vse ameriško gospodarstvo. Med drugo svetovno vojno se je torej imperialistični značaj (t. j. gospostvo peščice finančnih kapitalistov) kapitalističnega ameriškega gospodarstva še bolj poglobil. Ta imperialistična peščica ameriških finančnih močtev je nakopičila med vojno v svojih blagajnah ogromna finančna sredstva, saj je zalagala ves svet z orožjem, municijo itd. Kapital ji leži sedaj brezplodno doma in čaka na dobičkanosno

naložbo v tujini. Ameriški imperialisti bodo nujno morali izvažati svoj kapital in ob tem vprašanju se jim bodo rodile nove težave.

Kakor ameriškimi kapitalistom, tako se tudi drugim — posebno angleškim — kapitalistom ne obeta v gospodarstvu nič lepa bodočnost. Zato bi radi prebrodili težave, ob katere trčijo vsepovsod na gospodarskem področju, s svojo politiko. Toda tudi ta pot jim je s trnjem posuta. Žal mi je, da se teh vprašanj ne moremo podrobneje dotakniti, ker se bojim, da bi vas s tem preveč ne zamudil, tovariši in tovarišice. Zato sem se dotaknil le zelo zanimive gospodarske strani v današnjem položaju v svetu. Zapazili ste pač, da sta danes na svetu dva ekonomsko različna svetova in da premagujeta povojne težave na različni način. Vmes med tema svetovoma pa je cela vrsta držav, ki so na prehodu iz starega družbenega reda v nov družbeni red. Kakšen je gospodarski položaj v teh državah, bi lahko na kratko ugotovili, če bi se mogli v razgovoru dotakniti tudi političnega razvoja v letošnjem letu po svetu. Ne vem, če je še čas za razgovor o teh vprašanjih, zato naj za sedaj zado- stuje to.«

Predsednik sindikalne podružnice stopi na oder in vpraša poslušalce, ali želi kdo kaj vprašati. Predavanje je vzbudilo seveda veliko radovednost in se je nehalo prav s tistimi vprašanji, ki bi poslušalce najbolj zanimala. Zato ni nič čudnega, da si na njihovih obrazih bral vročo željo, zastaviti predavatelju kako vprašanje, toda vsakega je bilo nekako sram in strah, odpreti usta. Končno se vendarle dvigne neki starejši delavec in vpraša: »Tovariš predavatelj, ali bi nam lahko povedal, v kakšni zvezi je s takim gospodarskim položajem pariška mirovna konferenca?«

Predavatelj: »Tudi na pariški mirovni konferenci smo lahko opazovali iste skupine, ki smo jih označili v kratkem pregledu gospodarskega razvoja v letošnjem letu. Kakor je gospodarski položaj anglo-ameriške skupine kapitalističnih držav drugačen od gospodarskega položaja Sovjetske zveze in skupine držav z demokracijo nove vrste, tako so bila tudi stremljenja teh skupin pri ustvarjanju miru različna. Predstavniki Sovjetske zveze in resnično demokratičnih držav so se borili na pariški konferenci za trajen, trden in pravičen — ali skratka za demokratičen — mir, kakor to želi velika večina človeštva. Predstavniki angloameriške skupine pa so si skušali za-

gotoviti svoje ozke imperialistične koristi. To so dosegli na ta način, da so že v začetku mirovne konference sprejeli sklep, naj se o predlogih glasuje s preprosto večino. Tako je angloameriška skupina lahko pri vsakem važnem vprašanju preglasovala nasprotno skupino in vsiljevala svojo voljo drugim državam. Zaradi trdovratnosti angloameriških predstavnikov na mirovni konferenci je bilo mogoče s takim »glasovalnim strojem« »rešiti« za jugoslovanske narode sila važno vprašanje našega Trsta in našega Primorja neugodno za nas, čeprav je bila pravica otipljivo jasno na naši strani. Prerekanje glede tržaškega statuta in imena za tržaško skupščino je pokazalo, da ima angloameriška skupina namen, spremeniti Trst z zaledjem v pravo kolonijo in prizadejati mladi jugoslovanski republiki čim večjo gospodarsko škodo. Vprašanje reparacij in vprašanje Donave je razkrilo, da hočejo angloameriški krogi na vsak način z gospodarskim pritiskom posegati v notranji razvoj držav na evropski celini, ki si ustvarjajo v vsem svojem javnem življenju resnično demokracijo.

Ne smete pa misliti, tovariši in tovarišice, da je bila pariška mirovna konferenca zaradi vsega tega popolnoma brezuspešna. Ne, pariška konferenca ima tudi nekatere dobre strani. Mednarodna reakcija — in ta ima svoje gnezdo ravno v ameriških in angleških monopolističnih združbah, kakršne sem vam na kratko orisal v predavanju — si je na vso moč prizadevala, da bi se mirovna konferenca ne začela na temelju sklepov, ki so bili sprejeti v Svetu zunanjih ministrov pred začetkom mirovne konference. Sovjetska delegacija je s svojim odločnim nastopom in s podporo vseh resnično demokratičnih držav preprečila take poskuse in je dosegla, da so se mnoga vprašanja reševala na tisti osnovi, ki jo je ustvaril Svet zunanjih ministrov. Po navadi so bila taka vprašanja tudi uspešno rešena. Drugače pa je bilo z vprašanji, za katera Svet zunanjih ministrov ni pripravil soglasnih predlogov. Pri takih vprašanjih se tudi mirovni konferenci navadno ni posrečilo, da bi končala delo uspešno.

Važno pa je tudi dejstvo, da pariška mirovna konferenca ni potekala za zaprtimi vrati. Spomniti se je treba, da je bilo na mirovni konferenci po prvi svetovni vojni to popolnoma drugače. Takrat narodi

dolgo časa niso vedeli, kakšno usodo jim pripravljajo diplomati s svojo tajno diplomacijo. Sedaj pa je bilo delo mirovne konference razgrnjeno pred očmi vsega sveta in vsakdo je lahko sam videl in sam presodil, kdo se bori za ostvaritev trdnega in pravičnega miru in kdo je proti takemu miru.

Prav zaradi tega so se začeli oglašati v nazadnjaškem angloameriškem časopisu glasovi, naj bi bile seje mirovne konference tajne. Uspeh resnično demokratičnih sil je, da se take nazadnjaške nakane niso posrečile.

Sovjetski delegaciji in delegacijam resnično demokratičnih držav je bilo mogoče, da so razkrinkavale prave vzroke in pravi namen vsem dejanjem anglosaksonske skupine. Naša delegacija s tov. Kardeljem na čelu je tako odločno branila svete pravice jugoslovanskih narodov, kakor se to doslej v diplomatskem boju majhnih držav proti velikim državam še ni nikoli zgodilo. Hkrati z mogočnim glasom predstavnikov Sovjetske zveze je bilo čuti tudi glas predstavnikov naše mlade jugoslovanske republike, zato ni čudno, da so zagovorniki imperialističnih teženj kar besneli, ko so slišali, kako jim predstavniki majhne evropske države naštevajo vse njihove grehe. Ni dvoma, da so na mirovni konferenci moralnopolitično zmagali zagovorniki trajnega, trdnega in pravičnega miru.

Na predsednikov poziv vpraša nekdo, ali so sedaj vsa vprašanja mirovnih pogodb že dokončno rešena ali ne. Predavatelj odgovori:

»O vseh teh vprašanjih glede mirovnih pogodb bo dokončno sklepal Svet zunanjih ministrov. Zato se bo to ali ono, kar je bilo sklenjeno na mirovni konferenci, lahko še tudi spremenilo.

Boj za demokratični mir se bo seveda nadaljeval. Znana konferenca v San Franciscu leta 1945 je ustvarila organizacijo Združenih narodov in ta je nadaljevala svoje delo tudi v letošnjem letu. V njenem Varnostnem svetu so razpravljali o raznih važnih vprašanjih, tako n. pr. o vprašanju Francove Španije, monarhofašistične Grčije itd. Uspeh teh razprav sicer doslej še ni bil velik, ker se je ta nova mednarodna organizacija za zagotovitev miru in varnosti na svetu vse preveč ravnala po žalostnem zgledu starega Društva narodov, vendarle

pa je upanje, da bo zaradi novih demokratičnih sil, ki sodelujejo v njej, ta organizacija krenila po taki poti, da nas bo pripeljala do zagotovitve miru in varnosti na podlagi enakopravnosti med narodi. Porok za to so nam predstavniki Sovjetske zveze in novih demokracij v organizaciji Združenih narodov, porok za to nam je soglasje med tremi največjimi silami na svetu, med zmagovalkami nad hitlerjevsko zverjo — soglasje med Sovjetsko zvezo, ZDA in Anglijo. Prav zato se mednarodna reakcija divje zaletava v to složno delovanje treh velesil in bi jih rada sprla med seboj. Vse te škodljive poskuse je sovjetski zunanji minister razkrinkal, prav tako kakor je pokazal resnični pomen novega atomskega orožja. Obenem je tov. Molotov predlagal omejitve oboroževanja in s tem začrtal bodočo smer sovjetskih prizadevanj v boju za mir in varnost.

Ko govorimo o tem boju za mir — in to je stvar, ki se tiče vsega človeštva — ne smemo pozabljati na sodne razprave proti vojnim zločincem, t. j. proti krivcem za drugo svetovno vojno in za njene strahote. Tudi danes jih je še mnogo, ki odkrito hujskajo na novo vojno, zato bi jim bila usoda vojnih zločincev v Evropi in Aziji lahko v svarilen zgled. Razni Churchilli, Lippmanni itd. bi se lahko nekoliko zamislili, ko vidijo viseti na vislicah Keitle, Jodle, Ribbentropne in druge vojne zločince vseh narodnosti. Res je, da na sodni razpravi v Nürnbergu ni doletela pravična kazen vseh nemških vojnih zločincev in da so začasno ušli roki pravice taki krivci za drugo svetovno vojno kakor diplomatski vohun von Papen, bankir Schacht in vodja nacional-socialistične propagande Fritsche, vendarle pa se je prvič v zgodovini človeštva zgodilo, da so morali dajati za svoja dejanja odgovor pred sodiščem ljudje, ki so nekoč vladali v veliki državi in ki so mislili zavladati nad vsem svetom.

Ko je predavatelj govoril o prizadevanjih za zagotovitev miru in varnosti, se je neki mlad delavec nemirno presedal na klopi. Ob zadnjih predavateljevih besedah dvigne roko in vpraša: »Toliko govorite o miru, tovariš, na Kitajskem je pa vojska. Kako to?«

Predavatelj: »Da, na Kitajskem se razvema nova državljanska vojna. Veseli me, tovariš, da si omenil prav Kitajsko. Priznati je namreč treba, da se tu v Evropi nekoliko

preveč zanimamo samo za to, kar se nam dogaja pred nosom. V resnici pa je zelo važno to, kar se godi na Daljnem vzhodu, ob Tihem oceanu. Tam so velike dežele z velikimi prirodnimi bogastvi in z milijardnimi delovnimi silami. Tam so tudi mastni zalogaji, za katere se imperialisti predvsem pretepajo.

Tak masten košček je za imperialistične roparje že dolgo časa Kitajska. Po njej so posegali vsi: Angleži, Nemci, Amerikanci in še celo Švicarji. Švicarji se je seveda niso polastili z armado, temveč samo s svojim kapitalom. Pred drugo svetovno vojno pa je spodrinil vse druge imperialiste na Kitajskem japonski imperializem. Od leta 1931 dalje so japonski osvajalci trgali kos za kosom od ostale Kitajske. Najprej je bila na vrsti Mandžurija, nato pa so ji sledile sosedne pokrajine Čahar, Džehol in druge. Japonski osvajalci so lahko prodirali na Kitajsko zato, ker so jim drugi imperialisti dajali proste roke na Kitajskem in ker je bil kitajski narod razcepljen v dva tabora: nazadnjaški Čangkajškov tabor in tabor kitajskih ljudskih pokrajin, ki so se zbirale okrog kitajske komunistične partije in njene ljudske armade. Namesto da bi se boril proti japonskim imperialistom, je Čangkajšek skušal zatreti kitajsko osvobodilno gibanje. Kljub velikim ofenzivam proti kitajskim armadam od leta 1930 do leta 1936 se mu to ni posrečilo. Nasprotno, v letu 1936 so voditelji kitajskega osvobodilnega gibanja pripravili Čangkajška do tega, da se je sporazumel s svojimi dotedanji nasprotniki in sklenil z njimi pogodbo, da se bodo skupno bojevali proti japonskim imperialistom. To pogodbo je bolj ali manj točno Čangkajšek izpolnjeval tudi potem, ko so Japonci v letu 1937 vdrli v osrednje kitajske pokrajine. Najodločnejši borec proti japonskemu imperializmu so bile kitajske ljudske armade pod vodstvom velikih voditeljev Maoeduna, Čudeja, Čouenlaja in drugih. Prodirale so globoko v japonsko zaledje in osvobajale pokrajino za pokrajino. Čangkajškove čete so se medtem umikale pred japonskimi armadami in tako so se Japonci lahko širokoustili s svojimi uspehi na Kitajskem. Ob zlomu imperialistične Japonske so bile ljudske armade tiste, ki bi mogle zasesti osvobojene dele Kitajske. Tega so se prestrašili imperialisti in zato so se začele ameriške čete odkrito vmeša-

vati v notranje kitajske razmere. Ker je Čangkajšek s svojo kuomintanško stranko slepo orodje v rokah imperialistov, mu dajejo ti vso pomoč v denarju in vojnih potrebščinah. Ameriški tanki, ameriška letala in ameriške vojne ladje so sedaj na razpolago Čangkajšku, da neti novo bratomorno vojno v svoji veliki domovini. Toda napredni kitajski voditelji so trdno prepričani, da ne bo mogla nobena ovira preprečiti kitajskemu ljudstvu, da bi se konec koncev ne združilo v enotni demokratični kitajski republiki.

Kakor kitajsko ljudstvo tako bojujejo tudi ljudstva tihoceanskih otokov Jave, Bornea, Sumatre odločen boj za popolno neodvisnost, svobodo in demokracijo. Stoletje že traja ta boj v Indoneziji proti nizozemskim in angleškim zatiralcem, pa še danes ni izbojevan. Kljub vojaški premoči in kljub temu, da pošiljajo Angleži in Nizozemci v boj proti Indonezijcem tudi svoje včerajšnje sovražnike, t. j. Japonce, dajejo indonezijska ljudstva srdit odpor imperialističnim izkoriščevalcem. Na njihovi strani so simpatije vsega naprednega človeštva. Kažejo se te simpatije s tem, da nočejo angleški in nizozemski mornarji prevažati čet v Indonezijo. Taka podpora indonezijskemu narodno-osvobodilnemu gibanju bo olajšala in zagotovila zmago kolonialnih ljudstev v boju za osvoboditev izpod imperialističnega jarma.

Boj proti imperialističnim izkoriščevalcem se razvija v čedalje večjem obsegu. Dan na dan prihajajo poročila iz Indije, Egipta itd. o krvavih spopadih s četami zatiralških imperialistov. Ljudstva v kolonijah in odvisnih deželah se otrešajo imperialističnega jarma in ob njihovem odporu se bodo razbila vsa prizadevanja imperialistov, da bi okrepili in utrdili svoj izkoriščevalski red v sedanjem povojnem obdobju. Njihovi začasni uspehi na raznih konferencah in v posameznih deželah — kakor so n. pr. Turčija, Grčija in še nekatere druge — so le kaplja v morje v primeri s tistimi silami, ki se zbirajo v gibanju kolonialnih in polkolonialnih ljudstev za demokracijo, svobodo, neodvisnost in mir.

Po tem odgovoru se dvigne mlad delavec in vpraša: »Kako pa je v Evropi? Ali delajo imperialisti tudi v Evropi take zmešnjave?«

Predavatelj: »Seveda, le da se tu kažejo imperialisti v nekoliko drugačni, nekoliko

prikriti obliki. V evropskih deželah se skušajo imperialisti opreti na domače nazadnjaške kroge. Kjer niso samo domačini dovolj, pa pomagajo malo še okupacijske čete ali pa čete, ki so prišle — kakor se imperialisti nežno izražajo — na pomoč zavezniškim narodom. Zanimivo je in v zgodovini nekaj novega, da so ostale angleške in ameriške čete še po končani vojni v zavezniških deželah (Egipt, Francija itd.). O tem, da bi se ameriške in angleške čete umaknile iz teh dežel, nočejo odločujoči krogi nič slišati, da, še celo povedati niso voljni, koliko je takih čet v tujih deželah.

Kakor veste, podpirajo imperialistični nenasitneži skrajno reakcijo v Grčiji. Monarhofašisti ubijajo danes v jugovzhodni Evropi borce za demokracijo in mir prav tako, kakor jih na jugozahodu ubija vojni zločinec Franco. Grškemu ljudstvu je bila z angleško vojaško pomočjo vsiljena stara, osovražena monarhija. Po kraljevem povratku se je nasilje nad grškim ljudstvom še povečalo, Calderisova vlada je začela besneti proti delavskemu gibanju in razganjati celo delavske sindikalne organizacije. Italijanski narod je vsaj toliko na boljšem, da se je v tem letu znebil svoje dinastije. Storil je to po pravici, saj se je italijanski kralj tako zvezal z Mussolinijevo fašistično vlado, da je vseskozi odgovoren za nesrečno usodo italijanskega naroda med drugo svetovno vojno.

Kakor v Italiji se je zgodilo tudi v Bolgariji. Bolgarski narod se je v veliki večini odločil proti koburški vladarski hiši. Politika bolgarskih vladarjev nemške krvi je bila tako proti koristim bolgarskega naroda, da so Bolgari doživeli v obeh svetovnih vojnah strahovit poraz. Odslej pa bo šlo bolgarsko ljudstvo tudi v svoji zunanji politiki po taki poti, da bo to koristilo notranjemu razcvetu in poletu v ustvarjalnem delu. Tak polet in razcvet je značilen sploh za vse tiste evropske države, ki so se oklenile demokracije nove vrste, resnične demokracije. Nova demokracija spreminja tudi gospodarske osnove družbe, daje zemljo delovnemu kmetu, t. j. tistemu, ki zemljo zares obdeluje v potu svojega obraza, veliko, za vso družbo važno industrijo pa prepušča državnemu vodstvu in ta jo vodi v korist celote, ne pa v korist posameznih kapitalistov. Po tem se loči nova demokracija od stare, n. pr. angleške demokracije.

Tudi Angleži so nekatere industrijske panoge podredili državni upravi, toda poštene Angleži poudarjajo sami, da so dobili pri tem poprejšnji kapitalistični lastniki take odškodnine, da jim ni treba biti nič žal za nekdanje velike dobičke.

Resnično demokratičnim vladam so ljudske množice hvaležne za njihovo napredno, miroljubno politiko in jim dajejo zato priznanje pri volitvah in glasovanjih. Poljski narod je odločno potrdil, da je njegova vlada na pravi poti, in je s tem odgovoril tako nezadovoljnejšem doma kakor izdajalcem v tujini. Ogrji so se kakor Bolgari in Italijani odločili za republikansko državno obliko, saj je tudi njim začelo presedati, da bi pod kralji večno dobivali po grbi.

Najbolj žalostna je usoda nemškega naroda. Le s težavo se vživlja v nove razmere. To je toliko teže, ker ga ne podpirajo vsi tako nesebično kakor Sovjetska zveza v prizadevanju, da bi se otrešel zločinske hitlerjevske dediščine. Medtem ko se Nemci v sovjetskem delu počasi privajajo na demokratične oblike javnega življenja in je ustvaril delavski razred enotno socialistično stranko, pa podpirajo Angleži in Amerikanci na svojih zasedbenih področjih najbolj nazadnjaške struje in gibanja. Na raznih koncih in krajih se porajajo na angleškem področju separatistična gibanja, ki bi hotela spremeniti nemške pokrajine v angleške dominione. Ta komedija je tako groba in očitna, da mora človek takoj potuhtati, kam pes taco moli. Pod to krinko bi hoteli angleški imperialisti obdržati bogata nemška industrijska področja v svojih rokah še dolgo potem, ko bi že menili s pogodbami določeni roki za okupacijo nemških pokrajin. Čudno tudi ni, da se angleškim in ameriškim okupacijskim oblastem nič ne mudi izvajati sklepe berlinske konference iz leta 1945 o iztrebljenju fašizma ter uničenju militarizma in nemške vojne industrije. Vse to je hoté ali nehoté naperjeno proti interesom Sovjetske zveze, pa tudi proti interesom drugih nemških sosedov. Zato se napredni del francoskega naroda boji, da bi se na meji znova ne pojavil stari sovražnik francoskega naroda, ko ima že doma opraviti z močnimi nazadnjaškimi strujami. Kljub velikim zmagam naprednih, demokratičnih sil se mora francosko ljudstvo trdo boriti za svojo novo, naprednejšo ustavo.

Kakor vidite, tovariši, imamo povsod opraviti z dvema smerema v politiki — z demokratično, napredno, miroljubno po tej strani in z nazadnjaško, nove zmede ustvarjajočo politiko po drugi strani.«

Končno se oglasi še mlada delavka in reče: »Ali je res, tovariš, da se v nekaterih državah prehrana slabša?«

Predavatelj: »Da, v nekaterih državah je s prehrano velik križ. V mnogih evropskih državah se je v letošnjem letu zmanjšal dnevni obrok kruha. Najhuje je v Italiji. Tam dobiš po 150 g kruha na dan, to se pravi toliko, kolikor ga je bilo v nemških koncentracijskih taboriščih skoraj do leta 1945. Komur se kolca po tujih zaščitnikih, naj nekoliko pomisli na to. Pa tudi v Grčiji ni dosti bolje. Tam se je znižal obrok kruha na 200 g dnevno. Morda bo kdo dejal, da je tako pač v južni Evropi. Toda kruha dobivajo danes ljudje manj tudi v Belgiji in Holandiji. Še celo Anglija je morala uvesti karte za kruh in moko.

Znani sovjetski strokovnjak za gospodarska vprašanja E. Varga pravi v nekem članku, da grozi mnogim državam na svetu v prihodnji pomladi lakota zaradi pomanjkanja žita. Glavni vzrok temu pomanjkanju ni slaba letina zaradi suše v nekaterih deželah. Žita bi bilo lahko kljub temu za ves svet dovolj, če bi kapitalisti v Ameriki in Kanadi ne delali tako, kakor delajo že ves čas, odkar kapitalizem obstoji. Da bi si kapitalisti v Kanadi in ZDA zagotovili z visokimi cenami visoke dobičke, so začeli spet zmanjševati z žitom posejano površino, pridelano žito uporabljajo za izdelovanje alkohola, za živinsko krmo itd. Kapitalističnim izkoriščevalcem ni nič mar, ali umre od lakote nekaj milijonov ljudi več ali manj, glavno je, da so njihovi dobički veliki.

Zato smo v Jugoslaviji pač lahko zadovoljni, če pomislimo, da smo glede prehrane na boljšem kakor marsikje drugje po svetu. Pa tudi v drugih stvareh se nam bolje godi kakor drugim. Zato ni čudno, da naš ugled v zunanjem svetu narašča. Pogodbe o prijateljstvu in medsebojni pomoči, ki smo jih sklenili s Poljsko, Češkoslovaško in Albanijo, nam ustvarjajo tiste trdne prijateljske zveze, ki nas varujejo zunanjih napadov. Še prav posebna opora pa nam je trgovinska pogodba s Sovjetsko zvezo, ker nam daje trden gospodarski temelj. Tako se nam ni

treba bati groženj z gospodarskim pritiskom in lahko s tov. maršalom Titom odgovarjamo vsem, ki na to mislijo: »Če hočete trgovati z nami, nam je prav, če ne, pa tudi. Še prosili boste, da bi kupovali pri vas in jemali denar naposodo.« Vedeti je namreč treba, da se je posebno v ameriških velebankah nabralo toliko denarja, da posoja n. pr. ameriška izvozno-uvozna banka denar vsakemu, kdor le hoče.

Jugoslovanski narodi uživajo danes bratsko in resnično prijateljsko pomoč Sovjetske zveze. Kaj pa pomeni Sovjetska zveza v svetu danes, nam najzgovorneje priča dejstvo, da sta celo najbolj trmasta nasprotnika Sovjetske zveze — Švica in Argentina — v letu 1946 pohitela, da ustvarita diplomatske zveze z veliko zaščitnico miru in napredka. Moskva s Krem-

ljem je postala zbirališče vsega, kar želi kōristiti delovnemu človeštvu s trajnim in trdnim mirom. Mogočno doni po vsem svetu beseda, ki jo spregovore v obrambo miru in zatiranih narodov veliki sovjetski državnik Molotov, Višinski, Manuilski in drugi. Kadar pa izreče svojo jasno, preprosto in odločno besedo genialni generalisim Stalin, tedaj se naseli v vseh vznemirjenih srcih mir in popolno zaupanje, da se bo zgodilo tako, kakor je dejal tov. Stalin.«

Predsednik sindikalne organizacije se zahvali predavatelju in preide na tekoča sindikalna vprašanja. Delavcem in delavkam je nekoliko laže reševati tudi majhna domača vprašanja, ko spoznajo, v kak svetovni okvir spadajo njihove zadeve. Vsaka stvar postane tako pomembnejša, zgubi svoj ozki krajevni značaj in se zlije s svetovnim dogajanjem.

Stare mere

Človek je v starih časih vse meril po sebi. Ustaljenih meril izven sebe ni poznal. Vse je premeril in pretehtal s seboj in s predmeti, ki jih je dan na dan uporabljal pri svojih opravilih.

Najpogosteje srečamo čevljev. Raziskovalci starih mer so pri raznih narodih našli sedemdeset vrst čevljev. Vsi se sučejo okrog tretjine metra, vendar niso natančno ustaljeni, kajti dolžina niha med 25 in 35 centimetri. Najbolj znani so: pariški čevljev (325 milimetrov), amsterdamski, dunajski, španski in renski čevljev (313,8 milimetrov). Čevljev so delili na deset ali dvajset delov in jih imenovali palce ali cole. Vsak palec je imel po dvajset črt. Večja mera od čevlja je bil seženj ali klafta, večinoma je meril šest čevljev. Blago so stari navadno merili z vatli ali komolci. Vatel je meril po navadi dva čevlja. Konje so merili s pestmi, pri čemer je merila pest približno deset centimetrov.

Znamenita narodna stara mera je tudi jard, ki ga poznajo in priznajo še danes Angleži in Američani. V Angliji so ga uvedli namesto dotedanjega vatla okrog leta 1100. Jard meri približno en meter, in sicer je to dolžina moške roke do konca sredinca. Višja metrska enota od jarda je milja, ki meri 1.760 jardov ali 1.690 metrov. Rusi imajo vrsto, ki meri dober kilometer ali natančneje 1.066,8 metrov. Vrsto delijo na pet

sto sežnjev, seženj meri tri aršine, aršin pa 16 vrškov.

Izmed starih površinskih mer je najbolj znano jutro, ki prav za prav nima v vseh deželah enake vrednosti. Približno meri 57,5 arov. Starejši od jutra je jarem ali joh ali oral, po vrednosti pa v glavnem isti, saj obe meri pomenita kos zemlje, ki ga je mogoče v enem dopoldnevu (jutru) preorati (oral) z navadnim jarmom volov (jarem, joh). Druge stare ploskovne mere so uporabljene dolžinske mere: kvadratni čevljev, kvadratni seženj, kvadratna milja, kvadratna vrsta in tako dalje.

Pri prostorninskih merah moramo omeniti v prvi vrsti mero za vino, ki so jo imenovali tovor. Zdaj je to približno tisoč litrov, poprej pa je imelo zelo različne vrednosti. V bistvu pomeni to breme, ki ga lahko naložimo na dvovprežni voz, torej voz, peljaj, tovor, voznja. Manjše votle mere so četrtinjak (564.50 litrov), polovnjak (282,25 litrov), veliko vedro (56,6 litrov), malo vedro (28,3 litra), bokal (1,41 litra), maseljč (četrt bokala), polič (sedem decilitrov). Dalje mernik (23 kg pšenice), oka (enaka bokalu), pest, korec, vagán, škaf, kubični seženj, kubični čevljev in tako dalje.

Enako je bilo z utežnimi merami. Kakor so nam že Rimljani dali pri dolžinskih merah palec, čevljev, komolec, korak in

drugo, tako smo dobili od njih tudi libro — funt. Pri Rimljanih je bila libra = 327 gramov. Pozneje se je njena vrednost dokaj spreminjala, povsod pa so jo delili na 16 unč ali 32 lotov. Večinoma pri vseh narodih je funt pomenil večjo utežno enoto kakor pri Rimljanih. Samo v lekarnah, apotekah se je dolgo ohranil tako imenovani lekarniški funt, ki je tehtal večidel tri četrti običajnega funta in bil razdeljen na dvanajst unč, unča na osem drahem, drahma na tri skruple, skrupel na dvajset granov. Tudi cent je zelo stara mera. Od kar je v rabi kilogram, nam pomeni cent = stot = sto kilogramov, poprej pa je imela vsaka dežela svoje cente. Kvintal je pol centa = petdeset kilogramov. Poznamo še stari cent (okrog 50 kg).

Razen teh mer imamo v vsakdanjem življenju opravka z nešteti merami, ki jih je težko dobiti po knjigah. Ko na primer spravljamo žito v kozolec, ga merimo ua okna, ko ga mlatimo — na roke seveda — vemo, koliko nasadov in razstavk ga omlatimo na dan. Ko je omlačeno, ga zmerimo na mernike.

Enako je pri drugih delih. Recimo pri košnji. Govorimo o tem, koliko redi smo odkosili, koliko kopic naredili, koliko voz ali samčkov naložili. Seveda so vse te mere dokaj nestalne, ker se spreminjajo po zemljišču, po vremenu, po velikosti vo-

za. A mera je le, saj pri mrvi ne boš gledal na vsako mrvico.

Najbolj vztrajno so se stare mere obdržale pri drveh. Drva še zmeraj merimo na sežnje (klaftre), šele v nqvejšem času se uradno uvaja kubični meter, a mnogo ljudi se še zmeraj bolj razume na klaftre.

Dosti vztrajno se držijo stare mere tudi po gostilnah, kjer kljub novim nazivom še zmeraj pogosto slišiš o bokalih, poličih, maseljcih, putrhih in tako dalje. Enako dobro so se ohranile stare mere pri naših vinogradnikih in goričancih. Kdor se ne spozna nanje, bo težko kaj razumel, koliko je pridelka.

Najbolj pa se menjavajo merske enote pri denarju. Denar je najbolj nestalna mera. Kar pomislimo, kako hitro se menjavajo nazivi. Zato ni čudno, če pravi slovenski pregovor značilno: Stara petica — stara resnica.

Kdor bi hotel vsaj malo posvetiti v zgodovino denarja in obnoviti vsa neštevilna imena in vrednosti, bi moral napisati debelo knjigo. In še posebej debelo knjigo, če bi se hotel ozirati na vse ljudske izraze za posamezne novce in bankovce. Prav pa je, da se takih imen večkrat spomnimo, da jih ne pozabimo docela, kajti v vsakem je drobec naše zgodovine, drobec naše omike. Čim več takih drobcev, tem polnejša in lepša je celotna podoba!

Ljudski pesnik Blaž Mavrel

Tam gori na severni meji živi na Strojni 1000 m visoko v svoji bajti ljudski pesnik **Blaž Mavrel**, ki si je sam dal ime, »Koroški Krjavelj«, češ, da je njegova bajta podobna Krjavljevi. Krjavelj je imel kozo, on pa ima kravo, morda celo dve. Kakor je »naredil« Drabosnjak pri svojem delu po letu obilo pesmi, tako se ukvarja tudi pozni njegov naslednik Mavrel s pesmijo. Svoje, po narodnih vzorcih zložene pesmi je priobčil celo v tisku. (Camarške pesmi, Maribor 1935 in Koroški ženitovanjski običaji in nove camarške pesmi, Celje 1938.) Pridno je prebiral naše pisatelje in pesnike, posebno rad prebira kritike, iz katerih se skuša nekaj naučiti. To alj ono njegovo pesem deklamirajo tudi na slavnostnih prireditvah v Šent Danijelu nad Prevaljami. Tudi kako cer-

kveno Mavreljevo pesem so že zapeli na koro. V zadnjem času je zložil veliko slavo-

spevov slovenskim pesnikom in pisateljem: Ivanu Cankarju, F. S. Finžgarju, Otonu Župančiču, Mešku, Silvinu Sardenku, planincu

Janku Mlakarju, Primožu Trubarju in še drugim.

Takole je označil Ivana Cankarja (objavljam samo tri kitice).

Grenkogorki jasnovidec
v duše dno si nam pogledal,
v brk resnico vsem povedal
Ti nikoli petolizec

in

Jedke si gojil zasmeh,
golo kazal nam resnico,
snel si svilen tenčico
skrivajočo naše grehe.

Srce Ti pravično ubrano
bilo je do bratov bednih,
zanje v slikah si povednih
dramil družbi vest zaspano.

Otonu Župančiču pa je zapel:

Otonu Župančiču

Slaven je, ki strune ubira,
drami brate, kvišku zove,
zarje večne so njegove,
narod ves se nanj ozira.

Le preglejmo vse rodove —
ceni vsak, časti sinove,
muz, ki ljubljenci so bili,
v rokah pela jim je lira;
vedno bodo jih častili,
slaven je, ki strune ubira.

Žarko pevca genij sveti,
ker pozvan je, mora peti,
Rod strmeč poslušaj zvoke,
sprejme v dušo klice nove.
Zarje zre poet visoke,
drami brate, kvišku zove.

Kakor zvezda narod vodi,
dviga k svetli ga usodi,
mračne mu zavese sname,
bistre oživi duhove;
žar njegov ves rod objame,
zarje večne so njegove.

Pesem, jasne glas višine
sega v duše nam globine,
rádostno zavest pričara,
čustev tajni hram odpira;
pevca blaži glas ne vara,
narod ves se nanj ozira.

Koroški Krjavelj.

In zadnji dve kitici Fr. Sal. Finžgarju:

Ti vélik sin zemlje
slovenske slaviš domovino.
Zablode te ljudstva
težé, njega skrbi nadloge.

Široke bodriš in
zabavaš čitateljev kroge.
Ti sliko nam našo
odgrnil, pogled si v davnino.

Vladar vseh naródov
le vredno nagradil Te bode.
Tvoj del domovina
bo večno cvetoča, zelena.
Te sprejme Svarun,
Radovan Ti veselo zagode,
med narod Slovenov
Te spremita Iztok, Irena.

Pa še prof. Janka Mlakarja se je spomnil:

Velo polje (Na Triglavu)

Prof. Janku Mlakarju

Veličastno se pred mano
svobode kraljestvo širi,
onemi ob njem beseda.
Tu so bajne sreče viri.

Kje si vila z Zlatorogom?
gre pogled na gornji konec. —
V tej čudesni je tišini
godba sladka kravji zvóneč.

Velo polje, raj pastirjev,
bistrih planšaric bohinjskih
si pravljica mi resnična,
veža romarjev planinskih.

V miru tvojem bi počival,
širnojasna zelenica,
toda vabi vrh Triglava,
dalje vodi me stezica.

Mavrel Blaž bi lahko zapel s pohorskim
ljudskim pesnikom Jurijem Vodovnikom
(1791—1858):

Vse sorte pesmi trosim,
ne zmanjka jih nikol.

Gotovo boste pritrdili, da se je Mavrel
od časa, ko so izšle Camarske pesmi pa do
danes oblikovno in tudi vsebinsko izpo-
polnil. Vsi mu želimo še veliko let plo-
dovitega dela in smo prepričani, da se bo
še izpopolnil.

V Mežiški dolini so peli in pisali že
pred dve sto leti ljudski pesniki in bukov-
niki, ki jim v Šent Danijelu pravijo bu-
kvarji. Lisičjak (1883—1908) je citral in pel
po sejmi in žegnanjih, proletarec, delavec
Anton Lisičnik je bridko vzdihnil:

Kje bo kaj grob zeleni,
kir bom v črni zemlji gnil...

Valentin Ocvirk z Breznice pri Prevaljah je narekoval svojo pesem od prevaljske družine Luki Štefanu:

Lukas Štefan je pa pisou
se je smejal ino kisou,
dobre volje noj vesiu
jin tobak je zraven kadiv.

Ko je to pesem že popisou
se je no malo še obrisou,
je pa rekeu: »Zdaj le cut!
Smo pa kar zapeli ju.

Bukovnikov pa je znanih več: Že med leti 1733—1761 je pisal tak mož zapiske pri Kresniku na Lešah. Pri Šrotnekarju v Podkraju je pisal 1799 neki Šiman prerokovanja. Matija Kresnik (1821—1890) v Stražišču, pd: Prosen, je zapisoval pesmi, prigodbe, pridige itd. Dekleta so imela prepisane posvetne in cerkvene pesmi v ličnih pesmaricah. Zanimanje za zaklade duha je bilo med našim ljudstvom vedno živahno. In kakor kaže čas po osvoboditvi, se zanimanje še stopnjuje. Naj bi rodilo obilo sadu!
F. K.

Zakon

o proglasitvi devetindvajsetega novembra za državni praznik

1. člen

Da bi se 29. november dostojno označil kot dan, ko so leta 1943 narodi Jugoslavije po svojih predstavnikih na zgodovinskem zasedanju Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije v Jajcu položili temelje za izgraditev nove Jugoslavije na načelih popolne enakopravnosti njenih narodov in kot dan, ko je leta 1945 Ustavodajna skupščina proglasila Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo, se 29. november proglašaja za državni praznik.

Ker je bil naš kalendarij že natiskan, ko je zakon izšel, državnega praznika nismo mogli upoštevati. Zabeležite si ga sami!

2. člen

Ta zakon velja od dneva objave v Uradnem listu Federativne ljudske republike Jugoslavije.

U. št. 588.

Beograd 2. novembra 1946.

Prezidij Ljudske skupščine
Federativne ljudske republike Jugoslavije

Sekretar:

Predsednik:

Mile Peruničić s. r.

dr. Ivan Ribar, s. r.

Glasnik Družbe sv. Mohorja

Po pretekli vojski, po okupatorjevem ropanju in še po hudi poškodbi stavb Mohorjeve tiskarne v Celju je bila v preteklem letu Mohorjeva tiskarna v skrbi in delu za obnovo. Kakor so bili prizadeti drugod, kjer je bilo vse polno uničenih hiš, gospodarskih poslopij in imovine sploh, tako je trpela tudi Družba sv. Mohorja silno škodo. Razen uničenih najmanj 10 vagonov knjig in izropane lepo založene trgovine so tudi poslopja hudo trpela po bombnem napadu. Strokovna ocenitev stroškov za obnovo znaša nad 4 milijone dinarjev. Ko bi nesreča ne bila prizanesla tiskarni in knjigoveznici, da so ostali stroji nepoškodovani, bi bila obnova obrata za daljši čas izključena.

Nikjer bi dolgo ne bili mogli nakupiti dragocenih strojev. To bi bil usodni udarec za Družbo sv. Mohorja, Tiskovne in produktivne zadruga pa bi ne bili mogli ustanoviti. Velik napor je bil za uslužbenca, da se je tako rekoč sredi razvalin razživel obrat. Proizvodnja tiskarne in knjigoveznice je bila v primeru s predvojnimi delom celo za visok odstotek dvignjena. Pri šestih sejah je zadruga pretehtavala načrte za obnovo in se lotila najprej glavnega poslopja ob trgu, ki je namenjeno za trgovino, pisarne in stanovanja uslužbencem. To glavno poslopje je danes obnovljeno; prezidano in dozidano. Stroškov je bilo do 31. oktobra 1.883.901 din. Samo ta številka že dokazuje,

kako velikanski bodo stroški, da se obnovijo še druge, skoraj popolnoma porušene stavbe.

Razen glavnega posloplja je bila v Celju urejena tudi prodajalnica, kjer redno posluje knjigarna in trgovina s pisarniškiimi potrebščinami. Taki trgovini, podružnici, ima Mohorjeva še dve: eno v Ljubljani, drugo pa v Murski Soboti. V teh podružnicah si lahko udje bratovščine in člani z druge nabavljajo knjige, pisarniške in šolske potrebščine. Prav tam se lahko vsak, komur je bolj priložno, prijavi za uđa ali naročnika rednih publikacij bratovščine in se prav tako lahko naroči na knjige, ki jih izdaja zadruga.

Potrebno se nam zdi, da to, kar se tiče preureditve Družbe sv. Mohorja, uđom bratovščine in članom zadruga natančno sporočimo.

Leta 1852 je bilo v Celovcu ustanovljeno Društvo sv. Mohorja. To pa je bilo leta 1859 po Slomšku spremenjeno v bratovščino Družbe sv. Mohorja. Ta se je širila od leta do leta med Slovenci, jih dosegla tudi kot izseljence v inozemstvu in izdala na milijone knjig verske, leposlovne in gospodarsko poučne vsebine. Po nasilnem begu iz Celovca je bila v Celju ustanovljena zadruga Mohorjeva tiskarna, a bratovščina je ostala neizpremenjena.

Ker je bila Mohorjeva tiskarna, na zahtevo vlade, 1940 spremenjena v družbo z o. z., je bila vendarle izključno last Družbe sv. Mohorja. Po sporazumnem dogovoru med starimi in na novo kooptiranimi člani Mohorjeve je bila Mohorjeva tiskarna po osvoboditvi vnovič preosnovana v zadrugo. Dne 27. novembra 1945 so bila na ustanovnem občnem zboru sprejeta nova pravila za zadrugo, ki je bila dne 7. januarja 1946 registrirana v Celju z uradnim naslovom: Tiskarna Družbe sv. Mohorja, tiskovna in produktivna zadruga v Celju z o. j. Ob dogovorih med zadrugo in bratovščino je bilo vse urejeno.

Na temelju teh dogovorov sta bila letos natisnjena *Katekizem* in *Družinski molitvenik*. Števila zaželene naklade ni bilo mogoče doseči že to leto. Vzrok je bil: stalna stiska za papir.

Katekizem je bil natisnjen v 20 tisoč izvodih in je bil tudi takoj razprodan. Stavke stoji in čaka dodelitve papirja, da se ponatisne. Takojšnja razprodaja pa je samo dokaz, kako zelo je bila ta knjiga potrebna.

O resnični stiski za papir je treba tudi pojasniti. Pomnimo, da so za papir težave tudi v drugih državah, ki so med vojsko veliko trpele: prav tako v Parizu, Berlinu, Moskvi. Mnogo tovarn s stroji vred je bilo uničenih. Tudi surovin za izdelovanje papirja ni dovolj pripravljenih. V Jugoslaviji je povrh še ta zadržek, da polno obratuje tovarna za papir edino v Sloveniji. Ta mora sedaj zalagati s papirjem tudi druga mesta v FLRJ. V stari Jugoslaviji bi si bili na jugu države lahko sezidali več tovarn-papirnic. Niso jih. Veletrgovci so rajši papir naročali iz inozemstva in brez pravega truda služili milijone. Ko bodo obnovljene prejšnje, čeprav majhne tovarne in sezidane nove, bo s papirjem laže. Sedaj pa papir še ne more biti v vsaki množini in kakovosti na voljo. Grafični urad ga načrtno dodeljuje, da dobi vsako založništvo svoj po proizvodnji zmogljivi delež. Slišimo pa tudi očitke, češ druga založništva izdajajo več knjig. Res je. Toda njih naklade so v primeru z Mohorjevimi majhne po številu izvodov. V Mohorjevi založbi dosegajo knjige število do in nad 40.000, vtem ko drugod od 3 do 10 tisoč. Mohorjeva je porabila samo za knjigo Pod svobodnim soncem nad tri vagone papirja, S to obraziložitvijo je zadeva s papirjem pač vsakemu jasna.

Katere knjige boste prejeli udje in naročniki za leto 1946?

1. Koledar.

Mnogo desetletij je mohorski koledar stalen božični gost v slovenskih družinah. Za vsako je potreben kot kalendarij (praktika) in kot berilo. Za leto 1946 je bil postavljen v vsej naglici. Platnice so bile zelo skromne. Koliko lepih, od arhitektov-umetnikov risanih platnic smo že imeli. Žal, da nam je okupatorjeva surovost vse te lepe klišeje in risbe uničila. Letos ima koledar zopet nove platnice. Novost v kalendariju je tudi, da imate v njem za vsak dan označene lunine spremene in kar hitro vidite, koliko je še do ščipa, do mlaja itd. Za vsak dan je označen sončni vzhod in zahod. Pripombe h kalendariju so tudi nove. Opisan je ves sončni sestav, kroženje planetov itd. O tem se danes mnogo piše. Prav je, da omenja to tudi koledar. Spis je od strokovnjaka Ivana Tomca, ki ima svoj observatorij v Ljubljani. V koledarskem berilu imate

bogato čtivo: v njem so leposlovnji spisi, pesmi, kulturni članki, gospodarski razgledi, zgodovinska razmišljanja, politični pregledi, zgodovinske črtice itd. Opozoriti vas moramo na prazno stran: Z a p i s k i z a v s a k m e s e c. V sedanji dobi si je treba mnogo več zapisati kot nekda. Zapisujte si dogodke v družini: rojstva, krste, poroke, bolezni, smrti. Zapiski naj povedo o živini: brejosti in storitve, prodaj, sku-pički, pridelki o vsem. Konec leta vam bodo taki zapiski že najbolj preprosto knjigovodstvo za vsako gospodarstvo. Tudi važni sestanki, sklepi ljudskih odborov naj bodo zabeleženi.

2. Večernice: Te obsegajo povest Opustošena brajda in Prežihovega Voranca Stari grad. V Opustošeni brajdi se godi vse v Ptuj, ko je okupator pridrl v mesto in so nacistične čete začele precejati in preganjati slovensko prebivalstvo ter ga odvažati v taborišča. Stari grad pa je prežalostna, resnična povest o nacističnem divjanju zoper slovensko ljudstvo na slovenski zemlji.

3. Tretja knjiga je II. del zgodovinske povesti: Pod svobodnim soncem. Čeprav je minulo že 40 let, odkar je bila ta povest spisana, je kljub temu sodobna, ker razodeva nesrečno neslogo Slovenov in opisuje gnilobo vladarskega mesta Bizanca v 6. stoletju.

4. Zelo važna knjiga za sedanji čas je Obnova slovenske vasi, ki jo je spisal arhitekt Marijan Mušič. Knjiga bo opremljena z mnogimi risbami, da bo za vsakega umljiva. Ta knjiga nam opisuje prvotno staro slovensko hišo, njen razvoj po raznih krajih naše dežele in daje navodila, kako popraviti poškodovane domove in kakšne sezidati nove, ako so bili popolnoma porušeni. Obnova tudi uči, kako naj se nepoškodovane hiše, če je treba in je mogoče, uredijo in popravijo. Ta knjiga zasluži, da jo berete, se o njej razgovarjate na kulturnih večerih. Knjiga ni za zabavo, je za resen pouk. Pripomniti pa moramo, da boste to knjigo dobili šele po novem letu. Tehnično je bilo nemogoče, da bi z drugimi tremi izšla že za božič.

Vse te lepe knjige boste prejeli za ud-nino 50 din. Nihče vam za to ceno ne more nuditi takih in toliko knjig. To pa je uspeh skupnosti, ki se po pravici danes tako živo

priporoča. Čim več bo udov, več knjig vam bo mogla nuditi Družba sv. Mohorja. Na-ročajte in priporočajte jih!

Knjige za leto 1947

1. K o l e d a r. Odbor se bo potrudil, da bo koledar zanimiv, koristen in sodoben.

2. V r t n a r s t v o. To bo druga knjiga, ki jo je spisal vrtnarski nadzornik Strekelj Ivan. Zakaj smo se odločili za to gospo-darsko knjigo? Zelenjava kot hrana je silno važna. Vsak mesec od pomladi do pozne jeseni in tudi pozimi nam nudi pri umnem, domačem vrtnarstvu nov pridelek na mizo. Ta knjiga je učbenik za vsako družino, ki ima pri hiši vsaj majhen vrt. Namenjena ni za sedanje vrtnarstvo državnega sektorja. Potrebna je za vsakega večjega in manjšega posestnika, da ne bo gospodinja za vsak repek in pecelj solate tekala z doma. Knjiga uči čas setve, opisuje zemljo, shram-bo za zimo itd. Zato bo zlasti malim go-spodinjstvom po deželi in v mestu z njo ustrezno.

3. Večernice. Za te imamo več rokopisov. Morda izidejo Večernice in še ena knjiga (povest) kot Mohorjeva knjiž-nica. Morda pa se odbor odloči za eno samo, toda daljšo večernično povest. V tej bi bil obseg za dve daljši povesti. Odbor bo izbral najboljšo.

Za doplačilo bo izšlo S v. p i s m o nove zaveze, in sicer evangeliji in Apostolska dela. I. del velja vezan 60 din, II. del vezan 50 din.

B o g s t e b o j. Knjižica bo obsegala kratek pouk o verskih resnicah in molitve pri službi božji. Knjižica bo zelo koristna, in velja vezana 30 din, broširana 16 din.

Za vse redne knjige je naročnina kakor lani 50 din. To izročite poverjenikom. Odbor prosi vse poverjenike, da toplo povabite ude za naročbo knjig, jih priporočite in jim, kar je v Glasniku, tudi razložite. Bodimo zvesti naši najstarejši slovenski knjižni družbi. Pomniti pa je: če si ud bratovščine, še nisi član zadruga. Članarina za zadruga je 500 din, ki se lahko vplača tudi v obrokih. Člani zadruga so deležni popustov pri nakupih knjig, ki jih izdaja zadruga. Knjige, ki jih je izdala zadruga, so vpisane na drugem mestu.

Seznam udov Družbe sv. Mohorja

Seznam smo razvrstili po škofijah in dekanijah. — Prve številke na koncu župnij in krajev pomenijo število udov leta 1945, druge številke število udov leta 1946. — Pri krajih s poštnim uradom pošta ni posebej navedena.

Lavantinska škofija.

1. Braslovče.

Braslovče: Kranjc Franc, kaplan	201	171
Gomilsko: Lončar Jože, uprav. župnije	125	109
Sv. Andraž pri Velenju (Velenje): Potrč Alojzij, župnik	51	78
Sv. Jurij ob Taboru: Pečnak Jože, žpk.	169	153
Sv. Pavel pri Preb.: Sagaj Marko, žpk.	290	183
Šmartno ob Paki: Časl Franc, župnik	178	148
Vransko: Dr. Mörtl Valentin, župnik	325	240

2. Celje.

Celje: Kardinar Jos., častni kanonik	673	358
Galicija (Žalec): Sternad Ivan, provizor	124	100
Gotovlje (Žalec): Ocvirk Alojzij, župnik	80	80
Grize: Kosi Jakob, župnik	210	141
Polzela: Župnijski urad	191	138
Sv. Peter v Sav. dol.: Župnijski urad	230	187
Teharje: Vesenjak Pavel, župnik	274	162
Žalec: Pirš Alojzij, župnik	400	277

3. Dolnja Lendava.

Beltinci: Župni urad	423	150
Črensovci: Herman Ferdo, župnik	272	57
Dobrovnik v Prekmurju: Bojniec Franc	10	10
Dokležovje (Beltinci): Župnijski urad	101	36
Dolnja Lendava: Župnijski urad	161	20
Hotiza (Dolnja Lendava): Berden Jožef, kurator	67	40
Kobilje (Dobrovnik v Prekmurju): Jerič Mihael, župni upravitelj	25	27
Odranci (Beltinci): Kozar Lojze, eksp.	138	7
Veliki Dolenci: Župnijski urad	30	—
Velika Poljana (Črensovci): Holzedl A., župni upravitelj	183	93
Turnišče: Erjavec Janez, kaplan	468	191

4. Dravograd.

Črneče (Meža ob Dravi): Župnijski urad	18	12
Dravograd: Munda Matija, prošt	50	51
Libeliče: Vogrinc Anton, župnik	24	22

5. Dravsko polje.

Fram: Rakun Franc, župnik	132	42
Hoče: Sagaj Alojzij, dekan	416	272
Ptujska gora: P. Konstantin Ocepek, župnik	161	112
Slivnica pri Mariboru: Župnijski urad	240	108
Št. Janž na Drav. polju: Polak Franc, župnik	202	127
Št. Lovrenc na Dravskem polju: Spindler Franc, župnik	177	138

6. Gornji grad.

Bočna (Gornji grad): Župnijski urad	75	48
Gornji grad: Šlander Maks, župnik	126	71

Ľjubno v Sav. dol.: Turk Miloš, župnik	200	136
Luče: Mikolič Jurij, župnik	160	60
Marija Nazaret (Mozirje): P. Ludvik Dovč, župnijski upravitelj	110	114
Mozirje: Krošelj Franc, župnik	150	115
Nova štifta (Gornji grad): Fermé Got-hard, župnik	55	29
Rečica ob Savinji: Msgr. Požar Alfonz, župnik, dekan	157	170
Solčava: Kolman Vinko, župnik	112	91
Sv. Frančišek (Radmirje): Vogrinc Ivan, župnik	118	91
Šmartno ob Dreti: Zagoršak Franc, žpk.	70	70
Šmihel nad Mozirjem (Mozirje): Strmšek Fr., župnik	40	40

7. Jarenina.

Jarenina: Čizek Jožef, dekan	161	148
* Sp. sv. Kungota (Pesnica): Kraner Vinc., župnik	105	96
Svečina: Babšek Fr., župnik	60	30
Sv. Jakob v Slov. goricah: Erhatic M., župnik	200	210
Sv. Jurij ob Pesnici (Zg. Sv. Kungota): Ciglar Al., župnijski upravitelj	36	32
Št. Ilj v Slov. goricah: Ravšl Anton, župnik	252	235

8. Konjice.

Čadram (Oplotnica): Trobina Stanko, župnijski upravitelj	115	107
Kebelj (Oplotnica): Škafar Ivan	128	101
Loče: Petek Franc, uprav. župnije	125	21
Prihova (Slov. Konjice): Kocjančič A., župnik	106	73
Skomarje (Zreče): Župnijski urad	12	7
Slov. Konjice: Tovornik Franjo, arhidijakon	454	307
Stranice (Slov. Konjice): Župnijski urad	30	20
Sv. Jernej pri Ločah (Loče): Paulič P., župnik	65	49
Sv. Kunigunda na Pohorju (Zreče): Žgank Ferd., župnik	68	10
Špitalič (Slov. Konjice): Župnijski urad	46	8
Zreče: Bezjak Jože, župnik	104	83
Žiče (Loče): Tomazič Anton, župnik	77	62

9. Kozje.

Buče: Pribožič Jurij, župnik	60	34
Dobje (Slivnica pri Celju): Žup. urad	85	85
Kozje: Lunder Viktor, dekan	91	73
Olimje (Podčetrtek): Pikel Adolf, uprav. župnije	78	43
Pilštanj: Rauter Jakob, župnik	100	52
Planina pri Sevnici: Presnik Josip, žup. upravitelj	44	40
Podčetrtek: Sternad Friderik, župnik	90	46
Podšreda: Zidanšek Jakob, župnik	94	75
Polje (Sedlarjevo ob Sotli): Kociper R., župnik	38	30
Prevorje (Pilštanj): Glavnik Franc	46	20
Sv. Peter pod Sv. gorami: Prof. Pavlič Lojze, župnik	120	120

Sv. Vid na Planini (Planina pri Sevnici): Presnik Josip, župnik	65 60	Sv. Martin pri Vurbergu: Župnijski urad	130 100
Zagorje (Pilštani): Šivavec Vinko, žup. upravitelj	38 14	Sv. Peter pri Mariboru (Maribor): Žalar Alojzij, župnik	220 70
10. Laško.			
Dol pri Hrastniku: Medvešek Mat., žpk.	95 103	Limbuš: Bračič Andrej, župnik	44 15
Hrastnik: Prelog Ludvik, vikar	222 133	Radvanj pri Mariboru (Maribor): Duh Ludvik	90 110
Jurklošter: Fajdiga Alojz, prov.	45 26	Ruše: Pšunder Ferdo, župnik	143 123
Laško: Medved Janez, kaplan	— 72	Studenci pri Mariboru: Župni urad	130 116
Loka pri Zidanem mostu: Lajnsček Lu- dvik, žup. uprav.	72 84	Sv. Lovrenc na Pohorju: Župnijski urad	161 133
Marija Širje (Zidani most): Kristovič M.	28 28	Sv. Magdalena pri Mariboru: Stergar A., dekan	241 129
Razbor (Loka pri Zidanem mostu): Župnijski urad	55 22	Sv. Marija v Puščavi (Sv. Lovrenc na Pohorju): Nadrah Ignac, župnik	61 71
Sv. Jedert (Laško): Uranjek Martin, žup. upravitelj	175 138	15. Mežiška dolina.	
Sv. Lenart (Laško): Babič Anton, žpk.	64 41	Črna pri Prevaljah: Razgoršek V., žpk.	128 112
Sv. Marjeta pri Rimskih toplicah (Rim. toplice): Bohak Jakob, župnik	68 68	Guštanj: Župni urad	91 50
Sv. Miklavž (Laško): Zupan Franc, žup. upravitelj	141 53	Kovinarski sindikat, Ravne	— 33
Sv. Rupert nad Laškim (Laško): Jager Avgust, župnik	97 56	Javorje (Črna pri Prevaljah): Viternik Ludvik, župnik	20 13
Trbovlje: Župnijski urad	389 195	Koprivna (Črna pri Prevaljah): Župnijski urad	24 21
11. Ljutomer.			
Apače: Cilensek Ivan, župnik	60 55	Kotlje (Guštanj): Serajnik Ivan, župnik	64 60
Cezanjenci pri Ljutomeru: Ferik Mihael, župnik	137 81	Mežica: Boštele Anton, župni uprav.	177 149
Kapela (Slatina Radenci): Nemeč Mat., župnijski upravitelj	206 153	Prevalje: Močilnik Matej, župnik	210 195
Ljutomer: Lovrec Andr., župnik	389 208	Sv. Danije (Prevalje): Župnijski urad	50 56
Sv. Jurij ob ščavnici: Štuhec Fr., žpk.	367 262	16. Murska Sobota.	
Sv. Križ pri Ljutomeru (Križevci p. Lju- tomeru): Čergulj Štefan, župni uprav.	531 461	Cankova: Bakan Štefan, župnik	75 24
Sv. Peter v Gornji Radgoni: Zelko Ivan, župnijski upravitelj	223 133	Gornja Lendava: Kolenc Ivan, župnik	60 37
Veržej: Kostanjevec Jože, župni uprav.	110 80	Markovci (Šalovci): Župnijski urad	30 18
12. Marenberg.			
Brezno ob Dravi: Mak Ivan, žup. uprav.	75 50	Murska Sobota: Župnijski urad	379 48
Kapla: Lorenčič Vinko, župnik	52 39	Pertoča (Rogaševci): Tratnjek Štefan, župni upravitelj	152 65
Marenberg: Dogša Dušan, uprav. župn.	143 70	Sv. Jurij v Prekmurju (Rogaševci): Fegar Al., kaplan	76 10
Muta: Klančnik Ernest, kaplan	120 90	Tišina (Rankovci): Gregor Janez	240 16
Remšnik: (Brezno): Pavlič Vid, župnik	30 23	17. Nova cerkev.	
Sv. Ožbolt ob Dravi: Župnijski urad	56 27	Črešnjice (Frankolovo): Kušar Štefan, župnik	50 60
13. Maribor levi breg.			
Maribor, Stolna: Pribožič Peter	570 400	Dobrna pri Celju: Urleb Franjo, župnik	134 78
Franciškanci: Francišškanski sa- mostan	170 110	Frankolovo: Sunčič Lojze, župnik	82 50
Gornja sv. Kungota: Župnijski urad	61 40	Nova cerkev: Župnijski urad	126 90
Kamnica pri Mariboru: Munda Vinko, župnik	160 165	šmartno v Rožni dolini (Celje): Ozvatič Francišek, župnik	93 32
Selnica ob Dravi: Župni urad	94 60	št. Jošt na Kozjaku (Dobrna): Župnijski urad	— 8
Sv. Barbara v Slov. goricah (Sv. Barbara pri Mariboru): Potočnik Josip, žpk.	101 121	Vitanje: Musi Alojz, župnik	142 61
Sv. Duh na Ostrem vrhu (Selnica ob Dravi): Holcman Vinko, župnik	65 51	Vojnik pri Celju: Lasbaher Anton, žpk.	155 82
Sv. Križ pri Mariboru (Gornja sv. Kun- gota): Kren Franc, župnik	60 41	18. Ptuj.	
Sv. Marjeta ob Pesnici: Rantaša Anton, župnik	125 126	Hajdina: Skuhala Vekoslav, župnik	260 70
		Polensak: Poplatnik Jožef	113 57
		Ptuj-Mestna župnija: Greif Ivan, prošt	73 36
		Ptuj-Sv. Peter in Pavel: P. Horvat Al., kaplan	900 600
		Sv. Andraž v Slov. goricah: Alt Ivan, župnik	92 100
		Sv. Lovrenc v Slov. goricah (Juršinci): Neudauer Matija, župnik	194 137
		Sv. Marjeta niže Ptuja (Sv. Marjeta pri Moškanjih): Šketa Ivan, župnik	198 146

Sv. Marko niže Ptuj: župni urad (Veselič Franc, vikar)	363	289
Sv. Urban pri Ptuj: Razbornik I., žpk.	110	92
Vurberž pri Ptuj: Mlaker Jože, župnik	72	62

19. Rogatec.

Kostrivnica (Podplat): Slavič Janko	111	68
Rogatec: Rajner Janez, vikar	118	79
Storcec (Rogatec): Ornik Frid., ž. upr.	121	56
Sv. Ema (Pristava): Čepin Martin, žpk.	70	50
Sv. Florjan (Rogatec): Malajner Karlo	35	15
Sv. Križ na Slatini (Rogaška Slatina): Nadžupnijski urad	358	203
Sv. Peter na Medvedjem selu (Podplat): Pučnik Anton, župnik	67	42
Sv. Rok ob Sotli (Rogatec): Veranič A., župnijski upravitelj	28	13
žetale: Kozoderc Janez, župnik	112	57

20. Slovenska Bistrica.

črešnjevce (Slov. Bistrica): Zamuda Al., župnik	176	109
Gornja Polskava: Ivan Orel, župnik	104	58
Laporje: Ozimič Jože, župnik	141	84
Majšperg: R. Bratanič, župnik	120	103
Makole: župni urad	214	218
Poljčane: Petančič Franc, župnik	192	95
Slov. Bistrica: Šolinc Ivan, mestni žpk.	597	350
Sp. Polskava (Pragersko): Melhior Zorko, župnik	118	8
Studenice pri Poljčanah: župnijski urad	98	32
Sv. Martin na Pohorju (Slov. Bistrica): Jurhman Janez, vikar	80	84
Sv. Venčeslav (Slov. Bistrica): Zakošek I.	43	15
Tinje (Slov. Bistrica): Hafner Urh, žpk.	77	67

21. Stari trg pri Slovenjem Gradcu.

Dolič (Mislinje): Weingerl Stanko, žpk.	90	37
Pameče (Slovenj Gradec): Trinka Ant.	44	37
Podgorje (Slovenj Gradec): Kotnik Šimen	78	86
Razbor (Slovenj Gradec): Oblak A., žpk.	49	42
Sele (Slovenj Gradec): Meško Fr., dekan	47	34
Slovenj Gradec: Soklič Jakob, mest. žpk.	102	95
Stari trg (Slovenj Gradec): Zadravec Matija, župnijski upravitelj	53	22
Sv. Miklavž pri Slovenjem Gradcu (Slovenj Gradec): Štefanioza Tinček, župnik	49	25
Sv. Peter na Kronski gori (Dravograd): župnijski urad	15	8
šmartno pri Slovenjem Gradcu (Slovenj Gradec): Anton Somrek, nadžupnik	135	70
št. Ilj pod Turjakom (Mislinja): župnijski urad	190	90
št. Janž pri Dravogradu (Dravograd): Kotnik Jaroslav, župnijski upravitelj	60	40
št. Vid nad Valdekom (Mislinja): Ledinek Maks, župnik	61	63

22. Sv. Lenart v Slov. goricah.

Marija Snežna: Vršič Srečko, župnik	131	106
Negova (Ivanjci pri Gornji Radgoni): Granfola Ivan, župnik	176	174
Sv. Ana v Slov. goricah: Šeško Konrad, župnik	112	128
Sv. Anton v Slov. goricah: Škof Franc, župnik	129	168

Sv. Benedikt v Slov. goricah: Vahčič Rudolf, župni upravitelj	231	246
Sv. Bolfenk v Slov. goricah: Medved A., župnik v pokoju	145	132
Sv. Jurij v Slov. goricah: Rojht Janko, župni upravitelj	223	151
Sv. Lenart v Slov. goricah: Sinko Franc, župnik in dekan	200	160
Sv. Rupert v Slov. goricah: Kodrič Jože, župnik	155	127
Sv. Trojica v Slov. goricah: P. Pintar Ladislav, župnik	193	125

23. Šaleška dolina.

Bele vode (Šoštanj): Križan Franc, žpk.	40	40
Gornja Ponikva (Zalec): Gorišek I., žpk.	70	61
Sv. Mihael (Šoštanj): Gril Pavel, žpk.	414	300
škale (Velenje): Weis Matej, župnik	106	91
šmartno pri šaleku (Velenje): Hohnjec Franc, župnik	114	138
št. Ilj pri Velenju (Velenje): Lebič Jurij, župnik	86	58
Zavodnje (Šoštanj): Rožman Janez	40	25

24. Šmarje pri Jelšah.

Dramlje: Žel Karl, kaplan	115	141
Kalobje (Sv. Jurij pri Celju): župnijski urad	77	28
Ponikva: Kociper Anton	96	67
Sladka gora (Šmarje pri Jelšah): Stakne Andrej, župnik	110	45
Slivnica pri Celju: Rabuza Ivan, župnik	31	33
Sv. Jurij pri Celju: Ramšak V., žup. upr.	308	295
Sv. Štefan pri žusmu (Šmarje pri Jelšah): Petrovič Jožef, župnik	73	57
Sv. Vid pri Grobelnem (Grobelno): žup. urad	65	47
šmarje pri Jelšah: Drevenšek Franc, kaplan	267	83
Zibika (Pristava): Jelšnik Iv., duh. svet.	56	50
žusem (Loka pri žusmu): Palir Iv., žpk.	34	18

25. Velika Nedelja.

Ormož: Jereb Remigij, župnik	140	111
Središče: župnijski urad	229	184
Svetinje (Ivanjkovci): Bratušek Franc, dekan	143	42
Sv. Bolfenk na Kogu (Sv. Bolfenk pri Središču): Molan Franc, župnik	128	83
Sv. Lenart pri Veliki Nedelji: Rehar J., župnik	101	68
Sv. Miklavž pri Ormožu: Kolenc Franc, župnik	171	126
Sv. Tomaž pri Ormožu: Magdič Frančišek, župnik	341	125
Velika Nedelja: Cerar Gregor, župnik	155	91

26. Videm ob Savi.

Artiče: Šketa Josip, župnik	123	88
Bizeljsko: Brvar Ignacij, župnik	159	72
Brežice: Klasinc Franc, župnik	200	113
Dobova: Urankar P. Konstantin, žup. upravitelj	190	180
Kapele (Dobova): župnijski urad	58	31
Koprivnica pri Rajhenburgu: Doberšek Franc	41	45

Pišece: Čakš Štefan, žup. upravitelj	118	69
Rajhenburg: Jurhar Leopold, kaplan	353	239
Sevnica ob Savi: Lasbacher Al., kaplan	181	175
Sromlje: Stiper Štefan, župnik	90	56
Videm ob Savi: župnijski urad	130	100
Zabukovje (Sevnica ob Savi): Rampre Franc, župnik	45	19
Zdole: Sunčič Lojze, uprav. župnije	42	53

27. Vuzenica.

Ribnica na Pohorju: Vrhnjak Al., žpk.	122	152
Sv. Anton na Pohorju (Vuhred): Zemlič Štefan, župnijski upravitelj	20	26
Sv. Primož na Pohorju (Vuzenica): Dolinar Ivan, župnik	33	25
Trbonje (Vuzenica): Malej Ignacij, žpk.	36	25
Vuhred: Zemlič Štefan, župnijski uprav.	58	55
Vuzenica: Hüttner Drago, dekan	84	54

28. Zavrče.

Sv. Andraž v Halozah: Petan Janko, žup. upravitelj	160	60
Sv. Barbara v Halozah: Krošl Jože, žup. upravitelj	175	130
Sv. Trojica v Holazah (Podlehnik): Klemenc Joško	180	170
Sv. Vid pri Ptuj: P. Danijel Tomšič	240	200
Zavrče: Jarh Konrad, župnik	110	100

Število udov:

178 dosmrtnih, 23.493 letnih = 23.671

Ljubljanska škofija.

1. Cerknica.

Babno polje (Stari trg pri Rakeku): župni urad	17	19
Begunje pri Cerknici: Hiti Franc, žpk.	89	40
Boke (Nova vas pri Rakeku): Makovec Andrej, župni upravitelj	95	95
Cerknica: Turšič Janez	81	55
Grahovo: župni urad	106	25
Rakek: Seljak Vojnimir, vikar nam.	85	20
Stari trg pri Rakeku: Ostronič Janez, kaplan	250	79
Sv. Trojica nad Cerknico (Nova vas pri Rakeku): župni urad	27	20
Sv. Vid nad Cerknico (Begunje pri Cerknici): župnijski urad	37	34
Unec (Rakek): Seljak Vojnimir, vik. nam.	45	25

2. Kamnik.

Dob pri Domžalah: župnijski urad	160	137
Domžale: Bernik Franc	148	124
Gozd (Stahovica-Kamnik): župn. urad	28	8
Homec (Radomlje): šešek Ivan	32	32
Ihan (Domžale): Zajec Ludovik, žup. uprav.	33	37
Kamnik: Čadež Viktor, žup. upravitelj	118	30
Komenda: župnijski urad	121	106
Mekinje (Kamnik): Čadež Viktor	83	44
Mengeš: župnijski urad	250	167
Trzin: Plevnik Anton	45	49
Nevlje (Kamnik): O. Perc Martin	57	22
Radomlje: Hostnik Jože	42	32
Sela (Kamnik): Pavlič Anton, župnik	29	8
Stranje (Stahovica): O. Perc Martin	51	18

Šmartin v Tuhinju: Opeka Ivan, žpk.	86	54
Tunjce (Kamnik): župnijski urad	57	24
Vodice nad Ljubljano: Janc Peter, žpk.	106	97
Vranja peč (Kamnik): župnijski urad	43	30
Zgornji Tuhinj (Šmartno v Tuhinju): Čas Miloš, župnik v pokoju	98	71

3. Kočevje.

Osilnica: Požun Karel, župni upravitelj	34	34
Stara cerkev pri Kočevju: P. Dobovšek Stanko	32	25

4. Kranj.

Besnica (Kranj): Erzar Franc, župnik	43	39
Cerklje pri Kranju: Črnilec Janez, žpk.	400	97
Duplje: Hafner Anton, župnik	90	100
Goriče (Golnik): župnijski urad	38	68
Jezerško: Gostiša Vinko	100	87
Kokra: župni urad	27	15
Kranj: Blaj Franc, vikar	356	62
Lom (Tržič): Avguštin Alojzij, kaplan	63	63
Mavčice (Smlednik): Mikuz Janez, žpk.	108	90
Naklo pri Kranju: Filipič Janez, župnik	138	108
Podbrezje: Vondrašek Vaclav, župnik	49	43
Predosije (Kranj): župni urad	124	49
Preddvor: Colnar Ivana	124	74
Smlednik: župni urad	176	122
Šenčur pri Kranju: župnijski urad	121	93
Olševke (Preddvor): Lampert Karol, župnik v pokoju	45	37
Hrastje (Kranj): Duhovnijski urad	38	28
Voglje (Šenčur pri Kranju): Gnidovec Jožef, ben.	58	24
Šmartin pri Kranju: župnijski urad	360	70
Št. Urška gora (Cerklje pri Kranju): žup. urad	11	7
Trboje (Smlednik): Franc Čemažar	30	30
Trstenik (Golnik): župnijski urad	63	58
Tržič: Gregorčič Jožef, vikar	412	410
Velesovo (Cerklje pri Kranju): Pfajfar Franc, župnik	62	43
Zapože (Smlednik): Govekar Fr., žpk.	27	29

5. Leskovec.

Boštanj: Urbič Rudolf	56	37
Bučka (Škocjan): škoda Melhior	3	5
Cerklje ob Krki: Žust Jakob, župnik	68	93
Čatež ob Savi (Brežice): Kmet Mihael, župnik	55	18
Kostanjevica: župnijski urad	150	90
Kriško: Kurent Alojzij, em. dekan	124	90
Leskovec: Pregelj Ivan, župni uprav.	189	70
Raka: župni urad	94	50
Studenc: župnijski urad	33	14
Sv. Duh v Velikem trnu (Kriško): župni urad	85	40
Sv. Križ ob Krki: Zupanc Andrej, žpk.	112	24
Škocijan pri Mokronogu: škoda Ignacij, župnik	111	65
Št. Jernej na Dol: župni urad	334	49
Velika Dožina (Jesenice na Dol): župni urad	41	79

6. Litija.

Dobovec (Trbovlje I.): župnijski urad	39	40
Dole pri Litiji: Šinkovec Stanislav, žpk.	30	50
Hotič (Litija): župnijski urad	30	7

Janče (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	38	35
Javorje (smartno pri Litiji): Javornik Tomaž, župnik	16	10
Kresnice: Čampa Leopold, žup. uprav.	70	70
Litija: Vovk Ivanka	140	161
Polšnik (Sava): Župni urad	38	38
Prežganje Adolf de Cecco	60	29
Radeče pri Zidanem mostu: Lovšin Ant., župnik	57	70
Sava: Merdavs Ludovik, organist	28	12
Svibno (Radeče pri Zid. mostu): Povše Leopold, župnik	48	40
Šmartno pri Litiji: Župni urad	124	43
Štanga (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	34	36
Št. Jurij pod Kumom: Pleša Franc, žpk.	30	28
Zagorje ob Savi: Markež France, dekan	244	243
Loke (Zagorje): Benedik Valentin, eksp.	57	44

7. Ljubljana mesto.

Stolna: Orehar Ivanka	113	19
Sv. Jakob: Pavlič Stanko, nam. kpl.	105	53
Marijino Oznanjenje: Dr. P. Angelik Tominec	200	73
Moste: Jakše Franc	237	55
Trnovo: Vindišar Ivan	233	75
Sv. Peter: Župni urad	336	123
Zelena jama (Ljubljana): Kragl Viktor	85	60
Sv. Ciril in Metod (Ljubljana-Bežigrad): Dr. Stanko Marija Aljančič, župnik	190	133
Spodnja šiška (Ljubljana VII): Dr. Novak p. Modest, župnik	200	51
Rakovnik: Župni urad	70	50
Vič: P. Teodor Tavčar	227	159
Barje	44	26
Štepanja vas (Ljubljana): P. Edvard Vogrin	40	33
Okrožni urad	18	6
Učiteljišče	11	11
Direkcija drž. železnic	27	30
Knjižarna Mohorjeve tiskarne	594	268

8. Ljubljana okolica.

Brezovica: Kotar Janez, žup. upravitelj	143	76
Črnuče: Župnijski urad	144	105
Devica Marija v Polju: Župnijski urad	245	201
Dobrova: Župni urad	168	31
Dravije (št. vid nad Ljubljano): Župni urad	28	15
Ig: Župni urad	119	36
Ježica pri Ljubljani: Pucelj Janez, žpk.	182	135
Notranje gorice (Brezovica): Tomc Valentin, župnik	29	44
Polhov Gradec: Štrukelj, župnik	86	33
Preska (Medvode): Oblak Valentin	189	57
Rudnik (Ljubljana): Župnijski urad	65	66
Sostro (Dobrunje): Župnijski urad	188	50
Sv. Jakob (Dol pri Ljubljani): Supin Karel, župnik	144	112
Sv. Katarina (Medvode): Župnijski urad	24	30
Šmartin pod Šmarno goro (št. Vid nad Ljubljano): Župnijski urad	134	122
Št. Vid nad Ljubljano: Jeglič Franc, žup. upravitelj	238	102
Tomšelj (Ig pri Ljubljani): Žup. urad	30	33

9. Loka.

Bukovščica (Selca nad Škofjo Loko): Hönigman Franc, župnik	41	41
Črni vrh (Polhov gradec): Justin Anton	25	20
Dražgoše (Železniki): Lotrič Silvester	30	32
Javorje (Poljane nad Škofjo Loko): Župnijski urad	60	16
Leskovica (Gorenja vas): Verčič Anton	27	13
Lučine (Gorenja vas): Župnijski urad	43	14
Poljane nad Škofjo Loko: Tavčar Matej, župnik	273	96
Selca nad Škofjo Loko: Župnijski urad	250	156
Sorica: Kajzar Anton, cerkovnik	76	42
Stara Loka (Školja Loka): Besel Rudolf, župni upravitelj	140	109
Stara Oselica (Gorenja vas): Žup. urad	97	19
Sv. Lenart (Selca nad Škofjo Loko): Sve. c Anton	64	46
Škofja Loka: Golob Melhior, župni upravitelj	312	261
Trata (Gorenja vas): Župnijski urad	122	63
Zalilog (Železniki): Hribar Anton, žpk.	42	41
Žiri: Baznik Malka	345	93
Žabnica: Verce Jožef, župnik	106	67
Železniki: Bertoncej Valentin, župnik	120	125

10. Moravče.

Blagovica (Lukovica): Grilj Franciška	4	14
Brdo (Lukovica): Lavrič Vinko, žup. upr.	64	70
Čemšenik (Medija-Izlake): Žup. urad	116	60
Izlake (Medija-Izlake): Torkar Anton, župnijski upravitelj	89	77
Kolovrat (Medija-Izlake): Benedik Valentin, vikar nam.	64	40
Krašnja (Lukovica): Brecljnik Alojzij, župnik	46	30
Moravče: Capuder Aleš	143	110
Vrhpolje (Moravče): Jerše Val.	66	28
Peče (Moravče): Peček Alojzij, župnik	41	27
Št. Gotard in št. Ožbalt: Župnijski urad	87	13
Vače: Porenta, Anton župnik	48	20

11. Novo mesto.

Bela cerkev: Strah Jože, župnik	40	15
Brunice: Župnijski urad	72	19
Mirna peč: Župnijski urad	72	17
Novo mesto: Župnijski urad	100	92
Pograd (Stopiče): Kirar Franc, župnik	31	19
Prečna: Gerčar Ivan, žup. upravitelj	63	26
Soteska (Straža pri Novem mestu): Župnijski urad	36	17
Stopiče: Župnijski urad	100	36
Šmarjeta pri Novem mestu: Žup. urad	32	27
Šmihel pri Novem mestu: Žager Pavel	169	50
Toplice pri Novem mestu: Cuderman Jožef, župnik	80	38
Vavta vas (Straža pri Novem mestu): Kres Jože, župnik	90	40

12. Radovljica.

Begunje pri Lescah: Hiti Franc, žup. upr.	116	103
B. ed: Soukal Franc, kaplan	135	146
Bohinjska Bela: Drolc Martin, župnik	76	47
Bohinjska Bistrica: Župnijski urad	112	82
Brezje: P. Bonaventura Resman	60	52

Breznica (Žirovnica): Toman Valentin	199	171
Dobrava (Dobrava-Podnart): Žup. urad	31	26
Dovje (Mojstrana): Pečarič Franc, žpk.	118	108
Gorje: Petrič Gabrijel, župnik	230	244
Jesenice na Gor.: Kastelic Anton	207	188
Kamna gorica: Župnijski urad	89	74
Koprivnik (Bohinjska Bistrica): Žup. ur.	—	50
Koroška Bela (Slovenski Javornik): Perčič Stanko, župnijski upravitelj	132	120
Kranjska gora: Čuk Karel, župnik	74	91
Kropa: Župnijski urad	85	65
Lesce: P. Krizostom Sekovanič, župnik	81	60
Leše (Brezje): Kocjan Franica	51	38
Ljubno na Gor. (Podnart): Babnik K., župnijski upravitelj	47	52
Mošnje (Radovljica): Bleiweis Franc, župnik	76	43
Ovsiše (Podnart): Očepek Jožef, žpk.	27	24
Radovljica: P. Krizostom Sekovanič, žpk.	147	147
Rateče-Planica: Cuderman Krist., žpk.	86	62
Ribno (Bled): Kramar Janez, župnik	53	56
Srednja vas v Bohinju: Fister Franc, župnik	225	166
Sv. Križ nad Jesenicami (Jesenice na Gor.): Župnijski urad	16	8
Blejska Dobrava: Duhovnijski urad	26	28

13. Ribnica.

Dobrepolje: Golob Peter, kaplan	184	100
Dolenja vas pri Ribnici: Župnijski urad	100	8
Draga: Lončar Franc, župnik	12	10
Gora (Sodražica): Dr. Ivan Samsa	47	18
Loški potok: P. Bogdan Markelj, žup. upravitelj	90	48
Ribnica: Župnijski urad	293	40
Sodražica: Majdič Franc	162	46
Struge na Dol.: Kralj Franc, vikar	55	20
Škocijan (Turjak): Zajec Ciril, župnijski upravitelj	50	22
Velike Lašče: Ramovš Jakob, župnik	135	46
Velike Poljane (Ortnek): Noč Ivan, žpk.	38	10

14. Semič.

Črnomelj: Žabkar Lojze, žup. upravitelj	195	200
Dragatuš: Župnijski urad	61	61
Metlika: Župnijski urad	234	68
Podzemelj (Gradac v Beli Krajini): Ilc Andrej, župnik	150	43
Radovica (Metlika): Tekavec Martin, vikar namestnik	62	25
Semič: Župnijski urad	155	85
Stari trg ob Kolpi: Župnijski urad	80	58
Vinica pri Črnomlju: Župnijski urad	114	63

15. Trebnje.

Mokronog: Sladič Janez, župnik	97	23
Sv. Križ pri Litiji: Zajc Ivan, žup. uprav.	156	112
Št. Janž na Dol.: Župnijski urad	194	201
Št. Lovrenc ob Temenici (Velika Loka): Oblak Anton, župnik	101	7
Trebnje: Oblak Ciril, župnijski uprav.	330	270
Trebelno (Mokronog): Skvarča Ivan, kaplan	56	30
Tržišče: Jenko Janez, župnik	73	73

16. Višnja gora.

Grosuplje: Peče Jožef, kaplan	54	34
Kopanj (Grosuplje): Kogovšek Ivan, žpk.	80	34
Lipoglav (Šmarje-Sap): rečarič Martin	23	15
Muljava (Krka): Perko Pavel, župnik	42	34
Polica (Višnja gora): Župnijski urad	96	48
Stična: Župnijski urad	90	20
Šmarje: Župnijski urad	170	39
Št. Jurij pri Grosupljem (Grosuplje): Zajc Anton, vik. nam.	120	41
Št. Vid pri Stični: Hladnik Janez, žpk.	259	142
Višnja gora: Vidmar Fr., župnik	129	40
Veliki Gaber (Št. Vid p. Stični): Rozman Jožef, eksp.	245	28
Žalna (Višnja gora): Žnidaršič A., žpk.	175	43

17. Vrhnika.

Bevke (Vrhnika): Pipa Anton	41	16
Borovnica: Jerina Ciril	143	131
Dolenji Logatec: Remškar Valentin, žpk.	70	39
Gorenji Logatec: Mons. Furlan Andrej, vikar	43	29
Horjul: Nastran Franc	208	57
Hotedršica: Lušin Jože, župnik	75	60
Podlipa (Vrhnika): Tome Alojzij	64	27
Preserje: Kočar Lojze, vikar	134	48
Sv. Trije kralji na Vrh (Rovte nad Lo- gatem): Ramšak Lambert	89	46
Št. Jošt nad Vrhniko (Horjul): Oblak Janko	119	38
Vrhnika: Tavčar Martin	307	148
Zaplana (Vrhnika): Župnijski urad	20	1

18. Žužemberk.

Ajdovec (Dvor pri Žužemberku): Kaste- lic Franc	46	24
Dobrišč: Omahen Ignacij, župnik	101	62
Hinje (Žužemberk): Stupica Jože, žpk.	15	8
Krka pri Stični: Župnijski urad	97	28
Sela pri Šumberku (Št. Vid pri Stični): Podlipnik Jos., župnik	17	10
Zagradec na Dol.: Župni urad	51	18
Žužemberk: Gnidovec Karel, dekan	154	20
171 dosmrtnih, 14.805 letnih = 14.976		

RAZNI KRAJI

Beograd 24 (189), Brezovica, škofija Reka 15 (—), Čakovec 1 (7), Banjaluka 8 (—), Dubrovnik 2 (2), Gornji Mihajlovac 14 (10), Hraščina 1 (1), Janjina 1 (—), Kosovska Mitrovica 6 (5), Križevci 1 (—), Mursko Središče 3 (6), Odžaci 4 (4), Osečina 1 (2), Podturen 2 (—), Požarevac 1 (—), Rovišče 1 (—), Ruma 4 (10), Slap ob Idriji 1 (—), Subotica 1 (—), Velika Greda 8 (—), Vršac 31 (—), Zagreb 212 (235), Završje 3 (—), Aleksandrija 50 (—), Kairo 10 (—).

Pregled udov Družbe sv. Mohorja 1946:

	dosmrtni	letni	skupaj	manj	več
Lavantinska	178	23.493	23.671	12.128	
Ljubljanska	171	14.805	14.976	12.130	
Razni kraji	13	405	418	173	
Zamudniki	23	1.012	1.055		1.055
	385	39.715	40.120	23.376	

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

največja hranilnica Slovenije

*

LJUBLJANA • Prešernova ul. 3

Telefon 20-16, 26-16 in 38-16

*

DAJE POSOJILA

za obnovo gospodarstva in požlvtitev
delavnosti

SPREJEMA VLOGE

na ugodno obrestovanje, ki so vsak
čas izplačljive

TEKOČI RAČUNI

naložbe varovancev - sodno depozitno mesto

*

Organizira narodno varčevanje - Koncen-
trira prosta kratkoročna sredstva krajevnih
uradov in podjetij - Opravlja za Mestni
ljudski odbor glavnega mesta Ljubljane
blagajniško službo in vse bančne posle

BLAGOVNA CENTRALA

nabavnih in prodajnih zadrug z. z o. j.

LJUBLJANA, Tyrševa cesta 29 — telefon 28—60

KMETIJSKI ODDELEK

Dobavlja stroje, pluge, umetna gnojila, zaščitna sredstva, sadjarske in vrtnarske potrebščine, krmila itd.

KONZUMNI ODDELEK

Dobavlja vse v špecerijsko stroko spadajoče blago in kupuje potom Naproz vse kmetijske pridelke.

GALANTERIJSKI ODDELEK

Dobavlja vse v to stroko spadajoče blago.

POSREDNIŠKI ODDELEK

Posreduje nakup in prodajo za Naproze in člane Naproz. — Zahtevajte informacije!

SEMENARNA ZA SLOVENIJO

LJUBLJANA

Gospodsvetska c. 5

Skrbi za povečanje in zboljšanje proizvodnje prvovrstnih semen
Nakupuje in prodaja vse vrste kmetijskih, zelenjadnih in
cvetličnih semen z zajemčeno semensko vrednostjo

*

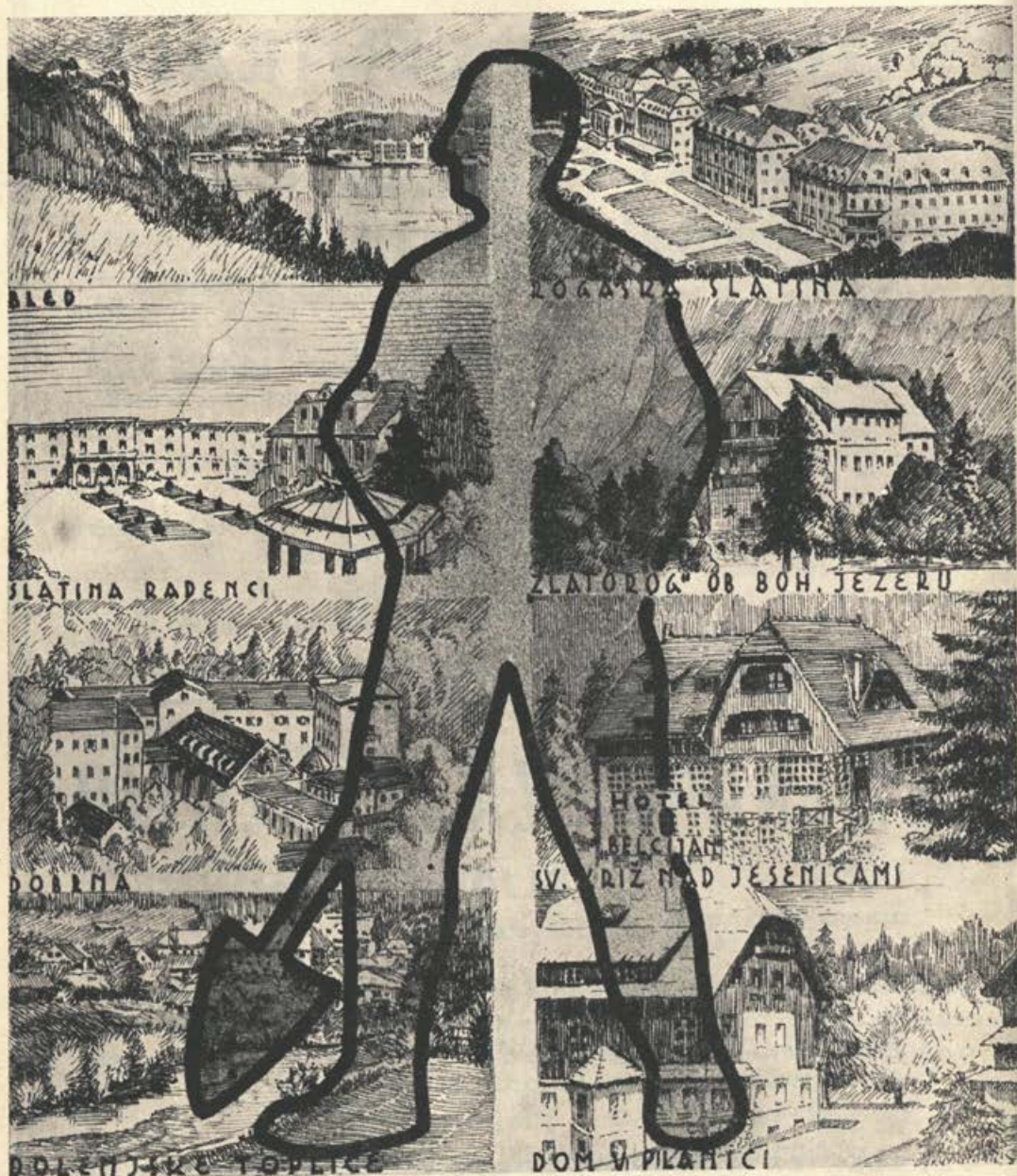
ODDELEK ZA NAKUP, PRODAJO IN IZVOZ SUHIH GOB

Pisarna in skladišča:
Ljubljana, Prečna ul. 4
(prej „Gosad“)

Kupuje suhe gobe po
najvišjih dnevnih
cenah

ZDRAVJE DELOVNEMU LJUDSTVU!

ČATEŠKE TOPLICE • RIMSKE TOPLICE • ŠMARJEŠKE TOPLICE

Maniša letovišča na Štajerskem: Slovenjgradec, Dravograd, Marenberg, Ormož, Ljutomer, Gornja Radgona, Poljčane, Konjice in druga upravlja

»TURIST-HOTEL« LJUBLJANA

Zahtevajte prospekt! Vse informacije: uprave zdravilišč in hotelov, »Turist-hotel« Ljubljana, njegove podružnice na Bledu, v Mariboru, Celju in vse pisarne Putnika

**Galanterijsko
in stavbeno
kleparstvo**

Franjo Dolžan

CELJE • Tel. 245

**Koncesijonirani
vodovodni inštalater**

JOSIP JAGODIČ

CELJE

GUBČEVA 2

TELEFON ŠT. 191

Železnina

Špecerija

Semena

Konrad Golobčanec

mestni stavbenik

CELJE

Mariborska cesta 60

Telefon 172

Anton Lečnik

Celje - Tomšičev trg 4

u r e

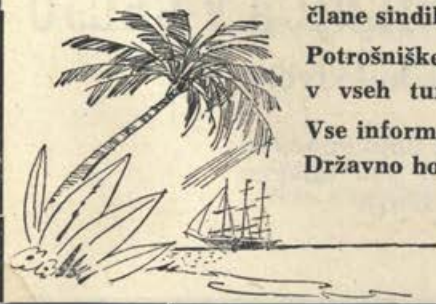
z l a t o

o p t i k a

Moderno urejena delavnica

Delavne moči vasi in mest

uživajte svoj prvi letni dopust na sinjem Jadranu od Sušaka do Dubrovnika v hotelih Državnega hotelskega podjetja Hrvatske, ki so odprti vse leto in kjer dobite za nizko ceno dobro in obilno hrano, mir in najlepši počitek. Sonce in morje vam bosta dala novih moči za še uspešnejše delo pri obnovi domovine. Zahtevajte prospekte hotelskega podjetja Hrvatske. Posebni popusti za narodne heroje, borce, invalide, udarnike, člane sindikatov in njihovih družin ter za zadruge so v veljavi. Potrošniške turistične karte se izdajajo vsem brez razlike v vseh turističnih krajih po izkazu z osebno legitimacijo. Vse informacije dajejo vsi sindikalni odbori, društvo »Putnik«, Državno hotelsko podjetje v Zagrebu in vse njegove podružnice.

Kilne pasove, tudi za najhujše kile, trebušne obveze proti visečim trebuhom, znižanju želodca - za po operaciji, nosečnosti itd., umetne noge in roke, različne aparate proti telesnim poškodbam itd. dobite najbolje in najceneje pri tvrdki

Ivan Feic VDOVA

BANDAŽIST IN ROKAVIČAR

CELJE • TOMŠIČEV TRG 13

Gams Drago

mehanično podjetje

CELJE • STANETOVA 18

POBLAŠČENI GRADITELJ
IN TESARSKI MOJSTER

Lojze Kamnikar

LJUBLJANA
ŠMARTINSKA CESTA 55

Telefon 35-31

se priporoča za
graditeljska in te-
sarska dela vseh
vrst visokih zgradb

FRANC
Čuk
CELJE

Specialna trgovina
suhih, oljnatih, umet-
niških in lakastih barv,
firneža, terpentina, ki-
ta, mavca, kleja, kar-
bolja in raznega olja

Tekoči račun pri Denarnem zavodu za Slo-
venijo, podružnica Celje - Telefon št. 162

Parna žaga in
tovarna furnirja

S
JAMSA BORIS
LITIJA

CELJSKA MESTNA HRANILNICA V CELJU

V lastni hiši, nasproti kolodvora

sprejema hranilne vloge in daje posojila,
posebno za obnovo - Za vse obveze
hranilnice jamči država

*

SLOVENSKI POROČEVALEC

Glasilo Osvobodilne fronte Slovenije

prinaša politične, gospodarske,
kulturne vesti in članke ter v
prilogi ORGANIZACIJSKI
VESTNIK OSVOBODILNE
FRONTE navodila, razprave,
tolmačenje zakonov in uredb

★

Uprava Slovenskega poročevalca, Ljubljana, Knafljeva 5

Ilustrirani tednik Slovenskega poročevalca

Tovariš

prinaša zanimive reportaže z doma in tujine,
fotoreportaže politične, gospodarske, kulturne,
znanstvene, družabne in druge vsebine

Uprava Ilustriranega tednika Slov. poročevalca »Tova-
riš«, Ljubljana, Knafljeva 5

FOTO PARFUMERIJA

VATA · KEMIKALIJE
GUMI · GALANTE
RIJA · KOSMETIČNI
IZDELKI IN SANI
TETNO BLAGO

BOŽIČ DRAGO

CELJE · PREŠERNOVA 11

SLOVENSKI KNJIŽNI ZAVOD V LJUBLJANI

Pred škofijo 5 - Wolfova 5

priporoča naslednje knjige:

- Potrč: Kočarji, 65.—, 85.— din
Seliškar: Zmagali bomo, 35.— din
Godina: Bele tulpike, 65.—, 95.— din
Prežihov Voranc: Jamnica, br. 95, vez. 150
Grossman: Pekel v Treblinki, 12.— din
Mohorič: Motivi iz Raba, 42.— din
Mučeniška pot k svobodi, s 127 fotografijami, 95.— din
Bor: Raztrganci. — Težka ura, 46, 63 din
Finžgar: Razvalina življenja, 31.—, 47.— din
Lipah: Glavni dobitek, 26.—, 42.— din
Zupanc: Konserviranje sadja, 40.—, 55.— din
Mihelčič: Zdravilne rastline, 120.— din
Slivnik: Perutninarstvo, 55.— din
Humek: Prehrana po novih zdravstvenih načelih, 36.—, 50.— din
Voroncov: Nastanek nebesnih teles, 13 din
Subotin: Nastanek in razvoj zemlje, 15 din
Vidmar: Energija, delo in gmota, 22.— din
Vidmar: Veliki in mali svet, 22.— din
Simonov K.: Med jugosl. partizani, 23 din
Nikolskij: Kako so se ljudje naučili govoriti, 14.— din

Priporoča

se znana

domača

manufakturna

trgovina

ANKO ČEŠNIK

LJUBLJANA

Lingarjeva ulica 1

LJUDSKA POSOJILNICA V CELJU

zadruga z
neomejenim
jamstvom

Daje posojila za obnovo in poživitev gospodarstva ter delavnosti

*

Sprejema hranilne vloge na knjižice in v tekočem računu

*

Organizira ljudsko varčevanje

The-Rex Co.

CELJE • STANETOVA 19

Specialna mehanična delavnica za popravilo pisalnih računskih, razmnoževalnih in knjigovodstvenih strojev

Vina

TRGOVSKO PODJETJE Z VINOM IN ALKOHOLNIMI PIJAČAMI
LJUBLJANA

Telefon: 21-71, 22-18, 25-73

Pošt. ček. račun št. 15-808

Podružnice:

CELJE - MARIBOR - PTUJ

Skladišča:

DOMŽALE - JESENICE - KOČEVJE - KRANJ - LITIJA
LOGATEC - MOKRONOG - MURSKA SOBOTA
NOVO MESTO - ŠMARTNO OB PAKI - TRBOVLJE

Oskrbite se iz naših
kleti! Borimo se za
nizke cene! Izločaj-
mo vsako nepotreb-
no posredništvo!

Ima stalno na zalogi prvovrstna domača, dalma-
tinska in srbska vina, in sicer odprta, kakor tudi
visoko kvalitetna vina v steklenicah ter žganje

Ljudska

PRAVICA

GLASILO KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

Izhaja vsak dan razen petka. Mesečna naročnina 45 din
Oglašujte v „Ljudski pravici“, ki Vam dovede kupnomočne odjemalce

SADJARJI!

1. OBIRAJTE SADJE Z ROKO V DOLOČENIH TERMINIH
2. SORTIRAJTE PLODOVE ŽE POD DREVESOM V **TRI** KAKOVOSTNE SKUPINE

Industrijsko

Gospodarsko
/ tržno /

namizno

Drobni in poškodovani, a ne nagniti plodovi za mošt, za sadne sokove in marmelado.

Plodovi z manjšimi napakami, popolnoma zdravi.

Zdravi, debeli in srednje debeli, lepo razviti plodovi lepe barve in oblike.

SADJARJI!

VNOVČUJTE SVOJ SADNI PRIDELEK
IZKLJUČNO POTOM SVOJE ZADRUGE
IN IZVOZNEGA PODJETJA

»SADJE«

LJUBLJANA

Centrala v Ljubljani, Dolničarjeva 4/1
Telefon 28-64 in 36-10. Skladišče:
Pogačarjev trg št. 2, telefon št. 30-49

Podružnice: Maribor, Partizanska cesta 3 in 6, telefon 23-43
Celje, Tomšičev trg 9, telefon 390

S Titom v obnovo!

NABAVNA IN PRODAJNA ZADRUGA ZA MEŽIŠKO DOLINO Z O. J. CENTRALA PREVALJE

IMA SVOJE POSLOVALNICE:

1. Centralna pisarna in skladišče v Prevaljah št. 43, telefon št. 5
2. Poslovalnica Prevalje I
3. Kmetijski odsek Prevalje
4. Knjigarna s šolskimi potrebščinami Prevalje
5. Poslovalnica Guštanj
6. Mesarija Guštanj
7. Pekarna I, II, Guštanj
8. Poslovalnica Leše
9. Zadrúžna gostilna Leše
10. Poslovalnica Mežica I
11. Poslovalnica Mežica II
12. Poslovalnica Mežica III
13. Poslovalnica Žerjav
14. Pekarna Žerjav
15. Poslovalnica Črna I
16. Poslovalnica Črna II
17. Poslovalnica Sv. Helena

Zadruga ima 2000 članov, oskrbuje okrog 12000 ljudi v vsej Mežiški dolini z vsem: s kurivom, z živili ter tekstilnim in galanterijskim blagom. Oskrbuje tudi kmetško ljudstvo z umetnimi gnojili in kmetijskimi stroji.

Pos užijte se vsi edinole zadruga, katera bo v stanju nuditi najboljše in najcenejše blago!

**Naročajte
širite in
berite list
in knjige
ter bro-
šure
založbe**

Založba »NAŠA ŽENA« izdaja mesečno revijo, ki je glasilo protifašističnih žena Slovenije. Ne bi smelo biti zavedne Slovenke, ki bi ne bila naročena na ta list! Založba »NAŠA ŽENA« bo v letošnjem letu izdala več lepih leposlovnih, poučno-znanstvenih in gospodinjskih knjig in brošur. Založba ima zaenkrat načrt izdati predvsem tele knjige in brošure:

GOSPA CURIE, življenjepis žene znanstvenice, ki je odkrila sredstvo za zdravljenje raka — radij.

DIM NAD TABORIŠČEM — Seweryna Szmaglewska — knjiga o strahotah v nemškem taborišču smrti — Oswiecimu.

DRUŽINA NALIVAJKO — Kravčenko — povest o sovjetski materi, ki se je v veliki domovinski vojni zavedla dolžnosti do domovine in nesebično žrtvovala svoje otroke in vnuke.

VSTAL BO VIHAR — zbirko pesmi Erne Muserjeve iz predvojne in medvojne dobe.

MATI IN DETE — knjigo, ki jo bo z največjim veseljem brala sleherná žena, vsako dekle, še posebej pa je bodo vesele naše matere. Govori o higijeni žene, posebej o ženi v času nosečnosti, v času poroda in dojenja, o ženskih boleznih, pretežni del knjige pa bo namenjen našim malčkom, dojenčku in otroku. Knjigo so pisali priznani in izkušeni zdravniki za otroške bolezni in zdravniki porodniške klinike in klinike za ženske bolezni.

VZGOJA K DISCIPLINI — Raskin — knjižica o vzgajanju v domačem krogu, v družini.

ŽENE V BORBI S FAŠIZMOM — Nina Popova. Iz pripovedovanja Rusinje Nine Popove o borbi francoskih žena proti fašizmu.

ENAKOPRAVNOST ŽENA, zakon in družina, napisala Ana Prokop-Kulenović. Brošura, ki bo vsakomur pojasnila stališče naše nove ljudske oblasti do vprašanja odnosa žene do moža, njunih pravic in medsebojnih dolžnosti do družine in otrok.

12 BROŠUR:

1. Nove smeri v gospodinjstvu.
2. Sodobna tehnika v gospodinjstvu.
3. O živilih.
4. Tehnika kuhanja.
5. Mleko — mlečni izdelki.
6. Stanovanje — oprema.
7. Prehrana bolnikov.
8. Konzerviranje sadja.
9. Konzerviranje zelenjave.
10. Ženska domača obrt.
11. Vzgoja otrok v predšolski dobi.
12. Vzgoja otrok v šolski dobi.

★ DOZ

DRŽAVNI ZAVAROVALNI ZAVOD FLRJ

Vsa državna imovina mora biti zavarovana pri DOZ-u, ki je obenem največja zavarovalnica privatne imovine v državi * DOZ je že v prvem letu obnove znižal elementarne, zlasti pa požarne premije do 50% * DOZ ima najnižje zavarovalne premije. DOZ goji vse vrste elementarnih in življenjskih zavarovanj. S 1. januarjem 1947. je odprl oddelek za zavarovanja proti škodam po toči.

PODRUŽNICE: Ljubljana, Miklošičeva 19; tel. 37—76, 37—77
 Maribor, Partizanska 47; tel. 21—34
 Celje, Kolenčeva 2; tel. 22
 Novo mesto, Ljubljanska 17; tel. 50
 Ajdovščina, Gregorčičeva 32
 Karitas, Ljubljana, Miklošičeva 19; tel. 29—67

DOZ Ravnateljstvo za LR Slovenijo
 LJUBLJANA, Miklošičeva 19; tel. 37—76, 37—77

POSLUJE POD GESLOM: »IZ LJUDSTVA ZA LJUDSTVO!«

TVORNICA DUŠIKA RUŠE

Proizvaja:

karbid
 apneni dušik
 nitrofoskal
 amonijak, komprimiran — NH_3
 amonijačno vodico 25%
 amonsulfat 21%
 kisik
 dissous-plin
 ogljikovo kislino — CO_2
 žveplasto kislino — SO_2
 ferokrom-suraifine
 feromangan
 suhi led
 stisnjen zrak
 KROMOV čistilni prašek

Naročila naslovite na:

Tvornica dušika Ruše, Ruše pri Mariboru

Telefon: Maribor 22-48 - Brzojavke: AZOT Maribor

IVAN

REBEK • CELJE

TVORNICA TEHTNIC

IVAN REBEK, CELJE

Brojav: Rebek Celje
Telefon 157
Ustanovljeno 1894

V kratkem bo izšla zelo zanimiva knjiga
univ. docenta dr. A. TRSTENJAKA

Psihologija dušnega pastirstva

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

IZDELAVA LINOVIN
MLINSKIH STROJEV

LJUBLJANA
CESTA V MESTNI LOG 15

Telefon 29-78

GRADIVO

ODDELEK MAGRADA

MARIBOR

Izdeluje in ima na zalogi: betonske cevi, korita za živino in svinje, betonske kadi za vinograde, betonske sohe za ograje, studenčne podstavke in vse ostale cementne izdelke. Stopnice iz umetnega kamna, terazzo tlake in stenske obloge. Polaga: ksilolijne (žagovrstne) tlake za obratne in slanovarijske prostore

SPLOŠNO KLEPARSTVO
IN VODOVODNE
INSTALACIJE

August Štak

CELJE • AŠKERČEVA UL. 5
TELEFON števil. 218

ŽIVINOREJSKA ZADRUGA

z omejenim jamstvom

PTUJ

H. PEČENKO

usnje in čevljarske potrebščine

LJUBLJANA
Sv. Petra cesta 1

Sulcer Franc

S O D A R S T V O

SODE, KADI, ●
BRENTA, BANJE, ●
ŠKAFI IN VSO ●
V STROKO ●
SPADAJOČO ●
POSODO ●
IZDELUJEMO ●
HITRO IN POCENI ●

M A R I B O R
Vojašniška ulica 7

Telefon 27-84

Zadeužniki - Poroc!

Okrožna centrala
nabavno prodajnih
zadruv v Mariboru
posreduje pri nakupu
vseh kmetijskih
pridelkov za svoje
članice • Potom
krajevnih nabavno
prodajnih zadruv
se poslužujt
najcenejšega vira
nakupa za vse
potrebščine
v gospodinjstvu
in gospodarstvu!

Če se zanimate za nabožno slovstvo
in cerkvene muzikalije, zahtevajte od
Družbe sv. Mohorja v Celju
posebni cenik, ki ga vam bo brezplačno poslala

Družba sv. Mohorja
v Celju

Cenik knjig Družbe sv. Mohorja

Knjige nabožne vsebine

	broš.	vez.
Jeglič dr. A.: Mesija, I. in II. del po vkup vezan	16	60
Jeglič dr. A.: V boj za srečno krščansko življenje, I., II., III. del po vkup vezan	16	74
Podgorc V.: Slovenski Goffine	20	60
Rogač-Torkar: Življenje svetnikov, I. in II. del po	30	84
Seigerschmied: Pamet in vera, II. in III. del po	16	
Skuhala: Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa	16	52
Slomšek A. M.: Pastirski listi	6	32
Zore: Življenje svetnikov, 12., 13., 14. zvezek po	12	—
Cajnkár dr. St.: Sveti Ciril Aleksandr.	20	—

Molitveniki

	rdeča obr.	zlata obr.
Baraga-Rozman: Dušna paša	44	—
Hockenmayer: Sveta spoved	36	—
Karlin: Priprava na smrt	44	—
Kosar: Nebeška hrana, II.	44	—
Podgorc: Evangeljska zakladnica	36	—
Seigerschmied: Sv. Družina	36	—
Skupoli: Duhovni boj	44	—
Walter: Sveti rožni venec	36	—
Škofca: Šmarnice	44	—
Žgur: Marija Devica, majnika Kraljica	36	—

Studenci žive vode

	broš.	vez.
Cajnkár: Oče naš	52	76
Fajdiča: Pisma o trpljenju	10	34

Pesmarica

Aljaž: Slovenska pesmarica, I., II., po vkup vezana	24	—	80
---	----	---	----

Pesništvo

Kunčič: Mlada njiva	—	60
Pesništvo glej tudi pod Mohorjevo knjižnico in Cvetjem!		

Razno

Vodopivec: Da se poznamo	10	18
Moravski: Slovenski Korotan	20	—
Krek dr. J.: Izbrani spisi, II. zv., 1., 2. sn., IV. zvezek, po	52	76
Družinska knjižica	4	16

Slovstvena knjižnica

Žigon dr. A.: Prešeren poet in umetnik	36	60
Žigon dr. A.: Prešernova čitanka	36	60
Žigon dr. A.: Prešernova čitanka — komentar	36	60
Detelovi zbrani spisi I. del	107	148
Detelovi zbrani spisi II. del	100	140

Znanstvo

Lukman dr. Fr.: Martyres Christi	108	148
Brecelj dr. A.: Čuda in tajne življenja	12	36
Mušič inž. arh.: Obnova slovenske vasi	30	56

Življenjepisi

	broš.	vez.	
Kovačič dr. Franc: Slomšek, I., II. po skupaj vezan	12	—	80

Koledarji

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1902, 1911, 1915, 1917, 1920, 1921, 1924, 1927 po	12	—
1931 do 1940, 1946 po	24	—

Zemljepisi

Bohinjec-Dobida-Kranjec: Naše morje	24	52
Trunk: Amerika in Amerikanci	—	200

Cvetje iz domačih in tujih logov

3. Horatius Flaccus: De arte poetica (Sovre A.)	14	36
4. Jurčič Josip: Jurij Kozjak (dr. M. Rupel)	18	44
9. Vilko Novak: Izbor prekmurske književnosti	18	44
10. Jos. Jurčič: Deseti brat (Koblar Fr.)	34	60
15. Erjavec: Hudo brezno (Logar Janez)	—	36
16. Stritar: Izbor mladinskih spisov (Koblar dr. Franc)	20	44
17. Erjavec: Živalske podobe (Logar J.)	24	52
18. Slomšek A. M.: Blaže in Nežica	24	44
19. Breznik dr. A.: Jezik naših časnika- karjev in pripovednikov	32	62
20. Jurčič: Sosedov sin	24	52

Cvetje iz tujih logov

I. Homer: Iliada (Sovre Anton)	36	64
II. Sofokles: Kralj Oidipus (Sovre A.)	32	60

Mohorjeva knjižnica

12. London J.: Krištof Dimáč	28	52
13. Kmetova: Sv. Frančišek Asiški	28	52
15. Malešič Matija: Kruh	40	64
19. Bertelli: Jurček Kozamurček	24	52
27. Pregelj I.: Peter Markovič	28	52
31. Brieux: Rdeča sukinja (drama)	28	52
32. Albanov: Med življenjem in smrtjo	50	72
35. Scoville: V samotah praغوذا	34	56
38. Seljak Fr. (Bevk Fr.): Kamnarjev Jurij	40	64
54. Minclov-Vdovič: Ko so hrastje šumeli	52	80
65. Magajna: Graničarji	24	48
74. Bevk: Huda ura	34	56
76. Scoville-Holeček: Za Inkovim smaragdnom	40	64
81. Ksaver Meško: Pasijon	24	48
91. Plestenjak: Bajtarji	12	34
94. Grčar: Preko morij v domovino	12	28
95. Magajna: Čudovita pravljica o Vidu in labodu Belem ptiču	—	48
101. Zorec: Iz nižav in težav	52	80
105. Cvelbar Joža: Izbrano delo	—	80
108. Stojanova Cveta: Zbegano gnezdo	40	68
117. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, I del	20	48

118. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, II. del	broš. vez. 20 48	94. Dular-Meško-Cevc-Janežič: Štiri zgodbe	broš. vez. 10 34
119. Kotnik dr. Francè: Misijonar Jernej Mozgan	10 28	96. Matičič: Dom v samoti	12 34
120. Erjavec Anton: Mladostni plameni (pesmi)	20 44	97. Bračič: Zaprta vrata	15 34
122. Meško: Iz srca in sveta (pesmi)	40 64	98. Remec: Opustošena brajda, Prežihov Voranc: Stari grad	24 44
124. Finžgar: Pod svobodnim soncem I.	40 64	Naravoslovje — Gospodarstvo	
125. Finžgar: Pod svobodnim soncem II.	52 70	Erjavec: Živali v podobah — ptice	18 44
Povesti		Fumek: Boj sadnim škodljivcem	20 44
Detela dr. Fran: Hudi časi	12 28	Lakmayer: Umni čebelar	24 52
Slemenik: Križem sveta	24 48	Rohrman-Dular: Gospodarski nauki	24 52
Razne povesti	12 34	Zgodovina	
Slovenske večernice		Gruden dr. Josip: Zgodovina slovenskega naroda: I., II., IV. zvezek po	40 —
21. Andrejčkov Jože: Žalost in veselje	40 64	III., VI. zvezek po	48 —
42. Obsega različne povesti	14 44	V. zvezek	40 —
51. Dr. Jožef Muršec	14 44	I. do VI. zvezek skupaj	— 380
68. J. Kostanjevec: Novo življenje	14 44	Mal dr. Josip: Zgodovina slovenskega naroda: IX., XI., XII., XIII., XIV., XV., XVI. zvezek po	24 —
72. Šorli dr. I.: Krščen denar	14 34	Zdravstvo	
73. Šorli dr. I.: Sorodstvo v prvem členu	14 34	Debevec dr. Franc: Jetika	34 52
75. Pregelj: Peter Pavel Glavar	10 34	Vedenik dr. H.: Kako si ohranimo ljubo zdravje, I. in II. po	6 —
76. Jules Verne: Carski sel, I. del	14 38	Mladinske knjige	
77. Jules Verne: Carski sel, II. del	14 38	Brinar: Lisica Zvitorepka	12 38
78. Jaklič: V graščinskem jarmu	14 38	Meško: Mladim srcem, I., II. in III. zv. po	28 48
79. Jaklič: Peklena svoboda	14 38	Mladika	
80. Detela: Vest in zakon	18 44	Celotni letniki 1924, 1928, 1929, 1930, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1939, 1940	110 210
83. Pregelj: Umreti nočejo	24 48		
85. Zorec: Beli menihi	24 48		
87. Zorec: Stiški svobodnjak	24 48		
88. Zorec: Stiški tlačan	24 48		
89. Plestenjak: Lovrač	18 44		
91. Hassl: Izum	24 48		
92. Bevk: Pravica do življenja	24 48		
93. Verne: Južna zvezda	24 43		

Vesele uganke

Palko Gal

1	4	7
Če bereš od spredaj, ime sem moža; če bereš od zadaj, pa del sem cerkvá	Kraljevina velika brez kralja, vse vodi, vsem vlada kraljica. Brezposelnih ni, ne beračev in ne bogatincev: pravica!	Brata vsi vidite, pa ga ne slišite. Mene vsi slišite, pa me ne vidite.
2	5	8
Nesrečne smrti je znanilka, življenja mladega nosilka Pred njo umirajo stvari, za njo življenje se budi.	V travi mladi se rodila, sonca tam je čakala. Sonce zgodaj jo popilo, trava je zaplakala.	Hiše jo rišejo, drevje jo riše. Sonce zakrije se, vse se izbrše.
3	6	9
Štirje fantje, en klobuk, na klobuku kruh in luk.	Plava, plava drobna barka, v soncu zlatem se blešči. Plava, plava proti bregu, se pred ciljem razleti.	Če me ljubiš, me umoriš. Če me ne ljubiš, me v miru pustiš.

Rešitve: 1 Rok, kor, 2 kosa, 3 miza, 4 roj, 5 rosa, 6 vodni mehur, 7 blisk in grom,
8 senca, 9 cvetlica.

HOJICE

ZALOŽBE
TISKARNE
DRUŽBE SV.
MOHORJA
V CELJU

TISKOVNE IN
PRODUKTIVNE
ZADRUGE Z O. J.

Napotek

Založba »Tiskarne Družbe sv. Mohorja v Celju, tiskovne in produktivne zadruga z o. j.« polaga s pričujočim knjižnim oglasom svojemu članstvu kakor tudi vsej slovenski javnosti obračun o svojem delu v teku svojega tričetrletnega obstoja. Zadruga založba je izpolnila glede najavljenega programa 75 % svojega načrta, stoodstotno pa v pogledu pestrosti in v tem, da je izdajala slovenske avtorje ter dala tudi širši javnosti povsem nepoznane pisatelje.

Z 29. novembrom 1946 smo knjige pocenili za 5 % do 16 % in zaokrožili popust, z novimi izdajami pa bomo slovensko besedo še bolj pocenili, ker so bile z odlokom ljudske oblasti znatno znižane cene tisku. Tako nam bo mogoče posebno množične izdaje, ki bodo dosegle naklado 20.000 izvodov in več, dati za izredno nizko ceno: tiskovno polo (to je 16 strani) za povprečno 3 din, in bo stala broširana knjiga, ki bo imela 160 strani, 30 din. Za take knjige, ki so v knjižnem pregledu posebno označene, pa morajo naročniki poslati denar vnaprej, da založbi ne nastanejo stroški z dopisovanjem, kar bi seveda tako nizko postavljena cena ne prenesla. Z ozirom na naše znižanje cen in še na izredno nizke cene pri knjigah v veliki nakladi, je potrebno, da naročniki vplačajo po poštni položnici primeren znesek vnaprej.

S 1. decembrom 1946 naročnikom tudi ne bomo več računali poštnine in ovojnine za pošiljanje knjig.

Naročnik, ki vplača za naročene knjige vnaprej najmanj 100 dinarjev, ima 10 % popusta (to je 10 din), naročnik, ki pa naroči knjig v vrednosti 500 din in več, uživa tudi ta popust, vrh tega pa more plačevati račun tudi po obrokih 100 din mesečno.

Naročnikom, ki so že doslej naročili vse naše knjige in jih tudi redno plačujejo, bomo ta odstotni popust upoštevali pri obračunu, če so vplačali že vse, pa jim pošljemo eno knjigo v vrednosti vsote predplačila brezplačno.

Člani zadruga, ki so do konca 1946 poravnali zadrugi delež v celoti, imajo, ne oziraje se na to, katero in koliko knjig naroče, 20 % popusta pri vsaki knjigi. Da ne bo zmot, opozarjamo znova, da člani Mohorjeve družbe, to je bratovščine, niso s svojim članstvom pri bratovščini Mohorjeve družbe že tudi člani »Tiskarne Družbe sv. Mohorja, tiskovne in produktivne zadruga z o. j.« Prav tako opozarjamo na to, da veljajo popusti le za knjige, ki jih izda zadruga.

Pri knjigah, kjer še nismo mogli označiti cen, jih sporočimo pozneje.

VINKO
MÖDERNDORFER

Koroške
narodne
pripovedke

Že v uvodu te knjige, ki obsega 367 strani in jo krasi poleg naslovne strani še 41 slik, je povedal prireditelj tole: »Narodne pripovedke, narodne pesmi, reki in uganke so najtesneje povezane z ljudskim bitjem. Saj je v teh umotvorih vidna dušna bit najširših ljudskih plasti. Iz njih moremo razbrati, kako je ljudstvo nekoč gledalo in kako deloma še tudi sedaj gleda na božanstvo, na naravo in na samega sebe, kako zaznamuje svoja izkustva in kako jih vključuje v skupnost. Vse to ni nič drugega kakor ljudski svetovni nazor v prvotnem pomenu besede. Če pogledamo pripovedke s tega stališča, spoznamo takoj nujnost, da se poglobimo v to našo pravadnino, da ugotovimo, kaj smo prav za prav in kaj imamo. Vse to moremo dojeti le tedaj, če se poglobimo v ljudsko etiko, v ljudske pesniške fantazije najširših plasti, v katerih se skrivajo prabitne misli o postanku sveta, o bitjih, ki so človeku naklonjena ali sovražna.

Narodne pripovedke so veličastna tvorba ljudske kulture. Iz njih spoznamo ljudske nepisane zakone in oblike socialnega življenja v minuli dobi. Iz njih moremo tudi opazovati, kako je ljudstvo rastlo v narod. Skoraj vse gradivo izvira še iz dobe, ko ljudstvo še ni bilo narod v sodobnem pojmovanju te besede, ko je ljudstvo hranilo dejansko še vse znake prabitnosti ljudstva. Veličina ljudske stvaritve nam je jasna do kraja šele s poudarkom, da je ljudstvo ustvarjalo vse tako rekoč iz nič: manjkalo mu je še pismo, šola, ki usmerja načrtno duhovno življenje in vrh tega še državna socialna zakonodaja.

Knjigo bo z užitkom bral mladec in odrasli človek.

Vezana knjiga stane 120 din, po 29. novembru 1946 100 din.

VINKO MÖDERNDORFER *Koroške uganke in popevke*

Knjiga obsega 63 strani in jo krasi 23 slik. Knjiga je do 51. strani natisnjena z veliko tiskanico in jo more s pridom uporabiti že tudi naš naraščaj v prvem polletju, ko pride v šolo. Tiskanice so v modri barvi, le začetnice imen, krajev ali v začetku stavka za piko, so natisnjene v rdeči barvi. Tako je opozorjen čitatelj tudi na pravila pravopisa.

Uganke in popevke izražajo otroško govorico in mišljenje. Vmes so tudi takšne, ki so prepojene z globoko socialno, skoraj bi rekel revolucionarno tendenco. Kljub temu pa v njih ni nič izumetničenega, ker je vse zraslo v socialnem življenju ljudskega občestva. Tudi v teh ugankah se kaže velika ustvarjalna sodobnost našega ljudstva in tudi ti proizvodi spadajo k naši veličastni tvorbi kulture.

Vezana knjiga stane 40 din, broširana 25 din; po 29. novembru 1946 vezana 38 din, broširana 23 din.

V. KOROLENKO: SLEPI MUZIKANT

158 strani, cena vezani knjigi 50 din, broširani 30 din; po 29. novembru 1946 vezana 47 din, broširana 28 din.

To delo iz ruske klasične literature je pretresljiv opis življenja, trpljenja in borbe slepca od njegovega rojstva v temi do tiste dobe, ko po darovih, ki mu jih je naklonila narava v odškodnino za vid in po vplivu dobre vzgoje doseže polnovredno mesto v človeškem občestvu ter kot umetnik gladj svojim sotrpinom življenjsko pot, vsem drugim ljudem pa vzbuja in dviga človečanske občutke. Vse stopnje tega razvoja je ruski klasik Korolenko opisal tako temeljito, da bodo iz njegovega dela črpali veliko pobudo vzgojitelji, dočim bodo vsi, ki jih je narava prikrajšala, spoznali, da pri dobri volji in dobri vzgoji sploh ni invalidov življenja.

Poseben poudarek tega psihološko odlično zasnovanega dela je v tem, da je bil uspešni vzgojitelj sleporojenca — vojni invalid.

VENČESLAV WINKLER: TRGOVINA SREDI SVETA IN DRUGE ZGODBE

Ta, od akademskega slikarja Franja Stiplovska lepo ilustrirana knjiga, ki obsega 96 strani ter stane vezana 60 din, broširana 40 din, po 29. novembru 1946 vezana 57 din, broširana 37 din, vsebuje mične pripovedke, ki imajo veliko vzgojno vrednost. Pisatelj je dobro združil svet domišljije z življenjskimi stvarnostmi ter v raznih svojih pripovedkah plastično orisal tipe, kakršnih ne manjka v našem življenju. Nekatere pripovedke imajo satirično noto, druge pa se odlikujejo z zanimivim opisovanjem človeških slabosti, kakor so na primer skopuštvu, pohlep in kvartopirstvo. V nekaterih pripovedkah nastopa šepasti vrag, ki bi rad v vsem ustregel svojemu gospodarju Luciferju, a se mu to zmeraj ponesreči. Mladina bo z užitkom in s pridom prebirala to lepo knjigo.

FRANCE BEVK: ŽELEZNA KAČA

Delo je izšlo za časa zasužnjenja primorskih Slovencev na Primorskem. Zaradi tega je roman »Železna kača« po ostalem Slovenskem zelo malo znan. Ponatisnili smo to delo, da je tudi Slovencem v naši republici dostopen. Knjiga obsega 288 strani, je lepo ilustrirana in stane broširana 86 din, vezana 109 din, po 29. novembru 1946 vezana 100 din, broširana 80 din.

FRAN KS. MEŠKO: NOVELE

V tej knjigi je zbranih sedem novel našega priljubljenega pisatelja. Na prvem mestu je novela »Hrast«, ki opisuje vaško tragedijo, povzročeno od pravdarske strasti. — Na tretjem mestu je opis Slovenskih goric, pisateljeve domovine, dežele polne petja, a tudi za človeška srca in človeško življenje dovolj bogate joka, polne dela in znoja, a tudi polne otroške in otročje lahkomišelnosti in objestne razposajenosti, polne življenjske nepretehtanosti in neizravnosti. Prvič je v tej zbirki objavljena črtica »Božič trpečih«, v kateri pisatelj opisuje, kako je kot izgnanec med okupacijo našel v Zemunu in Beogradu še večje reveže, kakor je bil sam. Ostale novele so vse iz pisateljevih domačih krajev ter se vse odlikujejo z globokim doumevanjem ljudskega trpljenja ter s poglobitvijo v krasote narave in njene skrivnosti.

Knjiga obsega 144 strani, stane vezana 65 din, broširana 45 din; po 29. novembru 1946 vezana 60 din, broširana 42 din.

IVAN VOUK

DACHAU

Pisatelj je verno in živo opisal, kar je sam doživel, videl in slišal v strašnem nemškem uničevalnem taborišču, v veliki tvornici smrti Hitlerjevega novega reda. Vse je napisano pod neposrednimi vtisi gorja, ponižanja, zločinov in tisočere smrti, da bi bila vsem znanim in neznanim žrtvam, ki so zgorele v krematorijih ali pa trohnijo kje v bližini taborišča, izpolnjena zadnja želja: »Ne pozabite na zločine — kaznujte jih!«

K izpolnitvi te svete oporoke tisočernih žrtev fašističnega nasilja bo Voukovo delo mnogo pripomoglo, poveličevalo pa bo tudi trdno vero žrtev fašističnih taborišč v ideale našega osvobodilnega gibanja.

Knjiga, ki jo je ilustriral akademski slikar Franjo Stiplovšek, je razdeljena na 25 poglavij. Prvo poglavje je »Pot v sužnost«, zadnje pa »Vrnitev«. Od taborišča se pisatelj takole poslavlja: »Veliko je število tistih, ki so tu darovali svoje življenje za domovino. Ne bo jih nazaj z nami in ta zavest je bridka. Se hujša je zavest, da so jih sem spravili po večini izrodki naroda, narodni Efialti. Ti mrličji kličejo po zadoščenju. Tudi ob tej slovesni uri odhoda za vedno iz tega strašnega kraja ne moremo pozabiti na mrtve in na povzročitelje njihove smrti...!« Knjiga obsega 176 strani in stane broširana 46 din, vezana 64 din.

• TONE GMAJNAR • ZAPISKI IZ FAŠISTIČNIH JEČ

Avtor zapiskov, ki je padel v italijanske zapore meseca maja 1942, ko je fašistična zver najhuje divjala po Ljubljani, nam oriše skoraj vse italijanske zapore na poti iz Ljubljane do otoka Ustice.

V teh zapiskih je izčrpno opisano trpljenje naših ljudi v zaporih, v ječah in taboriščih Ustice in Reničija.

Pisec v tem svojem delu ni zajel samo golo trpljenje obsojencev in internirancev, ampak nam je tudi leposlovno orisal ljudi, ki jih je srečal na tej križevi poti pregnanstva. Ker nikoli ni mogoče podati realno sliko s samo besedo, je avtor vse ono, kar je zanimivejše, tudi skiciral. V knjigi so objavljene originalne skice ljudi in krajev, ki jih je avtor naredil na licu mesta. Tako imamo sedaj redek primer iz dobe osvobodilne borbe, da so zajeti ljudje in kraji tudi v podobi, ki ni proizvod domišljije, ki je do kraja realen in izvira po izdelavi tudi v času dogodkov samih.

OSKAR HUDALES: UBEŽNIK

Ta mladinska povest, ki obsega 80 strani, opisuje pastorka, ki so ga vzgajali s tepežem in s stradežem, a mu niso mogli ubiti trdne vere, da je nekje na svetu boljše življenje in da je mogoče najti tudi boljše ljudi, kakor so doma in v domači vasi. V tej veri zbeži deček od doma, doživlja pa huda razočaranja, ter se na posled znajde celó v družbi zločincev. Najprej pomaga sleparskemu beraču, ki se dela slepega, potem pa postane pajdaš in pomočnik tatov in vlomilcev. Deček se zaveda, da je na krivi poti, točno loči dobro od zlega, pomaga sleparskemu beraču, ker je razkril, da ni nikjer toliko iskanega in pričakovanega dobrega sveta, vlomilcem pa, ker mu je eden izmed njih pomagal v največji stiski. Proti svoji volji pomaga iz te svoje hvaležnosti zločincem pri vlamu, po storjenem zločinskem dejanju pa pride kot begunec po srečnem naključju v roke pravega, poštenega človeka, delavca, ki ga usposobi za pošteno in srečno življenje. Zanimiva povest ima veliko vzgojno vrednost, ilustriral pa jo je akademski slikar Franjo Stiplovšek. Knjiga bo stala vezana 42 din, broširana 32 din.

MANICA KOMANOVA: RAB

V tej knjigi, ki obsega 79 strani, je avtorica opisala svoje doživljanje v taborišču na otoku Rabu, kjer je trpelo in umiralo na tisoče naših ljudi. V knjigi je zbranih deset črtic, ki vsebujejo sicer osebna doživetja, a so napisane tako, da vsem nekdanjim Rabovcem živo vzbujajo spomin na prestano pregnanstvo in trpljenje. Knjigo je ilustriral in opremil Jože Kos. V prvi črtici opisuje avtorica, kako so jo fašisti aretirali v Ljubljani v jeseni leta 1942. Med tem opisovanjem poudarja: »Vdala sem se brez odpora v usodo, ki bi jo mogla takrat še spremeniti. Kakor s tisočimi drugimi, tako je bilo takrat tudi z menoj. V trenutni duševni razdvojenosti, ki se je nisem niti prav zavedala, se nisem mogla takoj znajti. Zaradi prevelike naše slovenske zaupljivosti in tudi zaradi tega, ker nisem znala ločiti zverine od človeka, sem bila brez vsakega orožja proti fašistom. Šele pozneje sem spoznala, da bi bila moja rešitev v begu in uporu.« Vezana knjiga stane 40 din, broširana 25 din, po 29. novembru 1946 vezana 38 din, broširana 23 din.

ZORAN HUDALES: »POLITIKA«, »SESTANEK« in »VRNITEV«

Te tri igre-enodejanke, primerne za ljudske in mladinske odre, so zajete iz današnjih dni, ko se uveljavlja ljudska oblast in je treba pri tem še premagati ovire in ostanke stare podložniške miselnosti. V prvi igri je prikazana mati, ki ne pusti svojega sinčka, da bi se uvrstil, kakor njegovi vrstniki, med pionirje, ker vidi vsepovsod neko »zoprno politiko«. Šele razgovor s prijateljico, ki se aktivno udeležuje v Osvobodilni fronti, jo prepriča, da ni več politike v nekdanjem smislu, temveč da je udeleževanje v ljudski skupnosti dolžnost in ponos vsakega državljanja in državljanke. Z drugo igro pa je prikazana delovna vzajemnost učiteljice, kmetice, delavke in uradnice. Tretja igrice »Vrnitev« je lep dokaz zvestobe. Mlad partizan, ki se je bojeval za osvoboditev domovine, je bil tik pred koncem vojne ranjen. Ko so zavezniške čete prodirale po Koroški, so ga zajele. Veliko mesecev je prebil v bolnici in zaradi zastrupljenja so mu odrezali nogo. Medtem je doma zalezoval njegovo nevesto sosedov sin, premožnejši bahaški fant — a z grdim značajem. Že naslov enodejanke pove, da se je partizan s svojim prijateljem, ki sta se skupno bojevala, vrnil. Razkrinkala sta vsiljivega snubca, ker je prav ta vodil izdajalski napad na postojanko. Igre so primerne za vsak oder. Ta zbirka bo stala broširana 30 din, vezana 42 din.

DR. STANKO CAJNKAR ZA SVOBODO

Drama v štirih dejanjih, stane broširana 60 din.

O S K A R H U D A L E S: *Med vulkani in atoli*

Ta povest, ki ni le za mladino, je ilustriral akademski slikar Božidar Jakac, obsega 96 strani ter stane vezana 60 din, broširana pa 40 din, po 29. novembru 1946 vezana 54 din, broširana 38 din, opisuje romantično potovanje treh otrok po Tihem oceanu od otoka do otoka. Na dolgo tvegano pot so se trije otroci podali s preprostim čolnom ter med svojim potovanjem zabredli večkrat v hude nevarnosti, iz katerih pa se vselej srečno rešijo. Z romantično zgodbo, ki jo bo mladina brala z velikim zanimanjem, pa je združeno tudi marsikaj poučnega iz zemljepisja, narodopisja in prirodoslovja. Mladi bralci se bodo seznanili s čudovitostmi daljnega tujega sveta in z raznimi skrivnostmi prirode.

DR. FRANCE KOBLAR • STRITARJEVI PRIPovedNI SPISI

Knjiga obsega 235 strani in stane vezana 89 din, broširana 69 din. Prireditelj nam je priobčil delno v izvlečkih, mnogo pa v originalu: Svetinovo Metko, Gospoda Mirodolskega, Rosano in Sodnikove. Težišče dela je Uvod, ki obsega 72 strani. Ta Uvod je razporejen v: 1. nastanek, 2. snov, 3. družbeno in kulturno politično ozadje, 4. duhovna vsebina, 5. oblikovanja (osnovna oblikovanja, pripovedne vrste, zgradba, slog), 6. vplivi (od svetovnega razuma do svetovnega čustva, razvoj teh motivov pri Stritarju: Gospod Mirodolski in župnik Wakefieldski), 7. kritika in pomen Stritarjevega pripovedništva. — Prireditelj je delo opremil še z Opombami. Učeca se mladina in vsakdo, ki hoče poseči v globine našega pripovedništva, bo knjigo vzel z veseljem v roke, ker je v resnici lep knjižni dar, kajti res je, kar pove prireditelj na koncu Uvoda: »Vrednote, ki nam jih še danes hranijo njegovi (Stritarjevi) pripovedni spisi, so težnja po osebni in socialni svobodi, poudarek pametne narodne zavednosti, gospodarske osamosvojitve in vzgoja za skupno blaginjo. Zato so Stritarjevi pripovedni spisi več kot sama zgodovinska snov.«

JANKO GLAZER OB JESENSKEM EKVINOKCIJU

je nova zbirka pesmi pohorskega pesnika, ki je prislunil tajnostim pohorskih gozdov, njiv in domov. Ta zbirka obsega tudi pretresljivo snov iz dobe zadnje svetovne vojne. V njih prikazuje čustva in misli, ki so jih s pesnikom doživljali tudi drugi ljudje s podobno usodo. Prelepe so: »Pozdrav v domovino«, »Maribor z mosta«, »Izgnanec Šket« in »Padlemu sinu«. Pesmi odlikujeta mehka liričnost in topli svojstveni izraz, kakor sta lastna avtorju in po katerih si je že zagotovil svoje mesto med slovenskimi pesniki. Zbirka je prav pripravna za božično, novoletno ali drugo darilo. Veljala bo broširana 13 din, vezana 25 din.

JANEZ KOČMUR: PRIMORSKI BORCI ZA SVOBODO

Ta knjiga, ki obsega 80 strani, opisuje težko življenje žrtev italijanskega fašizma iz Primorske. Mnogo naših primorskih rojakov je bilo interniranih v velikem italijanskem taborišču Pisticci. Avtor, ki je bil tudi med temi interniranci, opisuje, kako so se naši rojaki po kapitulaciji Italije prebijali skozi najrazličnejše ovire, da bi se vključili v naše partizanske odrede. Knjiga je posebno zanimiva zaradi tega, ker navaja, kako so razne belogardistične organizacije v Italiji zaslepljale naše ljudi ter jih s sleparijo in nasiljem pridobivale za svoje odrede. Primorski rojaki iz taborišč in tako imenovanih delavskih bataljonov pa so spregledali vse te izdajalce in hlapce domače in tuje reakcije ter si požrtvovalno in junaško utirali pot med borce za svobodo slovenske domovine in nove demokratične Jugoslavije. Emisarji »jugoslovanske kraljevske vojske« so vsepovsod organizirali svoja zbirališča, a naši zavedni primorski rojaki so šli dosledno po poti prave borbe za svobodo, čeprav se je nekaterim zgodilo, da so po nesrečnem naključju zašli v belogardistične zasede. Drastično je v knjigi opisano tudi trpljenje naših rojakov na Sardiniji ter njihova borba za osvoboditev.

Vešana knjiga stane 28 din, broširana 16 din, od 29. novembra 1946 dalje vezana 26 din, broširana 15 din.

MARTIN KRPAN

Ta klasična Levstikova povest je za Cankarjevim Hlapcem Jernejem gotovo največ brana povest. Hlapca Jerneja vzame človek v roke, ko je telesno in umsko dozorel, Martina Krpana že v šolski dobi, pa se še kot odrasel ponovno povrne k njemu. Martin Krpan je tudi privlačna snov za slikarje in imamo že več ilustracij. Če bo mogoče dokončati lesoreze za knjigo, bo izšla še v letu 1946.

ZORAN HUDALES: ZELENA VRVICA

Ta igrokaz, ki obsega 101 stran, nam predstavlja odpadnika in okupatorjevega hlapca iz tistega kroga naših ljudi, ki so se v svojem pohlepu in sebičnosti že pred vojno tako izpridili, da so od okupacije pričakovali izpolnitev vseh svojih želja ali pa vsaj tega, kar so imeli prej v politični korupciji stare Jugoslavije. Igrokaz nam drastično kaže sramotno življenjsko pot narodnega izdajalca. Italijanski fašisti so ga pustili na cedilu potem, ko so ga moralno in gmotno oškodovali, a še preden bi ga mogli rešiti nemški nacisti, s katerimi je v svoji stiski dobil zvezo, so ga ubili belogardistični morilci, katere je sam organiziral v službi italijanskega fašizma.

Knjiga stane vezana 75 din, broširna 55 din, po 29. novembru 1946 vezana 70 din, broširana 50 din.

IGNAC KOPRIVEC: PARTIZANSKE NOVELE

Te novele bo vsakdo, ki je prehodil našo kalvarijo, ko so morale po slovenskem ozemlju fašistične in nacistične drhali in je slovenski človek noč in dan trepetal za svoje imetje in svoje življenje, rad vzel v roke. Vsakomur pa, ki je s puško v roki branil svojo zemljo, bodo te novele na novo oživele spomine na trpke in lepe dni. — Knjiga pride kmalu v tisk.

Zadruga »Tiskarna Družbe sv. Mohorja, tiskovna in produktivna zadruga z o. j.« v Celju je namenila udom Družbe sv. Mohorja za leto 1947 posebno presenečenje. Mnogo ljudi ima za stenski okras stare nabožne podobe, ki so tujega izvora in niso umetniške. Skrajni čas je že, da zavzame njih mesto podoba slovenskega umetnika. Zaradi tega smo odkupili od Franja Stiplovška dva lesoreza iz l. 1935, ki upodabljata Kristusovo glavo. Te slike, izmed katerih prvo priobčujemo v zmanjšanem merilu, bo lahko naročil vsak, ki naroči najmanj dve knjigi iz našega knjižnega oglasa. Slike so velike 54 cm × 44 in so po 10 din, s poštnino in ovojnino vred pa 15 din. Če naročite dve sliki, staneta s poštnino vred 25 din.

T F
ONE AJFAR

**ZGODOVINA
OSVOBODILNE
BORBE**

Slovenci in narodi Jugoslavije so bili v preteklosti v širšem svetu kaj malo znani. Po tej svetovni vojni pa ve najoddaljenejše ljudstvo sveta za demokratično Jugoslavijo in za narode, ki žive v tej državi. Da smo prišli tako v zgodovino narodov sveta in v srca vsega delovnega ljudstva sveta, se imamo zahvaliti edinole naši borbi za osvoboditev.

Vsak Slovenec čuti potrebo, da to svojo največjo zgodovino pozna do potankosti in da ima knjigo, ki o vsem tem piše, na svojem domu tako kakor so imeli naši domovi svoje dni Dalmatinovo biblijo, ki je navduševala naše prednike s svojo slovensko besedo. Knjiga o zgodovini osvobodilne borbe pa bo vsakomur dan za dnem pričala o veličini slovenskega ljudstva v svoji najsvetlejši zgodovinski dobi. Ta zgodovina bo vsakomur znova klicala tudi v spomin, kaj je slovenski narod v svoji zgodovini žrtvoval zase in kakšne velike dobrine si je priboril. Zato ne sme biti v Sloveniji delovnega človeka, ki bi mu ta knjiga ne bila stalen spremljevalec.

DR. ALOJZIJ REMEC • VOLKODLAKI

Ta trodejanica je povzeta po resničnih dogodkih za časa divjanja hitlerjevskih hord na slovenskem Štajerskem. Naš priznani dramatik je te dogodke izoblikoval tako, da bo ta igra prav gotovo postala vsesplošna narodna igra, ki jo bodo uprizarjale vse naše igralske družine in bo prodrla tudi na naše večje odre. Knjiga bo dotiskana do konca leta 1946, če bo avtor pravočasno izvršil neke dopolnitve.

DR. JOSIP KOROŠEC

**STAROSLOVENSKA
GROBIŠČA
V SEVERNI SLOVENIJI**

Ta knjiga bo izpolnila občutno vrzel v našem slovstvu, ima pa velik pomen tudi zaradi tega, ker bo važen prispevek k dvigu samozavesti našega rodu. Slovenska arheologija je od naše strani slabo obdelana. Z njo in s problemi, ki so z njo v zvezi, so se večinoma pečali tujci, ki so hoteli pri tem zmanjšati pomen slovenskih grobišč kot kulturne ostaline starih Slovencev. Najdene mrličice so proglašali za koloniste, v grobovih najdene predmete pa so predstavljali kot germanske izdelke in blago. Jedro dela dr. Josipa Korošca je kulturno gradivo o naših grobiščih. — Pisateljevi izsledki potrjujejo dognanja zgodovinarjev ter odkrivajo marsikaj iz življenja naših prednikov. Na ta način bo delo zanimalo tudi našo širšo javnost in ne samo zgodovinarje in arheologe. Knjiga bo opremljena s številnimi ilustracijami in je v tisku.

FRAN ROŠ • MOKRODOLCI

Ta igrokaz v štirih dejanjih je dobra politična satira iz nekdanje Jugoslavije. Knjiga stane vezana 85, broširana pa 65 din, po 29. novembru 1946 vezana 78 din, broširana 60 din. Igrokaz ima tudi to prednost, da se lahko uprizori na vsakem še tako preprostem odru. Pisatelj je dobro pogodil nekdanje politične stremuhe, ki so se popolnoma zapisali protiljudskim režimom ter so po svojem političnem stremuštvu uravnali tudi vse svoje zasebno življenje. Borba za oblast je pri njih edina gonilna sila, ki odloča tudi v zakonskem življenju, v odnosu staršev do otrok, v ljubezni, ter sploh v vsem, kar bi moralo biti prepuščeno glasu srca in vesti. Igrokaz nam predstavlja od protiljudske politike popolnoma pokvarjene ljudi, v pestri pokvarjeni družbi pa se najde samo eden, ki smelo pove, da se bliža čas, ko bo ljudstvo pognalo in kaznovalo svoje izkoriščevalce.

PREŽIHOV VORANC (LOVRO KUHAR)

NAŠI MEJNIKI

Kratke storije iz minulih dni

Prežihovega Voranca pozna v Sloveniji domala že vsak šolar, v širšem svetu pa vsakdo, ki se zanima za lepo besedo in za napredek delovnega ljudstva. Črtice so napisane tako sočno, kakor zmore in zna le Prežihov Voranc. Nekatere ste brali že v »Ljudski pravici« in drugod. Ta knjiga nas bo živo spominjala, koliko je pretrpel slovenski človek, kako je prenašal svoje trpljenje in do kakšnih višin se je povzdignil.

Kdor bi zamudil ugodno priliko in ne naročil te knjige, mu bo žal.

Knjiga stane broširana 30 din, vezana 48 din, in bo z novim letom že v prodaji.

**RUSKA ČITANKA
»PO BRATSKI SOVJETSKI ZVEZI«**

V tej knjigi najde vsakdo najpotrebnejše podatke o Sovjetski zvezi. V bivši Jugoslaviji je grdilo časopisje, je grdil radio, so grdili poslanci in vsi podrepaniki državo delavcev in kmetov, Sovjetsko zvezo. V tej knjigi bo vsakdo na poljuden način dobil vsaj bežen pregled nastanka, gradnje in moči Sovjetske zveze. To, kar bi morali drugače iskati po mnogih knjigah in spisih, bo združeno v tej knjigi.

Gotovo ni treba več poudarjati, da je znanje o Sovjetski zvezi vsakemu delavcu, kmetu in izobražencu tako potrebno kakor vsakdanji kruh. Po osvoboditvi, ko smo vsi tvorci države, moramo biti razgledani in izrabiti izkušnje, ki jih ima dvestomilijonsko ljudstvo Sovjetske zveze. Povezani smo tesno s sedanjo dobo in zato jo moramo tudi poznati in korakati z njo. Vsa sodobnost in prihodnost za mnogo desetletij pa je združena prav v sestavu, delu in napredku Sovjetske zveze.

Knjiga je razdeljena na naslednja poglavja: 1. predgovor, 2. kratek zgodovinski pregled, 3. opis države in njena upravna razdelitev, 4. narodi Sovjetske zveze, 5. kmetijstvo (s posebnim ozirom na kolhoze in sovhoze), 6. industrija in rudarstvo, 7. kulturno življenje — šolstvo, 8. sovjetska znanost, 9. odlike in značilnost sovjetskih ljudi (s posebnim ozirom na mladino), 10. Lenin in Stalin — graditelja Sovjetske zveze. 11. Rdeča armada — zmagovalka nad fašizmom, 12. mi in Sovjetska zveza.

PIRJEVEC: KNJIŽNICE IN KNJIŽNIČARSKO DELO

To delo, ki je izšlo tik pred okupacijo in je vso dosegljivo naklado okupator uničil, izdamo skrajšano še v letu 1946. Vsaka knjižnica, knjižničar in ljubitelj knjige bo segel z veseljem po tej knjigi.

DR. FRANCE KOTNIK

DRABOSNJAK : IZGUBLJENI SIN

Takole piše Prežihov Voranc v knjigi »Od Kotelj do Belih vod«: »Profesor Kotnik, ki je pred vojno zbiral po kostanjskih hribih zadnje ostanke Drabosnjaka po vislih in kajžah, mu je hotel postaviti spomenik — tam, kjer je vozil gnoj po njivah in kjer kajža, ki je bila v njej tiskarna, še stoji. Pomagati so mu hoteli domačini, ki živijo okrog Drabosen — ali prišel je prevrat in Drabosnjak je ostal brez spomenika. Medtem je nabruhal lintvern iz svojega žrela celo jezero.

Drabosnjaku so nataknili Wutteji, Šumiji, Vrani potopljeni zvon še enkrat na glavo in poveznili vse skupaj še globlje v jezero. Drabosnjak je bil revolucionar. Kopal je oplaze po njivah drabosnjaških in delal »rajme«, igral pasijonske igre in napravil tiskarno v kajži: tiskarno mu je razbila s kiji avstrijska policija in mu zažgala plod njegovega truda in dela na grmadi, njega pa vtaknila v ječo, čeprav so njegovi rajmi peli slavo Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji. Posestvo mu je propadlo in umrl je ubit telesno in duševno. Ali bil je revolucionar, ker se je drznil pred več ko stopetdesetimi leti ustanoviti tiskarno, podzemeljsko tiskarno, ter v njej tiskati in pisati slovensko narečje. Drabosnjak je predznamenje nove dobe, blisk na obzorju, ki je švignil iz teme in ugasnil brez plamena, zadušen v morju privilegirane avstrijskega in nemškega, nemškega in avstrijskega dvornega birokratizma, ki je hotel iz kulture napraviti arhiv plešastih pismoukov, iz svobode pašnik bradatih kozlov, ki sproti pogrizejo vsak poganjek in ga vržejo neprebavljenega od sebe, na vse skupaj pa postaviti najmanj tisoč ton težki bronasti spomenik skupine lintvernov, ki pljujejo in bruhajo vodo... Zato tudi koroški Wutte Drabosnjaka ne pozna, ker na skromnih spominkih, ki so še ostali, ni rogovilastih pečatov, s kačami, kremplji in hudičem. Kar zgodovina ni povezala s temi pečati, ni zgodovina, ni dokument — to je revolucija tudi za Wutteja, Drabosnjak pa je vendar vstal, povedal svoje in izginit v domačalske gozdove.«

Igrokaz bo natisnjen v narečju, kakor ga je napisal Drabosnjak. Igra bo tudi knjižni spomenik, ki ga bo vzel izobražen človek, zgodovinar, ljudski človek v dnevih poglobitve v roke.

2 KNJIGI VINKA MÜDERNDORFERJA VEROVANJA, UVERE IN OBIČAJI SLOVENCEV

sta iz sestava gradiva petih knjig slovenskega narodopisja. Z izdajo narodopisja Slovencev bomo podali zbirke iz slovenske preteklosti in sedanosti, kakor je to za slovensko narodno pesem narejeno s Štrekljevimi zbirkami. Zbirka slovenskega narodopisja je nujno potrebna, da ugotovimo, kaj imamo, kaj smo in kako se je narod gradil. Po izidu vseh pet knjig bo izšlo še primerjalno gradivo ostalih slovanskih narodov, kakor tudi primerjalno gradivo naših sosednjih narodov. Ko bo zbirka tako spopolnjena, bodo naši etnologi šele mogli preiti k določitvi, kaj je v našem narodopisju pristno slovenskega in slovanskega in kaj je izposojenega iz občestev drugih narodov. Vse dosedanje naše tozadevne razprave so bili samo fragmenti, ker naši znanstveniki niso imeli še zbranega gradiva in so se pri svojih razpravah naslanjali le na drobce ter zaradi tega večkrat že po letu dni zopet preklicevali, kar so pravkar mislili, da so dognali. Celotna zbirka bo pokazala točno lice mišljenja našega ljudstva, kakor se je izražalo v preteklosti in se je deloma še preneslo v sedanost. Zbirka bo zaradi tega zanimiva za vsakogar, bo pa prav tako služila našim znanstvenikom za temelje raziskav in zaključkov. Zbirka je torej prikrojena že sodobnosti, ko prehaja raziskava

narodne biti v najširše ljudske plasti in ni več privilegij posameznika. Zaradi tega bo po zbirki posegel vsakdo, ker je v njej gradiva za vsakogar.

Miselnost današnjih ljudskih množic je toliko napredovala, da bo s pridom in zanimanjem razčlenjevala ljudske čarovnije, ne da bi zašla v nekdanjost in jih tudi izvojevala ali pa verovala vanje. To velja zlasti za ljudsko medicino, za zdravljenje domačih živali, za običaje pri delu itd.

V. knjiga »Verovanja, uvere in običaji Slovencev«: »Borba za pridobivanje vsakdanjega kruha«, ki izide v zbirki kot prva, je veren prikaz, kakšen je bil naš mali človek pri svojem vsakdanjem delu, ko se je pehal za sad svojega vsakdanjega dela. Knjiga je sestavljena takole:

Naš človek v vsakdanjosti, manjši prazniki in soprazniki (Peter in Pavel, Pavlovo, Florijanovo, Terjaci, Matija in Lukež, Anton, Valentin in Lovrenc, Vinko in Gregorjevo, Elija, Lekš, Roman, Urban in Urh, Marjeta, Jedert in Katarina, Vid, Neža, Martinovo); žegen, semenj, semula itd.; selitev poslov.

Delo: predelava volne, konoplje in lanu, košnja, setev, povrtnine, pšenica, rž, ječmen, ajda, koruza, proso, lan, mak, detelja, fižol in bob, krompir, zelje, repa, buče, vpliv meseca na setev in žetev, žetev in letina, mlačev, proso manejo, ličkanje koruze, sadni in vinski pridelek, gnoj vozijo, steljereja, koline, lov, zidanje hiše.

Živ inventar slovenskega človeka: pes in mačka, svinja, konj, ovca, govedo, paša, mleko, prodaja živine, perutnina, čebele.

Bolezni domačih živali: obolenje psa, bolezen ovac, boleznj svinj, konja in goveda.

Naša jed: kruh, gibanice, kvasnice, krapci, mlinci itd., ostala jedila.

Rastline in živali: lipa, bukev, dob, topol, leska, breza, brinje, ohmelje, trpotec, veliki koren itd.; ptiči: kukavica, lastovica, grlica, žolna itd., ostale živali (krt, podlasica, žabe, kače itd.)

Vreme in neurje: dež, huda ura, strela. Voda in ogenj. Sonce, Mesec in zvezde; postanek sveta in njegov konec; moč cerkvenih in blagoslovljenih predmetov; zbadljivke.

Iz vsakega poglavja priobčujemo v ponazoritev drobtinico.

Selitev poslov: V Ziljski dolini, v okolici Grosuplja, v Robu pri Velikih Laščah in na Gorenjskem se posli odsele po navadi na šentjanževo, sedemindvajsetega decembra. Ko gre leto h kraju, dražijo otroci posle v Ziljski dolini: »Šnt Andraž bara: Kam pobandraš? Svet Tomaž bara: Čej butaro maš?« V Grosupljem pravijo na kratko šentjanžu tudi: »punklov dan«. Na Notranjskem se posli sele na Boštjana ali na sv. Neže in pravijo, da »sveta Neža punkelj veže, svetj Boštjan ga pa nese v stran«. V Poljanski dolini se posli odsele na Jurjevo, v službo pa pridejo na Markovo. Na Markovo se posli vesele v gostilni in pojejo:

»Punkelj zbiraj,
v žakelj divaj!
Oh nadležnik,
pojdi kam!
Boš videl kje je bolje,
tu ali tam.«

Teritev: Terice so povsod znane, da gospodarja rade zajedó. V Slovenskih goricah zapoje vsakemu domačemu, ko se prikaže: »Da bi skoraj kaj bilo, kar

bi jeli no pili!« Rožan je zbadal soseda, da teric ne bo mogel nasititi tako, da bi ne prigriznile po večerji še kaj drugega. Soseda sta stavila. Sosed, ki je imel teritev, je tericam postavil na mizo, kar je hiša le zmogla, in jih silil in priganjal, da naj še jedo. Ko nobena ni več zmogla niti grizljaja dobrot, so se dvignile in šle na delo. Pred hišo pa je sosed čakal in potresel slivo in zrele slive so cmokale na tla. Terice so se usule kakor ose pod drevo in prebrisani sosed je stavo dobil.

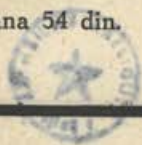
Buče: Kdor hoče v Prekmurju pridelati izredno debele buče, ukrade sosedu bučo in posadi bučnice iz tega ploda. V teh krajih nalože na voz, s katerim se peljejo na njivo buče sadit, čim več otrok, da jim zraste čim več buč. V Beli Krajini, v Grosupljem, na Dolenjskem, v Šaleški dolini, v Slovenskih goricah, v Konjicah, pri Veliki Nedelji, v ljutomerski okolici, v Prekmurju in tudi na Koroškem se na debelo zlažejo, kadar sade buče, da jim zrastejo debelejšje. V Beli Krajini je običajna laž, kadar gredo buče sadit, da je ta ali oni debeluhar pravkar umrl. V viniški okolici je skoraj vsak debeluhasti gostilničar Benetič in zato običajno povsod rečejo: »Ali že veš, da je Benetič umrl?«

Bolezni domačih živali: Kravo, ki krvavo mokri, zdravijo s pretrganim korenem (Ranunculus montanus Willd). V Beli Krajini skuhaajo kravi, ki ima krvav seč, v vodi koruzo z rdečimi zrni. V Mežiški dolini je za »krvavca« najzanesljivejše zdravilo; nož. V Kremeniku vlijejo »krvomočnemu« živinčetu v gobec kuhan ječmen in laneno seme, v Horjulu kuhane »mačehove jagode«, to je jagode šipka. Tej bolezni pravijo na Blokah: živina »kri cura«, v Polju pri Ljubljani je to »krvna naga«, in vlijejo tej živini tako kakor v Grahovem olje v gobec, potem jo pa brž prodajo. Po zapiskih iz Št. Jurija pod Kumom so se zatekli v takih primerih k zarotitvam. Na binkoštno nedeljo so zapisali pred sončnim vzhodom na hlevska vrata: »Žensko seme naj ti glavo zdrobi!«

Naša jed: Zaradi idrijskih »žlikrofov« je bila okoli leta 1938 pravda, sodišče pa je odločilo, da je to častna narodna jed in ne more veljati za žaljivko. Idrijsčan skuha pet do šest krompirjev, jih stlači in jih dene v nadev. Nadev je iz zmlatih pljučk, jeter, govedine, svinjske ali telečje pečenke in enake količine dobro zabeljenih krušnih drobtin. Dodajo še soli, majarona, popra in surovega masla. Nadev polože na svaljčke, te pa zavijejo v obliko, da ima vsak žlikrof obliko predpotopnega karabinjerskega klobuka. Žlikrofe kuhajo deset minut v slani vodi ter jih nato postavijo ocejene še vroče na mizo. Po zasužnjenju Idrije leta 1918 se Idrijsčanka mnogokrat tudi takole pošali: Ko pride mož opoldne domov h kosilu, ga žena pozdravi: »Sedi, sedi! Karabinerji te že čakajo!«

Zbadljivke: So vasi, ki drugo v nič devajo. Vaščane Rut v Ziljski dolini dražijo: »Rutarjan za putam rojan, za puzade krščen, je hujši k sršan« (Put — plot, puzad — odprto ognjišče). Bizeljancem pravijo, da so pijanci, če je dobra vinska letina, če pa ni, pa pobožno in sveto žive. Od Motave do Barbare »so na gabru pelcani«, od Metave do Melja »so pelcani na jelši«, pravijo zlobni jeziki. Na Smladniku ne vprašajo po teletu, ampak le »za ta malo živalco«. V Gamelnah ne vprašuj za »kelo« (ometačo), v Rašici ne za hruške, v Trzinu Vevčah, Moravčah, Hotedršici ne za mačko. Na Ježici ni prav, če omenjaš godljo, v Tomačevem kozla, Vrhničan kaj rad presliši besedo kole-r-a-b-c-a in v a m p i, s Hriba na Vrhniki pa so gluhi za petelina; o višnjegorskem polžu pa ve že vsak pismen Slovenec; itd., itd.

Knjiga stane broširana 36 din, vezana 54 din.

II. knjiga: Prazniki, je razdeljena v dneve pred božičem, dneve po božiču, božič, novo leto in Tri kralje, svečnico, pust, pepelnico, Jurjevo, veliko noč, kres, binkošti, Telovo in Gospojnico.

Nekaj primerov: Na Andrejevo so v ljutomerski okolici dekleta uporabljala »veržejski robec«, da bi izvedela za bodočega moža. V Loškem potoku je tega dne moledovalo dekle v cerkvi takole za moža: »Sv. Andrej, daj moža, daj moža!« Za oltarjem je bil tedaj cerkovnik in se je zadr: »Ne boš ga dobila, ne!« Dekle ni ostalo dolžno in je togotno odgovorilo: »Žiher so te drli, ko si tako hudoben!« »Barbinje« se odlikujejo s kolednicami. Primer: V ormoški okolici potrkajo dečki na vrata še pred sončnim vzhodom in pozdravijo: »Dobro jutro sv. Barbaral Bog vam daj dosti kruha, pšenice, koruze, kokoši, jajec, svinj — nesreče nič, sreče obilo!« V Prekmurju pa koledniki, ki gredo praznih rok od hiše, še dodajo: »Mnogo dece, malo kruha, plantavo (šepavo) kobilu in daleč k mlinu!« Lucija še danes nadomestuje ponekod Miklavža. Lucijin dan velja posebno za to, da si gospodinja zagotovi nesnost kokoši, gospodarji in gospodinje si naredo tega dne poseben kruh, za one, ki so posebno udarjeni na čarovnije, pa je tega dne važna izdelava čarobnega stolčka. Praznik Tomaža, ki ga imenujejo tudi skrivni Tomaž, pa je nasičen z vedeževanjem. Naj sledi samo tale primer: Ziljanka izve tega dne od svinje, ki je že imela mladiče in ji rečejo »prosvivnica«, katerega leta se bo omožila. Koroška Mojca je torej potožila »prosvivnici«, da še nima mladca. Spremljala jo je k prasci tovarišica, ki je vsak nagovor Mojce ponovila in potrdila v drugo in tretje. Mojca je vprašala svinjo: »Hota, letcs?« Ko svinja ni spustila glasu od sebe, je vprašala v drugo: »Hota, k letu?«, ko je svinja še molčala, je še vprašala: »Hota, drugo leto?« Ker svinja tudi sedaj ni zakrulila, se je Mojca razhudila: »Preklenšča svinja, kdaj pa tedaj!«

Veliko pomembnejši običaji s prastarimi usedlinami so ohranjeni na božič, o pustu in o kresu. Tudi velika noč je nasičena s prausedlinami, ki jih zasledimo že pri prejšnjih praznikih.

Za tema dvema knjigama bo izšla **III. knjiga** »Ljudska medicina«. V tej knjigi so zbrane vse metode nekdanjega ljudskega zdravljenja, uporaba zdravilnih zelišč in so vestno vpisani tudi vsi zagovori zoper bolezni. Sistematično so razporejene vse bolezni in obolenja, tako da je sestav sam na znanstveni podlagi.

Kot **IV. knjiga** bo izšel »Življenjski cikel«. V tej knjigi so opisani vsi običaji ob rojstvu, krstu, birmi, poroki in smrti. Kot dodatek so opisane tudi vse igre in je vpisana tudi vzgoja otrok po svoječasni veljavni morali.

I. knjiga obravnava naše bajeslovje in izide kot zadnja.

Vsaka izmed teh knjig bo stala broširana le od 30 do 39 din. Cena se bo ravnala po debelini knjige in bo zaračunana vsaka tiskana pola, to je 16 strani, po tri dinarje, če bo dosegla naklado 20.000 izvodov.

Kdor naroči knjige: Prežihovega, Toneta Fajfarja, Rusko čitanko, obe knjigi »Verovanja, uvere in običaji Slovencev«, ki so tako nizke v ceni, naj nakaže po poštni položnici za vsako knjigo denar vnaprej; za vsako knjigo naj nakaže 36 din. Morebitni presežek bomo s knjigo vred vrnil. Le knjigi »Zgodovina osvobodilne borbe« in Ruska čitanka bosta dražji in stali broširani vsaka okoli 50 dinarjev.

TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU

TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU

TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU

TISKARNA
KNJIGOVEZNICA
IZDELOVALNICA
STAMPILJK
KNJIGARNA
TRGOVINA
SPAPIRJEM
ZALOGA KNJIG

TISKOVNA IN
PRODUKTIVNA
ZADRUGA Z O.J.

TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU